

**Bocsi Veronika
Galán Anita
Hamvas László
Jancsák Csaba
Ladancsik Tibor
Laki Ildikó
Miklósi Márta
Oross Dániel
Sánta Tamás
Szőcs Andor
Vida Anikó**

KISVÁROSI FIATALOK, KISEBBSÉGEK, ÚJ SEBEZHETŐSÉGEK

Csatlakozás az Európai Ifjúsági Térséghez 7.0

Kisvárosi fiatalok, kisebbségek, új sebezhetőségek

KISVÁROSI FIATALOK, KISEBBSÉGEK, ÚJ SEBEZHETŐSÉGEK

Csatlakozás
az Európai Ifjúsági
Térséghez
7.0

Szerkesztette
Jancsák Csaba
Krémer András

Európai Ifjúsági Kutató-, Szervezetfejlesztő
és Kommunikációs Központ

BELVEDERE

Szeged, 2016

A kötet megjelenését támogatta:

a Nemzeti Együtműködési Alap

Lektorálták

Krémer András

Murányi István

Pászka Imre

Piczil Márta

Szabó Andrea

Borítóterv

Majzik Andrea

ISBN 978-963-87084-8-9 (print)

ISBN 978-963-87084-9-6 (online, pdf)

© (Creative Commons) Nevezd meg! – Így add tovább! 4.0 (CC BY-SA 4.0)

© (Creative Commons) Attribution-ShareAlike 4.0 International (CC BY-SA 4.0)

TARTALOM

Előszó	7
Galán Anita Homogenitás versus egyenlőtlenségek az 1995 után született fiatalok körében	11
Vida Anikó A hátrányos helyzetű és pályakezdő fiatalok munkaerő-piaci esélyei Jánoshalmán	28
Jancsák Csaba Kisvárosi fiatalok jövőképe – Jánoshalma esete	40
Oross Dániel Ifjúsági részvétel a Mórahalmi kistérségben.....	56
Bocsi Veronika Eltérő kiindulópontok – azonos végpontok? Akadémiai integráció és eredményesség a településtípus függvényében	70
Hamvas László – Szócs Andor Hajdú-Bihar megyei kisvárosi fiatalok élethelyzetei és jövőképei	85
Miklósi Márta De nehéz az iskolatáska...! Fiatalkorú fogvatartottak oktatási lehetőségei	99
Sánta Tamás NEET-kutatás – Szegedre vonatkozó statisztikai adatok tükrében	111

Laki Ildikó	
Számokkal az előny és a hátrány nyomában.....	147
Ladancsik Tibor	
Hasonlóságok és különbségek: magyarországi és vajdasági fiatalok területi identitása.....	159
Abstracts	175

ELŐSZÓ

Az Európai Ifjúsági Kutató Szervezetfejlesztő és Kommunikációs központ 2006-ban a neves ifjúságszociológus, Gábor Kálmán javaslatára indította el Csatlakozás az Európai Ifjúsági Térséghez című programját.

Az eltelt tíz évben évenként ifjúságkutatósi/ifjúságügyi konferencia és további workshopok, szemináriumok zajlottak a program keretében. Lektorált tanulmánykötetek (*Csatlakozás az Európai Ifjúsági Térséghez*, 2007; *Pillanatfelvételek a Kárpát-medencei ifjúságról*, 2009; *Fiatalok a Kárpát-medencében – Mozaikok az ifjúság világról*, 2010), valamint konferencia-kiadványok (*Vajdasági betekintő*, 2006; *Fiatalok túl a sövényen*, 2008; *Csatlakozás az Európai Ifjúsági térséghez 3.0*, 2009; *Csatlakozás az Európai Ifjúsági Térséghez 4.0*, 2010) jelentek meg, melyek hozzájárultak az ifjúság helyzetének megértéséhez, mint az Európai Unió ifjúságról szóló Fehér Könyvében meghatározott prioritáshoz. A projekt keretében megjelentetésre került és Open Access, tehát szabad hozzáférésűvé vált az Európa Tanács és az Európai Unió együttműködésében született T-Kit sorozat három kötete (*Amit a képzésről tudni kell*, *Interkulturális tanulás*, *Szervezetmenedzsment*). A programban dolgozó kollégák munkájának eredményeként a magyar szakemberek számára is hozzáférhetővé vált a modern ifjúságügy és ifjúsági szakpolitika egyik fontos anyaga a World Programme of Action for Youth kézikönyve (*Nemzetközi Ifjúsági Akcióprogram – Ajánlások és elképzelések az ifjúság mindennapi valóságával és kihívásaival foglalkozó stratégiák és programok létrehozására* 2009).

Mindezek alapján állíthatjuk, hogy program tíz éve alatt jelentősen hozzájárult a magyarországi ifjúságügy fejlesztő folyamataihoz – köszönhetően a Mobilitás Ifjúsági Szolgálat, a Nemzeti Civil Alapprogram és a Nemzeti Együttműködési Alap értő támogatásainak.

A most megjelentetett kötetben a hazai ifjúságkutatásokban kevésbé feldolgozott témákat közlünk. A kötet szerzői érdeklődésének homlokterében az ifjúsági szcenárió dimenzióiban igen fontos, ám a vonatkozó kutatásokban részleteiben eddig nem elemzett kérdések állnak.

A kötet súlyponti témája a kisvárosi fiatalok életvilága. Könyvünk jelentőségét az adja, hogy – bár a magyar fiatalok egyharmada kisvárosban él – az elmúlt évek ifjúságkutatásai során a településméret, mint vizsgálati dimenzió, nem kapott kellő hangsúlyt. A tanulmányok másik része a sebezhetőségek köréből veszi vizsgálatának tárgyát. További elemzéseket olvashatunk a fogyatékkal élő fiatalokról, a fogvatartottak oktatási-nevelési-képzési lehetőségeiről, és az ifjúság azon részéről, akik sem az oktatásban sem a munka világában nincsenek jelen, azaz nemzetközi kifejezéssel NEET-esek.

A kötet nyitó tanulmányában *Galán Anita* az 1995 után született fiatalok körében kirajzolódó egyenlőtlenségeket vizsgálja a településtípus vonatkozásában. A screenagerek, a digitális bennszülöttek világáról készült kutatás szerint a településtípusnak jelentős hatása van a fiatalok anyagi státusára, oktatási-, valamint digitális egyenlőtlenségeire. A tanulmány alapvető állítása szerint a technológiához való hozzáférés területi és társadalmi dimenzióiban megmutatkozó különbségei tovább növelik az egyenlőtlenségeket.

A kötet második és harmadik tanulmánya a Dél-alföldi, mezőgazdasági jellegű kisvárosban történt kutatások eredményeit mutatja be. A kutatás során a szerzők megközelítésmódjának centrumában a lokalitás állt, tehát az a települési szint, mely különösen fontos a munkaerőpiacon az új évezredben megjelenő sebezhetőségekkel (úgy mint munkanélküliség, oktatási-képzési hátrányok, értékválság) jellemezhető fiatal személyek és csoportok esetében. *Vida Anikó* dominánsan kvalitatív módszertanokat alkalmazva a fiatalok foglalkoztatási és megélhetési lehetőségeit mutatja be, arra a kérdésre keresve a választ, hogy ezek mennyiben képesek hozzájárulni a pályakezdő fiatalok helyben maradásához, valamint a munkaerő-piacról tartósan kiszorulóknak oda belépni sem tudók társadalmi integrációjához, reintegrációjához. A kutatás bizonyítja, hogy a biztos munkából származó jövedelemmel nem rendelkezők számára csak az erőteljesen bizalomfüggő napszám és a közmunka nyújthat némi bevételt. Ugyanakkor a képzettebb fiatalok helyben tartására semmilyen stratégiával nem rendelkezik a település, sőt inkább az látszik, hogy a település „üzemeltetését” biztosító szakemberek erejükhöz mérten mindent megtesznek azért, hogy gyermekeiket elköltöztessék Jánoshalmáról. *Jancsák Csaba* tanulmányában a jánoshalmi középiskolások végzősei körében történt kérdőíves kutatás eredményeit közli. A vizsgálat célja az volt, hogy bemutassa a munkaerőpiac „előszobájában” álló fiatalok saját helyzetükről való vélekedéseit, a jövőképeket, munkaerő-piaci aspirációit. A tanulmány legfontosabb felismerése az, hogy a kisvárosi fiatalok jövőtervezése szempontjából a problémák egymással összefüggő rendszere (munkanélküliség, szegénység, uzsora), valamint az életvilágot jelentősen befolyásoló további problémák (kilátástalanság, izolálódás, etnikai problémák, közüzemi díjak kifizetésének problémái) egymásra rakódnak, melynek következménye, hogy a települési fiatalok másutt képzelik el a jövőjüket.

Oross Dániel tanulmányában a politikai részvétel települési, kistérségi környezetben történő vizsgálatával a 15-29 éves fiatalok részvételének ösztönzésére helyi szinten létrehozott szervezetek felépítését, és a politikai részvétel ösztönzésében elért eredményeit elemzi a Móraalmi (Dél-Alföld) kistérség kilenc településén. A tanulmány arra a kérdésre keresi a választ, a fiataloknak milyen lehetőségeik vannak arra, hogy érdeklődésük kialakuljon, s van-e módjuk arra, hogy a demokratikus politikai folyamatokba ténylegesen bekapcsolódjanak? A tanulmányban ismertetett adatok forrását jelentő kutatás a Homokháti Kistérség Gyermekek és Ifjúsági Önkormányzatban megvalósított Homokháti részvételi modell működését vizsgálta dokumentum-elemzés, szakértői interjúk, terepkutatás és hibrid survey technikával

készült kvantitatív elemzés útján. Az eredmények azt mutatják, hogy a vizsgált kistérségben töredékesen (egy-egy település adottságainak megfelelően) érvényesülnek az ifjúsági részvételi modell elméletben lefektetett elvei a gyakorlatban, valamint a modell gyakorlatba ültetésének különbségei a fiatalok politikai részvételében is tükröződnek. Miközben a Mórahalmi kistérségben is érvényesülnek a magyar ifjúságpolitika fragmentáltságára vonatkozó megállapítások, az adatokból egyúttal az is kirajzolódik, hogy a modell működése (fragmentáltságával együtt is) pozitív hatást gyakorol a kistérségben élő fiatalok politikai részvételi hajlandóságára.

A kötet következő tanulmányában *Bocsi Veronika* kiinduló állítása szerint a fiatalok számára a kisebb településekről elindulva a felsőoktatás világa és az akadémiai eredményesség is távolabbi, nehezebben elérhető célnak tűnik. A felsőoktatásba való bejutás és az ott befutott hallgatói karriernek több „kemény” társadalmi háttérváltozóba is beágyazottak. A magyar oktatási rendszer szelektivitása megnehezíti, hogy az oktatás könnyen járható mobilitási csatornaként tudjon működni. A szerző kutatása során arra keresi a választ, hogy a felsőoktatáson belül a településtípus változója hogyan hat a diákok akadémiai integrációjára és sikerességére. A tanulmányból az rajzolódik ki, hogy miközben a kisebb településekről jövő diákok összességében rosszabb szociokulturális háttérrel jellemezhetők, ám a magasabb presztízsű egyetemi szegmensekben ezek az összefüggések eltűnnek látszanak. Annak ellenére, hogy az eredményességi index átlaga a falusi diákok esetében alacsonyabb, mindezt tovább elemezve azt láthatjuk, hogy a településtípus szignifikáns hatása eltűnik.

Hamvas László és *Szőcs Andor* a Hajdú-Bihar megyei fiatalok élethelyzete és jövőképe közötti összefüggéseket mutatja be a soron következő tanulmányban. A kutatás legfontosabb eredménye (mely minden bizonnyal további kutatásokat ösztönöz), hogy a kisvárosi fiatalok többsége a defenzív jövőstratégiát helyezi előtérbe, mely az egyén pszichés biztonságát preferálja, és ugyanakkor a körükben felülreprezentáltak a jelenorientált időperspektívák. Az előbbi alacsonyabb kockázatvállalással jár együtt, de az utóbbi „a céltudatos jövőépítésre fordított alacsony mértékű erőforrás mozgósítással jár együtt”, és mindezek együttesen gátjai lehetnek az ott elérhető életszínvonal növekedésének, és ezzel együtt kisvárosok felzárkózásának.

A következő tanulmány szerzője, *Miklósi Márta* azt vizsgálja, milyen nehézségek jelentkeznek a fiatalok fogvatartottak oktatása, képzése kapcsán, milyen sajátosságok jellemzik ezt a csoportot a büntetés-végrehajtás rendszerében. A tanulmány alapvető állítása, hogy a fogvatartottak funkcionális analfabetizmusa, továbbá a szociokulturális helyzetükből származó problémák nagymértékben megnehezítik a börtöntanárok és a reintegrációs tisztek munkáját, illetve a fejlesztő folyamatok hatékonyságát. Mindezek miatt a reintegrációért felelős szakembereknek – kriminálandragógiai tevékenységük során – nagy figyelmet kell fordítaniuk a fogvatartottak iskoláztatási hátrányának kezelésére, amelyre vonatkozóan speciális előírásokat fogalmaznak meg a hatályos büntetőjogi, büntetés-végrehajtási jogszabályok is, különös tekintettel a fiatalok fogvatartottakra.

A hazai ifjúságszociológiában újnak számító fogalom jelentette szemléletmód bevezetésére tesz kísérletet *Sánta Tamás* tanulmánya. A magyarországi NEET (Not in Employment, Education or Training) kutatásra fókuszál, azon belül is lakosságát tekintve az ország harmadik legnagyobb városának, Szegednek helyzetét mutatja be a NEET-csoportra tekintettel. A kutatás úttörő munkára vállalkozik és bizonyosan továbbbi, mélyebb megismerést szolgáló kutatásokra sarkall. A szerző a szegedi NEET-es fiatalok kutatáskor két adatbirtokos bázisára támaszkodik (Központi Statisztikai Hivatal, valamint a Csongrád Megyei Kormányhivatal Munkaügyi Központja).

A fogyatékosággal élő fiatal felnőttek oktatásban és társadalmi életben való jelenlétét kívánja bemutatni *Laki Ildikó* tanulmánya. A jelen tanulmány nagy kérdése, hogy vajon leírható-e a fogyatékosok helyzete a statisztikák által, vagy csak számadatokról, egyfajta helyzetképről tanúskodik. A szerző kérdésfeltevése értelmében a tanulmány elméleti részében a fogalmak különböző oldalról történő megközelítésével a fogyatékos kifejezés változásait mutatja be, a gyakorlat oldaláról pedig a statisztika függvényében láthatóvá válnak a fogyatékosággal élő fiatal felnőttek számarányának változásai és az oktatásban és képzésben való jelenlétük. A szerző alapvető állítása, hogy jelenkori társadalmunk sarkalatos kérdései közé tartozik a fogyatékosággal élő emberek helyzetének megismerése és támogatása, és hangsúlyozza, hogy e segítségnyújtás nem csak azért fontos, mert a társadalmi szolidaritás elvei elvárják mindezt, hanem leginkább azért, hogy az érintett csoport ne érezze esetleges kirekesztését, peremhelyzetbe kerülését. A tanulmány felveti annak kérdését, hogy – az oktatás integrált szemléletének beépítésével – a fogyatékosággal élő fiatalok köre sok esetben nehezebben elérhető, mely minden esetben pozitívnak tekinthető, azonban a munkaerőpiacra történő kilépésnél ez a helyzet mégis hátrányt jelenthet.

A kötet utolsó tanulmányában *Ladancsik Tibor* a magyarországi és a vajdasági magyar fiatalok területi identitását kutatja. A szerző célja a fiatalok identitásának vizsgálata, a hasonlóságok és a különbségek meghatározása. Az eredmények azt mutatják, hogy mindkét csoport számára fontos a területi identitás, a vajdasági magyarok számára azonban ez fontosabb, mint a magyarországiaknak. A nyelvhasználattal kapcsolatos attitűdök és a nemzeti identitás is erőteljesebben jelentkezik a vajdaságiaknál.

Köszönetet mondunk Murányi Istvánnak, Pászka Imrének, Piczil Mártának, Szabó Andreának alapos lektori munkájukért, javaslataikért, meglátásaikért, melyek gazdagították a kötet elemző szövegeinek árnyaltságát, emelték tudományos nívóját. Köszönjük a Belvedere Meridionale Kiadónak a könyv megjelentetésében való együttműködését.

Hiszünk abban, hogy e kötet további közös gondolkodást hoz létre és gazdagítja az ifjúságról, illetve az ifjúsági szektorról való ismereteket, sőt hiszünk abban is, hogy javaslatokat, előterjesztéseket sarkall, valamint abban, hogy az ifjúságügyi tervezési folyamatok részévé is válhat.

A szerkesztők

Galán Anita

HOMOGENITÁS VERSUS EGYENLŐTLENSÉGEK AZ 1995 UTÁN SZÜLETETT FIATALOK KÖRÉBEN

BEVEZETÉS

„Ezek a mai fiatalok...” Halljuk oly’ sokszor ezt az örökérvényű kijelentést. Milyenek a mai fiatalok? Általánosíthatunk-e, egyfőmáj-e a fiatalok? A különféle generációs elméletek (WYN-DVYER [1999] 2006; PRENSKY, 2001; GÁBOR-KABAI-MATISCSÁK, 2003; TARI, 2011; JANCSÁK, 2013) közös jellemzője, hogy az 1995 után született fiatalokat homogén életkori kohorszként definiálják az internet-, valamint az info-kommunikációs technológiák (IKT) használata miatt. Valóban akkora hatása lenne az internetnek, hogy felülírja a hagyományos társadalmi egyenlőtlenséget okozó tényezőket, mint például az iskolatípust, a lakóhelyet?

A társadalmi tevékenység, ezáltal az egyének életstílusa is minden időben földrajzi egyenlőtlenségeket mutat, hiszen a lakosság egy adott ország területén belül egyenlőtlenül helyezkedik el, amely függ többek között a gazdasági helyzettől, régiótól, településtípustól is (ENYEDI, 1993). Magyarországon ezeket a területi egyenlőtlenségeket alapvetően három kategóriába sorolhatjuk. Beszélhetünk kelet-nyugat különbségről, Budapest-vidék ellentétről, valamint város-község divergenciáról. A továbbiakban az utóbbival kívánunk foglalkozni. Milyen hatással van a mai fiatalok életére az, hogy milyen településen élnek, nőnek fel? Mely területeken alakulhatnak ki egyenlőtlenségek amiatt, hogy hogy mekkora és milyen helységben élnek a mindennapjaikat?

Tanulmányunk első részében célunk szakirodalmi összefoglaló alapján a mai fiatalok, az „új ifjúság” ábrázolása, annak bemutatása, hogy hogyan élnek; kitérve az elmúlt évtizedekben az oktatási helyzetben, családban valamint a digitális eszközhasználatban bekövetkezett változásokra (KABAI, 2006; GÁBOR, 2012; SOMLAI, 2012). Ezt követően a Magyar Ifjúság 2012 adatbázisának elemzésével kívánjuk megvizsgálni azt, hogy vajon milyen hatása van a településtípusnak a fiatalok életére az oktatási helyzetük, továbbtanulási terveik, anyagi státusuk valamint digitális eszközhasználatuk tekintetében.

1. AZ „ÚJ IFJÚSÁG” KIALAKULÁSÁNAK TÁRSADALMI HÁTTERE

Az elmúlt évtizedekben bekövetkezett gazdasági, társadalmi változások alapjaiban változtatták meg a világ működését, gazdasági és társadalmi struktúráját.

A hagyományosabb agrártársadalmak eltűnése, az ipari társadalmak és a modern kultúra kibontakozása új történelmi feltételeket teremtett; már nem annyira a múlt megőrzése, a szülők, nagyszülők világának fenntartása, hanem az innováció lett az ifjúság feladata, ifjúsági korszakváltás következett be (GÁBOR, 1993; GÁBOR – JANCSÁK, 2004; GÁBOR, 2006; SOMLAI, 2012). Az „új ifjúság” életstílus, értékrend, nemi szerepek, magatartásforma, valamint mentalitás tekintetében is eltér a korábbiaktól; a nemi különbségek elmosódtak, hamarabb létesítenek szexuális kapcsolatot, hamarabb próbálják ki a drogokat, a materiális értékek (pénz) helyett a posztmateriális értékek (lelki béke, önmegvalósítás) kerülnek az életük középpontjába (GÁBOR, 2004, 2006; SOMLAI, 2007). A fiatalok értékrendjének erős szervező elvévé az individualizmus, illetve a karriervágy vált, ez hozta magával a párválasztási szokások változását is. Szabadabbak lettek, gyakoribb a partnercsere, valamint folyamatosan nő a szinglik száma is (UTASI, 2004). A házasságok száma csökkent, illetve az a kor is kitolódik, mikor házasságot kötnek a fiatalok¹ (GÁBOR, 2000; GÁBOR–JANCSÁK, 2004; GÁBOR, 2006; ARNOLD, 2012; GÁBOR, 2012; JANCSÁK, 2013).

Dolgozatunk következő fejezetében az „új ifjúság” életmódbeli változásait kívánjuk részletesebben kifejteni.

1.1. Az oktatási helyzet átalakulásának hatásai

Gábor Kálmán (1993, 2000) és Pikó Bettina (2005) szerint a legfontosabb átalakulások a fiatalok életstílusában keletkeztek, amelyek a tanulási idő meghosszabbodásából, az önálló életkezés kitolódásából, valamint a fogyasztói társadalom hegemoniájából következnek. Vaskovics (2000) úgy véli, hogy az elnyúló iskolai képzés, a munkanélküliség és a nehéz elhelyezkedés a modernizáció során bekövetkezett társadalm szerkezeti változások következményei. A posztindusztriális társadalmakban nagyobbak és nyíltabbak lettek a tizen- és huszonevesek egyenlőtlenségei; a fiatalok leghátrányosabb csoportjainak – alacsony iskolai végzettségű, rurális területen élő, roma – nincs szakképzése, sem munkahelye (FURLONG–AZZOPARDI–STALDER, 2003; SOMLAI, 2012).

Zinnecker kutatásai alapján (ZINNECKER [1986] 2006) a fiatalok társadalmi identitása három cselekvési területtől függ: a képzési rendszertől, a szabadidő rendszerétől,

¹ Ezt bizonyítja, hogy 2000-ben a 15-29 évesek 22%-a élt házastársi, 7%-uk pedig élettársi kapcsolatban. 2009-ben már a fiatalok mindössze 13%-a kötött házasságot, az élettársként együtt élők aránya viszont 13%-ra nőtt (Arnold, 2012).

valamint a flexibilis alulfoglalkoztatottság rendszerétől. A fiatalok jövőjét ezen a három területen való szinkron részvétel alakítja.

A 90-es évek végén kezdődött felsőoktatási expanzió hatására ugrásszerűen megnőtt a felsőoktatásban résztvevők száma, illetve aránya; a diákok hosszabb ideig tanulnak, egyre többen tolják ki a képzési idejüket, félévet halasztanak, képzést váltanak, közben külföldön is tanulnak, így egyre idősebb korban diplomáznak. Az expanzió – mint ahogy korábban a rendszerváltás következtében is – hatására az alacsonyabb iskolai végzettségűek nagyobb valószínűséggel lesznek munkanélküliek, mert a magasabb végzettséggel rendelkezők kiszorítják őket az elsődleges munkaerőpiacról még annak árán is, ha nem a végzettségüknek megfelelő, hanem attól rosszabb munkát kell elvállalniuk. További következmény, hogy a diploma értéke is csökkent, ám a diploma bérelőnye ennek ellenére is jelentős² (BORZA, 2012).

Csepeli György szerint (2006) ma nincsen végzettség, hanem helyette „végzetlenség” van, hiszen nincs az a diploma, ami után valaki azt hihetné, hogy nem kell többet tanulnia; előtérbe került és a minél sikeresebb boldogulás miatt fontossá válik az élethosszig tartó tanulás folyamata.

Az oktatási intézmények meghosszabbodott látogatása olyan életmódot alakít ki, amely kiterjed a további életterületekre is, szinte felmentve őket a családalapítás alól (GÁBOR 2006, 2012; JANCÁSÁK 2013), egyre kevesebben járják be a hagyományos életútszakaszokat³ (iskola – munkavállalás – eljegyzés – házasodás – elszakadás a szülői háztól, önálló háztartás kialakítása – gyermekvállalás) közülük, hanem helyette párhuzamosan futó folyamatok vannak (GÁBOR, 2004, 2006, 2012). Zinnecker úgy véli hogy ezen folyamatoknak köszönhetően a modern társadalmakban az ifjúság egy teljesen önálló réteggé vált (ZINNECKER 2006).

1.2. A család, mint elsődleges szocializációs ágens hatásainak változása

A társadalom legjelentősebb változását az élethelyzetek és életutak individualizációja jelenti. Az individualizáció előrehaladását jelzi például: az életstílusok pluralizálódása, a család új formái, az alternatív kultúrák, és az újfajta társadalmi

² Az OECD vizsgálatai szerint 2011-ben Európában Magyarországon volt a második legmagasabb a diplomások bérprémiuma; a 25-64 éves diplomások körében +107%. Az OECD átlagában ez a prémium csaknem fele, +57%-os (Forrás: http://www.oecd.org/edu/Hungary_EAG2013%20Country%20Note.pdf)

³ Az életszakaszok sok esetben teljesen össze is keverednek, hiszen jónéhányan dolgoznak az egyetem mellett valamilyen diákmunkát, ám a diplomaszerezés után mégsem tudnak elhelyezkedni sokan közülük, így munkanélküli státuszba kényszerülnek. Megjelent emellett azoknak a csoportja is, akik a munka mellett visszaülnek az iskolapadba, hogy tovább képezzék magukat, esetleg valamilyen teljesen új végzettséget szerezzenek (Borza, 2012).

mozgalmak létrejötte. Az egyén és a társadalom között újfajta, közvetlen kapcsolat jött létre, az eddigi közvetítők (csoportok, intézmények) elvesztették korábbi jelentőségüket (BECK, 2003). A fiatalokat közvetlenül ellenőrző intézményeket (munkahely, család) közvetett ellenőrző intézmények (média, fogyasztóipar) váltják fel (GÁBOR–KABAI–MATISCSÁK, 2003, GÁBOR, 2006; JANCSÁK 2013). Ezt a folyamatot elősegíti, hogy az elmúlt évtized felgyorsította a kommunikációs csatornák átalakulását is, módosítva ezzel azok évszázadok óta hagyományosnak mondható formáit (BAUER–DÉRI, 2011).

És bár a család veszített jelentőségéből, ezzel együtt a fiatalok mégis hosszabb ideig szorulnak rá a szülők anyagi támogatására, hiszen – ahogy korábban említettük – nincs állandó hivatásuk, illetve egyre hosszabb időre tolják ki a tanulmányi éveiket⁴ is, emellett egyre többen járnak iskolába⁵. Borza (2012) kiemeli, hogy egy igen ambivalens jelenségről van szó, ugyanis bár életkorukat tekintve felnőttek, ám még nincs állandó keresetük, így a család eltartottként tekint rájuk, visszaköltöznek, vagy el sem költöznek otthonról, nem képesek magukat önállóan fenntartani, így a szüleik anyagi forrásaira kell támaszkodniuk. Sokan közülük ezt az állapotot plusz életszakasznak fogják fel, ami számos lehetőséget nyújt számukra, hiszen szabadak lehetnek mindenfajta megkötés nélkül, ám mégis anyagi biztonságban.

1.3. Az internet és az IKT-eszközök elterjedésének következményei

A technikai változásokkal; az internet, a globális információs csatornák megjelenésének és elterjedésének következtében kialakuló hálózatok miatt azonban az egyének az individualizáció folytán meggyengült lokális kapcsolatai ellenére sem maradtak közösségek híján. A hálózatok virtuális tereket hoztak létre, amelyek mind tértől, mind időtől függetlenek. Ezen virtuális terek a fiatalok új találkozási pontjaivá, internetes közösségek megalakítóivá váltak (CASTELLS, 2005). Az elektronikus térben folyó találkozások esetében – a fizikai tértől eltérően – cseréről van szó, ami azt jelenti, hogy mindkét fél folyamatosan ad és kap, tehát a tranzakció során mindkét fél – vagy akár még több – nyer (CSEPELI–PRAZSÁK, 2010). A hálózatosodás következtében a magyar fiatalok a legfejlettebb országok fiataljaihoz hasonlóan „digitális ökoszisztémában” élnek mindennapjaikat, azaz a kulturális ingerek nagy része azonos (SÁGVÁRI, 2012).

Balogh Gábor (2006) szerint az infokommunikációs korszak polgárának az identitását a hálózat biztosítja. Érdekes, hogy a család gyengülésével egy időben

⁴ 2003-ban a diplomát szerzők átlagos életkora 27, a csak nappali tagozaton tanulók átlagos életkora pedig 25 év volt (Kacsuk idézi: Arnold, 2012).

⁵ A KSH adatai szerint 1990 és 2009 között duplájára nőtt a felsőfokú oklevelet szerzettek száma Magyarországon (Arnold, 2012).

egy fordított szocializációs helyzet is kialakult; megfordult a szocializáció iránya az internet, illetve a számítógépek esetében. Ha a szülő be szeretne lépni az online világba, ám valamilyen problémával találja szemben magát, akkor a gyermekéhez fordulhat segítségért, tehát nem a szülő tanítja a gyermekét, hanem fordított tudásátadás történik kettejük között (CSEPELI, 2006).

A hálózati lét és az infokommunikációs eszközök segítségével megváltozik a tudat és az identitás szerepe. Az információs korszak egy olyan új világot hoz létre, amelyben teljesen természetes a hálózat alapú kommunikáció; bárki, bárkivel, bármiről kommunikálhat egymással. Ez teljesen megváltoztatja, átalakítja a kapcsolati rendszereket és a világhoz való viszonyt, hiszen „*a digitális tapasztalás a nem digitális tapasztalás összes modalitását képes hordozni, miközben fizikailag csak egy internetre kapcsolt számítógép van jelen*” (CSEPELI, 2006: 32).

Az interperszonális kapcsolatok sorvadásával egy időben az egyén az életének nagy részét a virtuális világban, virtuális kapcsolatok között kezdi élni, így megváltozik a kapcsolata a társadalommal, a társadalmi intézményekkel, ezáltal a realitással is.

Albert Fruzsina és Dávid Beáta (2012) vizsgálatai szerint azonban az internet nem az interperszonális kapcsolatok számának csökkenését, hanem a kapcsolattartás megkönnyítését segíti elő. Kutatási eredményeik szerint az embereknek általában 1,3 online barátságuk van, amelyik offline-ná alakult, valamint a bizalmasok száma 10 év alatt négyszeresére nőtt. Kérdéses lehet, hogy az internetes ismerkedés, kapcsolattartás vajon mennyire segíti elő ezt a folyamatot, ugyanis ahogyan más vizsgálatok rámutattak (TARI, 2011) az online anonimitás miatt az emberek sokkal gyorsabban, könnyebben kötnek kapcsolatokat az internet segítségével, amelyek hamarabb is mélyülnek, gyorsabban válnak bizalmassá.

Mindent egybevetve megállapítható, hogy az elmúlt évtizedek társadalmi, gazdasági változásai; a fogyasztás hegemoniájának terjedése, az individualizációs folyamat nyomán kialakuló atomizálódás, illetve a virtuális közösségek előtérbe kerülése és a technikai fejlődés együttese többek között egy új generáció kialakulását is eredményezte.

A '89 után születetteknel megjelent egy korábban egyáltalán nem tapasztalható generációs szakadék: ami régebben a fiatalok és felnőttek között volt, az ma a fiatalok és fiatalok (Y, és Z generáció) között van (TARI, 2011). Prensky (2001) hívta fel a figyelmet arra, hogy a mai diákok nem fokozatosan változtak a múltbéliekhez képest, nem csupán nyelvük, ruházatuk vagy stílusok változott, ahogyan ez korábban történt generációk között, hanem egy igazán nagy törésnek lehettünk tanúi. Véleménye szerint ezt nevezhetjük szingularitásnak is, amelyet a digitális technológiák robbanásszerű elterjedése okozott, és annyira megváltoztatja a dolgokat, hogy nincs visszaút belőle. Prensky (2001) szerint a fiatalok gondolkodásmódja teljesen átalakult, és másképp dolgozzák fel a környezetükből érkező információkat is, mint elődeik. Ez a kohorsz a technológia fejlődését már egy organikus folyamatként éli meg, természetesnek veszi, hogy a különböző informatikai eszközök rendelkezésre

állnak, életét már nehezen tudná ezek nélkül elképzelni, emiatt sokkal több időt tölt képernyő előtt, mint az idősebb generáció tagjai, és ezzel párhuzamosan jóval kevesebb könyvet használ (SÁGVÁRI, 2008; SOMLAI, 2011).

Az új generációt nevezték N-generációnak (N mint Net), IT-generációnak, mások D-generációról beszélnek (D mint Digitális), de elterjedt az X, Y, Z generáció elmélete is, Prensky pedig digitális bevándorlókat és digitális bennszülötteket különböztet meg (PRENSKY, 2001; Ld. még TARI, 2011; Ságvári, 2012; Jancsák 2013). Ezeknek az elméleteknek az a célja, hogy jól érzékelhetővé és megfoghatóvá tegyék azokat a kulturális, szocializációs különbségeket, amelyek a különböző korosztályok között megfigyelhetők (Ságvári, 2008). De vajon ezek a különbségek csak a generációk között, vagy az új generáción belül is megtalálhatóak? Valóban homogén az 1995 utáni életkori kohorsz az IKT-eszközök használata miatt? Milyen hatása van a társadalmi egyenlőtlenségképző tényezőknek, mint például a lakóhelynek? Vannak-e különbségek a nagyvárosokban illetve kisebb településen élő fiatalok között? A továbbiakban erre a kérdésre keressük a választ a Magyar Ifjúság 2012 adatbázisának elemzésével.

2. MILYENEK A KISVÁROSI FIATALOK KUTATÁSOK TÜKRÉBEN?

2.1. A vizsgálat módszerei

Kutatásunk célja, hogy a települési egyenlőtlenségeket valamint azok hatását vizsgáljuk az 1995 után született, „új generációként” is definiált életkori kohorszban belül a Magyar Ifjúság 2012-es adatbázisa alapján.

Az adatbázis felvétele során 8000 fő, 15 és 29 év közötti magyar fiatalot kérdeztek meg 2012 szeptembere és novembere között. A kutatás reprezentatív a 15-29 éves magyar népességre vonatkoztatva területileg, településtípusonként, korcsoportok és nemek szerint is. A mintavétel több lépcsőben, rétegzett valószínűségi mintavétel alkalmazásával történt.

Jelen vizsgálat alapsokaságát a Magyar Ifjúság 2012 kutatás adatbázisából az 1995 után születettek, azaz a 15-17 évesek adják. A szakirodalom alapján őket tekinthetjük a sokak által „új generáció”-ként definiált életkori kohorsznak.

A leválogatott minta nagysága 1368 fő; 48,5%-ban nők, 51,5%-ban férfiak alkotják. A populáció 11,7%-a fővárosi, 15,7%-a megyeszékhelyen él, 2,1%-uk megyei jogú városban, 36,3%-uk egyéb városban, míg 34,2%-a valamilyen községben él. Vizsgálatainkhoz a településváltozókat összevontuk; a fővárost, a megyeszékhelyet valamint a megyei jogú várost jelen dolgozatban nagyvárosnak, míg az egyéb várost és a községet kisvárosnak címkézzük. A továbbiakban az általunk nagyvárosinak definiált fiatalok élethelyzetét hasonlítjuk össze a kisvárosiként elnevezett fiatalokéval

az egyes társadalmi egyenlőtlenségek mentén. Ehhez vizsgálni fogjuk az anyagi-státusbeli, az oktatási valamint az IKT használatból fakadó esetleges különbségeket.

2.2. Kutatási eredmények

2.2.1. Anyagi-státusbeli különbségek

Mint ismert, Magyarországon az elmúlt 50-60 év társadalmi-gazdasági változásainak, politikai eseményeinek, valamint a rendszerváltás hatásainak következtében a kisebb településekre koncentrálódik a szegényebb réteg, akik körében magasabb a munkanélküliek aránya is (ENYEDI, 1993; CSOBA, 2010; VALUCH, 2015). A következőkben a településtípusok közötti anyagi különbségeket vizsgáljuk.

1. táblázat: Pénzügyi helyzet a hónap végén lakóhely szerint bontásban a 15-17 éves fiatalok családjában (%) (saját ábra, forrás: Magyar Ifjúság, 2012)

Milyen gyakran fordul elő, hogy a hónap végére elfogy a pénzük?						
	<i>havonta</i>	<i>kéthavonta</i>	<i>háromhavonta</i>	<i>félévente</i>	<i>ennél ritkábban</i>	<i>nem fordult elő</i>
kisvárosban élő fiatalok	34,5%	8,7%	6,4%	5,8%	8,6%	35,9%
nagyvárosban élő fiatalok	25%	7,8%	6,7%	4,9%	12,3%	43,3%

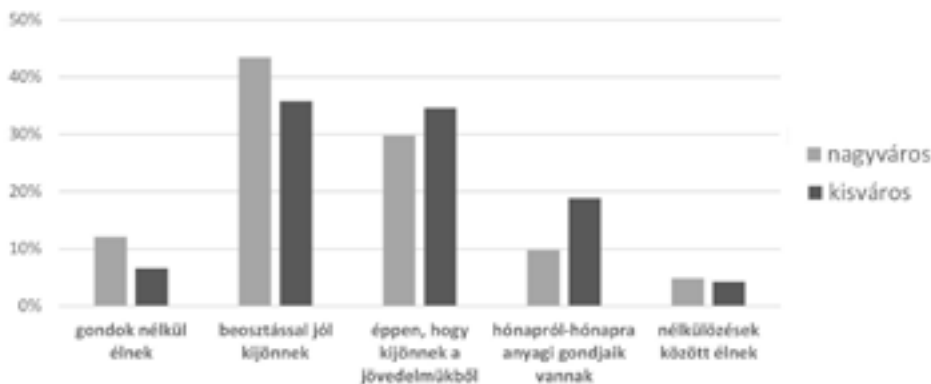
$$p < 0,05$$

Először nézzük meg, hogy mennyire kielégítő az a jövedelem, amivel a háztartások hónapról-hónapra rendelkeznek. Vajon elég-e minden szükséglet kielégítésére? Az 1. táblázat alapján láthatjuk, hogy míg a kisvárosi fiatalok között a mérleg szinthe kiegyenlített, azaz ugyanannyian vannak azok, akiknél minden hónapban elfogy, illetve sosem fogy el a pénz hónap végére, addig a nagyvárosiakról kijelenthetjük, hogy sokkal jobb anyagi körülmények között élnek, hiszen csupán negyedük küzd havi megélhetési gondokkal és majd' felüknél sosem fogy el a pénz, tehát bátran költhetnek bármire, bármikor.

Ugyanez a különbség megmarad akkor is, ha azt vizsgáljuk, hogy a jövedelmük-ből tudnak-e félretenni a családok; a nagyvárosban élők szignifikánsan többet és rendszeresebben tudnak pénzt félretenni.

De mire elég ez a pénz, amivel rendelkeznek? Hogy érzik a szubjektív helyzetüket a fiatalok? Az 1. ábra mutatja a kisvárosi és nagyvárosi fiatalok szubjektív anyagi helyzetében lévő szignifikáns különbségeket:

1. ábra: A fiatalok szubjektív anyagi helyzete (%)
(saját ábra, forrás: Magyar Ifjúság, 2012)

$p < 0,05$

Míg a nagyvárosiak több mint fele (55,5%-a) gondok nélkül él vagy beosztással jól kijön a jövedelméből, addig a kisvárosiak 42,4%-ra igaz ez, több mint felük éppen, hogy kijön a jövedelméből, anyagi gondok vagy nélkülözések között él. Ez az alacsonyabb keresetűek kistépelésekre való szorulásától túl ez abban gyökerezik, hogy az ezeken a településeken élőknek többletjövedelemre van szükségük egy adott létminimum eléréséhez. Smith és munkatársai (2010) angliai vizsgálatai szerint például egy kétszülős, kétgyermekes családnak kb. 12%-kal több anyagi forrásra van szükségük a fogyasztói kosár elemeinek megszerzéséhez a városokban élőkhez képest, amely plusz összeg 80-100%-val a megnövekedett utazási költségeket finanszírozzák.

2.2.2. Oktatási különbségek

Mint ismert tény, a fiatalok kiemelkedése az alacsony társadalmi státusból az elsődlegesen az oktatás segítségével lehetséges, ezért a továbbiakban ennek az összefüggéseit vizsgáljuk.

Míg a kisvárosi diákok 60,3%-a „bejárós”, azaz ingázik minden nap másik településre az iskolájához – mivel helyben nem található megfelelő oktatási intézmény –, addig a nagyvárosiak közül ez az arány csupán 17,5%-os. A kisvárosban élők több időt töltenek az iskolába eljutással, ami harmaduknál naponta több mint egy óras utazást jelent. Emiatt kevesebb idejük jut a tanulásra, valamint sokkal fáradtabbak is a napi ingázás következtében, ami a tanulmányi eredményeikre is negatív hatással lehet, továbbá az amúgy is szűkös anyagi lehetőségeiket is tovább nehezíti a bejárás költsége.

Nincs szignifikáns összefüggés a továbbtanulásra vonatkozó tervek tekintetében a különböző településen élő fiatalok között; több mint felük szeretné tovább folytatni a tanulmányait valamilyen módon, tehát a továbbtanulás mind a kisvárosi, mind a

nagyvárosi fiataloknak lényeges. A továbbtanulás formájában azonban jelentős eltérések fedezhetők fel a településtípus függvényében a diákok között. A különböző választási lehetőségeket a településtípus százalékában az alábbi táblázatban jelöltük:

2. táblázat: A 15-17 éves fiatalok jövőbeli továbbtanulási tervei (%) (saját ábra, forrás: Magyar Ifjúság, 2012)

Mít szeretne még tanulni?						
	<i>szakmát tanulna</i>	<i>egyetemi alapképzésben venne részt</i>	<i>egyetemi mesterképzésben venne részt</i>	<i>egyetemi szintű, osztatlan képzésben venne részt</i>	<i>tudományos fokozatot szerezne</i>	<i>nyelvet tanulna</i>
kisvárosi fiatalok	28,4%	20,5%	6,3%	4,8%	1%	8,4%
nagyvárosi fiatalok	13,4%	34,7%	12,5%	12%	5,1%	16,2%

$p < 0,05$

A 2. táblázat alapján kijelenthetjük, a fiatalok jövőbeli céljai igen eltérő képet mutatnak. A kisvárosiak egyedül a szakmatanulás szempontjából felülreprezentáltak; majd harmaduk szeretne valamilyen középfokú végzettség után szakmát elsajátítani, ami a városi fiatalok csupán 13,4%-ra jellemző. Ennek a fő oka, hogy a kisvárosból származó diákok nem látják, nem ismerik azokat az álláslehetőségeket, amelyeket diplomával is be lehet tölteni, mert azok a foglalkozások – pl. bankár, közgazdász, mérnök, informatikus, ügyvéd, tolmács stb. – számukra ismeretlenek, nem találkoztak velük a mindennapi életük során, így nem jelent meg előttük az idea sem, hogy abban szeretnének dolgozni, esetleg továbbtanulni. Azokat a státusokat ismerik főleg a közvetlen környezetükből, amelyekhez elég egy szakmát megszerezni, mint például az ács, a kőműves, a pultos, a bolti eladó stb., így továbbtanulás előtt nincs olyan széles skála előttük amiből választhatnának, mint a nagyvárosi fiatalok előtt, akik sokkal több szakmát ismernek.

A másik oka abból fakadhat, hogy ahogy korábban bemutattuk, a kisvárosokban az alacsonyabb anyagi státusú, tehát rosszabb munkahelyi pozíciókat betöltő személyek élnek, akik alacsonyabb kulturális tőkével is bírnak, így nem adják tovább a tanulás, továbbtanulás fontosságát, mint értéket. Ezt igazolja az is, hogy szignifikáns összefüggés van a kulturális tőke és a lakóhely között is; számottevően magasabb a nagyvárosi fiatalok kulturális tőkeindexe⁶, mint a kisvárosiaké, ami szintén hozzájárul a települési hátrányaik mellett az oktatási, majd foglalkozási egyenlőtlenségek létrejöttéhez, megerősödéséhez, ezáltal a szegénység újratermeléséhez is.

⁶ A kulturális tőke méréséhez egy indexet hoztunk létre a következő változók összevonásával: anya iskolai végzettsége, apa iskolai végzettsége, iskola típusa, nyelvvizsgák száma, könyvek száma, elektronikus könyvekkel való rendelkezés.

A továbbtanulásra, mint értékre tett állításunk újbóli bizonyítást nyer, ha tovább vizsgáljuk a 2. sz. táblázatot. Míg a nagyvárosi fiatalok több mint harmada tervezi, hogy egyetemen, alapképzésen tanul tovább, addig a kisvárosban élőknek csak az ötöde. Utóbbiak közül csak 6,3% tanulna tovább mesterképzésen is, míg a nagyvárosban élők 12,5%-a tenne így. Hasonló a helyzet az egyetemi-, az osztatlan-, a doktori képzés, valamint a nyelvtanulás esetében is (lásd 2. táblázat).

A felsőfokú oktatás iránti kedvet nagyban befolyásolja a korábban említett tényezőkön túl a szülői minta is; szignifikáns összefüggést találhatunk a szülők iskolai végzettsége és a településtípus között, ahol élnek. A nagyvárosokban jóval magasabb a diplomával, felsőfokú végzettséggel rendelkező szülők aránya. A nagyvárosi fiatalok 25,2%-nak van az édesapjának, 23%-nak az édesanyjának felsőfokú végzettsége, a kisvárosokban élő apák mindössze 9,5%-a, valamint az itt élő anyák 12,7%-a rendelkezik valamilyen felsőfokú végzettséggel. Magas viszont a kisvárosi szülők körében a csupán 8 általános vagy szakiskolai végzettséggel rendelkezők aránya; a városi apák 9,1%-a végzett csupán 8 osztályt, míg a kisvárosi apák 20,1%-a. Ugyanez az arány az édesanyáknál 11,9% illetve 23,5%-os, azaz a kisvárosi nők itt is felülreprezentáltak. A szakiskolai végzettség tekintetében is hasonlóak az adatok (lásd 2. táblázat).

Mint látjuk, igen nagy aránytalanság van az iskolai végzettség tekintetében a kis- és nagyvárosok között; míg a kisebb településekre főleg az érettségivel sem rendelkező családok költöznek, addig a nagyvárosokban a felsőfokú végzettségük felülreprezentáltak. Az OECD egyik tanulmánya⁷ szerint Magyarországon a harmadik legnagyobb az OECD országok között a különbség a munkanélküliségi rátán belül az érettséginek alacsonyabb, valamint a felsőfokú végzettséggel rendelkezők között. Tehát az érettséginek nagyon fontos szerepe van a munkanélküliség, így a tartós szegénység megakadályozásában, megelőzésében is. Lényeges még megjegyeznünk, hogy az OECD tanulmányából az is kiderül, hogy a felsőfokú végzettségük kétszer annyit keresnek, mint a diplomával nem rendelkező honfitársaik. Mint korábban láttuk, a diplomások inkább a nagyvárosokban élnek, akik tehát kevésbé veszélyeztetettek a munkanélküliségtől, valamint jóval gazdagabbak is, mint a kisvárosokban élő, alacsony végzettséggel rendelkező társaik. Ezek a különbségek további egyenlőtlenségeket generálnak a társadalmon, valamint saját gyermekeik kohorszán belül, akik hátrányból indulnak mind az anyagi nehézségeik, mind a települési hátrányaik, mind a szüleik alacsony iskolai végzettsége miatt. Utóbbi miatt nem látják azt, hogy hogyan lehet a tanulás segítségével kiemelkedni a környezetükből és jobb életfeltételeket teremteni maguknak, valamint az alacsonyabb kulturális tőkájük miatt eleve olyan hátrányból indulnak az oktatási intézményekben, amelyek később nehezen, vagy egyáltalán nem kompenzálhatóak.

⁷ Forrás: http://www.oecd-ilibrary.org/education/education-at-a-glance-2014_eaghighlights-2014-en

A nyelvtudás, a nyelvi továbbképzés szintén egy olyan tényező, manapság szintén elengedhetetlen feltétele a későbbi munkaerő-piaci integrációnak, a gyors és tartós elhelyezkedésnek. A nyelvismeretbeli különbségek, egyenlőtlenségek tovább súlyosbítják a már meglévő kulturális tőkéből, anyagi helyzetből fakadó különbségeket. A jobb anyagi státusú, magasabb kulturális tőkéjű és nagyvárosban élő szülők gyermekei jobban felismerik a nyelvtanulásban rejlő lehetőségeket (lásd: 3. ábra), ismerik azokat a munkaerő-piaci pozíciókat, ahova bejuthatnak ennek segítségével (pl. különböző multinacionális cégekhez), így fontosabb számukra a nyelvismeretük fejlesztése. Az egyéni fejlesztésen túl fontos különbség, hogy a jobb anyagi lehetőségek miatt jobban megengedhetik maguknak, hogy az iskolán kívül magántanárhoz is járjanak, valamint a választási lehetőségeik is szélesebbek mikor oktatót választanak, mint a kisebb településeken élő társaiké. Utóbbiaknak vagy egyáltalán nincs a különórákra lehetőségük, vagy ha mégis van, és nem kell másik településre utazniuk magántanárhoz, hanem helyben megoldható, akkor előfordulhat, hogy a monopolhelyzet miatt rendkívül drága, illetve a személyes preferenciáknak, igényeknek sem lehet így teret engedni. Míg a kisvárosiak 8,4%-a tervezi, hogy továbbképzzi magát ezen a területen, addig a nagyvárosban élőknel ez az arány 16,2%-os.

De mi a helyzet az informális nyelvképzései lehetőségekkel, amelyek bárki számára elérhetőek és rendkívüli jelentőséggel bírnak a biztos nyelvtudás megszerzésében, begyakorlásában? Mire használják a fiatalok a nyelvismeretüket, hogyan próbálják informális úton továbbfejleszteni magukat? A következő ábrán a különböző választási lehetőségek közül a szignifikáns eredményeket foglaltuk össze településtípus szerinti bontásban:

3. táblázat: *Tevékenységek, amire a 15-17 éves fiatalok az idegen nyelvet használják településtípus szerinti bontásban (%) (saját ábra, Forrás: Magyar Ifjúság 2012)*

Mire használja az idegen nyelvet?			
	<i>idegen nyelvű újságot, magazint olvas</i>	<i>élő szóban társalog</i>	<i>írásban társalog</i>
kisvárosi fiatalok	40,1%	60,2%	51,8%
nagyvárosi fiatalok	48,3%	70,8%	60,6%

$p < 0,05$

Láthatjuk, az informális nyelvtanulás, nyelvyakorlás tekintetében szintén előnyben vannak a nagyvárosi fiatalok, többet olvasnak és társalognak is idegen nyelven, amelyhez még társul az, hogy ők azok, akik külföldön is tanulnak hosszabb-rövidebb ideig. Míg a 15-17 éves nagyvárosi diákok 2%-a járt idegen országban iskolába, addig a kisvárosi diákok csupán 0,2%-a mondhatja ezt el magáról. Ez azonban szintén visszavezethető a szülők anyagi státusára, amely nagyban befolyásolja, hogy kinek van lehetősége külföldi oktatási intézmény látogatására.

Érdekes, hogy míg szignifikáns összefüggés mutatkozik a diákok jövőbeli külföldi tanulmányi terveiben – a kisvárosiak 12,6%-a, a nagyvárosiak 22,4%-a szeretne a későbbiekben külföldön tanulni –, addig az idegen országban való munkavállalás tekintetében nincs jelentős különbség; a nagyvárosiak 60%-a, a kisvárosiak 58,1%-a tervezi, hogy a jövőben külföldön helyezkedik el.

Az idegen nyelven folyó társalgáshoz, olvasáshoz visszakanyarodva mindenképpen meg kell jegyeznünk, hogy az online tartalmak 54,4%-a⁸ csupán angol nyelven érhető el az interneten, tehát a nyelvtudás az információhoz való online hozzájutás minősége, azaz a másodlagos digitális egyenlőtlenségek szempontjából is rendkívül lényeges. Angelusz Róbert és munkatársai szerint (2004: 310) *„az információs társadalom egyenlőtlenségi rendszerében felértékelődik a humán (kulturális) tőke szerepe (iskolai oktatás, képzés, nyelvtudás stb.) ezen belül pedig, a kulturális tőkében egyre fontosabbá válik a digitális írástudás, az infokommunikációs-eszközök használatához szükséges ismeret, tudásanyag.”*

2.2.3. Digitális egyenlőtlenségek

Ahogy a korábbiakban bemutattuk, az 1995 után született életkori kohorszt az különbözteti meg a korábbi generációktól, hogy beleszülettek az IKT-eszközök, valamint az internet világába. Az ezekhez való hozzáférés, illetve ezek használata újfajta egyenlőtlenségképző tényezőt is jelent, mégpedig a digitális egyenlőtlenségeket. Elsődleges digitális egyenlőtlenségeknek nevezzük a hozzáférésbeli, míg másodlagosnak a használat különbözőségéből fakadó különbségeket⁹ (DiMAGGIO–HARGITAI, 2001). A továbbiakban a hozzáférési egyenlőtlenségek rövid vizsgálatára teszünk kísérletet.

Nincs szignifikáns különbség a háztartások számítógép, valamint a fiatalok okostelefon és mobilinternet ellátottságában a településtípusok között, azonban a saját eszközök birtoklása (számítógép, tablet), valamint az internethasználat és a számítógép-használat tekintetében szignifikáns eltéréseket találunk a kisvárosi és nagyvárosi fiatalok között.

⁸ Forrás: <http://www.discreetnations.com/languages-most-used-on-the-web-vs-irl/>

⁹ A másodlagos digitális egyenlőtlenségek vizsgálatának öt dimenziója van; a technikai apparátus, a használat autonómiája, a képességek, a társadalmi támogatás, valamint a használat céljainak egyenlőtlenségei (DiMaggio-Hargittai, 2001).

4. táblázat: Szignifikáns különbségek a hozzáférési digitális egyenlőtlenségek tekintetében a 15-17 éves fiatalok között (%) (saját ábra, Forrás: Magyar Ifjúság, 2012)

	saját számítógép, laptop	saját tablet	internet-hozzáférés az otthonában	használja a számítógépet
kisvárosi fiatalok	57,5%	1,3%	72,4%	86,3%
nagyvárosi fiatalok	67,6%	3,7%	83,7%	90,6%

$p < 0,05$

A 15-17 éves fiatalok az internet-hozzáférés tekintetében a magyar átlag felett (68%¹⁰) foglalnak helyet még a kisvárosokban is, azonban a településtípusok között eltérés szignifikáns; ahogy a 4. táblázat mutatja; a kistelepülésen élők jelentősen kevesebb saját internetezésre alkalmas eszközzel rendelkeznek, kevésbé áll módjukban az otthonukban számítógépezni illetve online szörfölni is. Ehhez még kapcsolódik az, hogy ahogy a korábbiakban bemutattuk, nem beszélnek olyan jól angolul, mint a nagyvárosi kortársaik, valamint nem is használják ki az internet formális nyelvtanuló csatornáit, így még inkább lemaradhatnak a kortársaikhoz képest.

Azzal, hogy nem számítógépeznek, interneteznek akkora arányban, sokan nem fejlesztik számos készségüket – gyorsgépelés, irodai szoftverek használata, az internet tanulást segítő funkciói – amely következtében hátránnyal indulnak a számítógépet, internetet rendszeresen használó társaikkal szemben.

Az IKT-tudás, a számítógép, és az internet helyes használatához szükséges ismeretek közvetlenül is hatással lehetnek az egyén társadalmi helyzetének megváltozására, hiszen hiánya hátrányként jelentkezik többek között a munkaerőpiacon is. Az alkalmazási készség és az abban való jártasság a kulturális tőke részét képezi, amely hatással van az egyén státusára, társadalmi mobilitására is (Kollányi-Székely 2006). A számítógépek és internet használatának azonban van egy másik következménye is, ami ma már szinte alapelvárás a munkaerőpiacon, mégpedig a multitasking használat. Ez azt jelenti, hogy az egyén képes egyszerre több online és offline folyamat végrehajtására is munka közben, azaz miközben például emailezik a feletteseivel, kiosztja a munkát, beszámolót ír és telefonon is tárgyal, természetesen zenehallgatás mellett (TARI, 2011; JANCSAK, 2013). Ez a készség azonban csupán folyamatos gyakorlás során sajátítható el.

A multitasking használat különbözőségeinek vizsgálatához egy indexet hoztunk létre¹¹, amelynek elemzésekor megállapítottuk, hogy szignifikáns összefüggés van a multitasking használat és a fiatalok lakóhelye között; a nagyvárosokban élők több

¹⁰ Forrás: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/information-society/data/main-tables>

¹¹ Az index létrehozásához az „És miközben ön a számítógépen/interneten ... az idő mekkora részében végez más tevékenységet is?” változóból, több alváltozó összevonásával készült.

tevékenységet végeznek párhuzamosan mikor onlineak, mint a kisvárosokban élők, így előbbiek ezen a területen is előnyből indulnak mind az iskolában, ahol a felkészülés során ez sokat számít, mind a munkaerőpiacon, ahol ez alapelvárás.

Bár a tanulmány keretei az internet-használati különbségek mély vizsgálatát nem teszik lehetővé, az világosan látszik, hogy a hozzáférési egyenlőtlenségek, valamint a multitasking módon való használatban jelenlévő eltérések miatt az 1995 után született életkori kohorszt nem tekinthetjük homogén generációnak. A társadalmi egyenlőtlenségek; a lakóhely, az anyagi státusz, a szülők iskolai végzettsége mind olyan tényezők, amelyek mentén jelentős különbségek írhatók le a digitális eszközhasználatuk, életvezetésük, jövőbeli életésélyeik tekintetében.

3. ÖSSZEGZÉS

Dolgozatunk célja annak vizsgálata volt, hogy mennyiben van hatása a települési egyenlőtlenségeknek az 1995 után születettek, egy homogén életkori kohorszként definiált társadalmi csoport tekintetében.

Összefoglalóan elmondhatjuk, hogy bár a szakirodalom szerint a fiatalok nem különböznek egymástól az IKT-eszköz, valamint az internethasználat minőségi mutatói szerint, ám a Magyarországon jelenlévő települési-, illetve az ebből fakadó oktatási és digitális egyenlőtlenségek olyan hatással vannak az életükre, ami miatt nem beszélhetünk azonos tulajdonságokkal bíró generációról. Az internet és a számítógép szinte mindannyiuk életében jelen van, ám nem egyforma mértékben, a mennyiségi szempontok tekintetében jelentős különbségek figyelhetőek meg, amelyek előrevetítik a használat minőségében rejlő különbségeket, azaz a másodlagos digitális egyenlőtlenségeket is. Utóbbi jelenség vizsgálata jelen tanulmány kereteibe nem fért bele, azonban kijelenthetjük, hogy a települési, oktatási valamint anyagi státusbeli hátrányok a digitális eszközhasználatban is jelentős különbségeket okoznak, amely további hátrányokat generál egyebek mellett a munkaerőpiacon is, így az eleve meglévő társadalmi hátrányok tovább erősödnek, rögzülnek.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Albert F. & Dávid B. (2012). Interperszonális kapcsolathálózati struktúra átrendeződése Magyarországon. In: Kovách I. & Dupcsik Cs. & P. Tóth T. & Takács J. (szerk.), *Társadalmi integráció a jelenkori Magyarországon*. Budapest: Argumentum – MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Szociológiai Intézet. 343-356.
- Angelusz R. & Fábrián Z. & Tardos P. (2004): Digitális egyenlőtlenségek és az infokommunikációs eszközhasználat válfajai. In: Kolosi T. & Tóth I- Gy. & Vukovich Gy. (szerk.), *Társadalmi Riport 2004*. Budapest: TÁRKI. 309-331.
- Arnold P. (2011). A szülői háztól való leválás és a drogfogyasztás vizsgálata a fiatal felnőtt populáció körében. In: Bauer B. & Szabó A. (szerk.), *Arctalan (?) nemzedék. Ifjúság 2000-2010*. Budapest: NCSSZI. 185-208.
- Balogh G. (2006). Az információs társadalom olvasatai. In Balogh G. (szerk.), *Az információs társadalom dimenziói*. Budapest: Gondolat Kiadó – INFONIA. 11-22.
- Bauer B. & Déri A. (2012). Hálózathoz kötődve – A fiatalok online hálói. In Bauer B. & Szabó A. (szerk.), *Arctalan (?) nemzedék. Ifjúság 2000-2010*. Budapest: NCSSZI.
- Beck, U. (2003). *A kockázat-társadalom – Út egy másik modernitásba*. Budapest: Századvég Kiadó.
- Borza B. (2012). A felsőoktatás és a munka közötti átmenet. *Metszetek*, 2012/4-2013/1. 203-215.
- Castells, M. (2005). *A hálózati társadalom kialakulása*. Budapest: Gondolat-Infonia.
- Csepeli Gy. & Prazsák G. (2010). *Örök visszatérés? Társadalom az információs korban*. Budapest: Józsefvárosi Műhely Kiadó.
- Csepeli Gy. (2006). A jövőbe veszett generáció. In Popper P. (szerk.), *Magára hagyott generációk. Fiatalok és öregek a XXI. században*. Budapest: Saxum.
- Csoba J. (2010). *A tisztességes munka. A teljes foglalkoztatás: a 21. század esélye vagy utópiája*. Budapest: L'Harmattan.
- DiMaggio, P. – Hargittai E. (2001). *From the „Digital Divide” to „Digital Inequality”: Studying internet as a penetration increases*. <https://www.princeton.edu/~artspol/workpap/WP15%20-%20DiMaggio%20Hargittai.pdf> (utolsó letöltés: 2014. 06. 19.)
- Enyedi Gy. (1993). Társadalmi-területi egyenlőtlenségek és területi politika Magyarországon. In Enyedi Gy. (szerk.), *Társadalmi-területi egyenlőtlenségek Magyarországon*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Furlong, A. – Stalder, B. – Azzopardi, A. (2003): *Sebezhető ifjúság*. Szeged: Belvedere Meridionale
- Gábor K. – Jancsák Cs. [szerk.] (2004): *Ifjúsági korszakváltás – Ifjúság az új évezredben*. Szeged: Belvedere Meridionale

- Gábor K. – Kabai I. – Matiscsák A. (2003). *Az információs társadalom és az ifjúság*. Szeged: Belvedere.
- Gábor K. (1993): *Civilizációs korszakváltás és ifjúság*. Budapest: Oktatókutató Intézet
- Gábor K. (2004). Globalizáció és ifjúsági korszakváltás. In Gábor K. – Jancsák Cs. (szerk.), *Ifjúsági korszakváltás. Ifjúság az új évezredben*. Szeged: Belvedere.
- Gábor K. (2006): Fordulat az ifjúságpszichológiában. Új kiindulópontok. In. Gábor K. – Jancsák Cs. [szerk.]: *Ifjúságpszichológia*. Szeged: Belvedere Meridionale, 9-16.
- Gábor K. (2012): *Válogatott ifjúságpszichológiai tanulmányok*. Szeged: Belvedere Meridionale
- Gábor Kálmán [szerk.] (2000): *Társadalmi átalakulás és ifjúság – A szabadság mint esély?* Szeged: Belvedere Meridionale
- <http://www.discreetnations.com/languages-most-used-on-the-web-vs-irl/> (utolsó letöltés: 2016. 01. 15.)
- http://www.oecd.org/edu/Hungary_EAG2013%20Country%20Note.pdf (utolsó letöltés: 2016. 01. 15.)
- http://www.oecd-ilibrary.org/education/education-at-a-glance-2014_eag_highlights-2014-en (utolsó letöltés: 2016. 01. 15.)
- Jancsák Cs. (2013): *Ifjúsági korosztályok korszakváltásban*. Budapest: Új Mandátum Könyvkiadó
- Kabai I. (2006). *Társadalmi rétegződés és életesemények. A magyar fiatalok a poszt-indusztriális korszakban*. Budapest: Új Mandátum Könyvkiadó.
- Kollányi B. & Székely L. (2006). Hátrányos helyzetű társadalmi csoportok az információs társadalomban. *Információs Társadalom*, 2006/2. 48-67.
- Molnár Sz. (2002). *A digitális megosztottság értelmezési kerete*. http://epa.oszk.hu/01900/01963/00005/pdf/infotars_2002_02_04_082-101.pdf (utolsó letöltés: 2014. 01. 31.)
- Pikó B. (2005). Középiszkolás fiatalok szabadidő-struktúrája, értékattitűdjei és egészségmagatartása. *Szociológiai Szemle*, 2005/2. 88-99.
- Poster, M. (1995). *The Second Media Age*. Oxford: Polity.
- Prensky, M. (2001). *Digital Natives, digital immigrants* <http://www.marcprensky.com/writing/Prensky%20-%20Digital%20Natives,%20Digital%20Immigrants%20-%20Part1.pdf> (utolsó letöltés: 2014. 10. 27.)
- Ranschburg J. (2010). *Mélységből kiáltak. Depresszió, öngyilkosság és kábítószer a serdülőkorban*. Budapest: Saxum.
- Ságvári B. (2008). Az IT-generáció – Technológia a mindennapokban: kommunikáció, játék és alkotás. *Ifjúság és környezet*, 2008/tél. 47-56.
- Ságvári B. (2012). A net-generáció törésvonalai – Kultúrafogyasztás és életstílus-csoportok a magyar fiatalok körében. In. Bauer B. – Szabó A. (szerk.), *Arctalan (?) nemzedék: Ifjúság 2000-2010*. Budapest: NCSSZI. 263-281.

- Smith, N. – Davis, A. – Hirsch, D. (2010). *A minimum income standard for rural households*. Commission for Rural Communities. York: Joseph Rowntree Foundation.
- Somlai P. (2007). A posztadoleszcensek kora. In. Somlai P. (szerk.), *Új ifjúság*. Budapest: Napvilág Kiadó. 9-43.
- Somlai P. (2012). Nemzedéki konfliktusok és kötelékek. In. Bauer B. & Szabó A. (szerk.), *Arctalan (?) nemzedék: Ifjúság 2000-2010*. Budapest: NCSSZI.
- Tari A. (2011). *Z generáció*. Budapest: Tericum.
- Ujhelyi A. (2003). Információs társadalom-lélektan. Internet és szociálpszichológia. *Világosság*, 2003/3-4. 183-195.
- Utasi Á. (2004). *A feláldozott kapcsolatok. A magyar szingli*. Budapest: MTA Politikai Tudományok Intézete.
- Valuch T. (2015): *A jelenkori magyar társadalom*. Budapest: Osiris.
- Vaskovics L. (2000). A posztadoleszcencia szociológiai elmélete. *Szociológiai Szemle*, 2000/4. 3-20.
- Wallace, P. (2006). *Az internet pszichológiája*. Budapest: Osiris Könyvtár.
- Wyn, J. – Dwyer, P. [1999] (2006): Új irányok az ifjúsági életszakaszok átmeneteinek kutatásában. In. Gábor K. – Jancsák Cs. [szerk.]: *Ifjúságszociológia*. Szeged: Belvedere Meridionale, 249-268.
- Zinneckker, J. ([1986] 2006): A fiatalok a társadalmi osztályok terében. Új gondolatok egy régi témához. In. Gábor K. – Jancsák Cs. [szerk.]: *Ifjúságszociológia*. Szeged: Belvedere Meridionale, 69-95.

Vida Anikó

A HÁTRÁNYOS HELYZETŰ ÉS PÁLYAKEZDŐ FIATALOK MUNKAERŐ-PIACI ESÉLYEI JÁNOSHALMÁN¹

A TEREPKUTATÁS CÉLJA ÉS MÓDSZEREI

Tanulmányomban egy hátrányos helyzetű kistérség foglalkoztatási és szociális viszonyainak feltárására vállalkozom. A kisváros társadalmi és gazdasági helyzetképeinek megrajzolása után kitérek arra is, hogy a hivatalos munkaerő-piacon kívül milyen egyéb megélhetési lehetőségek kínálóznak a pályakezdő fiatalok és a tartósan munkanélküliek számára. Az alkalmi és napszámos munkák piacának bemutatása mellett szó esik a kisváros foglalkoztatási és közfoglalkoztatási politikáiról is, elsősorban arra a kérdésre keresve a választ, hogy ezek mennyiben képesek hozzájárulni a munkaerő-piacról tartósan kiszorulók vagy oda újonnan belépők integrációjához, reintegrációjához?

A település gazdasági-társadalmi helyzetének bemutatásában a statisztikai adatok elemzése és a kistérségről készített korábbi tanulmányok másodelemzése dominál, míg a szociális és foglalkoztatási közpolitikák feltárása a település szakértőivel² készített strukturált interjúk alapján készült. Emellett felhasználtam egy, a közel-múltban lezajlott kutatás³ eredményeit is, melynek során a szociális igazgatásban, szociális alapellátásban dolgozó kulcsinformátorok⁴ mellett egy fókuszcsoporthoz tartozó interjú keretében megkérdeztük a Hunyadi János Általános Iskola pedagógusait, valamint családtörténeti, illetve foglalkozástörténeti interjút készítettünk a többség

¹ A tanulmány hátterét jelentő kutatást a TÁMOP-4.2.1.D-15/1/KONV-2015-0002 program támogatta.

² Interjút készítettem a helyi munkaügyi kirendeltség vezetőjével, a szak- és felnőttképzésben kulcs szerepet betöltő mezőgazdasági szakképző iskola vezetőjével, valamint a Hunyadi János Általános Iskola, Gimnázium és Szakközépiskola végzős – érettségi és pályaválasztás előtt álló – osztályának osztályfőnökével is

³ „Szociális és etnikai törésvonalak a helyi társadalmakban” című OTKA kutatás (2012-2015; kutatásvezető: Virág Tünde)

⁴ Jegyző, szociális tanácsnok, szociális segélyezéssel foglalkozó ügyintézők, közfoglalkoztatásért felelős szakember, Pelikán Kft. ügyvezetője, családsegítő és gyermekjóléti szolgálatok munkatársai, Gyermekesély programban dolgozók, szociális gondozók és iskolai védőnő

által egyértelműen szegénynek minősített városrészekben (szegregátumok) élő tartós munkanélküliekkel is.

A KUTATÁS HELYSZÍNÉNEK TÉR- ÉS TÁRSADALOMSZERKEZETI JELLEMZŐI

Jánoshalma Bács-Kiskun megye déli részén, a Felső-Bácska peremén helyezkedik el. A mindössze öt települést magában foglaló járáshoz két város és három község – Borota, Kéleshalom és Rém – tartozik. A statisztikai kistérséget – Rém kivételével – is ugyanezen települések alkotják. A trianoni döntés elszakította a településeket hagyományos körzetközpontjuktól, Szabadkától, aminek elvesztése miatt kényszerűen új központ alakult ki. (Bódi 2013) A térségközpont szerepét jelenleg betöltő Jánoshalma mellett Mélykút rendelkezik még városi jogállással. Közlekedési szempontból problémát jelent a kistérség ritka úthálózata. A települések közül kiemelendő Mélykút kedvező közlekedéscsoporthelyi helyzete, ami elsősorban annak köszönhető, hogy a városon megy keresztül az 55-ös út, így a helyiek számára Baja, Pécs és Szeged közvetlenül is elérhető. Ugyanez Jánoshalmára már nem mondható el, innen csak mélykúti vagy kiskunhalasi átszállással lehet az említett nagyobb városokba eljutni. A közelmúltban uniós forrásból felújították a Jánoshalma és Kiskunhalas közötti útszakaszt, de ez csak a két város között közlekedőknek jelent némi könnyebbséget. A rendszerváltás környékén még léteztek éjszakai busz- és vonatjáratok is Bácsalmás, Baja, Kiskunhalas és Jánoshalma között, de ezek mára megszűntek, jelentősen megnehezítve ezzel még a környező városokban történő munkavállalást is.

Az ország térszerkezetének rendszerváltást követő átalakulásáról, a hátrányos helyzetű csoportok térbeli koncentrációjának okairól és következményeiről, valamint a tér és a hely (lakóhely) társadalmi marginalizációt alakító szerepéről számos tanulmány született az elmúlt évtizedekben. (Ladányi-Virág, 2009; Virág, 2010; Kovács, 2013). A munkaerőpiacról kiszoruló vagy oda már bekerülni sem tudó inaktívak döntően olyan régiókban, térségekben, településeken élnek, amelyeket elkerülnek a munkahelyteremtő beruházások, s ahol a munkalehetőségek tartós hiánya, az elszegényedés már a kilencvenes években elindította a személyes, családi és közösségi leépülés spirálját. (Virág, 2015) Nincs ez másképp a vizsgálatunk helyszínénél választott településen, Jánoshalmán sem, amely a rendszerváltozás előtt a térség mezőgazdasági központja volt, mára viszont a település egészére jellemző az elszegényedés. Jánoshalmán általánosan elterjedt az a vélekedés, hogy a település folyamatosan csúszik lefelé.

Egy 2010-ben készült helyzetelemzés⁵ szerint a jánoshalmi kistérség az ország tizedik leghátrányosabb helyzetű kistérsége. A kedvezőtlen besorolást nemcsak a később részletesen tárgyalt, a megyei átlagot jelentősen meghaladó munkanélküli ráta, hanem a lakáskörülményekben és az infrastrukturális fejlesztésekben megmutatókozó elmaradás is indokolja. Ugyanezen felmérés eredményei szerint például a csatornázottság szintje az egész kistérségben – még a hasonlóan kedvezőtlen mutatókkal rendelkező kistérségekkel összevetve is – nagyon alacsony. A komfort nélküli lakások aránya három településen is 20-30 százalék közötti. A hátrányokat fokozza, hogy a településekhez tartozó kiterjedt tanyavilágban szinte egyáltalán nincs kiépített infrastruktúra. Hasonlóan rossz körülmények között élnek a jánoshalmi és mélykúti szegregátumok lakói is. Az infrastrukturális hátrányok közül is kiemelendő a WC-hiány, ahol a hiány-mutató – egy három évvel később készített helyzet- és szükségletfelmérés eredményei szerint – mintegy három és félszerese az országos átlagnak.

DEMOGRÁFIAI JELLEMZŐK

A kistérség lakónépessége 1998 és 2008 között több mint hat százalékkal csökkent, ami nemcsak az országos, hanem a megyei és a dél-alföldi átlagot is meghaladja. A népesség számának ilyenén alakulásában egyaránt szerepet játszik a természetes fogyás és a vándorlási veszteség is. Jánoshalma lakossága a nyolcvanas évektől kezdett el intenzíven fogyni. A kilencvenes évek elején még jóval tízezer felett volt a lakosság száma, a 2011-es népszámlálás idején pedig már alig haladta meg a kilencezer főt. Kutatásunk adatközlői azt is megemlítették, hogy vannak olyan évek, amikor kétszer annyian halnak meg, mint ahányan születnek. Ez nemcsak az elöregedésből adódik, hanem a lakosság – különösen a szegregátumokban élők – rossz egészségi állapotából is. Jánoshalmán a környező településekhez képest később, csak az elmúlt öt évben kezdett el látványosan csökkenni a születések száma. A korábbi 100-105 gyermek helyett az utóbbi években már csak 60-70 gyermek születik a városban.

A népességcsökkenés másik összetevője a fiatalok és aktív korúak elvándorlása. A fiatalabb és képzettebb rétegek elvándorlása egyébiránt szinte az egész dél-alföldi régiót jellemzi, mint ahogy országos tendencia is, ám vannak olyan kistérségek – például a közeli mórashalmi kistérség – ahol a beköltözők száma jelentősen meghaladja az elvándorlókét. Kutatásunk helyszínének kedvezőtlen helyzetét mutatja a bevándorlók alacsony társadalmi státusza is. Ide szinte csak „szociális menekültek” jönnek, de ők sem olyan számban, hogy érdemben befolyásolni tudják a népességszám

⁵ A kistérségi helyzetelemzést az MTA Gyermekszegénység Elleni Programiroda készítette 2010 tavaszán, a TÁMOP-5.2.1. projekt keretén belül. Forrás: http://gyerekesely.tk.mta.hu/uploads/files/vegl_Janoshalmi_kisterseg_tukor_11maj16.pdf. Letöltés ideje: 2015.10.27.

alakulását. Az ideérkezők letelepedési stratégiáiban markáns etnikai különbségek is megfigyelhetők. Míg a városokból a kistérség tanyavilágába érkezők a nem cigányok közül kerülnek ki, addig a város belterületére, az üresen álló ingatlanokba szinte csak cigány családok költöznek. A városon belüli romák különböző csoportjai, a települészámolással a város szélére került helybeli családok és a közeli nagyobb városok (Szeged, Kiskunhalas) települészámolási programjai keretében ideköltöztettek – az elmúlt években egyre erőteljesebben érzékelhetők a város különböző tereiben, napjainkban szinte minden utcában laknak roma családok. Ennek ellenére a helyiek mentális térképén a belvárosi utcák még mindig viszonylag „jó helynek” számítanak, míg a város északi peremterületét – különösen néhány utcát – egyértelműen szegény, még inkább „cigány” területekként tartanak számon. (Vida, 2015)

A születések számának csökkenésénél arra is utaltak a szakemberek, hogy ez azért „nem mindegyiknépcsoportnál van így”. A cigány lakosság termékenysége a többség szerint nem változott lényegesen az elmúlt időszakban, mindössze az arányok tolódtak el. „Aki marad kevésbé képzett és hát ugye státuszszimbólum, hogy családot alapítok, abból élek meg, és nem pedig az, hogy munkát... Hiába próbál keresni, nem talál, nem is tud.”(védőnő) A cigány családok jellemzően három-négy gyermeket vállalnak. A megkérdezett szakemberek – az etnikai arányok megváltozásán túl – a problémát abban látják, hogy már az a generáció kezdett el szülni, akinek a szülei is munkanélküliek voltak. Emellett a szakközépiskolába, szakmunkásképzőbe bekerülő roma származású lányok többsége korán, még az iskolai tanulmányai befejezése előtt megszüli első gyermekét.

A szakemberek szerint a lakosság 10-15 százaléka lehet roma származású. A pedagógusok az általános iskolás korú gyerekek körében 30 % körülire becsülik az arányukat. Azt már persze nehéz eldönteni, hogy ebben mekkora szerepet játszik a cigány és a magyar lakosság eltérő korstruktúrája, illetve a társadalmi távolság indikátoraként is felfogható „felülbecslés”. Az mindenesetre tény, hogy a 2001-es népszámlálás során mindössze 328 fő vallotta magát cigány vagy roma származásúnak, míg tíz évvel később már valamivel több mint ötszázan. Természetesen az, hogy ki minek vallja magát, nem sokat változtat a többségi társadalom megítélésén.

Foglalkoztatottság –megélhetés

A XX. század közepétől Jánoshalmán sok olyan ipari és fejlett mezőgazdasági tevékenység folyt, ami a városhoz és térségéhez kötötte a munkaerőt. (Bódi 2013)A városban a rendszerváltás előtt két hatalmas termelőszövetkezet is működött, amelyhez még hozzátartozott a tsz-ek közös vállalata, egy kézműipari termelőszövetkezet is, valamint egy költségvetési üzem is. A térség a mezőgazdasági jellegű munkakörök

⁶ Közülük sokan csak bérlék a tanyát, de az is gyakori, hogy még fizetniük sem kell.

mellett számos egyéb foglalkoztatási lehetőséget is kínált az itt élőknek. Így például a Ktsz-nek (kézműipari termelőszövetkezet) volt egy buszra való kőműves brigádja, tartozott hozzá egy varroda is, ami ezidőtájt közel száz nő számára biztosított munkát. A szomszédos kisközségben a tsz-közi vállalat egy hatalmas pincészetet is működtetett. Mára ezekből szinte semmi sem maradt,⁷ illetve a „kiprivatizált” szövetkezeti vagyonból újraindított mezőgazdasági vállalkozások ugyanazon területeken minimális létszámot foglalkoztatnak (Héderné–Vida, 2014).

A városban és környékén mindössze két olyan vállalkozás működik, ahol az alkalmazottak létszáma meghaladja a száz főt. A KEFAG Kiskunsági, Erdészeti és Faipari Zrt. raklapgyártással foglalkozik, míg az ennél valamivel kisebb, kb. 170 főt foglalkoztató családi vállalkozás, a RENNER BT. egyik telephelyén gumi alkatrészeket gyártanak, a másikon pedig a gumiöntéshez szükséges szerszámokat állítják elő. Az előbb említettek túl néhány kiskereskedelmi és szolgáltató egységre található még a városban, de ezek mindegyike az üzemeltetőt és családját képes csak eltartani.

Az alkalmi és napszámos munkák piacán még mindig a mezőgazdasági jellegű tevékenységek a meghatározóak, de az utóbbi években ezek a lehetőségek is szűkülnek. Ezen a vidéken a gyümölcsstermesztés különösen meghatározó része a mezőgazdaságnak, ám a gépesítés és a gazdasági szerkezet átalakulása miatt nincs szükség a korábbiakhoz hasonló mértékben munkaerőre ezen a területen (Bódi, 2013). Ebben a térségben már a szlogenek szintjén is alig találkozni azzal a közkeletű vélekedéssel, hogy aki akar dolgozni, az talál valamilyen munkát. A szakemberek szerint ez tíz éve még igaz lehetett, de mára már nem feltétlenül. Ebben nemcsak a mezőgazdaság egyik legősibb ellensége – az időjárás – játszik szerepet, hanem az is, hogy a nagygazdák és a nagyüzemek idénymunkákra szinte ugyanazokat veszik fel, tehát ebbe a körbe az újonnan érkezőknek nagyon nehéz bekerülni. Ha a mezőgazdaságnak mégiscsak kedvez az időjárás, akkor az is előfordulhat, hogy a kínálati oldalon mutatkozik többlet. Sokan – főleg a kisgazdák – panaszkodnak arra, hogy nem találnak alkalmas, megbízható embert, mert a „nagyok” elszívták előlük a jó munkaerőt. A napszámos munkák közül a helyben elvégezhetőket döntően a nem cigány származású munkavállalók végzik, míg az ún. „buszoztatás” során a környező településekre (Érsekhalma, Ásotthalom, Mórahalom) szinte csak cigány napszámosokat szállítanak. Ennek az etnikai megosztottságnak valószínűsíthetően az az oka, hogy a napszámos munkák szervezői korábban uzsorával foglalkoztak és így tudták megvásárolni a vállalkozáshoz elengedhetetlenül szükséges kisbuszokat. Az adatközlőink elmondása szerint Jánoshalmán körülbelül 8-10 család foglalkozik jelenleg is uzsorával.

⁷ A tsz-közi vállalat még úgy ahogy működik, de onnan a borászatot vitték ki, amelyben a helyiek szerint egy országosan ismert politikusnak van hatalmas érdekeltsége.

Az előzőekben említett mezőgazdasági nagyvállalkozók többsége a település vezetői (országgyűlési képviselő, polgármester, alpolgármesterek, szociális tanácsnok) közül kerülnek ki, akik a helyi források felett is rendelkeznek. A munkaügyi kirendeltség vezetője többször is utalt arra, hogy a helyi vezetőkben nincs meg az akarat arra, hogy a városba új cégek települjenek be, mert ezek elszívják az olcsó munkaerőt és konkurenciát jelentenének a saját vállalkozásaiknak. Ugyanilyen szorosan zártak össze akkor is, amikor megakadályozták egy kis Tesco vagy a LIDL városba települését. Az önkormányzatban betöltött pozíció és a mezőgazdasági termelésben betöltött szerep két, egymás megerősítő lehetőség a hatalom gyakorlására. (Héderné, 2015) Erre kiváló példa a polgármesteri hivatalban dolgozó szociális tanácsnok, aki előtte két cikluson keresztül polgármester volt, a településen mindenkit ismer – még a nagyszülők generációját is – és hetente háromszor fogadónapot tart, melynek során eldönti, hogy mennyire megalapozott a segélykérelmezők igénye. A földbirtokot tulajdonoló önkormányzati vezetők mellett meg kell még említeni egy mezőgazdasági szociális szövetkezetet gründoló és működtető cigány családot. A szövetkezet termények előállításával és részleges feldolgozásával foglalkozik, közel 100 fő részére biztosít állandó jelleggel munkát. A szövetkezet vezetője mára a helyi kisebbségi önkormányzat elnöke.

AMI A MUNKANÉLKÜLISÉGI STATISZTIKÁKBÓL LÁTSZIK – ÉS AMI NEM

A kistérség legnagyobb problémája a nagyarányú munkanélküliség. A Gyerekesély Program 2013-as helyzetjelentése szerint a gyermekes háztartásokban élő munkanélküliek aránya 5 százalékkal haladja meg az országos értéket. A foglalkoztatási helyzet egyértelmű és nagymértékű romlását jelzi, hogy a kistérség munkanélküliségi rátája 2009 és 2013 között 16 százalékról 26 százalékra emelkedett. Az elmúlt egy-két évben jelentősen csökkent ugyan a regisztrált munkanélküliek száma, de ez a csökkenés csak látszólagos, hiszen ha nem lenne közfoglalkoztatás, akkor az interjú készítésének időpontjában (2015. szeptember eleje) nem 1170 fő, hanem 1700 fő szerepelt volna nyilvántartott álláskeresőként a járási hivatal foglalkoztatási osztályán. Az abszolút számokban megmutatkozó javulás azonban nem változtat azon a tényen, hogy 2015 nyarán is a jánoshalmi járásban volt a legmagasabb a nyilvántartott álláskereső aránya (17,4%), ami – csakúgy, mint a korábbi években – éppen kétszerese a megyei átlagnak.

A városban működő munkaügyi kirendeltség helyben nem tud munkát ajánlani az álláskeresőknél, ugyanakkor az ingázás lehetőségei is erősen behatároltak. Elsősorban a fiatalabb korosztályra jellemző, hogy külföldi munkát vállalnak vagy albérletbe költözve az ország távolabbi pontjain dolgoznak. A rövidebb-hosszabb ideig tartó külföldi munkavállalás legfőbb célpontja itt is Németország és Ausztria, ez utóbbi országba

főként ősszel mennek fenyőfa telepítésre. Az idősebb generációhoz tartozókat a már megszerzett tulajdon, pontosabban a nagyon alacsony ingatlanárak tartják a településen. A helyben maradók többsége Kiskunhalasra járt, illetve jár át dolgozni, de az utóbbi pár évben részint itt is nagy elbocsátások voltak, részint a munkáltatók már nem vállalják át az útiköltséget. A munkaügyi kirendeltség vezetőjének értékelése szerint az sem kedvez az ingázásnak, hogy az elmúlt húsz évben sokan berendezkedtek valamilyen önellátásra, így a vidéki munkát azért sem tudják elvállalni, mert az állatokat és a háztáji gazdaságot is el kell látni (Héderné–Vida, 2014).

A munkalehetőségek hiánya mellett az elhelyezkedést nehezíti az itt élők alacsonyabb iskolázottsági szintje is. A gyermekes családokban élő felnőttek egyharmada legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezik. A nyilvántartott munkanélküliek fele semmilyen szakképesítéssel nem rendelkezik és majdnem ugyanilyen arányban vannak olyanok, akik ellátatlanok, tehát sem segély típusú (foglalkoztatást helyettesítő támogatás), sem biztosítási jogviszonyhoz kötött ellátásban (álláskeresői járadék és álláskeresői segély) nem részesülnek. Ez egyébiránt nem helyi sajátosság, az ellátatlanok aránya megegyezik a megyei átlaggal. A képzettebb fiatalok elvándorlásából adódóan 2015 nyarán a jánoshalmi járásban volt a legalacsonyabb a diplomát szerzettek aránya a regisztrált álláskereső csoportján belül. (1,9%).

PÁLYAKEZDŐK

A pályakezdő fiatalok regisztrált álláskeresőkön belüli aránya a jánoshalmi járásban megközelíti a húsz százalékot, ami közel hasonló, mint az országos átlag. A 25 évesnél fiatalabb regisztráltak iskolai összetételét vizsgálva azt találjuk, hogy a pályakezdő munkanélküliek közel fele semmilyen szakképesítéssel nem rendelkezik. A munkaügyi statisztika ehhez a csoporthoz sorolja azokat is, akiknek még az általános iskolát sem sikerült befejezniük. A foglalkoztatási osztály vezetőjének elmondása szerint a 7-8. osztályból történő kimaradás elsősorban a korán szülő roma lányokra jellemző. A diplomás munkanélküliek aránya elenyésző a regisztráltak között. A 211 főből csak öten rendelkeznek felsőfokú végzettséggel. Egyébiránt ezek a fiatalok olyan képesítéssel (régész, meteorológus) rendelkeznek, amellyel jó eséllyel el tudnának helyezkedni a munkaerőpiacon, de ehhez el kellene költözniük valamelyik nagyvárosba.

KÉPZÉSEK, ÁTKÉPZÉSEK, SZAKKÉPZÉSEK

Az uniós forrásokból finanszírozott, jelenleg is folyó képzési programok (Ifjúsági Garancia Program) többsége megköveteli az érettségi bizonyítványt, így a pályakezdők közel felének nem sok esélye van bekerülni ezekbe a programokba. Az európai

uniós projektek előírásainak megfelelően pontosan meghatározták, hogy hány főt kellene bevonni a képzésekbe. A jánoshalmi járásban a 211 pályakezdő felét, 102 embert sikerült „megszólitaniuk”. Aki vállalta, hogy tanul, eldönthette, hogy mit tudna magának elképzelni. Azoknak, akik semmit sem tudtak elképzelni, felajánlottak valamilyen képzést. Úgy tűnik, hogy a leghátrányosabb helyzetűekről eleve le is mondtak, mert „akinek csak 8 általánosa van, azt nehéz bárhova beültetni.” Számukra marad a közfoglalkoztatás, ahová a „cigány fiatalok normálisabbjai” még mindig bekerhetik magukat. A másik lehetőség, hogy a „megfelelő családi háttérűnek” ítélt képzetlen fiataloknak megkeresik a munkáltatóját, ahol addig bejelentés nélkül dolgoztak, és felajánlanak valamilyen foglalkoztatási támogatást. Az egyik ilyen lehetőség a 90 napos, munka kipróbálási támogatás, a másik pedig egy 8 hónapra szóló támogatás, amely 4 hónapos továbbfoglalkoztatási kötelezettséggel jár. A foglalkoztatási osztály vezetőjének értékelése szerint a munka kipróbálás egyértelműen sikeresnek mondható, hiszen tízből nyolc főt biztosan tovább akarnak foglalkoztatni. A problémát abban látja, hogy hiába jó a program, ha nincs annyi cég, ahová ki lehetne közvetíteni a fiatalokat.

A felnőtt- és szakképzések egyre jelentősebb részét az utóbbi években már nem a munkaügyi kirendeltség, hanem a városban működő FM Kelet-magyarországi Agrár-Szakképző Központ bonyolítja. A mezőgazdasági szakképző iskola 1933-ban indította az első évfolyamát, gazdaképzőnek indult, azóta folyamatosan – a világháború éveit leszámítva – mindig a Földművelésügyi Minisztériumhoz tartozott. Pár éve hozzájuk tartoznak Szentes, Pétervására, Mátrafüred szakiskolái is. Számos TÁMOP, TIOP, KEOP programot bonyolítottak. Az iskola másfél száz hektáron mintagazdaságot működtet, amelyben tejelő szarvasmarhát, juhot és sertést tartanak. A képzéseik közül egyértelműen a mezőgazdasági gépész képzés a legnépszerűbb, ebből most három osztályt indítanak párhuzamosan. A gépészekre olyan nagy igény mutatkozik a munkapiacra, hogy idén már állásbörzét is kellett tartaniuk. Emellett gazdaképzésük is van, ahová elsősorban a vállalkozók küldik a gyerekeiket, mert itt kertészetet és állattenyésztést is tartanak. Ehhez mindenképp szükség van a tangazdaságra. Az elmélet aránya: 70-30 százalék a gyakorlat javára.

A mezőgazdasági gazdaasszony képző korábban falusi vendéglátó volt, ekkor nagyon sok fiú és lány is jelentkezett ide, de miután a falusi vendéglátás nem a minisztériumhoz tartozott – ez újra mezőgazdasági gazdaasszony képző lett, és így kiestek a fiúk. Erre a szakmára elég sok hátrányos helyzetű, főként cigánylány jelentkezett. Az iskola igazgatójának elmondása alapján az látszik, hogy egyedül ennél az osztálynál jelennek meg az elhelyezkedési problémák. Hiába értenek a felszolgálástól kezdve a főzésig sok mindenhez, de a vállalkozások nem szívesen alkalmaznak cigányt. Meglepő módon a „fiús” szakmákra elenyésző számban jelentkeznek/jelentkeztek roma származásúak, az igazgató elmúlt 30 éves pályája alatt maximum tíz főre teszi a számukat.

A szakképzések mellett két középiskolás osztályuk is van: az egyik mezőgazdasági gépésztechnikus irányultsággal, a másik állategészségügyi technikus végzettséget ad. Ez utóbbiról még nincsenek tapasztalatok, nem tudják, hogy el tudnak-e helyezkedni. Az iskolában tanulók létszáma, csakúgy, mint az itt oktatóké, évről évre nő. Az iskola igazgatója úgy látja, hogy lenne még igény a további bővülésre is, ám a jelenlegi infrastruktúra ezt nem teszi lehetővé. Épp ezért döntöttek úgy, hogy a tetőtérben kialakítanak még 3 vagy 4 osztálytermet.

Az iskolában rejlő potenciált úgy tűnik a város nem tudja vagy nem akarja kellőképpen kihasználni. Az utóbbi években ez még inkább így van, hiszen folyamatosan csökken a helyi hallgatók aránya. Az iskola tanulói közül jelenleg csak minden ötödik lakik a városban. A többiek vagy bejárók vagy kollégisták. Az iskola igazgatójának véleménye szerint, részei a városnak, de nem tartoznak igazán hozzá. Az iskola megszerezte a jogosultságot a felnőttképzések szervezésére és lebonyolítására is. Nagyon sok tanfolyamot (gazdaképzés, emelőgépek, targonca) indítanak, ami a tanároknak és az iskolának is jelentős bevételi forrás. A közmunkások képzésére a munkaügyi központtal együttműködve adtak be pályázatot, de ezt minisztériumi utasításra tették, ennek jelentős anyagi hozadéka nem volt. Jelenleg 9 dolgozót foglalkoztatnak közmunkásként.

A munkaügyi kirendeltség vezetőjének értékelése szerint az általuk indított képzések jelentős része értelmetlen (pl. motorfűrész kezelő). A másik problémát abban látja, ha utaztatni kell az embereket. Legutóbb Kalocsán indult egy adminisztrációs képzés, de erről a részről nagyon körülményes lenne oda eljutni. A jelenleg is futó képzések közül a targoncavezetőit emelte ki, mint olyan hasznos tudást, amelyre a munkaerő-piacon egyértelmű igény mutatkozik.

A TARTÓS MUNKANÉLKÜLIEK REINTEGRÁCIÓJÁT CÉLZÓ FOGLALKOZTATÁSPOLITIKA ESZKÖZEI

A munkaerő-piacon hátrányos helyzetű rétegek szociális és foglalkoztatási rehabilitációja, a közmunka programok konszolidációjával és intézményesülésével párhuzamosan, szinte teljesen lekerült a politikai napirendről. A közmunka mai intézménye jórészt annak a morális álláspontnak a szellemében fogant, mely szerint a megélhetés forrásait elsősorban munkából, nem pedig segélyekből kell előteremteni. A munkanélküliség kezelésében a hangsúly az elmúlt években egyértelműen a munkakínálati oldalra helyeződött, ami a kormányzati retorikában úgy jelenik meg, hogy segély helyett munkára kell készíteni és nevelni az embereket (CSERES–GERGELY–MOLNÁR, 2014). Mindeközben az önkormányzatok szociális célokra fordítható normatív forrásai fokozatosan és egyre nagyobb mértékben csökkennek, ezzel is tovább növelve a közmunka fontosságát a helyi gazdasági, politikai és társadalmi élet szervezésében (VIDA–VIDRA, 2015).

Az „Út a munkába” program 2009-es bevezetésével kezdődő folyamat betetőződésekképpen 2015. január elsejétől megszűnt a Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat és a munkaügyi központok is új szervezeti struktúrában, a megyei járási hivataloknak alárendelve működnek. Ezzel a munkaügyi központok önállósága gyakorlatilag megszűnt. A munkáltatói jogokat gyakorló járási hivatalok mellett a szakmai felügyeletet három különböző minisztérium látja el: a képzések az Emberi Erőforrás Minisztériumhoz tartoznak, a különböző támogatások (Szolidaritási Alap aktív és passzív eszközei) a Nemzetgazdasági Minisztériumhoz, míg a közfoglalkoztatás a Belügyminisztériumhoz. A Decentralizált Munkaerőpiaci Alapból egyedül a munkahelymegőrző támogatás, a lakhatási és mobilitási támogatás, valamint a vállalkozóvá válás elősegítése van a kirendeltségre leosztva, de ezek Jánoshalmán mindösszesen nem tesznek ki 3 millió forintot, miközben a közfoglalkoztatási keret 700 millió forint.

2011 óta a foglalkoztatást helyettesítő támogatás (FHT) éves felülvizsgálata során minden segélyezettnek igazolnia kell, hogy az előző évben legalább 30 nap időtartamban közfoglalkoztatásban vett részt, vagy egyéb kereső tevékenységet folytatott. Jánoshalmán a jogszabály módosítását követően nagyon sokan estek ki a segélyezési rendszerből, hiszen az önkormányzat nem tette lehetővé a 30 nap megszerzését, pedig erre a családsegítő munkatársa külön is figyelmeztette a település vezetését. Az önkormányzat mindössze annyit tett, hogy szóban tájékoztatta az érintetteket, illetve a határozatban „kivastagította és aláhúzta” az erről szóló részt. Alternatív lehetőségek híján itt a közmunkával igyekeznek biztosítani a segély feltételéül szabott munkaviszony megszerzésének a lehetőségét. Jánoshalmán a foglalkoztatást helyettesítő támogatásra jogosultak száma nagyon magas, 700–800 fő között ingadozik.

A város egyértelműen azt a célt tűzte ki célul, hogy a lehető legtöbb személyt bevonja a közfoglalkoztatásba. A közfoglalkoztatás keretén belül 2014 óta már lehetőség van hosszabb időtartamú közfoglalkoztatásra (12 hónap) is. Emellett már évek óta működnek a kistérségi startmunka mintaprogramok, ahová jellemzően évről évre ugyanazokat veszik vissza. Mindkét programban 300 fő felett van az érintettek száma. Míg a hosszabb időtartamú közfoglalkoztatási formával elsősorban az önkormányzati fenntartású intézményekből hiányzó szakembereket (szociális gondozó, dajka, takarító) próbálják pótolni vagy a törvényi előírásoknak (parkgondozók, „kapirgálók”) megfelelni, addig a Start mintaprogramban (mezőgazdasági projekt, földút-karbantartó program) a képzetlen, döntően roma származású munkanélkülieket foglalkoztatják. Ebből adódóan ebben a programban a legmagasabb a tartós munkanélküliek aránya.

A nyílt munkaerőpiacra való átlépés az alacsony képzettségűek között elenyésző számban fordul csak elő. Ennek oka nem egyértelműen az elsődleges munkapiac keresleti oldalának gyengeségeiben keresendő, hanem abban is, hogy a közmunka esetében is számolni kell az ún. szegénységi csapda hatásaival, hiszen az alacsonyabb státuszú munkák a nyílt munkaerőpiacon valamivel nagyobb

jövedelmet biztosítanának ugyan, ám az önkormányzati foglalkoztatásnál jóval szigorúbb és nehezebb munkakörülmények között. A fiatalabbak és képzettebbek esetében az önkormányzat kimondottan arra törekszik, hogy a javarészt hivatali munkakörben (pályázatiíró, közmunkaszervező, stb.) foglalkoztatott közmunkásokat egyfajta referenciához és ezzel együtt munkatapasztalathoz juttassa.

ÖSSZEGRZÉS

A helyi munkalehetőségeket, ahogyan általában az agrárfüggő, leszakadó vagy stagnáló térségekben, Jánoshalmán is elsősorban a mezőgazdaságban való részvétel hátrózza meg. Napjainkban a rendszerváltást megelőző időszakhoz képest lényegesen kevesebben részesülnek az agrárium nyújtotta javakból, munkalehetőségekből. Helyi véleményalkotók szerint az átvevőrendszer újbóli megszervezésével sokakat vissza lehetne terelni a mezőgazdasági termeléshez, megoldva ezzel a munkanélküliek egy részének foglalkoztatását. Talán most még megvan az a paraszti hagyomány, amire alapozva ezt a tevékenységet fel lehet éleszteni, ám a következő generáció már nem fog rendelkezni a szükséges tudással (Bódi, 2013).

Az idősebb és képzettebb generáció tagjai számára viszonylag biztos, bár nem túl magas színvonalú megélhetést az állam, illetve az önkormányzat által kötelezően ellátandó feladatokhoz kötődő intézmények nyújtanak (polgármesteri hivatal, nevelési-oktatási, egészségügyi és szociális intézmények). Az általunk megkérdezett szociális és oktatási szakemberek túlnyomó többsége maga is gazdálkodik a saját földjén vagy ennek hiányában napszamos munkát vállal. Az interjúkból kirajzolódó megélhetési stratégiák – háztáji gazdálkodás, „maszekolás”, önkiszákmányolás, a családtagok munkaerejének maximális kihasználása – erősen emlékeztetnek az előző korszak informális és második gazdaságára és nagymértékben támaszkodnak a valaha virágzó mezőváros parasztpolgári mentalitásából származó tudástökre is (VIDA, 2015). A biztos munkából származó jövedelemmel nem rendelkezők számára az erőteljesen bizalomfüggő napszám és a közmunka nyújthat némi bevételt. Ám az is igaz, hogy a segélyezett túlnyomó többségét épp ez a minimális védelem köti röghöz, és tartja bent a segély és közmunka körforgásában. A diplomával rendelkező fiatalok helyben tartására semmiféle stratégiával nem rendelkezik a város, sőt inkább az látszik, hogy a települések „üzemeltetését” biztosító szakemberek erejükhöz mérten mindent megtesznek azért, hogy gyermekeiket elköltöztessék a városból.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Bódi F. (2013): A hazai vidéki térségek az európai térben. A jánoshalmi járás jellemzői, fejlesztési tapasztalatai és sajátos fejlesztési szükségletei. Esettanulmány, MTA KRTK, kézirat
- Cseres-Gergely Zs. – Molnár Gy. (2014): Közmunka, segélyezés, elsődleges és másodlagos munkaerőpiac. In Kolosi T. – Tóth I. Gy. [szerk.]: Társadalmi Riport 2014. Budapest: TÁRKI, 204-225
- Héderné Berta E. – Vida A. (2014): „Körbevettek minket.” A szegénység térbeli, társadalmi és etnikai határai egy dél-alföldi kisvárosban. *Esély*, (4), 57-75
- Héderné Berta E. (2015): „Mintha mákkal beszórták volna” – romák mobilitása és a középosztály szubjektív biztonságérzete egy dél-alföldi kisvárosban. In. Virág T. [szerk.]: Törésvonalak. Szegénység és etnicitás vidéki terekben. Budapest: Argumentum, 181-194
- Kovács K. (2013): Területi, társadalmi hátrányok és beavatkozási politikák. In Kovács K. – Váradi M. M. [szerk.]: Hátrányban vidéken. Budapest: Argumentum, 25-54
- Ladányi J. – Virág T. (2009): A szociális és etnikai alapú lakóhelyi szegregáció változó formái Magyarországon a piacgazdaság átmeneti időszakában. *Kritika*, 3, (7-8), <http://www.egyenlobanasmod.hu/tanulmanyok/hu/ladanyi-szegregacio.pdf>
- Vida A. – Vidra Zs. (2015): „Ez is segély, csak máshogy hívják” – helyi szegénypolitikák: segélyezési gyakorlatok és a közmunka. In. Virág T. [szerk.]: Törésvonalak. Szegénység és etnicitás vidéki terekben. Budapest: Argumentum, 69-90
- Vida A. (2015): „Hát rajtunk ki segít?” A szociális ellátásban dolgozók helyzete és szegénységképe egy dél-alföldi kisvárosban. In. Virág T. [szerk.]: Törésvonalak. Szegénység és etnicitás vidéki terekben. Budapest: Argumentum, 167-180
- Virág T. (2010): Kirekesztve. Falusi gettók az ország peremén. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Virág T. (2015): Bevezető. In. Virág T. [szerk.]: Törésvonalak. Szegénység és etnicitás vidéki terekben. Budapest: Argumentum, 7-25

Jancsák Csaba

KISVÁROSI FIATALOK JÖVŐKÉPE – JÁNOSHALMA ESETE¹

BEVEZETÉS

Jánoshalma (Bács-Kiskun megye) a vonatkozó szakirodalom által láttatott kép szerint egy agrárfüggő leszakadó-stagnáló térség központja. A településekhez tartozó kiterjedt tanyavilágban a fiatalok „sebezhetőségét” (FURLONG–STALDER–AZZOPARDI, 2003) fokozza a kiépített infrastruktúra alacsony minősége és hiánya. Miként az MTA gyermekszegénység elleni (2008-2010) kutatási projektje megállapította, a „kistérség legfőbb problémája a településeket körbe vevő tanyavilágban, valamint a szegregált lakókörnyezetben élő családok, gyerekek elérése, bekapcsolása a szociális, gyerekjóléti, egészségügyi és pedagógiai szolgáltatásokba, illetve a szükségletekhez képest hiányzó szolgáltatások biztosítása” (Gyerekesély 2011).

A település demográfiai viszonyait vizsgálva látható, hogy a lakosság száma a nyolcvanas évek közepétől dinamikusan fogyni kezdett: mintegy 2000 fővel csökkent a település lélekszáma az elmúlt húsz évben. Ma a tízezer főt sem éri el. Ennek oka leginkább a természetes fogyásban keresendő, hiszen az utóbbi években a halálozások száma éppen kétszerese a születésekének. A népességcsökkenéshez hozzájárul a vándorlási egyenlegben megmutatkozó veszteség is (HÉDERNÉ–VIDA 2014).

A rendszerváltás előtt Jánoshalmán két kiterjedt területen gazdálkodó és sok taggal bíró termelőszövetkezet működött. Ehhez kapcsolódott a kézműipari termelőszövetkezet, a tsz-ek közös vállalata, valamint egy költségvetési üzem is. A térség a mezőgazdasági jellegű munkakörök mellett számos egyéb foglalkoztatási lehetőséget is kínált az itt élőknek, de az új évezredre ezekből szinte semmi sem maradt. A privatizált szövetkezeti vagyonból indított mezőgazdasági vállalkozások a korábbi létszámok töredékét foglalkoztatják. Működik továbbá egy fatelep és raklapgyártó üzem a településen, amely korábban több mint száz emberrel dolgozott, manapság 60-80 embernek ad munkát. Mindezekén túl a településen természetesen működik több kisebb és mikrovállalkozás, ám a mostani foglalkoztatott létszám még a felét sem éri el a réginék. A regisztrált munkanélküliek aránya tartósan 20 százalék feletti.

¹ A tanulmány háttérét jelentő kutatást a TÁMOP-4.2.1.D-15/1/KONV-2015-0002 program támogatta.

A munkaügyi kirendeltség helybeli állásajánlatok hiányával küzd. Az ingázás lehetőségei is erősen behatároltak (Héderné–Vida 2014).

A munkanélkülieket a mezőgazdasági idénymunkákban tudják foglalkoztatni, a napszám az egyik meghatározó munkaforma. Jánoshalma vidékén a mezőgazdaság meghatározó eleme a gyümölcsstermesztés, ugyanakkor gazdasági szerkezet átalakulása, valamint a gépesítés következtében ebben a mezőgazdasági szegmensben sincs szükség az évtizedekkel ezelőtti léptékhez hasonló létszámú munkaerőre (Ld még. BÓDI, 2001, 2011, 2013)

A kutatók keserű felismerése, hogy fentiekben leírtak miatt a munka világából kieső embereket szinte lehetetlen integrálni (BÓDI F. – FÁBIÁN G. – LAWSON, 2012; BÓDI, 2013). Mindezzel összefüggésben az ifjúsági szcenárióban is komoly problémák konstatalhatóak, melyek leginkább a munkaerőpiacra való átmenetbeli sebezhetőségekben csúcsosodnak ki. Tekintettel arra, hogy a fiatalok referenciakerete a saját világuk, a körülölelő társadalmi és gazdasági környezetből internalizálják az értékeket, a környezetből vett mentális képek alapján flexibilisen alakítják vélekedéseiket és mindez meghatározza jövőjükéről alkotott nézeteiket, illetve terveiket és cselekvésmintáikat, az ifjúságkutatások számára értékes eredményekkel szolgálhat a jánoshalmi fiatalok vizsgálata, jövőorientációik mélyebb megismerése. A továbbtanulás és felsőfokon való diplomaszerezés tervezését jelentősen befolyásolhatja az a tény, hogy a diplomával rendelkezők közül, aki teheti elhagyja a települést (a regisztrált munkanélküliek között csak 1-2% az arányuk). Ugyanakkor a regisztrált munkanélküliek fele semmilyen szakképesítéssel nem rendelkezik és majdnem ugyanilyen arányban vannak olyanok, akik ellátatlanok, tehát sem segély típusú, sem biztosítási jogviszonnyal kapcsolatos ellátásban nem részesülnek. Ez a tényező a térségben jelentős mértékű NEET-es fiatalok – empirikus kutatásokban nem meghatározott – létszámára utalhat, olyan fiatalokéra, akik sem az oktatásban nincsenek jelen, sem pedig a munkaerőpiacon nincsenek jelen, mint dolgozók.² Mindebből következően azt feltételezhetjük, annak ellenére, hogy Jánoshalmán a demográfiai folyamatok következtében olcsók a lakások, a fiatalok az elköltözést tervezik, mégpedig leginkább azért, mert nem látják biztosítottnak a helybeli megélhetést.

A kutatás során megközelítésmódunk centrumában a lokalitás állt (települési szint), tehát a globalizációs hatások által felértékelődő helyi, települési közösség, mely különösen fontos a munkaerőpiacon az új évezredben megjelenő sebezhetőségekkel (úgy mint munkanélküliség, oktatási-képzési hátrányok, értékválság) jellemezhető személyek és csoportok számára létrehozott fejlesztések esetében. Munkánkkal hozzá kívántunk járulni a tényeken alapuló települési ifjúságpolitika formálódásához.

² A NEET jelensége kapcsán ld. e kötetben sánta Tamás tanulmányát.

MÓDSZERTANI MEGJEGYZÉSEK

A feltáró, megismerő kutatás alapvető célja a helyzetelemzés volt, mely a települési középiskolák végzőseit, tehát a munkaerőpiac új belépőit vizsgálta. A kérdőíves kutatás 2015 áprilisában történt a jánoshalmi középiskolák végzős diákjainak körében, 11 oldalas papíralapú sztenderdizált, 48 kérdéscsoportból álló, önkitöltős kérdőívvel (N=98). Az adatfelvételben közreműködtek a Szegedi Tudományegyetem a társadalmi tanulmányok szak hallgatói³. A kérdőívek kitöltése az ilyenkor természetes kapcsolatfelvétel és a szükséges dokumentáció benyújtása után gördülékenyen zajlott.⁴ A kvantitatív vizsgálattal célunk volt: általános képet kapni a település, a munkaerőpiac „előszobájában” álló fiataljainak helyzetéről, szükségleteiről, értékvilágáról, jövőképeiről, munkaerő-piaci aspirációiról, terveikről.

Kutatásunk módszertana során alkalmazott kutatási szempontokat is figyelembe vettünk, hogy az elemző munka eredményei az önkormányzat számára jól hasznosítható alapul szolgáljanak helyi fejlesztési stratégiák és cselekvési tervek kidolgozásához. A megrajzolt helyzetkép, a kutatás eredményeinek további hasznosulása, erősíti a települési jövőtervezés megalapozottságát (evidence-based policy), a fejlesztési stratégiákhoz és megvalósítási tervekhez szükséges forrásfeltáró és forrásbevonó képességet (a települési pályázatok és forrásteremtést megelőző tényalapú helyzetelemzés által).

A KUTATÁS EREDMÉNYEI

Háttér változók

Annak következtében, hogy a település két középiskolája közül a kifutó osztályokkal rendelkező, megszüntetés előtt álló általános gimnázium a kisebb létszámú intézmény és a nagyobb diáklétszámmal bíró iskola az agrár-szakképzés térségi központja, a vizsgálat alapsokaságában és az adatfelvétel eredményeként létrehozott mintában a válaszadók 18%-a lány és 82%-uk fiú. Ugyanezen iskolai jellemzőkkel magyarázzuk mintánk azon sajátosságát, hogy a válaszadók átlagévei 19,5 évet tesznek ki.⁵ A válaszadók 34%-a jánoshalmi lakos, további 28%-uk kollégista és

³ Botos Dóra, Csikai Adél, Juhász Mihály, Kádár Orsolya, Mészáros Márk, Sallai Ágnes, Szalai Lilla, Szücs Tímea

⁴ Ezúton köszönjük az iskolák vezetőinek Rittgassner Jánosnak, Taskovics Péternek, és Molnár Gáborné Stadler Mónikának, valamint munkatársaiknak az együttműködést. Köszönet illeti továbbá Szarvasné Tompa Zsuzsannát és Horváth Endrét a kutatás előkészítéséhez nyújtott fontos információkért.

⁵ Ezt több más tényező is magyarázhatja, például az alapfokú oktatási intézménybe való 6 éves kornál későbbi belépés, az iskolai életút során az évismétlések száma, illetve a középfokon való továbbta-

38%-uk napi bejáró. A bejárók legnagyobb részben a település térségéből (Mélykút, Borota, Kéleshalom, Bácsbokod) jár iskolába.⁶ A válaszadók közel 40%-a gyalog jár iskolába, személygépkocsival és autóbusszal egyharmad-egyharmaduk. A válaszadók közel húszszázaléka nagycsaládban nevelkedett. A szülők iskolai végzettségét a következő ábra szemlélteti.

A szülők iskolai végzettsége (százalékos adatok)

	édesapa/nevelőapa	édesanya/nevelőanya
8 osztály vagy kevesebb	18	18
szakmunkásképző	56	41
érettségi	17	33
Diplomás	9	8

Ezen adatok azt mutatják, hogy a válaszadóink esetében a családi szocializáció során történő tőketranszfer a kulturális tőkeforrások tekintetében csekély. A bevezetőben leírtakat láttatja és megerősíti feltételezésünket a településen tanuló fiatalok szülei esetében a munka világára reflektáló adatok. Ezek alapján azt mondhatjuk, hogy a pénztőke források tekintetében is hátrányosabb helyzetűek, mint a hazai átlag.

Dolgozik-e (százalékos adatok)

	édesapa/nevelőapa	édesanya/nevelőanya
vállalkozó	24	17
szellemi	10	18
fizikai	54	52
munkanélküli	4	6
nyugdíjas	7	3
ápolási díjban részesül	1	4

A válaszadók túlnyomó többsége (71%) a család anyagi helyzetét a többséghez képest átlagosnak értékelte, rosszabbnak a válaszadók egytizede, további 20%

nulás. Kutatásunk erre nem tért ki.

⁶ A bejárás települései Bácsalmás, Bácsbokod, Bácsborsód, Baja, Balotaszállás, Borota, Csávoly, Dávod, Imrehegy, Kéleshalom, Kiskunhalas, Kunfehértó, Madaras, Mélykút, Menyhért, Öttömös, Rém, Tabdi, Vaskút, Zsana.

jobbnak, mint az átlagos. A válaszadók 15%-a szerint az anyagi helyzetük rosszabb lett a legutóbbi évek során.

A szociális háttérrel függ össze az, hogy a fiatalok 85%-a végez havonta több-napi rendszerességgel házkörüli munkát, és közülük minden harmadik fiatal naponta besegít. Ez az arány kisebb mértékben, de igaz a pénzkereső munkavégzésre is. Tíz fiatalból kettő naponta folytat pénzkereső tevékenységet, további két fő pedig hetente. Ez meghaladja az országos átlagot. Ugyanakkor a szabadidő aktív eltöltésében, kulturális fogyasztásban (zenehallgatás, sportolás, szórakozás, könyvolvasás) fordított időfelhasználást látunk: leginkább zenét hallgatnak (heti több alkalommal a fiatalok kétharmada, de egytizedük a havi rendszerességnél ritkábban hallgat zenét) és sportolnak (de közel 40% szinte egyáltalán nem sportol), a fiatalok 8%-a soha nem megy el szórakozni (és további közel 40%-ok ritkábban mint havonta). Tíz fiatalból három soha nem olvas könyvet és további öt ritkábban, mint havonta. Ezen adatok az országos adatokhoz képest azt a mintázatot mutatják, hogy a jánoshalmi fiatalok szociokulturális jellemzőik tekintetében hátrányosabb helyzetűek, mint régió nagyobb, illetve jobb gazdasági jellemzőkkel bíró településeiken élő kortársaik (Baja, Kiskunhalas, Kecskemét, Szeged). Adataink azt is mutatják, hogy a középiskolás fiatalok jó része jelen van a munka világában, ami kompetenciákat és tapasztalatokat jelenthet, de ugyanakkor sebezhetőségeket is, mert a 21. századi LLL elvárásoktól eltávolíthatja őket a korábban megszakított iskolai életút, ami egyfajta gazdasági önállóság ígézetéhez vezet. Ám a halmozottan hátrányos helyzetű fiataloknál szükségszerűség lehet a családi pénzforrások megteremtéséhez való hozzájárulás és sok esetben ez okozza az iskolai tanulmányok megszakítását, szüneteltetését.

A szociális hátrányok digitális hasadékká konvertálódását jelzi az, hogy miközben fiatalok közel 10%-ának családjában nincs internet csatlakozása, egyharmaduknak nincs számítógépe, ugyanakkor a fiatalok másik részének (közel 90%) okostelefonja van. Az ő halmazuk felének mindig be van kapcsolva a net (tehát online minden pillanatuk) és az info-kommunikációs technikák által elérhető terrekhez illetve az elérhető információkhoz való hozzáférésüket jelzi az a digitális kompetenciájukra utaló tény, hogy egyharmaduk, ha valamilyen üzenet érkezik, szinte azonnal megnézi és válaszol rá.

A feszültségoldó technikák a települési fiatalok körében elsősorban az alkoholfogyasztást jelentik. A fiatalok 90%-a fogyasztott már alkoholt, körükben minden tíz fiatalból két fő rendszeresen. 58%-uk dohányzik. A fiatalok egynegyede már fogyasztott kábítószerrel, két százalékuk rendszeres kábítószerfogyasztó. A válaszadók 15%-a rendszeres energiaital fogyasztónak tartja magát. A fiatalok fele rendszeresen kávézik.

A problémákról való vélekedések

Kutatásunk során arra is kíváncsiak voltunk, hogy a jánoshalmi fiatalok milyen problémákkal szembesülnek. A kérdéscsoportban az ifjúságkutatásokban (Gábor Kálmán és munkatársai) által bevezetett sztenderdizált kérdéscsoportot használtunk, amelyet – adoptálva a kutatás tervezési fázisában folytatott beszélgetéseink feltételezéseit – kiegészítettünk egy tényezővel, az uzsora fogalmával. A következő táblázatban a válaszok megoszlását láthatjuk.

Egyes problémákról való vélekedések

(„Most felsorolunk néhány problémát. Kérlek, osztályozd az ötfokú skálán aszerint, hogy ezek a problémák mennyire súlyosak Jánoshalmán.”)

	valid (fő)	nincs válasz (fő)	összesen (fő)	átlag	Leggyakoribb válasz	Súlyos probléma (fő)	Nagyon súlyos probléma (fő)	Súlyos probléma és Nagyon súlyos probléma együtt (fő)
munkanélküliség	68	27	95	4,13	5	13	36	49
szegénység	66	29	95	3,86	5	18	24	42
a közbiztonság helyzete	73	22	95	3,48	3	18	17	35
gyermekes családok helyzete	66	29	95	3,44	3	15	17	32
közüzemi díjak kifizetése	62	33	95	3,32	3	14	13	27
etnikai problémák	62	33	95	3,32	3	17	11	28
uzsora	52	43	95	3,27	4	14	12	26
nyugdíjasok helyzete	64	31	95	3,16	3	11	13	24
a lakások minősége	71	24	95	3,07	3	13	7	20
korruptió	57	38	95	3,05	2	13	8	21
a környezet állapota	75	20	95	2,97	2	13	12	25
levegő szennyezettsége	70	25	95	2,91	3	15	10	25
utak zsúfoltsága	76	19	95	2,54	2	7	11	18

A gazdasági környezetnek a fiatalok életkarrier-tervezésébe, életvilágába való behatolási szintjét jól példázza, hogy a fiatalok probléma-preferencia sorrendjének legelőjén a munkanélküliség kérdése áll.

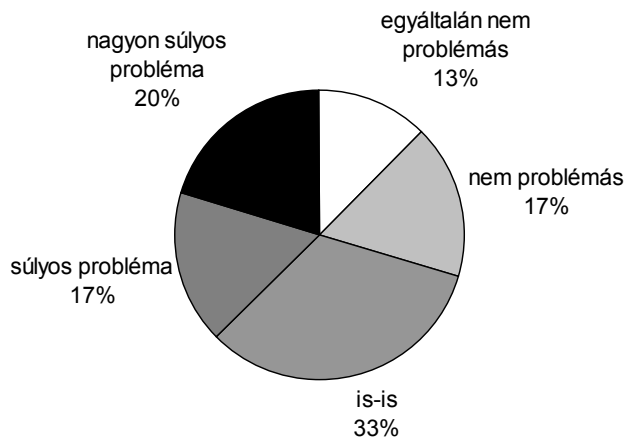
A válaszok megoszlása alapján az a kép rajzolódik ki előttünk, hogy az átlagértékek alapján kialakult probléma-sorrendet a munkanélküliség, a szegénység, a közbiztonság és a gyermekes családok helyzete vezeti, de a szociális bizonytalanságot

és elesettséget jelző tényezők, mint a közüzemi díjak fizetésének problémái és az uzsora szintűgy jelentős probléma a településen.

A leggyakoribb válaszok megoszlásából azt konstatálhatjuk, hogy a fiatalok úgy látják, Jánoshalma esetében a legnagyobb problémák: a munkanélküliség, a szegénység és az uzsora. Mint látjuk, az uzsora esetében messze a legmagasabb a válaszmegtagadások száma (közel a válaszadók fele nem adott választ e kérdésre), ugyanakkor a kérdésre választ adók fele viszont azt jelezte, hogy véleménye szerint ez súlyos vagy nagyon súlyos probléma. Valamivel kevesebb, de szintűgy a válaszadók közel fele megtagadta a korrupció tényezőjének értékelését, azonban e probléma a többi mutató (leggyakoribb válasz, átlagérték) szerint a települést jellemző társadalmi problémák legkevésbé jelentős tényezője a fiatalok szerint.

A jánoshalmi fiatalok jövőorientációit vizsgálva azzal folytattuk kutatásunkat, hogy a településen élő fiatalok helyzetéről alkotott vélekedésekre kérdeztünk rá.

Mennyire problémás a fiatalok helyzete Jánoshalmán

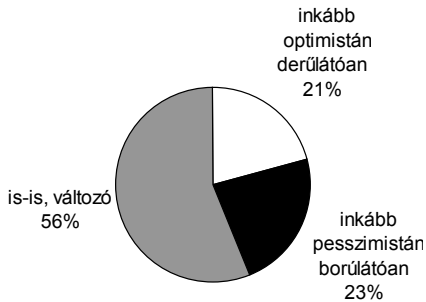
A hazai szociológiai irodalomból és ifjúságkutatásokból tudjuk, hogy a fiatalok saját életvilágukról alkotott vélekedéseiket a körülölelő társadalmi környezetből a referenciacsoportok, értelmező közösségek és kontrolltényezők (a kortárs csoport, a család, a tömegmédia) szűrőjén átszűrve értelmezik (GÁBOR, 2004, 2006, 2012; PUSZTAI 2009, 2011; Vö. JANCsÁK 2013). A fenti ábra adataiba – a korábbi adatokkal összefüggésben – ezt is beleláthatjuk. Csak a válaszadók egyharmada szerint nem jelent problémát a fiatalok helyzete Jánoshalmán. 17%-uk szerint súlyos probléma, a válaszadók egyötöde szerint nagyon súlyos problémát jelent. Mindez arra utal, hogy a jövőorientációjukat jelentősen befolyásolja a perspektívák szempontjából problémásnak ítélt települési életvilág. Ezt a későbbiekben elemezzük.

A fiatalok jövőtervezése és a település megtartó képessége szempontjából az ifjúsági munka azon elemei igen fontosak lehetnek, melyek a közösségek kialakulását és létezését, valamint a személyes kompetenciafejlesztést (munkavállalói, állampolgári kompetenciák) és információkhoz való hozzáférést (internet, pályázatok, oktatási, képzési, munkaügyi információk, események) támogatják (JANCSÁK–TARNAY–VAJDA–ZÁVOGYÁN, 2005; KÁTAI 2006; NAGY 2008; JANCSÁK–KÁTAI, 2013). Mint korábban láttuk, ez a fiatalok közel egytizede számára a családi háztartásban szinte lehetetlen, mert nem rendelkeznek internet hozzáféréssel és számítógéppel. Ezen fiatalok számára fontos és jó lehetőséget jelent a településen működtetett ifjúsági iroda. Ugyanakkor a fentebb leírtak miatt egy település fiataljainak életvilága szempontjából lényeges rekreációs, szabadidő-eltöltési és közösségépítési funkciója is van az ifjúsági iroda által nyújtható szolgáltatásoknak, melyek meghatározhatják a jövőtervezésüket is, hiszen az élő és mély face-to-face kapcsolatok, barátságok éltető közösségeket is jelentenek, az elszigetelődés viszont a perspektívák hiányát, a megküzdési képesség gyengülését és az életminőség romlását jelentheti. Arra is kíváncsiak voltunk tehát, hogy a települési ifjúsági iroda kapcsán milyen információkkal és elvárásokkal rendelkeznek a fiatalok. Azt állapíthattuk meg, hogy a fiatalok 83%-a nem hallott az ifjúsági irodáról. Ugyanakkor a korábban leírtakkal összefüggésben az irodától várt legfontosabb szolgáltatásoknak a munkavállalási tanácsadást, a pályázati lehetőségeket, a diákmunka lehetőségekről szóló információnyújtást várják. A válaszadók háromnegyede jelezte, hogy munkavállalási tanácsadásra lenne igénye, a válaszadók két-két harmada pedig pályázatokról és diákmunka lehetőségről szeretne információkat. A továbbtanulással kapcsolatos információk és tanácsadás a válaszadók fele számára fontos. Jogi valamint pénzügyi tanácsadást a fiatalok harmada szeretne. A válaszadók ötöde jelezte, hogy drogrevenziós tanácsadást valamint pszichológiai tanácsadást venne igénybe.

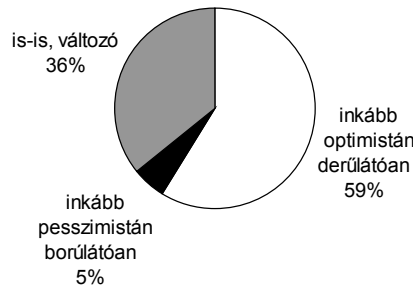
Jövőorientációk

Az ifjúsági korosztályok jövőorientációiról szóló kutatások (GÁBOR, 2004, 2006, 2012; JANCSÁK, 2009, 2013; BAUER–SZABÓ, 2009; SZÉKELY, 2012) azt mutatták, hogy a fiatalok eltérően vélekednek a társadalom és a saját személyes jövőjükéről azonképpen, hogy a társadalom jövőjéről pesszimistább, a saját jövőjükéről inkább optimistább nézeteket vallanak. Ezt a kettősséget figyelhetjük meg a jánoshalmi fiatalok körében is az alábbi ábrákon.

A társadalom jövőjét hogyan ítéled meg?

Hogyan ítéled meg a saját jövődet?

Azonban a korábbi kutatásokból kirajzolódó képpel ellentétesen a két jövőkép közötti hasadék nagyobbak mutatkozik a jánoshalmi fiatalok körében. A saját jövője iránt optimista a fiatalok közel kétharmada, míg a társadalom jövője iránt csak a fiatalok negyede fordul optimistán. Ha a két válaszadói halmaz metszeteit vizsgáljuk, akkor azt találjuk, hogy mind a társadalom mind pedig a saját jövőjével kapcsolatban egyaránt pesszimista a válaszadók 4%-a, és bizonytalan további 25%-uk

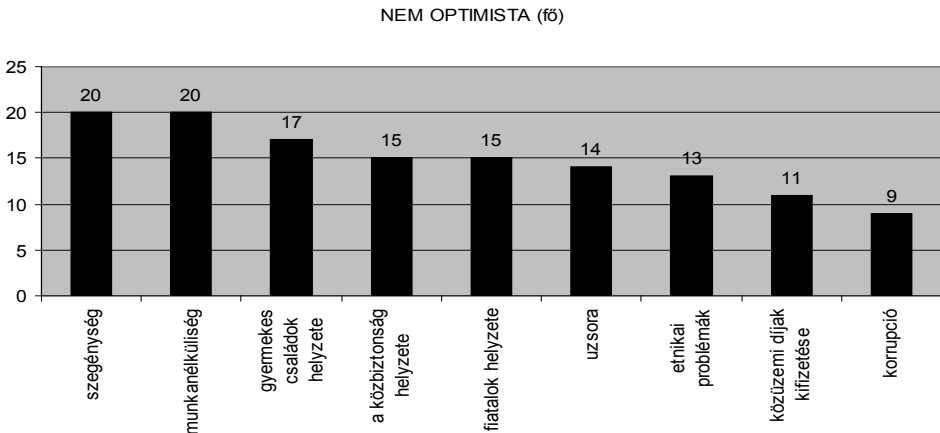
A válaszadók lakóhelye dimenziójában elemezve a kérdést azt látjuk, hogy a nem jánoshalmiak némileg optimistábbak (körükben 9 százalékponttal nagyobb az optimisták aránya). Abban az adatban, hogy nem jánoshalmi lakóhelyű diákok körében nagyobb arányban vannak a jövőjük iránt optimista fiatalok, tükröződhet a kollégiumi mikroklima, és közösség hatása is. A kollégisták között nincs olyan fiatal, aki a saját jövője iránt pesszimista lenne.

A reziliencia- és családszociológiai kutatások alapvető állításaiból kiindulva megvizsgáltuk a családi kulturális tökeforrásokból és életmódból közvetített mintáknak a jövőről alkotott mentális képeket, orientációkat befolyásoló hatását. További elemzést folytatva a család, mint primer csoport védőerejének hatását mutatják azon adataink, amely szerint a testvérek számának, illetve a család létszámának növekedésével együtt csökken a pesszimista fiatalok aránya. Három vagy annál több testvér (19 válaszadó) esetében, valamint a négy főnél nagyobb létszámú családok gyermekei (31 válaszadó) közül senki nem pesszimista a saját jövőjét illetően. A szülők munkapiaci szereplői volta is befolyásolja a fiatalok optimista világlátását: 15 százalékponttal nagyobb az optimista fiatalok aránya azok körében, akinek apja dolgozik, és az anyák esetében is, több az optimista fiatal a dolgozó anyák gyermekei között. De mindez fordítva is igaz: a dolgozó apák gyermekeinek csak 2%-a borúlátó a saját jövőjét illetően, míg a nem dolgozó apák gyermekei esetében a borúlátók aránya 8%. A szülők iskolai végzettsége kettős eredményt mutat a fiatalok pesszimista jövőképe szempontjából. Az apák esetében nincs különbség az apa iskolai végzettsége szempontjából, mindegyik végzettségi csoportban azonos a pesszimista-optimista fiatalok

aránya (sőt, a nyolc osztályt vagy kevesebbet végzett apák gyermekei között egy sincs, aki pesszimista lenne a saját jövője iránt), azonban az anyák iskolai végzettsége esetében azt láthattuk az adatokból, hogy az anya alacsonyabb fokú iskolázottságával egyre csökken az fiatalok optimista jövőorientációja (a diplomás anyák gyermekeinek háromnegyede optimista, az érettségizettek gyermekeinek kétharmada, a szakmunkás és a 8 általánost vagy kevesebbet végzett anyák gyermekeinek csak fele az, aki derülátóan látja a saját jövőjét). Kutatásunk nem meglepő eredménye, hogy a család anyagi helyzetéről való vélekedés (a többséghez képest jobb vagy rosszabb) jelentősen befolyásolja a jövőorientációk optimizmusát (jobb anyagi helyzet, mint a többségé) vagy pesszimizmusát (rosszabb, mint a többségé), ez a szubjektív életminőség hatástényezőjével magyarázható. Ugyanakkor a család anyagi helyzetének a legutóbbi években való változásáról való vélekedés nem okoz jelentős különbségeket a fiatalok jövőképében, a család anyagi helyzetének javulásáról valló fiatalok körében 64% az optimista, míg a romló anyagi helyzetről beszámoló fiatalok körében ez az arány 57%-ot tesz ki.

Kutatásunk során szeretttük volna azt is meghatározni, hogy a jövő iránt nem optimista fiatalok milyen problémákkal szembesülnek, milyen problémákat látnak a településen. A következő ábra ezt mutatja.

A jövőjükkel kapcsolatban nem optimista fiatalok által vallott problémák (fő)

A problémák tekintetében a válaszadó fiatalok teljes mintáját jellemző problémavilág rajzolódik ki a pesszimista fiatalok körében is. A saját jövőjükkel kapcsolatban nem optimista fiatalok legnagyobb problémájának a szegénységet és a munkanélküliséget látják. De körükben továbbá élesen kirajzolódik a gyermekes családok helyzetének problémavilága is, mely – hiszen 18-20 éves fiatalokról van szó – a jövőbeli életesemények szempontjából jelentősen befolyásolhatja a családalapítást, a gyermekvállalást. A problémák ezen első három (egymással összefüggő) tényező alkotta

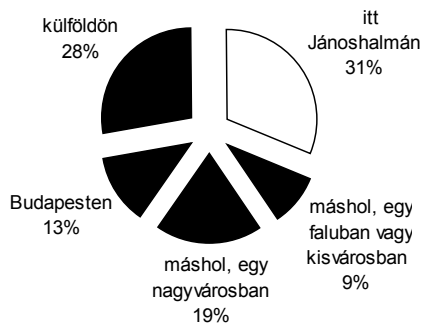
halmaza együttesen meghatározza a település megtartóképességét. Ezt fokozza az életvilágot jelentősen befolyásoló, az ábrán látható további problémák egymásra rakódása, melyek együttesen a település esetében a megtartó képesség további romlását okozhatják.

Kutatásunkban arra a kérdésre is kerestük a választ, hogy milyen aspirációik vannak a jövőjükkel kapcsolatban a jánoshalmi fiataloknak? A borulátó fiatalok a településről elköltözők csoportját növelhetik. E kör alig 20%-a jelezte, hogy Jánoshalmán tervezi a jövőjét, 1/3-uk azonban maradna a Dél-alföldi régióban. Itt jelenik meg a település szocioregiójában található települések (Baja, Kiskunhalas, Szeged, Kecskemét) elszívó hatása. A saját jövőjük iránt pesszimista fiatalok sem elsősorban külföldre költözést terveznek, de 10%-uk jelezte, hogy elsősorban ez a terve. Ezen elképzelés a nyelvi kompetenciák hiánya és az információk szükségessége okán csak álom marad.

Ezt a képet láthatjuk élesebben kirajzolódni, ha a jánoshalmi lakhelyű válaszadók esetében vizsgáljuk meg a kérdést. Miként az alábbi ábra mutatja, a jövőorientációkban szereplő letelepedés terve a települési fiatalok csekély részének jelenti a Jánoshalmán maradáást.

Ha megválaszthatnád a helyet, te hol szeretnél élni felnőtt korodban?

(A jánoshalmi lakhelyű fiatalok válaszainak megoszlása)

Tervek és vélekedések a munkaerőpiacra való átmenetről

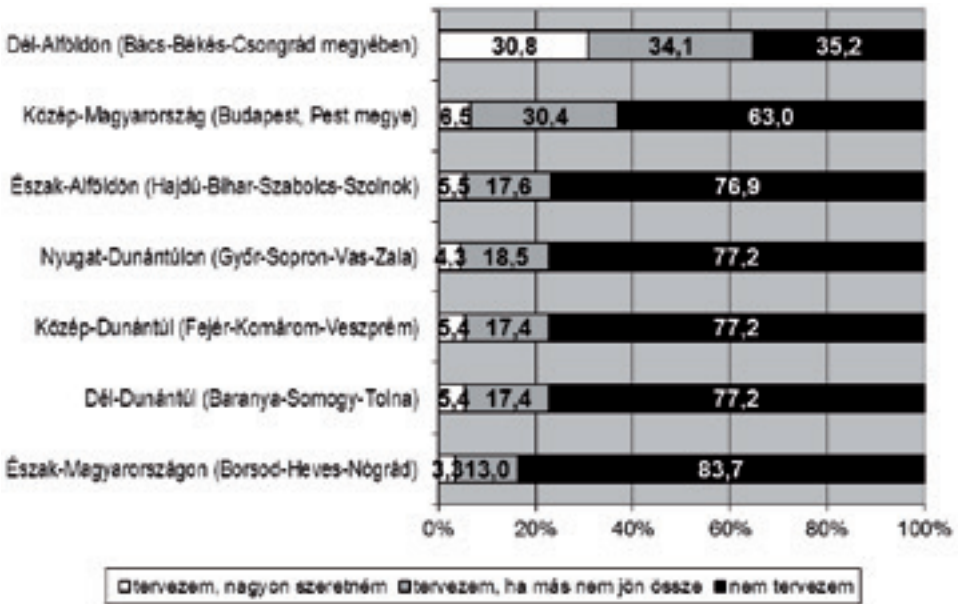
Kutatásunk során arra is kíváncsiak voltunk, hogy a jánoshalmi fiatalok körében milyen vélekedések jelennek meg a munkapiacra való átmenetről. Azt állapíthattuk meg, hogy a fiatalok az elhelyezkedés legfőbb szempontjaként a megfelelő fizetést tartják (a fiatalok 80%-ának nagyon fontos tényező ez), sorban a második a munkahelyi közösség, majd a munka érdekessége és a közelsége következik. A válaszadók

kétharmadának a munkahelyi közösség nagyon fontos tényező, míg a munka érdekességét a válaszadók közel fele jelezte nagyon fontosként, és a munkahely közelsége a válaszadók egyharmadának nagyon fontos.

A fiatalok munkavállalási terveiben, mint említettük megjelenik a külföldi munkavállalás lehetősége: az összes válaszadó 21%-a ezt tervezi és további 38%-uk tervezi, de csak akkor ha más nem jön össze. A jánoshalmi lakosok 66%-a valamilyen szinten tervezi a külföldi munkavállalást, ez az arány a nem jánoshalmiaknál 56%. A válaszadók legnagyobb részét kitevő húsz évnél fiatalabbak közel fele komolyan tervezi a külföldi munkavállalást.

A jánoshalmi fiatalok 79%-a alapvetően Magyarországon szeretne elhelyezkedni. A fiatalok egyharmada a szüleiivel közös háztartás településén tervezi az elhelyezkedést, további 45% ugyanezt, de csak ha más lehetőségek nem valósulnak meg. A válaszadók 17%-a Jánoshalmán tervezi a munkahely keresését, további 30% akkor, „ha más kapuk bezárultak”. Válaszadók 53%-ának terveiben fel sem merül a Jánoshalmán történő munkavállalás. A válaszadók munkavállalási terveit a következő ábra szemlélteti.

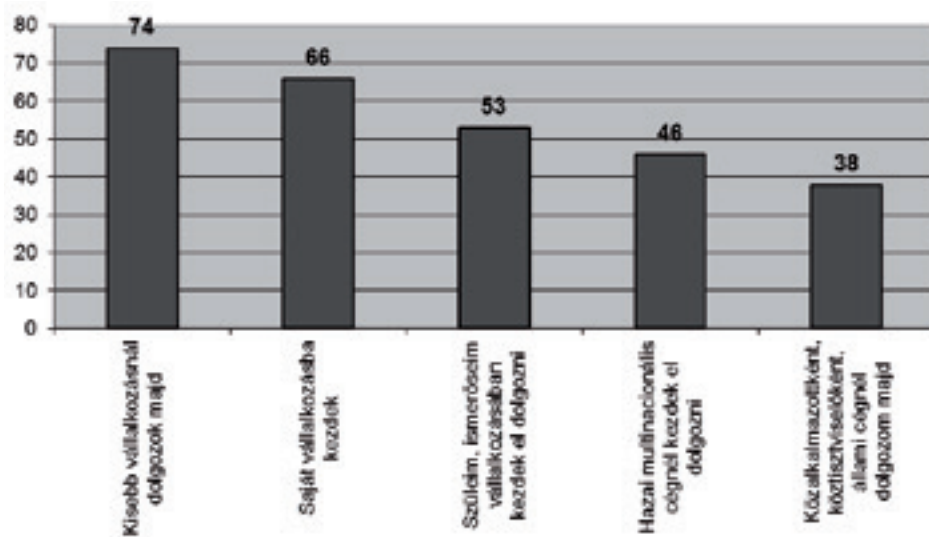
Hol tervezi, hogy majd dolgozik? (százalékos megoszlás)

Azt konstatálhattuk, hogy a válaszadók leginkább a Dél-alföldi régió vonzásával szembesülnek, amikor kialakítják a vélekedéseiket az elhelyezkedésről. Mindez megerősíti korábbi felismeréseinket a Jánoshalmával versenyben és előnyben lévő „szomszédvárak” (Baja, Kiskunhalas, Kecskemét, Szeged) szívóhatásáról. A

Közép-magyarországi régió, jellemzően Budapest, mint lehetőség megjelenik a fiatalok munkavállalási aspirációiban. Ugyanakkor a fiatalok mobilitási lehetőségei tekintetében azt mondhatjuk, hogy igen csekély azon fiatalok számaránya, akik flexibilisen alkalmazkodni kívánnak a lehetőségekhez. Azzal a tényezővel, hogy ha a lehetőségek úgy hozzák, egy másik megyében lehet és kell is munkát találni, a fiatalok kis része számol (a „ha más nem jön össze” válaszok a fiatalok 13-30%-a számára jelennek meg, mint eshetőség).

Arra is kíváncsiak voltunk, hogy az iskola világából a munka világába való átmenet során a jövőről szóló terveikben mennyire jelennek meg a munkavégzés keretei, szektorális jellege. Azt állapíthattuk meg, hogy a fiatalok jellemzően a magánszektorban alkalmazottként kívánnak elhelyezkedni. Ez jellemzően a mikro- és kisvállalkozásokat jelenti a számukra. A válaszadók kétharmada jelezte, hogy terveiben szerepel saját vállalkozás indítása és ugyanakkor a válaszadók fele, hogy családi/ ismerősi vállalkozás munkatársa szeretne lenni.

Azonban a fiatalok vállalkozóvá válását a személyes kompetenciák és települési lehetőségek hiánya mellett az is akadályozza, hogy nem jutnak megfelelő információkhoz: a vállalkozások és pályázatok kezeléséhez szükséges kompetenciáik hiányoznak. Ezen információhiány (miként korábban bemutattuk) mint elvárás jelenik meg az ifjúsági iroda felé.

Kutatásunk során azt is érdekesnek tartottuk, hogy a jövőtervezés mélységére utaló tényezőként mélyebb ismereteket szerezzünk arról, hogy a fiataloknak milyen képe van általában a munkapiacról. Azt is kutattuk tehát, hogy hogyan vélekednek az életben való sikeres érvényesüléshez szükséges egyes képességekről, készségekről.

Válaszadóink négyfokú skála segítségével mondták el véleményüket kilenc tényezőkről.

Az életben való sikeres érvényesüléshez mennyire fontosak a következő képességek, készségek (négyfokú skála, átlagok)

szaktudás	3,60
önismeret	3,58
együttműködési képesség	3,47
vállalkozó kedv	3,43
jólneveltség	3,41
kreativitás	3,40
fizikai erő	3,29
egészséges életmód	3,00
idegen nyelv ismerete	2,95

Az átlagértékek alapján megszületett preferencia-sorrend azt mutatja, hogy a fiatalok gondolkodásának részét jelenti a felkészülés a munka világára: az átlagértékek kevés szóródással három fölöttiek, és magasra értékelték. (Tekintettel arra, hogy a mintát a jánoshalmi két középiskola végzősei alkották és az adatfelvétel március-április során történt – tehát a végzés előtt néhány héttel – egy hónappal – ez a magasra értékelés nem meglepő.) A fiatalok a legkevésbé fontos tényezőként az idegen nyelv ismeretét határozták meg. Itt utalunk vissza korábbi állításunkra, mely szerint a fiatalok válaszaiban megjelenő külföldi munkavállalás „terve” csak egy délibáb. Ezt megerősíti az, hogy míg az iskolai oktatás értékelésénél a nyelvoktatás színvonalával válaszadóink 68%-a elégedett (e kérdésnél a négyfokú skála leggyakoribb válasza a 3), de ezt a pozitív visszajelzést árnyalja, hogy a végzős diákoknak csak 11%-a beszél – legalább középfokú nyelvvizsgával igazoltan – angolul, valamint 5%-uk németül.

ÖSSZEGZÉS

A jánoshalmi fiatalok jövőről alkotott nézeteiben a társadalmi-gazdasági környezet nehézségének hatása tükröződik. Bizonyítást nyert az, hogy a fiatalok referencia-kerete a saját életviláguk. A jánoshalmi fiatalok – a magyarországi fiatalokhoz hasonlóan – inkább a saját jövőjükkel kapcsolatosan optimisták, mint a társadalom jövőjével kapcsolatban. Azonban a jövőorientációjukra inkább a pesszimizmus jellemző. A pesszimista világlátást befolyásolja az, hogy a szülőknek van-e munkájuk,

dolgoznak-e. A család nagysága, a testvérek száma a jánoshalmi fiatalok esetében is a rezilienciát erősítő tényező, a nagycsaládokban élők optimistábbak társaiknál.

A jánoshalmi fiatalok a legnagyobb problémáknak a munkanélküliséget a szegénységet és a gyermekes családok helyzetét látják, ehhez járul az uzsora problémavilága és mindezzel összefüggésben a fiatalok helyzete, a családalapítás nehézségei. A problémák ezen egymással összefüggő három tényező alkotta halmaza, valamint az életvilágot jelentősen befolyásoló további problémák (etnikai problémák, fiatalok helyzete, közüzemi díjak kifizetésének problémái) egymásra rakódnak. Mivel mindezek együttesen jelentősen befolyásolják a település megtartó erejét, Jánoshalma esetében ezek borús jövőt felé mutatnak. Nem meglepő tehát az, hogy jánoshalmi lakhelyű fiataloknak csak egyharmada jelezte, hogy a városban képzelel el a jövőjét.

A jánoshalmi fiatalok fele egyáltalán nem tervezi a településen való elhelyezkedést. A további munkavállalási terveiket kutatva azt konstatálhattuk, hogy a válaszadók leginkább a Dél-alföldi régió vonzásával szembesülnek, amikor kialakítják a vélekedéseiket az elhelyezkedésről. Mindez megerősíti felismeréseinket a Jánoshalmával versenyben és e dimenzióban előnyben lévő „szomszédvárok” (Baja, Kiskunhalas, Kecskemét, Szeged) szívóhatásáról. A fiatalok egyötöde nagyon szeretne külföldön munkát vállalni, ám e terveiket megalapozatlan (és soha nem teljesülő) álommá teheti a nyelvi kompetenciák és a szükségképpen árnyalt információk hiánya.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Bódi F. (2001): *Helyi szociális ellátó rendszer a vidéki Magyarországon*. Budapest: Agroinform Kiadóház
- Bódi F. – Fábián G. (2011): *Helyi szociális ellátórendszer Magyarországon*. Debrecen: Debreceni Egyetem Kiadó
- Bódi F. – Fábián G. – Lawson R. T. (2012): *Local Organization of Social Services in Hungary: Crises, Reactions, Changes*. Bremen: Europäischer Hochschulverlag
- Bódi F. (2013): A helyi szociális szervezetek vizsgálatának fontossága vidéken: Import of Local Organization of Social Services in rural areas. *A Falu* 28:(1) pp. 17-27. (2013)
- Furlong, A. – Stalder, B. – Azzopardi, A. (2003): *Sebezhető ifjúság*. Szeged: Belvedere Meridionale
- Gábor K. (2004). Globalizáció és ifjúsági korszakváltás. In. Gábor K. – Jancsák Cs. [szerk.], *Ifjúsági korszakváltás. Ifjúság az új évezredben*. Szeged: Belvedere.
- Gábor K. (2006): Fordulat az ifjúságszociológiában. Új kiindulópontok. In. Gábor K. – Jancsák Cs. [szerk.]: *Ifjúságszociológia*. Szeged: Belvedere Meridionale, 9-16.
- Gábor K. (2012): *Válogatott ifjúságszociológiai tanulmányok*. Szeged: Belvedere Meridionale
- Gyerekesély 2011. Jánoshalmi kistérség. *MTA Gyerekszegénység elleni program*. TÁMOP-5.2.1/07/1-2008-0001 http://gyerekesely.tk.mta.hu/uploads/files/vegl_Janoshalmi_kisterseg_tukor_11maj16.pdf Utolsó letöltés: 2016.02.04.
- Héderné Berta Edina – Vida Anikó (2014): „Körbevettek minket.” A szegénység térbeli, etnikai és társadalmi határai egy dél-alföldi kisvárosban. *ESÉLY*, 4. sz. 57-74.
- Jancsák Cs. – Kátai G. (2013): Youth Services, Participation of Youth: Youth Policy in Hungary (2006–2012). *Belvedere Meridionale* 25:(4) pp. 88-100 DOI 10.14232/belv.2013.4.6
- Jancsák Cs. – Tarnay I. – Vajda Á. – Závogyán M. (2005): *Dél-Alföldi regionális ifjúsági helyzetelemzés*. Szeged: Mobilitás Ifjúsági szolgálat – Hálózat a Szabad Információért Alapítvány
- Kátai, G. (2006): *Gondolatok az ifjúságpolitikáról és eszközeiről*, Szeged: Belvedere Meridionale
- Nagy, Á. [szerk.] (2008): *Ifjúságügy*. Budapest: Új Mandátum Könyvkiadó
- Pusztai G. (2009): *A társadalmi tőke és az iskola – Kapcsolati erőforrások hatása az iskolai pályafutásra*. Budapest: Új Mandátum
- Pusztai G. (2011): *A láthatatlan kéztől a baráti kezekig*. Budapest: Új Mandátum

Oross Dániel

IFJÚSÁGI RÉSZVÉTEL A MÓRAHALMI KISTÉRSÉGBEN

1. BEVEZETÉS

Az „állampolgárság” és a „közösség” egymáshoz szorosan kötődő fogalmak, ezért a demokratikus részvételt ösztönözni kívánó programok létrehozatalára helyi szinten van szükség. Egy adott állam kormánya megteremtheti a kereteket (így például törvényt alkothat), de nem tudja a fiatalokat közvetlenül elérni, ebből adódóan a végrehajtás során új keletkezhethet. (WILLIAMSON, 2002:42). Tanulmányom a *politikai részvétel települési, kistérségi környezetben történő vizsgálatával* a 15-29 éves fiatalok részvételének ösztönzésére helyi szinten létrehozott szervezetek felépítését, a politikai részvétel ösztönzésében elért eredményeit elemzi a Mórahalmi kistérség (szűk, statisztikai értelemben – az európai statisztikai rendszerben LAU 1 szint)¹ kilenc településén (a kistérség központját adó egyetlen városban, Mórahalmon valamint a környező községekben, Ásotthalmon, Bordányban, Forráskúton, Öttömösön, Pusztamérgeses, Ruzsán, Üllésen valamint Zákányszéken). A tanulmány hipotézise, hogy a magyar fiatalok részvételről alkotott felfogása napjainkban változáson megy keresztül, aminek oka a politikai részvételi lehetőségek terén új, közvetlenebb és egyénre szabottabb, alternatív lehetőségek elterjedése. Az elemzésben ismertetett eredményeket megalapozó kvantitatív kutatás a részvétel hagyományos, politikai szervezetekben megnyilvánuló formáin túl a politikai részvétel direkt és virtuális lehetőségeinek körükben való jelenlétére, valamint a új technikai eszközök, s ezek között kiemelten az internet által nyújtott online részvételi lehetőségek korosztály általi igénybevételére kérdezett rá egy a Mórahalmi kistérségben élő fiatalokra reprezentatív mintán, online kérdőíves módszerrel valamint kvalitatív vizsgálatok útján.

¹ A 244/2003. (XII. 18.) Korm. rendelet 1. § alapján a kistérség területfejlesztési-statisztikai területi egység, amely a közigazgatás területi feladatainak ellátásához szükséges illetékességi területek megállapításának is alapja. A területfejlesztési-statisztikai kistérség földrajzilag összefüggő területi egység, amelyet a hozzá sorolt települések teljes közigazgatási területe alkot. A kistérségi rendszert a KSH megyei igazgatóságain és az önkormányzatoknál, valamint más területi, településhálózati kérdésekkel foglalkozó intézményeknél dolgozó munkatársak együttműködésével és véleménycseréje alapján alakították ki.

2. ELMÉLETI HÁTTÉR

A magyar politikatudományi szakirodalom jelentős hátrányban van a tekintetben, hogy a magyar fiatalok részvételét a politikai részvétel társadalmi változását érintő kérdésekkel összefüggésben elemezze. A fiatalok politikai részvételére vonatkozó nemzetközi ifjúságkutatások eredményeit a hazai ifjúságkutatások vonatkozó eredményeivel összevetve azt látszik, hogy a magyar fiatalok politikai részvételének vizsgálatakor szükséges nagyobb hangsúlyt fektetni a fiatalok változó politikai részvételi formáinak, eszközeinek megértésére. A nemzetközi szakirodalomban a fiatalok részvételéről való gondolkodás sokáig két szélsőség között mozgott. Egyik oldalon vészjósoló hangnemben a fiatalok csökkenő részvételi hajlandóságából kiindulva egy a demokrácia válságát magában hordozó, apolitikus csoportként írták le a fiatalokat (BESSANT, 2004; FORBRIG, 2005; FURLONG–CARTMEL, 2007), a másik oldalon a politikai részvétel új, hagyományostól eltérő formáiban (így különösen az online részvétel terén) aktív, innovatív és a demokráciát megújító csoportot láttak bennük (COLEMAN, 2006:199). A nemzetközi irodalomban azonban egyre általánosabbá válik az a nézőpont, miszerint azt, hogy válság van-e a fiatalok politikai részvételi hajlandóságában, avagy sincs, leginkább az határozza meg, hogy a fiatalok számos új részvételi formáját figyelembe vesszük-e (GORDON–TAFT, 2010: 1522). Bár az említett két szélső pólus főbb állításai a hazai szakirodalomban is felbukkannak, a magyar szakirodalom jelentős hátrányban van a tekintetben, hogy a magyar fiatalok részvételét a politikai részvétel változását érintő kérdésekkel és a részvétel új formáinak megjelenésével összefüggésben értelmezze. A magyar fiatalok közéleti érdeklődésével kapcsolatban megjelenő tanulmányok túlnyomó többségében a szerzők adottnak veszik az összefüggést: ha az ifjúság politikai részvételi hajlandósága csökken, annak fő oka, hogy a fiatalok kevésbé érdeklődnek a politika iránt. Ebből az egyoldalú diagnózisból pedig nem ritkán leegyszerűsítő megoldások olvashatók ki a fiatalok érdeklődésének felkeltésére.

A kérdés ifjúságpolitikai szempontú vizsgálata fontos hozadékkal jár a magyar társadalom számára. A fiatal korosztályok közéleti közlekedését egyrészt a fiatalok érdeklődését, másrészt a mobilizációs csatornák megváltozását figyelembe véve, kétirányú utcaként elgondoló megközelítéssel a korábbiaknál komplexebb kép adható arról, miként válhat vonzóvá a közéletben való részvétel a korosztály tagjai számára.

Ha a politikai részvétel kérdését az állampolgárok számára intézményesített részvételi lehetőségek felől vizsgáljuk, akkor kijelenthető, hogy a magyar rendszerváltás elmúlt 23 éve felemás módon teljesítette be azokat a reményeket, hogy a társadalom átveszi a társadalomszerveződésnek azokat a mintázatait, amelyek a jelentősebb demokratikus hagyományokkal rendelkező országokban tág teret biztosítanak az aktív állampolgárság, a részvétel, az átláthatóság és a közösségi ellenőrzés folyamatainak (JÁVOR–BEKE, 2013). Néhány figyelemre méltó példa ellenére az országos és helyi szintű kormányzást nem hatja át a társadalommal való együttműködés szándéka, és

jellemzően a helyi közösségek is korlátozott igényekkel lépnek fel a döntéshozatalba való bekapcsolódás tekintetében.

Bár Magyarországon az ifjúságpolitika viszonylag hosszú múltra tekint vissza (az ifjúsági törvényt 1971-ben fogadták el), e szakpolitika fejlődése rendkívül egyenetlen (KÁTAI, 2006; WOOTSCH, 2009; JANCsÁK–KÁTAI, 2013). Ráadásul a rendszerváltás nem csupán a paternalista állami ellenőrzést szüntette meg, hanem az állam által korábban a fiatalok számára biztosított támogatást is. A decentralizáció jegyében számos, az ifjúság életét érintő feladat az önkormányzatokhoz került ugyan, ám Magyarország fragmentált önkormányzati rendszere következtében e feladatok ellátására a legtöbb önkormányzatnak nincsenek meg a megfelelő pénzügyi és adminisztratív kapacitásai. Mindez egyértelműen gátolja a fiatalok kezdeményezéseinek megvalósulását.

A részvétel terén további fontos változásokat okozott, hogy mára a *társadalmi átalakulás* következtében a fiatalok individualizált életformákat részesítenek előnyben, a formális szervezetekben való részvétel helyett a privátszférába visszavonultan töltik a szabadidejüket. A fiatalok csekély hajlandósága az ifjúsági szervezetekben való részvételre ugyanis korlátozza az ifjúsági szervezetek lehetőségeit. A kérdést vizsgáló hazai tanulmányok (MURÁNYI, 2009; JANCsÁK, 2009; CsÁKÓ–MURÁNYI–SÍK–SZABÓ, 2010) a rendszerváltást követően az ifjúsági szervezetek válságát, kiüresedését, a tagság folyamatos erózióját (SZABÓ, 1997; GAZSÓ-SZABÓ, 2002) az ifjúsági civil szervezetek fejlődésének anomáliáit (NAGY–SZÉKELY, 2008) egyöntetűen jelezték. Nemzetközi összehasonításban vizsgálva, (lásd JANCsÁK, 2011:64) a magyar fiatalok szervezeti aktivitása az Európai Unióban élő fiatalok vonatkozó adataival való tagállami összehasonlításban is kifejezetten alacsony: az EU tagországokban élő fiatalok átlagától (52 százalék) jelentősen elmaradva, a magyar fiataloknak csupán 40 százaléka vett részt bármilyen szervezet tevékenységében. A politika intézményesített csatornáin keresztül történő részvétel népszerűtlen a korosztály tagjai körében, a politikai részvétel különböző formái közül a direkt demokratikus részvétel (petíciók, tüntetések, flashmobok) és az ügyek mentén történő politizálás bír relatív népszerűséggel (SZABÓ–OROSS, 2012).

3. ADATOK ÉS MÓDSZERTAN

A tanulmányban ismertetett adatok forrását jelentő kutatás a Homokháti Kistérség Gyermek és Ifjúsági Önkormányzatban megvalósított Homokháti részvételi modell működését vizsgálta dokumentum-elemzés, szakértői interjúk, terepkutatás és hibrid survey technikával készült kvantitatív elemzés útján (OROSS, 2015).

Az Ifjúság2008 valamint a Magyar Ifjúság 2012 kutatások adatai kutatásom vizsgálati szempontjaihoz elsősorban az állampolgári tudat, a demokratikus intézményrendszerbe vetett bizalom; a tanulókkal kapcsolatos attitűdök valamint a tiltakozásokon való részvétel blokkok adatai mentén jelentettek releváns összehasonlítási alapot.

4. EREDMÉNYEK

4.1. Az ifjúsági civilszervezetek működésének értékelése

A vizsgált településeken működő ifjúsági struktúráról a rendelkezésre álló adatok, valamint a kistérség településeinek felnőtt döntéshozóival (polgármesterek, önkormányzati képviselők), ifjúsági referenseivel és ifjúsági civilszervezeti vezetőkkel készített interjúk alapján fontos megállapítások tehetők arról, milyen környezet áll a fiatalok számára rendelkezésre ahhoz, hogy politikai, közéleti érdeklődésük kialakuljon.

Roger Hart (1992) modellje szerint az ifjúsági részvételnek nyolc szintje határozható meg. A modell leírja azt a folyamatot, amint a manipulált és dekorációnak használt ifjú egyénből kezdeményező, megvalósító és döntéshozó fiatal válik, aki a felnőtteket, mint partnereket képes bevonni a közös döntéshozatalba. Ha a kutatás során szerzett empirikus megfigyeléseket Hart lépcső modelljében kívánjuk megjeleníteni, az eredmény így összegezhető:

1. táblázat: A Móraalmi kistérség Roger Hart modelljének tükrében

Jellemzők	Eredmények
Fiatalok által kezdeményezett, felnőttekkel közös döntéshozás: az egyenlőség fiatalok és felnőttek részvételi arányában tükröződik. A résztvevők az eredmények ösztönző hatását tartják szem előtt.	A generációk közötti együttműködést célul tűző, különbségeket figyelembe vevő struktúrák. Nincs ilyen település
Fiatalok által kezdeményezett és irányított folyamat: a felnőttek nem vállalnak hatalmi szerepet, hanem támogatóan viselkednek.	A fiatalok megtapasztalhatják cselekvésük potenciális hatását. <u>Bordány</u>
Felnőtt által kezdeményezett, a fiatalokkal közös döntéshozás: a fiatalok egyenlők a felnőttekkel, fele-fele arányban osztoznak a hatalomban, a kötelezettségekben és a végrehajtás folyamatában.	A fiatalok a hatalmi, hatósági jogkörök gyakorlásában tapasztalatokra tehetnek szert, valamint átélhetik a felnőtt-fiatal partnerség alapjait. Nincs ilyen település
Tájékoztatás és véleménykérés: a felnőttek aktívan egyeztetnek a fiatalokkal	A fiatalok tartalmi értelemben is átformálják a felnőttek szemléletét, döntéseit és cselekedeteit. <u>Zákányszék, Ásotthalom</u>
Kijelölés és tájékoztatás: a fiatalok információt adnak át a felnőtteknek	A fiataloknak megvan a lehetőségük, hogy beleszóljanak a felnőttek döntéseibe. <u>Mórahalom</u>
Jelképes részvétel: a felnőttek jelképesen vonják be a fiatalokat	A fiatalok jelenlétét biztosítja valódi cselekvésre ösztönzés nélkül. <u>Ruzsa</u>
Dekoráció: a felnőttek díszletként használják a fiatalokat saját tevékenységükhöz	A felnőttek gondolnak a fiatalokra. <u>Öttömös, Forráskút, Úllés, Pusztamérges</u>
Manipuláció: a felnőttek manipulálják a gyerekeket	A fiatalok részvételével kapcsolatos tapasztalatok szerzése. Nincs ilyen település

Forrás: saját szerkesztés

A vizsgált kistérség négy településén, Öttömösön, Forráskúton, Üllésen és Pusztamérgesen az ifjúság érdekképviselését semmilyen szervezet nem vállalja, így a település döntéshozatali folyamataiban nem jelennek meg a fiatalok. Részvételük a település életében legfeljebb jelképes: a fiatalok eseti jelleggel, egy-egy program, többnyire nem általuk kezdeményezett program kapcsán vesznek részt a település közéletében. Ebben a környezetben a fiatalok közéleti részvételének ösztönzésének nincsenek meg sem a hagyományai, sem a megfelelő feltételei.

Ruzsán az elmúlt évtizedben kialakult a fiatalok érdekképviselésének gyakorlata, az ifjúsági önkormányzati választások révén létrejött ifjúsági önkormányzat saját munkarendje alapján fiataloknak, fiatalokkal szervezett programokat, és nem intézményesített, informális csatornákon keresztül egyeztetett a település felnőtt döntéshozóival. Az intézményesülés elmaradása, kiegészülve a speciálisan a fiatalok önszerveződését segítő ifjúsági referens alkalmazásának megszűnésével, mára a korábban beindult jó gyakorlat fenntarthatóságának bizonytalanná válásához vezetett, az ifjúsági részvétel legfeljebb tájékoztató erővel bír a település döntéshozói számára.

Az ifjúsági részvétel biztosításának helyi gyakorlata tartósan rögzült Mórahalom helyi közéletében, de intézményesített képviselőről itt sem beszélhetünk. Mórahalom kistérségi központi adottságai és a településfejlesztés elmúlt években elért eredményei a korábban említett településeknél kedvezőbb feltételeket biztosítanak a fiatalok számára saját maguk által kezdeményezett programok megvalósítására. Ugyanakkor az ifjúsági érdekképviselő ifjúsági önkormányzati választásokon alapuló gyakorlata itt sem vált tartóssá.

Zákányszék és Ásotthalom esetében az ifjúsági érdekképviselő ifjúsági önkormányzatra alapozott, rendszeres időközönként megtartott választások keretében megújított formája tartósnak és fenntarthatónak bizonyult a település közéletében. Bár mindkét félre nézve kötelezettségeket és jogokat egyaránt ruházó, intézményesített együttműködés nem alakult ki a település önkormányzata és az ifjúsági önkormányzat között, a tájékoztatás és véleménykérdés folyamatai megvalósulnak, a fiatalok az őket érintő ügyekben beleszóláshoz jutnak és tartalmi értelemben is átformálják a felnőttek szemléletét, döntéseit és cselekedeteit.

Az ifjúsági részvétel szempontjából a vizsgált kistérségben Bordányban adóttak a legkedvezőbb feltételek. Bordányban a gyakorlatban is érvényesülnek a részvételi modell elvei, az önkormányzati-civil párbeszéd intézményesült. A 2002-ben létrehozott gyermek- és ifjúsági önkormányzat a „rendes” önkormányzatok mintájára működik: ifjúsági polgármester és képviselők működtetik, munkatervek, jegyzőkönyvek, eseti bizottságok és határozatok keretében, amelyeket a települési önkormányzat elé is beterjesztenek. Az ifjúsági közösségi térben ifjúsági szolgáltatások évről évre megújuló kínálattal működnek, fiatalok saját egyesülete közösségi programok tucatjait biztosítja a helyi fiatalok számára, amelyek némelyike a település valamennyi fiatalját megszólítja. Azáltal, hogy a település vezetésében az

ifjúsági szervezet működését ismerő, korábbi vezetői meghatározó szerepet töltenek be, a fiatalok által kezdeményezett programok terén a legtöbb esetben az irányítás is a fiataloknál marad: a felnőttek nem vállalnak hatalmi szerepet, hanem támogatónan viselkednek, ezáltal számos projekt a kezdeményezéstől a végrehajtásig a fiatalok felelőssége. Mindez kedvez az önállóságnak és a felelősségvállalásnak, a fiatalok megtapasztalhatják cselekvésük potenciális hatását közvetlenül magukon, kortársaikon és ifjúsági közösségeiken keresztül.

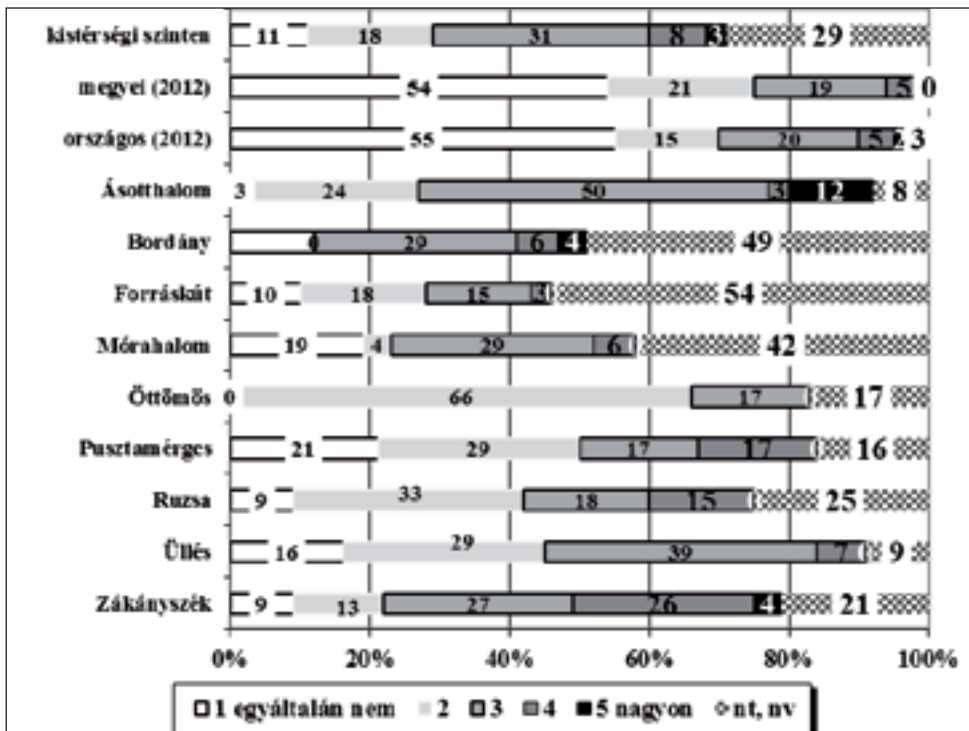
A vizsgált kistérség egészét tekintve mindezek alapján rendkívül heterogén adottságok jellemzik a fiatalok részvételére biztosított lehetőségeket. Bár a vizsgált kilenc település mindegyikén megjelenik valamilyen formában a fiatalok érdekképviselésének igénye, tartalmi értelemben mindez a harti modell alapján a részvétel alacsony fokát biztosító dekorációtól (Öttömös, Forráskút, Üllés, Pusztamérges) a jelképes részvételen át (Ruzsa) a kijelölésen és tájékoztatáson (Mórahalom) keresztül egészen a fiatalok által kezdeményezett részvételig (Bordány) terjed. E heterogenitásra tekintettel túlzás volna azt állítani, hogy a Homokháti Részvételi Modell egységes gyakorlatot teremt a fiatalok érdekképviselésének biztosítása szempontjából. Mindez egyfelől a dokumentum elemzés tanulságai alapján a részvétel kistérségi dimenzióját érintő szinergiák átgondolatlanságából, másfelől az interjúk fényében az ifjúsági részvételt érintően a helyi döntéshozók közötti rendszeres egyeztetések hiányából fakad.

4.2. Politikai érdeklődés, közéleti beleszólás, választási részvételi hajlandóság

A kutatás eredményei egyértelműen arra mutatnak rá, hogy a vizsgált csoportra az az országos, nagymintás kutatásokból ismert a korábbi állítás, mely szerint *a politika iránti érdeklődésük tartósan alacsony szinten állt be* nem érvényes. A 2008-as adatokhoz viszonyított csökkenés a kistérségben vizsgált fiatalok körében nem azonosítható: a politika iránti érdeklődés átlaga közel 0,4-del magasabb a 2008-as országos átlagnál, a 2012-es országos adatoknál pedig nagyságrendekkel magasabb. Mindez alátámasztja azt a feltevést, miszerint a kistérségben működő ifjúsági érdekvédelmi szervezetek működésének pozitív hatása van a fiatalok politikai érdeklődésére (1. táblázat).

1. ábra: Mennyire érdekel a politika?

(Homokháti kistérség N=130 százalékos megoszlás a válaszadó lakhelye szerinti bontásban)

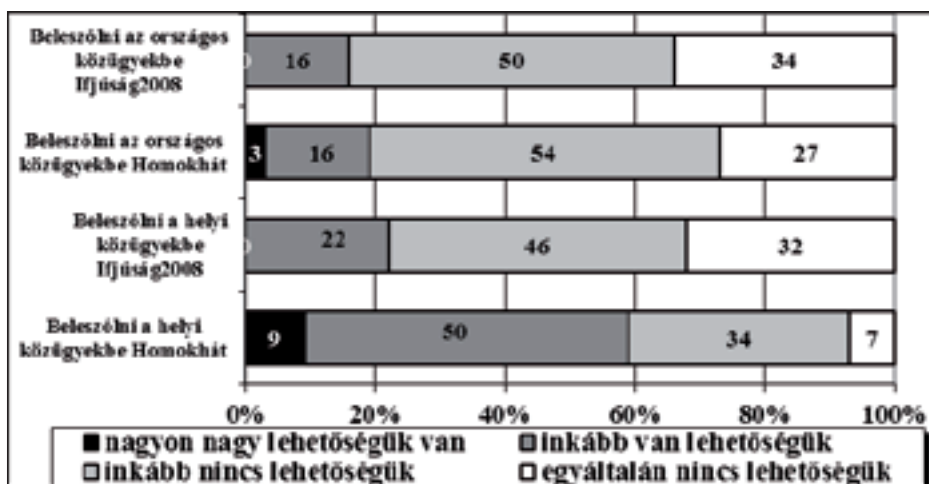
Forrás: Magyar Ifjúság2012, saját szerkesztés

A képet némiképp árnyalja, hogy az átlag nem a kifejezetten érdeklődő fiatalok magas aránya miatt magasabb, hanem a politikát egyértelműen elutasító fiatalok aránya miatt. A kapott eredményeket a 2008-as adatokkal összevetve a politika iránt nagyon érdeklődők aránya (5-ös érték) pusztán 3 százalék, a közepesen érdeklődők aránya (4-es érték) csupán 8 százalék. Vagyis a kifejezetten aktívak körében a 2008-as adatokhoz viszonyítva tapasztalható némi csökkenés, de a csökkenés mértéke meg sem közelíti a Magyar Ifjúság 2012 kutatás által diagnosztizált drasztikus szintet.

A kérdést a vizsgált fiatalok lakhelye szerinti összefüggésben vizsgálva az tapasztalható, hogy a politika iránt saját bevallásuk szerint nagyon érdeklődők kizárólag olyan településeken élnek, ahol települési ifjúsági önkormányzat működik (Ásotthalom, Bordány, Zákányszék). Az önkormányzatok politikai érdeklődésre gyakorolt pozitív hatásának feltevését támasztja alá, hogy ezeken a településeken kifejezetten alacsony a politika iránt egyáltalán nem érdeklődők aránya. Az adatok alapján feltételezhetően van kapcsolat a politikai érdeklődés és az ifjúsági érdekvédelmi szervezetek működése között.

A fiatalok politikai részvételével kapcsolatban írt hazai ifjúságügyi munkák (KÁTAI, 2006:74; NAGY, 2008; WOOTSCH, 2009) és nemzetközi tanulmányok (HALL-WILLIAMSON, 1999) egyaránt hangsúlyozzák, hogy a fiatalok elsősorban a saját mikro környezetükben megszólíthatók, ezért rendkívül fontos a helyi szintű közéleti folyamatokba való bevonásuk, valamint egyre égetőbbé válik az ifjúságpolitika regionális és lokális szintű kidolgozása (GÁBOR, 2009:14). A lokális közösségi struktúrák vizsgálata (UTASI, 2012:9-39) igazolta, hogy az intenzívebb közösségi kötelékkel élő települések lakosságát intenzívebben érdekli a helyi politika, s nagyobb eséllyel aktív a helyi közéletben. A fentieket szem előtt tartva kutatásom választ keresett arra, hogy a Homokháti részvételi modellben érintett településeken élő fiatalok magasabbnak ítélik-e meg a közéletbe való beleszólás lehetőségét az országos átlagnál, ezért a kutatás a kérdést az eredmények összevethetősége érdekében az Ifjúság2008 kutatásban megfogalmazott kérdéshez hasonlóan tette fel.²

2. ábra: Mennyire van lehetősége a fiataloknak beleszólni a közügyekbe? (Ifjúság2008 N=8000, Homokháti kistérség N=130 a kérdésre válaszolók százalékában)

Forrás: Ifjúság2008; saját számítás

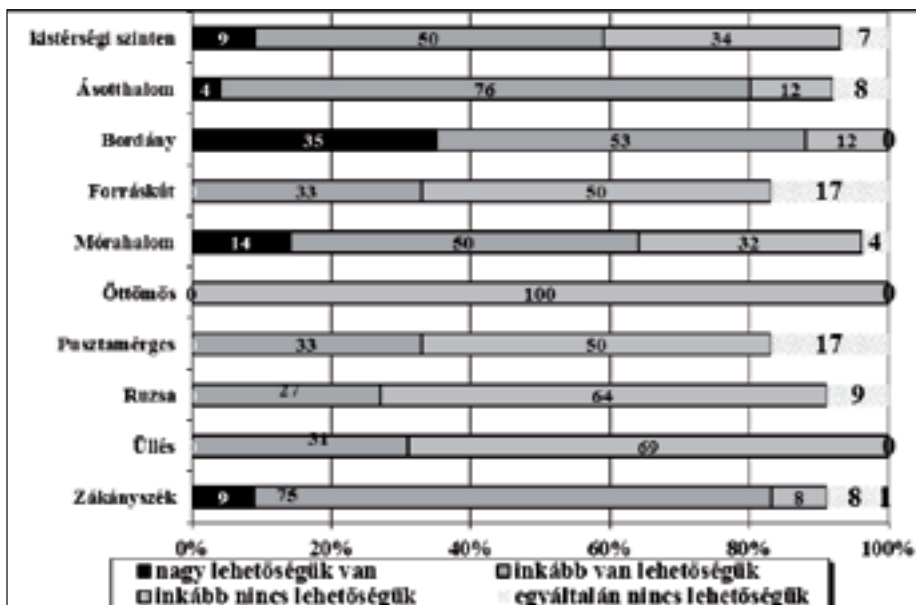
A kapott eredmények az országos közügyekbe való beleszólás terén a 2008-as országos átlaghoz hasonló értékeket vettek fel, a kérdezettől több mint nyolctizede nyilatkozott úgy, hogy nincs lehetősége a beleszólásra. Egészen eltérő képet mutat azonban a helyi közügyek megítélése: a vizsgált fiatalok közel hattizede adtnak véli a lehetőséget a beleszólásra. Míg a 2008-as nagymintás ifjúságkutatás a két dimenzió megítélésében nem mutatott jelentős különbséget, a mórahalmi kistérségben

² A Magyar Ifjúság 2012 kutatás nem vizsgálta ezt a kérdést.

felvett adatok igazolták a helyi szervezeti aktivitás magas szintje és a közügyekre gyakorolt befolyás szubjektív megítélése közötti összefüggést. Mindebből arra következtethetünk, hogy a kistérség ifjúsági programjainak a helyi közügyekbe való beleszólás lehetőségének megítélésére van pozitív hatása, ami azonban az országos ügyekben való véleménynyilvánításra csak nagyon korlátozott mértékben terjed ki.

A kérdés lakóhely szerinti bontása bizonyítja, hogy a helyi közügyekbe való beleszólási lehetőség megítélése és a helyi részvételre a fiatalok számára biztosított struktúrák közötti összefüggés fennáll: azok a válaszadók, akik úgy ítélik meg, hogy a helyi közügyekbe való beleszólásra nagy lehetőségük van, kizárólag olyan településen élnek, ahol ifjúsági önkormányzat működik (Ásotthalom, Bordány, Zákányszék) illetve a kijelölés és tájékoztatás funkciója működik (Mórahalom).

3. ábra: Mennyire van lehetősége a fiataloknak beleszólni a helyi közügyekbe? (Homokháti kistérség N=130, százalékos megoszlás állandó lakhely szerint)

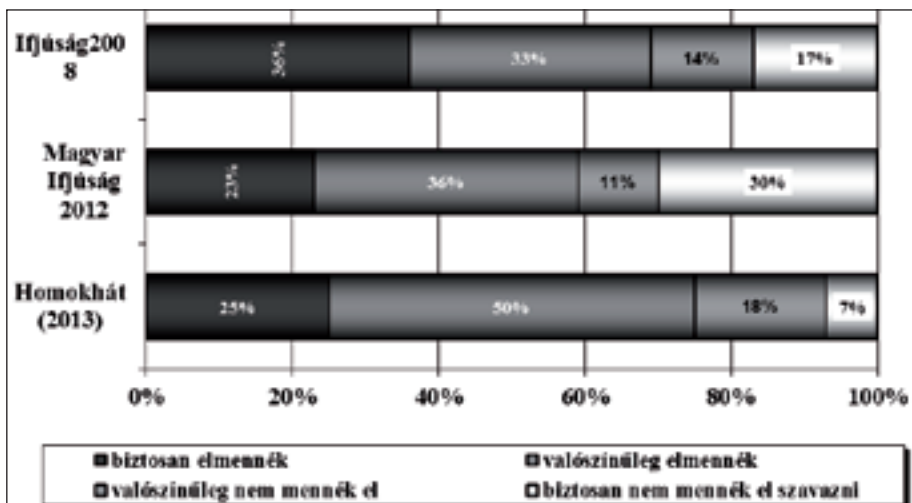
Forrás: saját számítás

A politikai részvételi hajlandóság mérésének bevett, általánosan vizsgált mérőfoka a választási részvételi hajlandóság, ezért a kutatás kitért e téma vizsgálatára, a nagymintás hazai ifjúságkutatások sztenderd, négy válaszkategória megjelölésére lehetővé adó kérdéssel.³

³ A kérdés pontos szövege: „Ha most vasárnap parlamenti választást tartanának (és jogosult volnál szavazni)?”

Míg 2008-ban parlamenti választáson a megkérdezett 8000 fiatal 34 százaléka jelezte, hogy biztosan részt venne, 16 százaléka pedig határozottan kijelentette, semmiképp sem menne el szavazni, a Magyar Ifjúság 2012 kutatás a választói részvétel csökkenő mértékét mutatta ki: egyfelől a részvételüket biztosra ígérők (23%) körében 11 százalékos csökkenés mutatkozott, másfelől drasztikusan nőtt a választásokon biztosan meg nem jelenők aránya (30%).

4. ábra: Ha most vasárnap parlamenti választást tartanának (és jogosult volnál szavazni)? (Ifjúság 2008 N=2000, Magyar Ifjúság 2012 N=8000, Homokháti kistérség N=130, százalékos megoszlás a kérdésre választ adók körében)

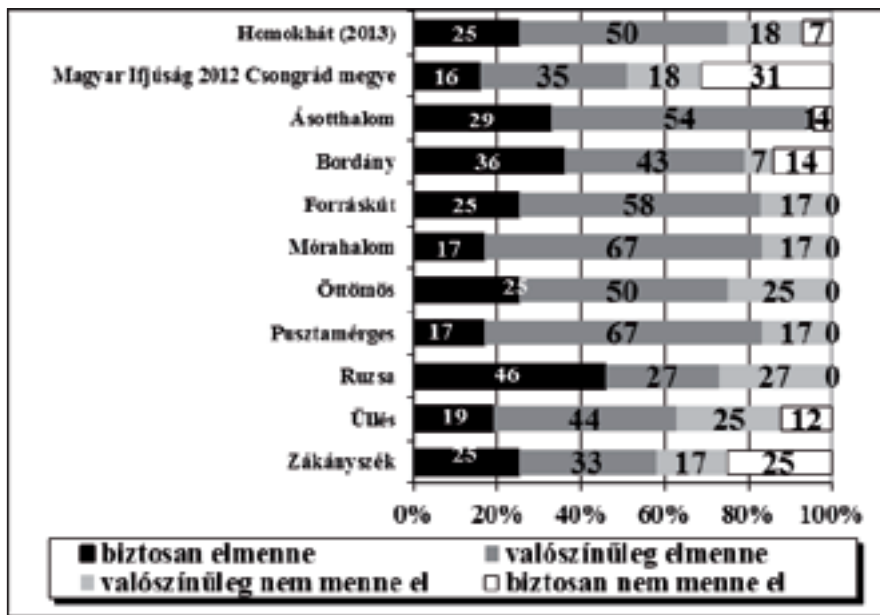

Forrás: Ifjúság2008, Magyar Ifjúság 2012; saját számítás)

A homokháti kistérségben végzett kutatás eredményei a 2012-es nagymintás ifjúságkutatás eredményeinél kedvezőbb képet festenek a vizsgált fiatalok választási részvételi hajlandóságáról: egy most esedékes parlamenti választáson a biztosan résztvevők aránya ugyan csupán 2 százalékkal magasabb az országos adatoknál (25%), ugyanakkor 23 százalékkal alacsonyabb (7%) azok aránya, akik semmiképp sem mennének el szavazni. Vagyis a kérdés kapcsán is érvényesül az a politikai érdeklődés kapcsán már említett kapcsolat, hogy a kapott eredmények nem a biztos résztvevő fiatalok magas arányát tekintve magasabbak, hanem a részvételt egyértelműen elutasító fiatalok arányát figyelembe véve. Vagyis e kérdés kapcsán is érvényesül a kistérségben működő struktúrák, szervezetek pozitív hatása, de mindez azonban nem a választási részvételüket biztosra ígérők arányának növekedésében, hanem a választások iránt érdektelenek arányának csökkenésében mutatkozik meg.

Fontos kérdés továbbá, hogy települési bontásban milyen eredmények mutatkoznak a választási részvétel terén, vajon kimutatható-e a helyben működő ifjúsági civil-szervezeteknek és ifjúsági érdekvédelmi szervezeteknek pozitív hatása?

5. ábra: Ha most vasárnap parlamenti választást tartanának (és jogosult volnál szavazni)? (Homokháti kistérség N=130 a kérdezett lakóhelye szerint, a kérdésre válaszolók százalékában)

Forrás: saját szerkesztés

Azzal együtt, hogy a választási részvételi hajlandóságot sok egyéb tényező is befolyásolja, a kapott eredményekből kirajzolható a tanulmányban felvetett összefüggés: a választási részvételüket biztosnak tartó fiatalok legmagasabb arányban olyan településen élnek, ahol működött már vagy jelenleg is működik települési ifjúsági önkormányzat: a biztos résztvevők aránya Ruzsán, Bordányban és Ásotthalmon a legmagasabb.

5. KÖVETKEZTETÉSEK

A vizsgált kistérségben töredékesen, egy-egy település adottságainak megfelelően érvényesülnek az ifjúsági részvételi modell elvei a gyakorlatban, és a modell gyakorlatba ültetésének különbségei a fiatalok politikai részvételében is tükröződnek. Tehát a Mórahalmi kistérségben is érvényesülnek a magyar ifjúságpolitika fragmentáltságára vonatkozó megállapítások. Ezzel együtt a modell működése pozitív hatást gyakorol a kistérségben élő fiatalok politikai részvételi hajlandóságára.

Kutatási eredményeim igazolták azt a feltevést hogy azokon a településeken, ahol ifjúsági érdekképviseleti szervezetek találhatóak, és a közigazgatás intézményesített, rendszeres kapcsolatban áll a fiatalokkal, a településen élő fiatalok a

politikai érdeklődése (2,65) és politikai részvétele (a választáson való részvételt tekintve 25%) magasabb az országos átlagnál (1,8 illetve 23%). A kistérségben működő intézmények, szervezetek pozitív hatása a vizsgált fiatalok körében nem a politika iránt kifejezetten érdeklődők vagy a választási részvételüket biztosra ígérők arányának növekedésében, hanem a politika és a választások iránt érdeklőnek arányának csökkenésében mutatkozott meg.

A fent ismertetett kutatásból az is kiderült, az országos közügyekbe való beleszólás terén nem, de a helyi közügyekbe való beleszólási lehetőség megítélése kapcsán igaz a helyi részvételre a fiatalok számára biztosított struktúrák közötti összefüggés: azok a válaszadók, akik úgy ítélik meg, hogy a helyi közügyekbe való beleszólásra nagy lehetőségük van, kizárólag olyan településen élnek, ahol ifjúsági önkormányzat működik (Ásotthalom, Bordány, Zákányszék) illetve a kijelölés és tájékoztatás funkciója működik (Mórahalom).

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Bessant, J.(2004): *Youth work – The Loch Ness monster and professionalism*. YOUTH STUDIES AUSTRALIA. Dec2004, Vol. 23 Issue 4, 26–33. <http://dx.doi.org/10.1080/13676260902866843>
- Coleman, S. (2006): *Remixing citizenship: democracy and young people's use of the Internet*. London, Carnegie YPI.
- Csákó, M.- Murányi, I.- Sík, D. – Szabó, I. (2010): A családi politikai szocializációról. Vizsgálati szempontok egy empirikus kutatáshoz. *Társadalomkutatás*. 28(4): 419-446.
- Forbrig, J. (2005): *Revisiting youth political participation, Challenges for research and democratic practice in Europe*. Council of Europe Publishing.
- Furlong, A.– Cartmel F. (2007): *Young People And Social Change*. New York: Open University Press
- Gábor, K. (szerk.) (1993): *Civilizációs korszakváltás és ifjúság*. Szeged, 1993. Miniszterelnöki Hivatal Ifjúsági Koordinációs Titkársága. 159-173.
- Gazsó, T. – Szabó, A. (2002): „Társadalmi közérzet, politikához való viszony” In: Szabó Andrea – Bauer Béla –Laki László [szerk.]: *Ifjúság2000, Tanulmányok I. kötet*. Budapest: Nemzeti Ifjúságkutató Intézet.
- Gordon , H.R. – Taft, J. K. (2011): *Rethinking Youth Political Socialization: Teenage Activists Talk Back*. Youth & Society, 2011. 43 1499–1527 <http://dx.doi.org/10.1177/0044118x10386087>
- Hall, T. –Williamson, H. (1999): *Citizenship and Community*. Youth Work Press.
- Hart, R. (1992): *Children's participation, from tokenism to citizenship*. Florence: UNICEF, Innocenti Research Centre
- Jancsák Cs. (2009) Miért jó a rossz a jóban?: A kétfarkú kutya jelenség megértése felé. In: Biró István [szerk.]: *Csatlakozás az Európai Ifjúsági Térséghez 3.0*. Szeged: Európai Ifjúsági Kutató-, Szervezetfejlesztő és Kommunikációs Központ (EIKKA), 29-63
- Jancsák, Cs. (2011): *Az európai fiatalok világa a 21. század elején*. Szeged: Belvedere Meridionale
- Jancsák Cs. – Kátai G. (2013): Youth Services, Participation of Youth: Youth Policy in Hungary (2006–2012). *Belvedere Meridionale* 25:(4) pp. 88-100 DOI 10.14232/belv.2013.4.6
- Jávor, B.–Beke, Zs. (2013): Résztvevők és apatikusak. Adalékok a társadalmi részvétel helyzetéhez Magyarországon. *Politikatudományi Szemle* XXII/4.
- Kátai, G. (2006): *Gondolatok az ifjúságpolitikáról és eszközeiről*, Szeged, Belvedere Kiadó.
- Murányi, I. (2009): A tizenévesek előítéletessége és demokráciaértelmezése. In: Jancsák Cs. [szerk.]: *Fiatalok a Kárpát-medencében. Mozaikok az ifjúságról*. Szeged: Belvedere Meridionale.

- Nagy, Á. [szerk.] (2008): *Ifjúságügy*. Budapest: Új Mandátum Könyvkiadó
- Nagy, Á. – Székely L. (2008.): Civil ifjúság – szervezetek. *Új Ifjúsági Szemle*, VI. évfolyam 2-3. szám, 183 – 193.
- Oross, D. (2015): *Ifjúsági részvétel a pártpolitikán túl*, Doktori értekezés. <http://phd.lib.uni-corvinus.hu/859/>
- Szabó A. (1997): *Civil önszerveződések generációs metszetben*. Budapest, MTA PTI.
- Szabó A. – Oross D. (2012): A demokratikus részvétel tendenciái a magyar egyetemisták és főiskolások körében. In: Szabó Andrea (szerk.): *Racionálisan lázadó hallgatók*. Szeged: Belvedere Meridionale.
- Utasi, Á. (2010): *Közösségi kapcsolatok*. Műhelytanulmányok III. Szeged, 2010. Belvedere
- Williamson, H. [ed.] (2002): *Supporting Young People in Europe: Principles, Policy and Practice : the Council of Europe International Reviews of National Youth Policy 1997-2001 – a Synthesis Report*. Council of Europe.
- Wootsch, P. (2009): *Otthonosan itthon: települési ifjúsági munka*. Budapest: Mobilitás Országos Ifjúsági Szolgálat.

Bocsi Veronika

ELTÉRŐ KIINDULÓPONTOK – AZONOS VÉGPONTOK? AKADÉMIAI INTEGRÁCIÓ ÉS EREDMÉNYESSÉG A TELEPÜLÉSTÍPUS FÜGGVÉNYÉBEN

OKTATÁSI KARRIER – TELEPÜLÉSHATÁSOKAT ÁTLÉPVE

Tanulmányunk célja, hogy a felsőoktatásba történő akadémiai integrációt a településtípus változójának a függvényében vizsgálja meg. Elemzésünk oka összetett: egyrészt ismert az a kapcsolatrendszer, amely a szociodemográfiai adottságok iskolai karriereket alakító jellegzetességeit írja le, jelesen, hogy a kisebb településekről indulva bizonyos, magasabb státust indukáló iskolatípusok és intézmények, illetve oktatási szintek nehezebben elérhetők. Ugyanakkor elgondolkozhatunk azon, hogy mindez a kisebb települések sajátos társadalmi vonásainak vagy az ott működő iskoláknak a „következménye”. A magyar oktatási rendszer a szelektivitás jeleit mutatja (CSAPÓ, 2003; CSAPÓ, MOLNÁR ÉS KINYÓ, 2009), s ennek a szelektivitásnak egy települési olvasata is létezik. Gászó (2008) azonban arra mutat rá, hogy a kisebb településeken élő, de diplomával bíró szülők gyermekeiket az adott intézményi körülmények között is helyzetbe tudják hozni. A településtípusok szerinti felosztás szintén összefügghet a hátrányos helyzettel, ugyanakkor Róbert (2000) is megállapítja, hogy a felsőoktatásba való bekerülés esélyét a kis település kevésbé csökkenti, mint a szülők iskolai végzettsége. Ennek a gondolatmenetnek két lehetséges következményével is számolhatunk: egyrészt azzal, hogy akik a kisebb településekről kiindulva elérik az egyetemeket, azokra egy szelektált populációként kell tekintenünk. Másrészt pedig arra az eredményre is juthatunk, hogy ha eleve szelektált hallgatók kerülnek be a kisebb településekről, akkor feltételezhetjük, hogy a szociokulturális mutatóik nem maradnak el sokban a nagyvárosokból érkező diákokétól (vagy akár el is érhetik azokat).

Ezek a feltevések azonban leginkább akkor állnák meg a helyüket, hogyha a felsőoktatásról mint egy nem diverzifikálódott rendszerről beszélünk. A tömegesség válás (HRUBOS, 2014, KOZMA, 2004) következtében ugyanakkor jól láthatóan formálódnak ki azok az intézmények, karok és szakok, amelyek a hátrányos helyzetű vagy kisebb településekről érkező fiatalok számára is elérhetőek. Ilyenek például az

orvos- és egészségtudományi területen belül a segítő szakmák (HEGEDŰS, 2016), de a faluról érkezők gyakrabban választják a pedagóguspályát is (PUSZTAI et al., 2015). Az is bizonyos, hogy egy olyan intézmény esetében, mint az elemzési terepünket adó Debreceni Egyetem, kitapinthatók a karok közötti presztízs-különbségek, s a kiformalódnak azok a képzések, amelyek befogadják a szerényebb körülmények közül induló fiatalokat. Azt is tudnunk kell, hogy működik egyfajta önszelekción, amely az oktatási karriereket mintegy azelőtt vágja félbe, hogy azok elkezdődjenek (NYŰSTI, 2013). S az a jelenség is ismert az elmúlt évek kutatásaiból, hogy a szerényebb szociális háttérrel bíró csoportokon belül nem mindenkit ért el a felsőoktatás expanziója azonos mértékben: Fényes (2010) például nemi különbségeket mutatott ki ezen a területen. Ráadásul a jelenséget az oktatási mobilitás is alakítja – a kutatás terepén azt tapasztalhatjuk, hogy a legkedvezőbb helyzetű diákok az Észak-Alföldről elvándorolnak, s fővárosi vagy külföldi intézményekben folytatják felsőoktatási tanulmányaikat (CEGLÉDI – NYŰSTI, 2012).

Leszögezhetjük, hogy a felsőoktatás egy diverzifikálódott rendszer, s egyes szegmensei bizonyos szociális háttérrel könnyebben elérhetőek. A belépés ugyanakkor nem garantálja a diplomát, hiszen tudjuk, hogy az azt nem megszerzők aránya igen magas (ennek egy jelentős része az elmaradt nyelvvizsgák következménye). A hallgatói eredményesség azonban nem pusztán a diploma megszerzésében mérhető. A fogalom rendkívül összetett jelenség, s az igen sok, sokszor informális, az oktatáshoz lazábban kapcsolódó tényező hatására formálódik ki (PUSZTAI, 2015; JANCÁSÁK, 2015). Ha pusztán akadémiai sikerességgel számolnánk, az kizárná azoknak az intézményeknek a hozzáadott értékét, amelyek gyakorlati jellegűek, vagy pedig a hátrányosabb helyzetű, sokszor elsőgenerációs értelmiségivé váló diákok képzését vállalják fel. A társadalmi mobilitás generációkon átívelő folyamatának az első lépése igen sokszor az ilyen jellegű intézményekben történik meg, s mindez a fiatalok földrajzi mobilitásával is jár.

Azon is elgondolkozhatunk, hogy az intézményi integráció, amelyet tanulmányunkban egyfajta akadémiai integrációként vagy szocializációként írunk le, hogyan és miként zajlik le egy olyan diák esetében, akinek a szociokulturális mutatói szerényebbek. Az oktatásszociológia egyik alapvetése, hogy a középosztálybeli háttér iskola-kompatibilisebb képességekkel ruház fel (BERNSTEIN, 1973; WILLIS, 2000), míg Bourdieu (1978) arról ír, hogy azt a könnyedséget és az absztrakciós készséget, amit az iskola igazán értékel, ezek a fiatalok nem hozzák magukkal, az intézmények pedig nem képesek nekik átadni. Ceglédi (2015) reziliens diákokat elemezve jutott arra a következtetésre, hogy erre az intergenerációs mobilitási ívet befutók egy csoportja az oktatási intézmények formális szabályainak túlságosan merev normakövetésével reagál. További kérdéseket vet fel, hogy ezek a diákok, akiknek a felsőoktatás sokkal inkább jelent idegen terepet, megtalálják-e az intézményen belül azokat a kapaszkodókat, amelyek előrehaladásukat még sikeresebbé fogják tenni. Vagy megfordítva: az oktatók tisztában vannak-e azzal, hogy ezeknek az egyéni karriereknél

és fejlődési íveknek a megfutásában egy hátrányosabb helyzetű diák esetében sokkal inkább szükségek az oktatók irányából kiinduló impulzusok. Persze nem eshetünk abba a hibába sem, hogy a hátrányos helyzetű diákok és a kistelepülésekről érkezők közé egyenlőségjelet teszünk – különösen az előbb említett esetleges szelekciós mechanizmusok miatt. Ugyanakkor joggal feltételezhetjük azt is, hogy a kisebb településekről érkezők sajátos élethelyzete eltérő attitűdöket és magatartásformákat generál, amelyeknek nyomai visszaköszönek a campusokon is (még akkor is, ha a diákok kollégiumban vagy albérletben élnek egyetemista éveik alatt).

Tanulmányunkban az akadémiai integrációt különböző részterületekkel szeretnénk mérni. Ezek egyik csoportja a tanuláshoz kapcsolódik. A tanuláshoz való viszonyt és az akadémiai idő ráfordításait könnyen kapcsolatba hozhatjuk az előbbi gondolatmenetünkkel, ami a hátrányok kompenzálásával kapcsolatos. Az egyetemen tanulással töltött időkeretek azonban nem egyértelműen állnak kapcsolatban az eredményességgel (ZULAUF – GORTNER, 1999; BOCSI, 2013). Ezen kívül azt is tudjuk, hogy az egyes képzések kontakt órái eltérőek, s eltér az is, ahogyan az órákon való jelenlétét az intézményben ellenőrzik vagy számon tartják. Bizonyos gyakorlati jellegű képzések (ahol az órai jelenlét kezelése rigidebb) esetében pedig a hátrányos helyzetű diákok felülreprezentáltságával találkozhatunk. Elemzésünk során a tanuláson kívül olyan területeket vizsgálunk, amelyek a tanulmányokkal való azonosulást vizsgálják, illetve elemezzük az ún. akadémiai értékek körét, amely a felsőoktatás-koncepciókat, és az azon belül követendő mintákat fogja csokorba (Bocsi, 2015a; Bocsi, 2015b).

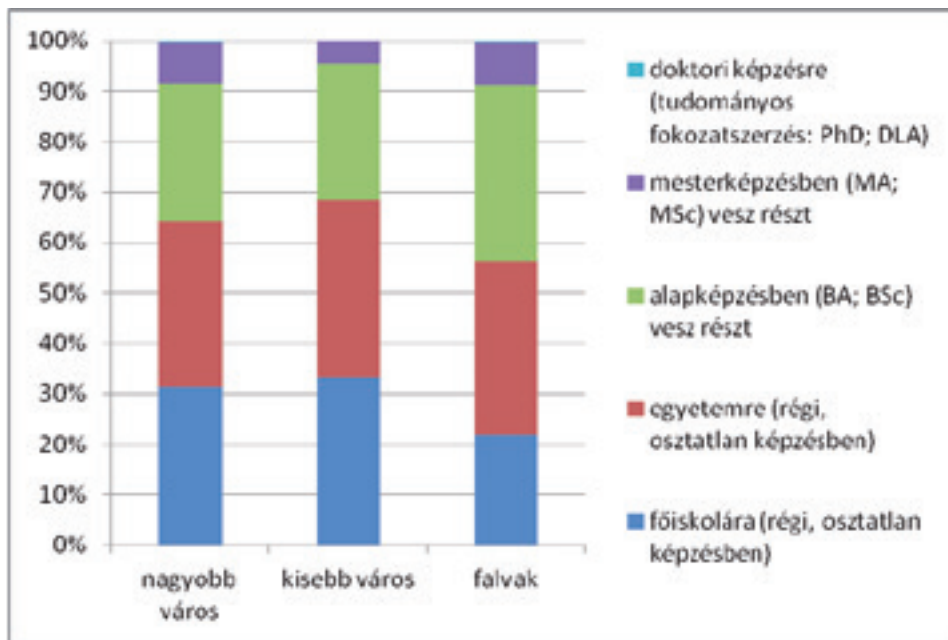
A FELSŐOKTATÁSBAN VALÓ RÉSZVÉTEL FŐBB TELEPÜLÉSI MUTATÓI

Ha a Magyar Ifjúság 2012-es adatbázisából (N=8000) leválasztjuk a középső életkori kohorszt (a 20-24 évesek kohorszát, N=2836), akkor a településtípus változója a következő százalékos megoszlásokat mutatja: a fővárosban, megyeszékhelyeken és megyei jogú városokon 33,5% lakik, kisebb városokban 32,9% él, míg a községekben 33,5%. Hogyha ugyanebben a kohorszban megvizsgáljuk a felsőoktatásban nappali tagozaton tanulók százalékos arányait, azt kapjuk, hogy a 20 és 24 év közötti nagyvárosi fiatalok 28,1%-a tanul alapképzésben, mesterképzésben vagy osztatlan képzésben, illetve doktori képzésekben, a kisebb városokban ez 21%, míg a falvakban mindössze 16,5%. A különbség akkor is szembeszökő, hogyha számolunk azzal, hogy állandó lakóhelyként a korábban falusi fiatalok egy része már az egyetemeken vagy a főiskolák székhelyeit jelölte meg.

Utaltunk előbbi fejezetünkben a felsőoktatás diverzifikálására, s arra, hogy az oktatási rendszer bizonyos szegmensei sajátos szociális háttérrel bíró diákokat vonzanak. Az első ábra településtípusonként ábrázolja a különböző felsőfokú

képzésekben résztvevők arányait. Ha meg is figyelhetünk bizonyos eltéréseket az oszlopdiagramon, a mintázatok nem adják ki a faluról érkező diákok hátrányát. A jelenség okai összetettek. Egyrészt az alapszakok, mesterszakok és osztatlan képzések rendszere nem fedi le például a karok és intézmények közötti különbségeket. S bár tudjuk, hogy az osztatlan képzésekben tanuló diákok szociális háttére kedvezőbb (GARAI és KISS, 2014), de a falvakból érkező diákok már eleve egy szelektált populációnak tekinthetők, s mint arra utaltunk, messze nem feleltethetők meg a hátrányos helyzetűek csoportjával.

1. ábra A hallgatók képzéstípusonkénti megoszlása a lakóhely függvényében (Magyar Ifjúság 2012, N=881)

Megvizsgálhatjuk azt is, hogy milyen szociális háttérrel bírnak a különböző településekről érkező hallgatók. Ha a Magyar Ifjúság 2012-es adatbázisában a hallgatói almintán belül elemezzük az objektív és a szubjektív anyagi helyzet dimenzióit, valamint a diplomás szülők arányát, akkor a szubjektív anyagi helyzet kivételével minden esetben a falusiak kedvezőtlenebb helyzetét figyelhetjük meg. Kevesebb körükben a diplomás apával vagy anyával bírók aránya, s a háztartások egy főre jutó nettó bevétele is alacsonyabb.¹ Ha azonban leválasztjuk az osztatlan képzésre

¹ A nettó bevételek esetében a választ nem adók aránya relative magas volt, ezért az adatokkal óvatosan kell bánnunk. A szubjektív anyagi helyzet esetében négy kijelentés közül kellett a megkerde-

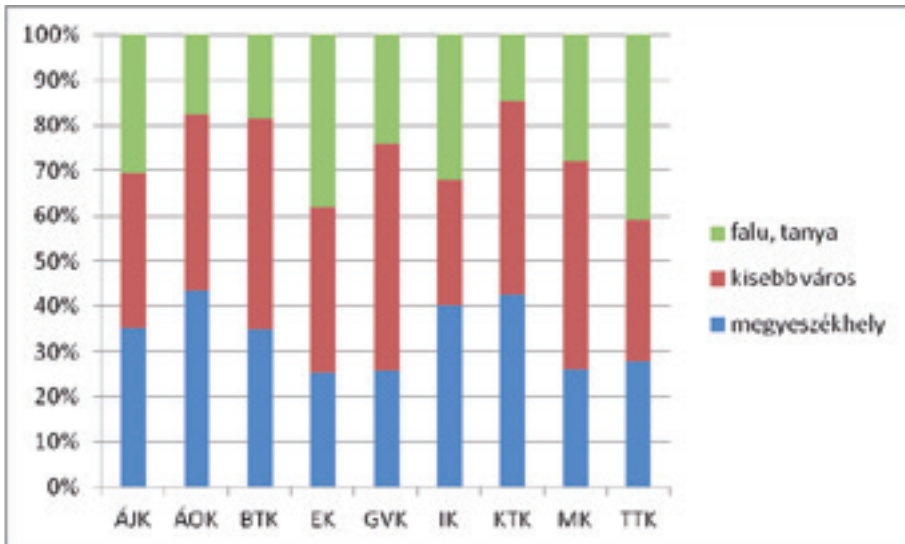
járókat, amelyek a legmagasabb presztízsű képzések közé tartoznak, s ezen belül elemezzük a települési különbségeket, a kisebb településekről érkezők szociokulturális hátránya eltűnik. Ez az eredmény Gázsó (2008) már korábban idézett, a falusi értelmiség szocializációs mintáihoz kapcsolódó eredményeivel cseng egybe.²

A HERD adatbázis segítségével ezt a képet a kari struktúrával is kiegészíthetjük. Azt azonban nem téveszthetjük szem elől, hogy a Debreceni Egyetem sajátos hallgatói bázissal bír: bár tudományegyetem, hallgatói között több a hátrányos helyzetű, s a szülők végzettsége is alacsonyabb (PUSZTAI, 2011). Beiskolázási körzete inkább regionálisnak mondható, amely a határon túli területekkel egészül ki. Adatbázisunk alapján a diákok döntő többsége városi (33,6% a fővárosban vagy a megyeszékhelyen, 39,1% pedig kisebb városokban lakik), a falusiak aránya azonban relatíve magasnak tekinthető (27,3%). Elemzésünkben kilenc kar adatait tudtuk összevetni az alacsony elemszámok miatt. A 75 fő alatti almintákat – például Zeneművészeti Kar, Fogorvostudományi Kar stb. – nem elemeztük (2. ábra). Láthatjuk, hogy a nagyobb presztízsű karok esetében magasabb a megyeszékhelyről érkezők aránya (ÁOK, KTK), míg a rajzolatok eltérőek a főiskolai karok (EK, MK), valamint az Gazdálkodástudományi és Vidékfejlesztési Kar esetében. Az ábra ugyanakkor rámutat az Informatikai Kar sajátos helyzetére, ahol a megyeszékhelyen élők magas arányával találkozunk. Bizonyos képzéseket és karokat előnyben részesítenek tehát a falvakból érkező diákok, de a kapcsolat nem egyértelműen megfeleltethető a presztízzsel (érdeemes megfigyelni például az ÁJK és a TTK adatait).

zetteknek választani, ezek egy négyfokozatú skála értékeinek voltak megfeleltethetőek (végpontok: nélkülözések között élünk és gondok nélkül élünk), ebből választottuk le az inkább negatív és az inkább pozitív megítéléseket. A szülők diplomájának, illetve a szubjektív anyagi helyzetnek a vizsgálatkor keresztátlás elemzést használtunk ($p < 0,05$), míg a nettó bevétel esetében variancia-analízist ($p < 0,05$).

² A település hatása mesterképzés esetében is semleges. Más, alacsonyabb „presztízsű” képzési típus esetében találkozunk szignifikáns hatásokkal (alapképzés, régi főiskolai képzés), azonban arra is van példa, hogy az összefüggések nem adják ki a települési lejtőt (pl. a legkedvezőbb helyzetben a kisebb városokból érkezők vannak). Ez a különböző településeken élők eltérő iskolai karrierjére utalhat, s mindenképpen további vizsgálatokat igényelne.

2. ábra A településtípus kari szintű megoszlása a Debreceni Egyetemen (HERD adatbázis, $N = 905$, χ^2 négyzet-próba, $p < 0,05$, sig.: 0,000)³

A Debreceni Egyetemen belül a településtípus változója és a szociokulturális háttér az országosan megtapasztalt összefüggéseket produkálja: a falvakból érkező diákok szülei között kevesebb a diplomás (χ^2 -négyzet statisztika, $p < 0,05$, s a tartós fogyasztási cikkekkel felmért anyagi tőkék indexe is alacsonyabb (variancia-analízis, $p < 0,05$). Ha azonban leválasztunk bizonyos, magasabb presztízzsel bíró karokat (ÁOK, ÁJK), a különbségek sokkal halványabbak, vagy pedig nem a falvakról érkezők hátrányát mutatják.⁴

³ A rövidítések jelentése: Állam- és Jogtudományi Kar, Általános Orvostudományi Kar, Bölcsészettudományi Kar, Egészségügyi Kar, Gazdálkodástudományi és Vidékfejlesztési Kar (ma már ebben a formában nem létezik), Informatikai Kar, Közgazdaság és Gazdaságtudományi Kar (ma már ebben a formában nem létezik), Műszaki Kar, Természettudományi és Technológiai Kar.

⁴ A hat esetből egyetlen egyben tudtuk kimutatni a falvakból érkezők hátrányát. Az Általános Orvostudományi Karon a kisebb városokból érkezők gazdasági tőkéje volt a legalacsonyabb, s a falusi diákok hátránya nem volt mérhető, míg a jogtanhallgatók esetében a falusiaknál a diplomás apák aránya volt alacsonyabb, a gazdasági tőke és az anya végzettsége esetében azonban nem dokumentálhattunk kapcsolatot.

AZ AKADÉMIAI INTEGRÁCIÓ ÉS AZ EREDMÉNYESSÉG ELEMZÉSÉNEK MÓDSZERTANA

A fenti területeket a HERD adatbázis segítségével elemeztük a következő indexek és változók segítségével:

- Az ún. akadémiai habitust annak a kérdésblokknak a segítségével képeztük, amely a tanulmányokhoz való viszonyt mérte fel. Az ide vonatkozó kijelentésekkel való egyetértés mértékét négyfokozatú skálán mértük, majd a skálaértékekből indexet képeztünk.⁵
- Az adatbázis segítségével kialakítottuk még a tanulási stratégiák indexét is, amelyet szintén négyfokozatú skálák használatával mértünk fel (az indexképzés hasonló metódussal történt).⁶
- A hallgatói eredményesség változóját a lekérdezés során egy 18 ítemes kérdéssorral mérték fel. Ebből szintén indexet képeztünk (például: rendelkezem OTDK dolgozattal vagy poszterrel, tagja vagyok egyetemi tehetséggondozó programnak). Így a hallgatók maximum 18-as indexértékekkel rendelkezhetnek.
- Az ún. akadémiai értékeket, amelyek a felsőoktatás-koncepciókkal és az intézményi magatartással kapcsolatosak, egy húszítemes kérdéssorral mértük fel, s ezeket egy négyfokozatú skálán kellett a hallgatóknak értékelnie. A kijelentések tartalmaztak az elitképzéshez kapcsolódó (például „csak a kiváló eredményekkel rendelkező középiskolásokot kellene felvenni az egyetemre”), a hátrányos helyzetűek felsőoktatási jelenlétét támogató (például „a szegényebb hallgatókra való tekintettel növelni kellene a szociális ösztöndíjak számát”), vagy éppen egy anyagias, haszonelvű egyetemenképhez kapcsolódó kijelentéseket (például: „be kell zárni azokat a szakokat, amelyeket elvégezve a hallgatók nem kapnak gyorsan munkát”).⁷

Az eredményesség lineáris regressziós modelljébe beemeltük az anya és az apa végzettségét úgy, hogy az elvégzett osztályok száma alapján folytonos változóvá alakítottuk azokat. Bekerült a modellbe az órákra való napi felkészülés időtartama (órákban megadva), illetve az óralátogatás százalékos gyakorisága (az órák hány

⁵ Az akadémiai habitus indexét a következő kijelentések segítségével képeztük: a tanulmányok, amelyeket folytatok, hasznosak lesznek számomra a szakmai karrierem során; nagyon elszánt vagyok a tanulmányaim befejezését illetően; szeretnék minél jobb tanulmányi eredményeket elérni; mindent megteszek annak érdekében, hogy részt vehessek az előadásokon, szemináriumokon és gyakorlati órákon.

⁶ A tanulási stratégia indexét a következő kijelentések segítségével képeztük: képes vagyok tanulni, amikor érdekesebb tennivalóm is akadna; időben befejezem a dolgozatokat, amelyeket a tanárok kérnek az előadásokra/szemináriumokra; fel tudok készülni a vizsgákra; képes vagyok figyelni az órákon; részt veszek az előadásokon/szemináriumokon.

⁷ Az eredményesség és az elkötelezettség itt szereplő fogalmairól bővebben: Bocsi 2015b. Az akadémiai értékekről bővebben: Bocsi 2015. Ezek alaposabb kifejtésére jelen tanulmány keretei nem elegendők.

százalékán vesz részt a megkérdezett). Az anyagi tőke indexét a tartós fogyasztási cikkek⁸ alapján elkülönített folytonos változó képezte. Felhasználtuk még az akadémiai értékek faktorait, illetve az általános, illetve a középiskolában elért eredményeket is (ez utóbbiakat dichotóm változókként a következő területeken: kapott-e díjat tanulmányi eredményéért, tanulmányi versenyen elért eredményéért vagy pedig művészeti és sporttevékenységéért). A településtípus változóját szintén dichotóm változóvá alakítottuk (városi és falusi hallgatókat megkülönböztetve). A regressziós modell esetében fontosnak tartottuk, hogy a „kemény” változók körét a személyiséghez, a tanulási gyakorlatokhoz, illetve a felsőoktatáshoz kötődő elemekkel egészítsük ki.

EMPIRIKUS EREDMÉNYEK

Elemzésünk első lépéseként a kialakított indexek értékeit a településtípus függvényében elemeztük (akadémiai habitus, tanulási stratégiák, illetve az eredményességi index). Variancia-analízist használtunk fel, de szignifikáns különbséget mindössze egyetlen esetben kaptunk ($p < 0,05$). Az eredményességi index értéke a települési lejtőn lefelé elmozdulva csökkenő értékeket mutatott (megyeszékhely: 3,52; kisebb város: 3,23; falu/tanya: 3,06).⁹ Szignifikáns különbség volt az órai felkészülés időtartamának esetében – ez azonban a kisebb városokból érkezők hátrányát mutatta (ANOVA-teszt, $p < 0,05$. Az értékek a következők voltak: a megyeszékhelyen élők esetében 3,7 óra, kisebb városokban élőkénél 3,3 óra, a falusi diákok pedig átlagosan naponta 3,6 órán át készültek fel a következő napjukra). Az órai részvétel százalékos arányában sem mutatkozott különbség. A tanulással kapcsolatos formális mutatók ugyanakkor a kari-intézményi keretek által is meghatározottak, s a tanórára való felkészülés eltérései ennek az eredményei is lehetnek.

A felsőoktatás-koncepciók és az intézményi magatartás mérésére az akadémiai értékek faktorait használtuk fel.¹⁰ Ezeket a Függelék 1. ábrája mutatja be. Öt faktort sikerült meghatározni. Az első a passzív praktikus elnevezést kapta, s ez foglalja magába a pragmatikus, munkaerő-piaci érvényesüléshez kapcsolódó kijelentéseket, ugyanakkor bizonyos passzív, rezignált elemekkel egészül ki. A restriktív faktor az eltömegesedett felsőoktatás koncepcióját rajzolja meg, ahol az intézmények

⁸ A tartós fogyasztási cikkek a következők voltak: saját lakás/családi ház, hobbitelek/nyaraló, plazmatévé/LCD-tévé, asztali számítógép vagy laptop otthoni internet-hozzáféréssel, táblagép/e-book-olvasó, mobilinternet telefonon vagy táblagépen, mosogatógép, klíma és okostelefon.

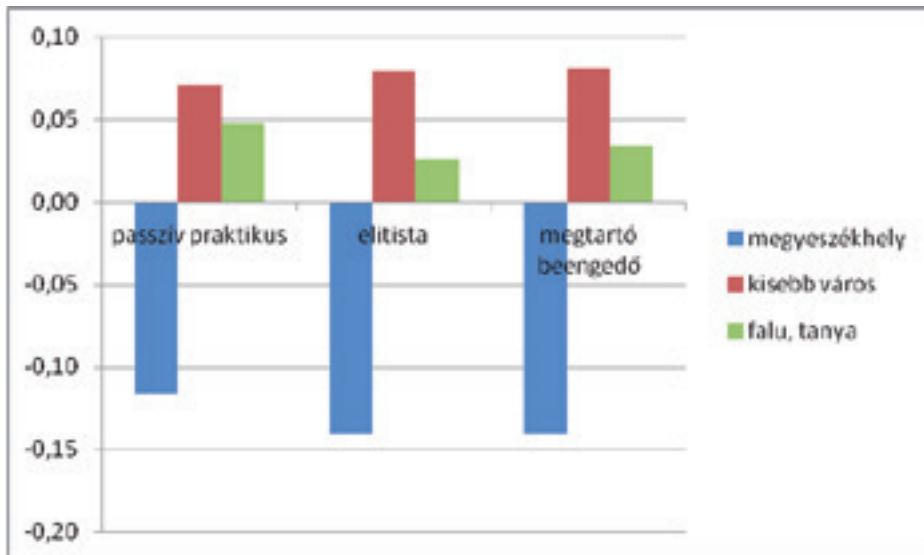
⁹ Bizonyos karokat kiválasztva próbálkoztunk a kari szintű elemzésekkel (EK, BTK, ÁOK), de az összefüggés egyetlen esetben sem volt szignifikáns.

¹⁰ A faktorokat varimax módszerrel rotáltuk, és principal components becslést használtunk fel. A modellek kialakításakor figyeltünk arra, hogy változóként a magyarított információ ne csökkenjen egy egység alá. A megőrzött információmennyiség 54,09% volt. Az illeszkedő faktorstruktúrát úgy tudtuk elérni, hogy 17 értéket tartottunk meg.

„papírgyár” funkciója jelentős, és mindehhez alacsonyabb minőség társul. A klasszikus faktor mintázata erőteljes tudásorientált rajzolatot mutat, amelyben a fő hangsúly a diákok habitusára helyeződik. Megjelennek egyrészt olyan itemek, amelyek a hallgatói magatartáshoz kapcsolódnak, illetve magukba foglalják a diákok érték- és habitusbeli fejlődésének jegyeit is. Az elitista faktor sem visel magán ilyen jegyeket, s a felsőoktatás tudásfelhalmozó funkciójára helyezi a hangsúlyt, amelyhez a szociális beállítottság elutasítása is társul. A megtartó-beengedő faktor esetében találjuk meg a szociális érzékenység lenyomatát, az esélyegyenlőség gondolatát, miközben mindez a felsőoktatás bezáródásának az elutasításával találkozik.

Előzetesen azt feltételeztük, hogy a falvakból érkező diákokra a klasszikus faktor lesz jellemzőbb, amely az intézményi normák követését erőteljesebben tartalmazza. A településtípus változója a faktorszakókat három esetben alakította (ANOVA-teszt, $p < 0,05$). A kapcsolatokat a 2. ábra mutatja be. Láthatjuk, hogy a falvakból érkező diákok felsőoktatás-képére leginkább a passzív praktikus beállítottság lesz a jellemző, de az sem kiugró mértékben. Az elitista értelmezés és a nyitott felsőoktatás képe nem zárják ki egymást, s láthatjuk, hogy az elitista koncepciók nincsenek beágyazva a megyeszékhely-falu lejtőbe. A megyeszékhelyekről érkező diákok, úgy tűnik, jóval több fenntartással viseltetnek az egyetem intézménye iránt – miközben láthattuk, hogy eredményességük mégis jobbnak mutatkozik.

3. ábra Az akadémiai értékek faktorai a településtípus függvényében (HERD adatbázis, 2012, $N=1118$)

Elemzésünk utolsó szakaszában arra vállalkoztunk, hogy ez eredményességi index eltérése kapcsán egy lineáris regressziós elemzéssel választ kapjunk arra a

kérdésre, hogy a települési hovatartozás indukálja-e ezt a különbséget vagy sem. Első lépésben a nemet, az anyagi tőke indexét, az anya végzettségét, illetve az apa végzettségét vontuk be a modellbe. Második lépésben beemeltük az akadémiai habitus, illetve a tanulási stratégiák indexét, amelyet a harmadik lépésben a felkészülés órában időtartama, illetve az órára járás százalékos gyakorisága követett. Negyedik lépésben az akadémiai értékek faktorai következtek, míg hatodik lépésben a korábbi sikeresség dichotóm változói (díjak tanulmányi eredményért etc.). Végül a településtípus dichotóm változóját (0 – város, 1 – falu/tanya) emeltük be a modellbe (1. táblázat).¹¹

Modellünk végeredménye, hogy az anya végzettsége, az otthoni felkészülés, a tanulási stratégiák, a klasszikus akadémiai értékfaktor, illetve a középiskolai versenyeredmények hatása fejt ki pozitív hatást a hallgatói eredményességre, míg negatív hatással az akadémiai habitus, a passzív praktikus, illetve a megtartó-beengedő akadémiai értékfaktor bír.

A modell által megrajzolt összefüggések egy része könnyen megérthető vagy más eredményekkel rokonítható: a szülők iskolai végzettségének eltérő hatásmechanizmusait a régióban más kutatások is kimutatták (pl. Pusztai 2004), s azt is tudjuk, hogy az órai jelenlét önmagában nem fokozza az eredményességet (ZULAUF – GORTNER, 1999), míg az időmenedzsment-készségeket is igénylő tanulási stratégiák pozitív hatása is egyértelműnek tűnik (GEORGE et al., 2008). Fontos azonban látnunk, hogy a korábbi iskolai szintek tanulmányi átlagának modellünkben nem volt hatása – a középiskolai tanulmányi versenyeken elért eredmények azonban, ha gyengén is, de előre jelezték az akadémiai sikerességet.

A településtípus változója nem állt összefüggésben a hallgatói eredményességgel. Úgy tűnik tehát, hogy az a variancia-analízissel kimutatható kapcsolat, amely a kistelepülésekről jövő diákok gyengébb indexértékében volt megragadható, más,

¹¹ Első lépésben szignifikáns összefüggést az apa és az anya iskolai végzettsége jelent, ami mind két esetben pozitív irányú (tehát a diplomás szülők gyermekei eredményesebbek). Második lépésben az akadémiai habitus negatív hatását láthatjuk – ennek oka talán abban keresendő, hogy az általunk felhasznált kijelentések meglehetősen távol estek attól a fajta autonóm és könnyed tudástól, amelyre Bourdieu (1978) kapcsán is utaltunk. A tanulási stratégia hatása igen erősen pozitív, míg az anyagi tőke magas mértéke eltávolít az akadémiai sikerességtől (ehhez hasonló eredménnyel korábbi vizsgálataink során már találkoztunk – Bocsi 2015b). A harmadik lépés során sem az otthoni felkészülés időtartama, sem pedig az órára járás százalékos mutatója nem befolyásolta az eredményességet. Az akadémiai értékek faktorai erőteljesen alakítják az indexet, azonban nem mindig a preconcepcióink szerint: az elitista felsőoktatáskép például nem áll kapcsolatban az eredményességgel, míg a restriktív (amely egyfajta kritikus hozzáállást jelenít meg) és a klasszikus beállítottság pozitívan alakítja azt. A második kapcsolat jóval érthetőbbnek tűnik, hiszen a faktor a pozitív, klasszikus diákkép elemeit tartalmazza, az első azonban arra hívja fel a figyelmet, hogy a tudományos eredményesség nem zárja ki az intézményi keretekhez való kritikus hozzáállást. A megtartó-beengedő faktor, amely a nyitottabb egyetem-koncepció elemeit foglalja magába, negatív hatást gyakorol. Az ötödik lépésben a korábbi iskolai szintek eredményességét vontuk be – s bár szignifikáns különbségeket nem tapasztaltunk, az eredményességi indexet alakító tényezők átalakultak.

független változókra volt visszavezethető. (Például, ha modellünket az akadémiai értékek faktorai nélkül futtattuk le, akkor a településtípus hatása kimutatható lett volna.)

ÖSSZEGLZÉS

Tanulmányunk célja az volt, hogy azokat a látszólag egyértelmű összefüggéseket vizsgáljuk meg, amelyek a kisebb településekről érkező hallgatók felsőoktatásban megtapasztalható hátrányára utalnak. A szakirodalom, láthattuk, árnyaltan kezeli ezt a jelenséget, s a szülők iskolai végzettségének, illetve bizonyos iskolához kapcsolódó attitűdöknek, illetve a személyiségkomponenseknek is nagyobb erőt tulajdonít. Az eredmények azonban, amelyeket a Magyar Ifjúság 2012 adatbázisából és a HERD kutatás adatbázisából nyertünk, a települési lejtőt valószínűsítik. A hallgatók szociokulturális háttérében és az eredményességben, ha a mintáinkat nem bontjuk tovább, csakugyan a kisebb településekről származók hátránya ragadható meg.

A különböző alminták használatával azonban (például osztatlan képzésben résztvevők, a DE magasabb presztízsű karjain tanulók) ezek az összefüggések már nem tűnnek egyértelműnek. Ez a jelenség minden bizonnyal összefüggésbe hozható azzal a ténnyel, hogy a szociokulturális hátrányok a fiatalabb életévekben erősebb hatást gyakorolnak az oktatási karrierekre, mint a későbbiekben (RÓBERT, 2000), másrészt pedig azzal Gázsó (2008) és Róbert (2000) által is leírt jelenségkörrel, hogy bizonyos kemény változók hatása semlegesíti a települési hátrányokat. A felsőoktatás diverzifikálódása a hallgatók szociokulturális háttérét variábilisabbá tette, s a falusi társadalom különböző csoportjai minden bizonnyal ennek a rendszernek a különböző pontjait fogják megcélozni tanulmányaik színhelyeként. (Minden bizonnyal hasonló szisztémát figyelhetünk meg a nagyvárosokban is.) Kérdés ugyanakkor, hogy ezek közül a kisebb településen élő társadalmi csoportok közül melyek tudják felszámolni a települési lejtő okozta hátrányokat, s melyek nem. S vajon a felhasznált kompenzáló technikák adaptálható-e, s ha igen, akkor hogyan azoknak a családoknak az iskolaválasztási és oktatási döntéseihöz, akik például nem bírnak értelmiségi háttérrel. A kisebb településekről jövő hátránya az összevont mintákban minden bizonnyal a faluról érkező csoportok arányaival is magyarázható (itt a magasabb presztízsű intézményeket megcélzók alacsonyabb arányára gondolunk).

Elemzésünk másik célja az volt, hogy az akadémiai integrációt és az eredményeséget olyan tényezőkre is visszavezzessük, amelyek nem tekinthetők „kemény” változónak. Erre véleményünk szerint azért is szükség van, mert a hallgatói szocializáció és a felsőoktatásba történő integráció sok olyan tényezővel (például az intézmények informális kereteivel, a személyiségjegyekkel, illetve a tanulási motivációkkal) hozható kapcsolatba, amelyek a nagymintás vizsgálatokból általában kimaradnak.

Vizsgálatunknak ugyanakkor sok elvarratlan szála maradt. Egyrészt a tanulmány kereteibe nem fért bele a karok hatásainak feltérképezése, pedig tudjuk, hogy minden intézményi egység külön „mikrokozmosz” sajátos klímával és normarendszerrel. Másrészt a települési határok átlépése és az oktatási mobilitás összefonódása kvalitatív eszközökkel is kutatható volna, s véleményünk szerint kellene is kutatni, hiszen ezek a lépcsőfokok olyan életesemények, amelyeknek a menete, a benne található kapaszkodók és a befutható pályák az egyéni narratívák erejével ismerhetők meg a maguk teljességében.

1. táblázat Az eredményesség lineáris regressziós modellje
(sig. = 0,000: ***, sig. 0,001 és 0,01 között = **, sig. 0,01 és 0,05 között = *)

	lépés		lépés		lépés		lépés		lépés		lépés	
	béta	szig.	béta	szig.	béta	szig.	béta	szig.	béta	szig.	béta	szig.
gazdasági tőke		NS	-,065	,032*	-,068	,040*	-,077	,043*		NS		NS
nem		NS		NS		NS		NS		NS		NS
apa végzettsége	,134	,000***	,125	,000***	,130	,000***		NS		NS		NS
anya végzettsége	,108	,002**	,118	,000***	,125	,001**	,169	,000***	,163	,000**	,164	,000***
akadémiai habitus			-,088	,019*		NS		NS	-,123	,018*	-,124	,017*
tanulási stratégiák			,287	,000***	,236	,000**	,176	,000***	,288	,000***	,287	,000***
órai felkészülés						NS	,123	,001**	,118	,004**	,119	,003**
órai részvétel						NS		NS		NS		NS
passzív praktikus							-,189	,000***	-,165	,000***	-,154	,000***
restriktív							,098	,007**		NS		NS
klasszikus							,102	,008**	,121	,004**	0,129	,002**
elitista								NS		NS		NS
megtartó beengedő							-,112	,002**	-,115	,003**	-,115	,003**
alapfok – tanulmány										NS		NS
alapfok – verseny										NS		NS
alapfok – sport/művészet										NS		NS
középfok – tanulmány										NS		NS
középfok – verseny										NS	,100	,048*
középfok – sport/művészet										NS		NS
településtípus												N
R ²		0,202		0,314		0,310		0,413		0,494		0,499

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Bernstein, B. (1973): *Class, codes and control*. Suffolk: Paladin
- Bocsi V. (2013): The Share of Academic Time in Student Lifestyle. *Hungarian Educational Research Journal*, 3(3). Paper DOI: 10.14413/herj2013.03.08.
- Bocsi V. (2015): *A felsőoktatás értékmenteszei*. Budapest: Új Mandátum Kiadó
- Bocsi V. (2015b): A hallgatói eredményesség habituális háttere. In: Pusztai G., Kovács K. (szerk): *Ki eredményes a felsőoktatásban?* Nagyvárad: Partium Press. 133-143.
- Bourdieu, P. (1978): *A társadalmi egyenlőtlenségek újratermelődése*. Budapest: Gondolat Kiadó
- Ceglédi T. (2015): Felsőoktatás és társadalmi egyenlőtlenségek. Reziliens pedagógusjelöltek. In: Pusztai G. – Ceglédi T. (szerk.): *Szakmai szocializáció a felsőoktatásban. A pedagógusképzés kihívásai a Kárpát-medencében*. Nagyvárad: Partium Press. 116-135.
- Ceglédi T. – Nyüsti Sz. (2011): *A jók mennek el? Szelektív elvándorlás Hajdú-Bihar megye felvételizői körében*. Felsőoktatási Műhely, 5(4). 95–117.
- Csapó B. (2003): Az iskolai osztályok közötti különbségek és az oktatási rendszer demokratizálása. *Iskolakultúra*, 13(8). 107-117.
- Csapó B. – Molnár Gy. – Kinyó L. (2009): A magyar oktatási rendszer szelektivitása a nemzetközi összehasonlító vizsgálatok eredményeinek tükrében. *Iskolakultúra*, 18(3-4). 3-14.
- Garai O. – Kiss L.: (2014): Eurostudent V. – magyarországi eredmények. In: Kiss L. (szerk): *A felsőoktatás szociális dimenziója. Az Eurostudent V. magyarországi eredményei*. Budapest: Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft. 5-26.
- Gaszó F. (2008): Közoktatás a zárványtársadalomban. In: Bódi F. (szerk): *A helyi szociális ellátórendszer: tanulmánygyűjtemény*. Budapest: MTA Politikai Tudományok Intézete, 129-144.
- George, D. – Dixon, S. – Stansal, E. – Gelb, S. L. – Pheri, T. (2008): Time diary and questionnaire assessment of factors associated with academic and personal success among uinversity undergraduates, *Journal of American College Health*, 5(6). 706-715.
- Fényes H. (2010) *A nemi sajátosságok különbségeinek vizsgálata az oktatásban*. Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó.
- Hegedűs R. (2016): Hátrányos helyzetűek és munkaerő-piaci prognózisok. In: Pusztai G. – Bocsi V. – Ceglédi T. (szerk.): *Érték, amit az intézmény hozzáadott. Közelítések az intézményi hozzájárulás empirikus megragadásához*. Nagyvárad: Partium Press (megjelenés alatt).
- Hrubos I. (2014). Expanszió – határok nélkül. *Educatio*, 23(2), 205-215.

- Jancsák Cs. (2015): *So keres, SZKRSZ? A Szegedi Keresztény Roma Szakkollégium felsőoktatási és munkaerő-piaci eredményességhez való hozzájárulása értékszociológiai megközelítésben*. Szeged: Belvedere Meridionale
- Kozma T. (2004). *Kié az egyetem?* Budapest: Új Mandátum Kiadó
- Nyüsti Sz. (2013): Oktatási helyzetkép. In. Székely Levente (szerk): *Magyar Ifjúság 2012*. Tanulmánykötet. Budapest: Kutatópont, 90-126.
- Pusztai G. (2004): *Iskola és közösség. Felekezeti középiskolások az ezredfordulón*. Budapest: Gondolat
- Pusztai G. (2011): *A láthatatlan kéztől a baráti kezekig*. Budapest: Új Mandátum Kiadó
- Pusztai G. (2015): Tanulmányi eredményességet támogató tényezők az egyetem falain kívül és belül. In.: Pusztai G. – Kovács K. (2015): *Ki eredményes a felsőoktatásban?* Debrecen: CHERD, 79-96.
- Pusztai G. – Ceglédi T. – Bocsi V. – Dusa Á. – Kovács K. – Márkus Zs. – Hegedűs R. (2015): *Pedagógusjelöltek oktatásszociológiai vizsgálata II*. Debrecen: CHERD.
- Róbert P. (2000): Bővülő felsőoktatás – ki jut be? *Educatio*, 9(1). 79–94.
- Willis, Paul (2000): *A skacok*. Budapest: Új Mandátum
- Zulauf, C. R. & Gortner, A. K. (1999). *Use of time and academic performance of college students – Does studying matter? Lecture*. Ohio, 1999. August 8-11. American Agricultural Economics Association, Annual Meeting, Ohio State University. ageconsearch.umn.edu/bitstream/21547/1/sp99zu01.pdf
2012.09.05.12.h

FÜGGELÉK

1. táblázat Az akadémiai értékek faktorszórájai (HERD adatbázis, N=1118)

	passzív praktikus	restriktív	klasszikus	elitista	megtartó- beengedő
az egyetemnek inkább a kutatásra kel- lene koncentrálnia az oktatás helyett	0,022	0,194	0,125	0,615	0,145
az egyetemnek igazi értelmiségieket kellene képeznie	0,144	0,086	0,655	-0,012	-0,209
egy jó diáknak sokat kell olvasnia az elő- adások anyagán és tankönyveken kívül	-0,024	0,073	0,761	0,098	0,167
az oktatás minősége gyenge az egyete- meken/főiskolákon	-0,235	0,706	0,117	0,095	0,217
a szegény diákokat csak akkor kellene felvenni, ha nagyon tehetségesek	-0,033	0,191	0,261	0,583	-0,173
kedvelem azokat a tanárokat, akik sokat követelnek, és csak azokat a hallgatókat engedik át a vizsgán, akik nagyon jól felkészülnek	-0,208	0,221	0,544	0,263	-0,217
az egyetemre beiratkozó hallgatók számának csökkennie kell	-0,055	0,354	0,299	0,048	-0,624
az államnak munkahelyeket kell biztosítania az egyetemet végzetek számára	0,559	-0,095	0,423	-0,313	-0,150
kedvelem azokat a tanárokat, akik a gyengébben teljesítő hallgatókat is bátorítják a tanulásra	0,083	0,076	0,101	-0,594	0,427
a diákok többsége csak azért iratkozott be az egyetemre, hogy oklevelet szerezzen	-0,007	0,560	0,216	-0,249	-0,257
a tanárok túlzott követelményeket támasztanak a hallgatókkal szemben	0,618	0,162	-0,341	-0,010	0,171
túl sokba kerül manapság egyetemistá- nak/diáknak lenni	0,774	0,038	0,023	0,019	0,042
minden középiskolát végzett diáknak esélye kellene, hogy legyen arra, hogy elvégezzen egy egyetemet/főiskolát	0,361	0,013	-0,019	-0,092	0,654
a hallgatóknak elsősorban olyasmit kellene tanítani az egyetemen/fő- iskolán, amit használni is fognak a munkahelyükön	0,422	0,235	0,270	-0,438	0,031
be kell zárni azokat a szakokat, amelyeket elvégezve a hallgatók nem kapnak gyorsan munkát	0,191	0,579	0,125	0,208	-0,057
a legtöbb egyetemi szak és kurzus hasztalan/hiábavaló	0,270	0,671	-0,128	0,191	-0,196
a felsőoktatásnak ingyenesnek kellene lennie	0,649	-0,003	0,036	-0,019	0,212

Hamvas László – Szócs Andor

HAJDÚ-BIHAR MEGYEI KISVÁROSI FIATALOK ÉLETHELYZETEI ÉS JÖVŐKÉPEI

BEVEZETŐ

Az Európai Unió az ifjúságra, mint erőforrásra tekint. Mint minden erőforrás, területileg a fiatalok is különböző mennyiségben és minőségben oszlanak el. Nem mindegy tehát, hogy egy-egy közigazgatási egységen belül milyen tendenciákat figyelhetünk meg ezekben a mutatókban.

Manapság, mikor a fiatalok elvándorlása minden korábbi időszaknál magasabb, kardinális kérdés a döntéshozók számára minden szinten, hogy hogyan tudják komfortosabbá, élhetőbbé tenni számukra környezetüket. Ehhez viszont elengedhetetlen, hogy megismerjék értékrendjüket, motivációikat, életterveiket, problémáikat, mert csak ezek alapján lehet felelős és sikerrel kecsegtető döntéseket hozni.

Mivel a különböző területi egységek különböző adottságokkal és lehetőségekkel rendelkeznek, és mivel a társadalom struktúrája is egyre összetettebb, ma már lehetetlen univerzális megoldásokban gondolkodni a fiatalok kapcsán. Nem véletlen, hogy a területfejlesztésben is központi szereppel bír a regionális (hazánkban legújabbban a megyei) szint. Ezért az országos kutatások mellett egyre fontosabbá válnak a kisebb területi egységeket feltérképező vizsgálatok. Ez nem jelenti azt, hogy az így kapott eredmények egy része ne lenne értelmezhető és adaptálható más térségekre is. Nem utolsósorban pedig ezek az eredmények segítséget nyújthatnak olyan lokális intézkedések elindításához, amelyek hozzájárulnak ahhoz, hogy a fiatalok számára a lakóhelyen elképzelt jövő valódi alternatívája legyen az elvándorlásnak.

A magyar fiatalok egyharmada kisvárosban él (Magyar Ifjúság 2012). Ennek ellenére a legutolsó nagymintás hazai ifjúságkutatás eredményeinek publikálása során – bár a korábbiaknál több tanulmánykötet jelent meg – a kisvárosi fiatalok helyzetéről, vagy a településméretből adódó különbségekről kevés adatot találtunk. Kimutatható egy jövedelmi szakadék a Budapesten és a MEGYESZÉKHELYEKEN valamint az egyéb városokban és községekben élő fiatalok között (CZIBERE, 2014). A kisvárosi fiataloknak (is) több, mint 50 százaléka tervez külföldre menni tanulni vagy munkát vállalni (RUFF, 2013), ami megegyezik a falvakra jellemző értékkel, magasabb, mint a fővárosi, és alacsonyabb, mint a megyeszékhelyen élő fiatalok esetében. A kisvárosi

fiatalok legnagyobb problémájuknak a kilátástalanságot, a bizonytalanságot, és a céltalanságot látják (CZIBERE, 2014).

Jelen tanulmányunkban arra teszünk kísérletet, hogy a kisvárosi fiatalok életéről szóló információkat kiszélesítsük, azáltal, hogy bemutatjuk Hajdú-Bihar megye kisvárosi Z generációs fiataljainak életkörülményeit, jövőterveit.

RÉGIÓ ÉS IFJÚSÁG

Az Észak-alföldi Régióról manapság legtöbbször mint hátrányos helyzetű és leszakadó félben lévő térségről beszélünk. Kétségtelen, hogy több szempontból igaz ez, így például a munkanélküliségi ráta (12,9%) és foglalkoztatási ráta (50,3%) jelentős eltérést mutat az országos átlaghoz képest (munkanélküliségi ráta 6,4%, foglalkoztatási ráta 63,8%), ami a fiatal korosztály körében is kimutatható (KSH 2015). Ugyanakkor az Észak-alföldi régión belül Hajdú-Bihar megyére vonatkozóan a képzettség, jövedelem és várható élettartam alapján mért humánfejlődés-index (HDI) közepes értéket mutat Debrecen, Hajdúszoboszló, Balmazújváros, Polgár tekintetében.

Megfigyelhető, hogy a régió belül a viszonylag fejlettebb kistérségek nagyvárosok, ipari centrumok, oktatási és turisztikai központok köré szerveződtek (KOZMA 2006). Egy másik adatot is fontos figyelembe vennünk: Hajdú-Bihar megyében az egyik legmagasabb az 5000 fő feletti települések száma, ami 26%, míg ez országosan csupán 9%. A fiatalok száma lassú, folyamatos (de az országos átlag alatti) csökkenést mutat, a nappali tagozatos diákok száma is erőteljes csökkenésnek indult, 2015-ben valamivel kevesebb, mint 28.000 középiskolásról beszélhetünk megye szinten (KSH 2014).

A szocialista várostervezési időszakban a városok között kialakult hierarchikus láncolat – amely gyakran nem organikus, alulról jövő folyamat eredményeként jött létre – a rendszerváltást követően jelentősen átalakult. Számos, korábban privilegizálthelyzetben lévő (kis)városban a kisipari és a szolgáltató funkcióik is visszaestek. A folyamat az Alföldön is szembetűnő: a pozícióikat javító regionális centrumok és megyeszékhelyek illetve néhány kiemelt idegenforgalmi szerepkörrel bíró városon kívül általános a városok hanyatlása, sokhelyütt még az alapfunkciók ellátása sem megoldott. Pedig ez utóbbiak mennyiségi és minőségi kombinációja határozza meg egy-egy településen a lakosság életkörülményeit, esélyeit (BELUSZKY–GYÖRI, 1999).

Egy 2012-es, a régió középiskolai végzős diákjaira kiterjedő kutatás a fiatalok legégetőbb problémáit hat kategóriába sorolta:

- a cigány kisebbséggel kapcsolatos negatív vélemények
- a devianciák körébe tartozó problémák: drog- és alkoholfogyasztás, bűncselekmények

- a munkaerő-piaci lehetőségek beszűkülése: magas munkanélküliség, kevés munkalehetőség, elhelyezkedési nehézségek, anyagi nehézségek, bizonytalan elhelyezkedés diplomával
- kulturális élettel és közösségszervezéssel kapcsolatos problémák: kulturális programok hiánya, helyi – az állandó lakóhely szerinti – szórakozási lehetőségek hiánya, érdektelenség, közömbösség
- továbbtanulással kapcsolatos problémák: felsőoktatási intézményekbe való bejutási szigorítások, finanszírozás csökkentése
- aggodalom a jövő iránt: jövőkép hiánya, kilátástalanság (Szöcs, 2013).

Hajdú-Bihar megye fiataljaira vonatkozóan a 2005-ös Regionális Egyetem kutatás adatait figyelembe véve megállapítható, hogy a fiatalok szerint az általuk megszerzendő szakma nem piacképes, stabil megélhetést nem biztosít. Egyrésztől a megkérdezettek tudják, hogy mit szeretnének, tudják, hogyan lehetne a célt elérni, tenni azonban nem teszik. A régió felé alig mutatnak kötődést, nem fontos számukra, hogy lakóhelyük és annak térsége stabil jövőképet biztosítson számukra (KOZMA, 2006). A már említett 2012-es vizsgálat eredményei ennek némiképp ellentmondanak: a válaszadók alapvetően jól érzik magukat az Észak – alföldi Régióban, azaz, a mobilitási tervek, és a tényleges mobilitás arányai szignifikánsan eltérnek egymástól (Szöcs, 2013).

A látszólagos ellentmondás feloldásához segítséget nyújthat a Nováky Erzsébet által vezetett kutatócsoport Magyarország 2025 – Lehet másként is? címmel megjelent prognózisa, melyben a közösségi és egyéni értékek, valamint a stagnálás/hanyatlás és növekedés/fejlődés tengelyek mentén négy jövőalternatívát mutattak be. Ezek mindegyikében más-más módon jelenik meg a jövőről való gondolkodást és a jövőért végzendő/végzett cselekedeteket jellemző négy integráló erő: a felelősség, a közösségi lét és élmény, a cselekvés és a kreativitás (NOVÁKY, 2008).

1. ábra: Alternatív forgatókönyvek: jövőalternatívák

Forrás: Nováky Erzsébet, 2008.

	Közösségi értékek	
Stagnálás / hanyatlás	4. forgatókönyv: Együtt sodródunk és dagonyázunk (közösségi lét)	1. forgatókönyv: Egyén a közösség hálójában (felelősség, közösségi lét, cselekvés, kreativitás)
	3. forgatókönyv: Magunkra hagytak, magunkra maradtunk (-)	2. forgatókönyv: Individuumok társadalma (felelősség, cselekvés, kreativitás)
		Egyéni értékek

Az egyén számára tehát saját jövőképeinek megalkotására több alternatív forgatókönyv is rendelkezésre áll, és a választás során döntő jelentőséggel bír, hogy az egyén inkább individualista vagy közösségi orientáltságú valamint az, hogy mennyire pozitívan tekintenek a jövőre (Nováky 2008). A Z generációt kutató szakemberek ezért egyre inkább kiemelik a hagyományos családmódellet, mint megtartó erőt, illetve a digitális megoldások – mint a helyben nem elérhető szolgáltatások alternatívái – szerepét (PRENSKY, 2001; GÁBOR–KABAI–MATISCSÁK, 2003; SOMLAI, 2007, 2012; TARI, 2011; JANCSÁK, 2013; SZABÓ, 2015).

Egy 2015 őszi végzett kutatás segítségével – többek között – ezeknek a dimenzióknak a vizsgálatával próbáltunk meg választ kapni az élethelyzetek és jövőképek kapcsolatára.

A KUTATÁS JELLEMZŐI

Az elmúlt évtizedek felgyorsuló változásai miatt a hagyományosan alkalmazott módszerek, kérdéssorok már nem minden esetben alkalmasak arra, hogy az ifjúság életéről, problémáiról, jövőbeni elképzeléseiről részletes és releváns információkat kapjunk. Ezért az elmúlt fél év során egy egyetemi TÁMOP pályázat keretében kérdőívek segítségével egy feltáró kutatás keretében olyan – az ifjúságkutatásban nem hagyományos – új elméletek, nézőpontok, modellek alkalmazhatóságát vizsgáltuk, melyek közelebb visznek az összefüggések feltérképezéséhez.

A vizsgálat során 193 fő 18-20 éves Hajdú-Bihar megyei végzős középiskolás tanuló fiatalal sikerült kitölteni a kérdőívet. A nem valószínűségi mintavétel során arra törekedtünk, hogy minden település- és iskolatípus reprezentálva legyen, ami a következő megoszlásokat adta: kistelepülésen él 23,8 %, kisvárosban 44,1

%, a megyeszékhelyen 32,1 %, illetve szakiskolás 24,9 %, szakközépiskolás 27,5 %, gimnazista 47,6 %. Az elért hét intézmény között volt állami, egyházi és magán fenntartású is.

Önkitöltős formában történt a lekérdezés, személyes jelenlét mellett, így a felmerülő kérdésekre azonnal válaszolni tudtunk. A kitöltés átlagosan mintegy 30 percet vett igénybe.

A továbbiakban a témánkkal kapcsolatos eredményeket mutatjuk be.

A SZABADIDŐ FELHASZNÁLÁSA

A szabadidős tevékenységek gyakoriságának vizsgálata során a településméret alapján kevés különbséget találtunk a mintába került fiatalok között. Az olvasás, színházlátogatás, hírműsorok nézése, baráti összejöveteleken való részvétel, önkéntes illetve fizetett munkavégzés esetében nincs, a különóra járás és a vallási eseményen való részvétel esetében található csak szignifikáns különbség, az előbbi esetében a kisvárosi fiatalok a legaktívabbak (sig: 0,037), míg az utóbbiban a két másik településtípus között találjuk a rájuk jellemző értéket (sig: 0,030).

A szervezeti tagság tekintetében kevésbé jellemző rájuk a környezetvédelmi (sig: 0,023) és a politikai szervezetek (sig: 0,030) munkájában való részvétel, míg közepesen aktívak a vallási (sig: 0,010) és a hagyományörző csoportokban (sig: 0,028). A sport-, szurkolói-, művészeti-, oktatási-, hobbi-, érdekképviseleti-, ifjúsági-, karitatív szervezetek esetében ilyen kapcsolat nem mutatható ki a településtípusokkal. Bízató jel, hogy csak 8 fő volt a mintában, aki soha nem volt semmilyen szervezetnek sem tagja, a fiatalok lehetőségeikhez mérten keresnek érdeklődésüknek megfelelő csoportokat szabadidejük hasznos eltöltésére.

ÉRTÉKPREFERENCIÁK

Az egyének értékpreferenciáira erős hatással van az a társadalmi környezet, melyben élnek (GIDDENS 2008). De ez a kölcsönhatás fordítva is érvényes: az uralkodó értékpreferenciák aktív formálói a társadalomnak, hatással van mind a gondolkodásra, mind a cselekvésekre, ezáltal a jövőre is. Ez utóbbi szempontjából pedig kiemelten érdekes, hogy milyenek a mai fiatalok értékpreferenciái, hiszen egy-két évtized múlva, mikor ők lesznek döntéshozói szerepben, ezek a preferenciák fogják befolyásolni döntéseiket, ezáltal a társadalmi változásokat (KÁTAI, 2006; JANCSÁK, 2009).

Az értékpreferenciák vizsgálata során 20 változót emeltünk be a kérdőívbe, melyek közül a válaszadó fiatalok számára a barátság, a biztonság, a szabadság, és a szerelem voltak a legfontosabbak. A skála másik végén olyan tradicionálisnak tekintett értékek állnak, mint a vallásos hit, a hatalom és a közélet. Ez természetes életkori

sajátosságának tekinthető. Ami érdekesebb, hogy ha külön vizsgáljuk a kisvárosi fiatalokat, találunk finom különbségeket a preferencia-sorrendben.

Az 1. táblázatból látható, hogy a kisvárosi fiatalok számára valamivel fontosabb a pszichés biztonság (barátság, biztonság, boldogság, bizalom), mint az individualista értékek (szabadság, élmények, műveltség, fantázia), de ez nem jár együtt jelentősebb közösségi orientációval, ugyanis a nemzet, a vallás, a közélet és a környezet a sorrend második felében található.

1. táblázat: Értékpreferencia-sorrend a teljes mintában illetve a kisvárosi fiataloknál (százalék)

Teljes minta	%	Kisvárosi fiatalok	%
Igaz barátság	91,7	Igaz barátság	92,9
A család biztonsága	86,5	A család biztonsága	87,1
Szabadság	79,8	A szerelem/boldogság	80,0
A szerelem/boldogság	77,2	Bizalom az emberekben	75,3
Bizalom az emberekben	75,1	Szabadság	74,1
A békés világ	72,0	A békés világ	70,6
Érdekes élet, élmények	72,0	Belső harmónia	70,6
Belső harmónia	68,9	Érdekes élet, élmények	69,4
Műveltség	68,4	Műveltség	60,0
Eredetiség, fantázia	54,9	Eredetiség, fantázia	54,1
A környezet védelme	51,8	A családi hagyományok	51,8
A családi hagyományok	49,2	Az anyagi javak, pénz	49,4
Az anyagi javak, pénz	45,6	A környezet védelme	48,2
Elismertség	43,0	Elismertség	42,4
A haza, a nemzet védelme	42,5	A haza, a nemzet védelme	37,6
A tiszteletreméltó szokások megőrzése	40,1	A tiszteletreméltó szokások megőrzése	36,5
A társadalmi rend, stabilitás	34,7	A társadalmi rend, stabilitás	27,1
A vallásos hit	13,5	A vallásos hit	14,1
Hatalom, ellenőrzés mások felett	12,4	Hatalom, ellenőrzés mások felett	14,1
Politika, közélet	9,8	Politika, közélet	7,1

Forrás: Saját szerkesztés, 2016.

Két esetben a településméret szignifikáns különbségeket is mutatott, a család biztonságának preferálása esetében a kisvárosi fiatalok a falusi és megyeszékhelyi fiatalok között helyezkednek el (sig: 0,043), míg a műveltség esetében a legalacsonyabb értéket mutatják (sig: 0,029).

Összességében az értékpreferenciákat tekintve azt mondhatjuk, hogy a Hajdú-Bihar megyei kisvárosi fiatalok esetében biztonságra törekvő, azaz defenzív jövőstratégia valószínűsíthető.

ELHELYEZKEDÉSI TERVEK

Nemcsak az egyén, hanem a település és a térség jövője szempontjából is fontos kérdés, hogy a fiatalok hol terveznek munkába állni. A mintába került kisvárosi fiatalok 28,2 %-a jelenlegi lakóhelyének megyéjében, 32,9 %-a az országon belül, de más megyében, 21,2 %-a pedig külföldön képzei el a jövőjét, míg viszonylag sokuknak, a megkérdezettek 17,6 %-ának még nincs erről kiforrott elképzelése. A térség számára ez nem túl jó hír, ám valamelyest bizakodásra adhat okot, hogy a kisvárosi fiatalok körében a legnagyobb a hajlandóság a lakóhelyen vagy annak megyéjében maradásra.

Rákérdeztünk arra is, hogy milyen típusú munkáltatónál terveznek munkát vállalni. A 2. táblázatból látható, hogy az elmúlt évek ilyen irányú felméréseihez képest magas az önálló vállalkozást tervezők aránya¹, a többség itt is a biztosabb állami vagy nagyvállalati környezetet preferálja a munkahelykeresésben.

*2. táblázat: Milyen típusú szervezetnél tervez munkába állni?
(Hajdú-Bihar megyei kisvárosi fiatalok, százalék)*

Közszféra vagy állami vállalat	40,0
Piaci szektor vállalatai	17,6
Saját vállalkozás	22,4
Civil szervezet	10,6
Nem tudja	9,4

Forrás: Saját szerkesztés, 2016.

Az adatok alapján elmondható, hogy az értékpreferenciáknál valószínűsített defenzív jövőstratégia a munkahelyválasztásnál is megfigyelhető.

A kérdőív szerkesztésekor – a korábbi kutatásokkal való összehasonlíthatóság kedvéért – szerepeltettünk hagyományosan alkalmazott kérdéseket, az eddig bemutatott eredmények ezek elemzésére tértek ki.

¹ A FIVOSZ 2011-es felmérésében a fiatalok 4 %-a jelezte, hogy vállalkozás indítását tervezi, a Magyar Ifjúság 2012 válaszadóinak ugyanígy 4 %-a mondta azt, hogy jelenleg vállalkozóként dolgozik.

Ahogy említettük, a kutatás fontos célja volt új elméletek alkalmazhatóságának vizsgálata is. Két olyan elméletet – a Randall Collins rituális sűrűség elmélete, illetve Philip Zimbardo időperspektíva elmélete – vontunk be a vizsgálatba, amelyekre ebben az összefüggésben korábban nem volt példa, éppen ezért a bevezetőben leírtaknak megfelelően lehetőséget biztosíthatnak arra, hogy pontosabb képet kaphassunk a fiatalokról. A következőkben az ezekkel kapcsolatos eredményeket mutatjuk be.

RITUÁLIS SŰRŰSÉG

Randall Collins a rituális sűrűség elmélet megalkotásakor abból indult ki, hogy a mai, rendkívül összetett világunkban a makro szintű elemzések ellehetetlenültek, helyettük mikro szinten (az egyén szintjén) végzett vizsgálatok eredményei alapján lehet valamiféle modellt alkotni. Igaz ez a társadalmi rétegződésre is, ma már nem az osztályhelyzet vagy más makroszintű társadalmi csoporttagság (ha egyáltalán beszélhetünk még ezekről) határozzák meg az emberek döntéseit, preferenciáit, viselkedését, hiszen egyre inkább feloldódnak azok a korlátok, amelyek korábban a különböző társadalmi csoportok között álltak. Az egyének közötti interakciók egyre inkább heterogénekké váltak és kiszélesedtek, és egy-egy konkrét szituációban más-más stratégiákat alkalmaznak (COLLINS, 2010). Ez annyira összetett és bonyolult rendszerhez vezet (amelyet Collins szituációs rétegződésnek nevez), amelynek megértéséhez a hagyományos rétegződéselméletek (alapuljanak azok akár a vagyoni helyzetre, a foglalkozások presztízsére vagy a hatalmi helyzetekre) már nem adhatnak adekvát magyarázatokat.

Akkor vajon mi lehet mégis az a rendező elv, amely képes valamiféle szabályt adni a mikrohelyzetek egyediségén alapuló világunkban? Collins a különbségeket abban látja, hogy ezekben a szituációkban mennyire változatosak a már említett választható és alkalmazott stratégiák. Elmélete szerint minél zártabb csoportokban zajlanak az interakciók, annál homogénebb lesz azok élményanyaga – azaz annál rituálisabbá válnak a szituációk. Azokban az esetekben, amikor a homogenitás erős, azaz a környezet magas rituális sűrűségű, megfigyelhetőek a következő általános jellemzők:

- korlátozottakká válnak a nyelvi kódok,
- ismerethiány alakult ki az eltérő szocio-kulturális modellekről, emiatt azok elutasítottá válnak,
- leegyszerűsödik a világkép,
- erős csoportszolidaritás alakul ki, ami felerősíti a mi versus ők szemléletet, megjelenik a mások kizárása,
- általánossá válik a másság elutasítása, teret nyer a fundamentalizmus, a radikalizmus.

A szituációs stratégiák beszűkülése egy olyan folyamatot generál, melynek végén a választási lehetőségek erőteljesen beszűkülnek. A magas rituális sűrűségű csoportokban az előítéletesség egyenesen életformává alakul (FUCHS–CASE, 1997).

Collins elmélete nem csak horizontálisan értelmezhető, azaz nem csak zsáktelepüléseken vagy éppen vallási szektákban alakulhat ki magas rituális sűrűség. Vertikálisan is beazonosíthatóak ilyen csoportok, függetlenül a társadalmi presztízstől vagy éppen a különböző tökefajták birtoklásától. Példaként említi a „felső tízezer” képviselőit, akik esetében ugyanúgy megfigyelhető a szituációk homogenitása: az üzleti találkozók, a társadalmi események, a preferált szabadidő eltöltési helyszínek és eszközök szintén erősen homogén élményanyagot jelentenek ezen csoport számára, és a klubba bekerülés nehézsége miatt (a megszerzett vagyon önmagában nem jogosít tagságra) nem is nagyon változnak a rítusok.

A kérdőív szerkesztésénél azzal a nehézséggel kellett szembesülnünk, hogy nincs kipróbált és jól használható mérőeszköz a rituális sűrűség megállapítására. A probléma áthidalására Murányi István és Szabó Ildikó nyomán, akik a középiskolások előítéletességének vizsgálata során egy nagymintás kérdőíves kutatás másod-elemzésekor a rituális sűrűséget a különböző szocializációs terekben mért aktivitás alapján azonosították be sikerrel (MURÁNYI–SZABÓ, 2007), egy 28 változós mérőeszközt hoztunk létre, két fontos szempont alapján: egyrészt minél színesebben mutassa be az aktivitást (gyakorisági, minőségi és mennyiségi mutatók is elérhetőek legyenek), másrészt összehasonlíthatóak legyenek más kutatások (leginkább a Magyar Ifjúság és az European Social Survey) adatbázisával.

Kutatásunk egyik legfontosabb eredményének azt tekintjük, hogy sikerült a rituális sűrűség mérésére alkalmas eszközt alkotni, ugyanis miután a változókból a szocializációs szintek szerinti indexeket hoztunk létre, majd azokkal klaszterelemzést végeztünk², szépen kirajzolódtak a csoportok, melyet a 3. táblázat mutat be:

² A média indexbe 4 változót vontunk be: a hírműsorok nézésének gyakoriságát, a válaszadó tájékozódását segítő médiatermékek számát, jellegét és irányultságát. Minden esetben háromfokú skálán, 0-2-ig értékeltük a válaszokat. A közösségi index 17 változóját 14 szervezettípusban lévő korábbi vagy jelenlegi tagság, illetve az elmúlt évben végzett munka, önkéntesség és társasági eseményen való részvétel jelentette. Ezeket dichotom változókként kezeltük, 0, 1 értékekkel. A szabadidő indexet a különórára és színházba járás, a vallási eseményen való részvétel és az olvasás gyakorisága adta meg. Itt is háromfokú skálán, 0-2-ig értékeltük a válaszokat. Végül a család indexet a szülők szervezeti tagsága és az otthoni beszélgetések témaszínúsége és gyakorisága állította össze, szintén háromfokú skálán, 0-2-ig értékelve. A 4 indexet ezután standardizáltuk, és a kapott zscore változókkal végeztük el a k-means klaszterelemzést.

3. táblázat: A rituális sűrűség alapján alkotott klaszterek (zárójelben a csoporttagok száma)

	Alacsony (78)	Átlagos (80)	Magas (34)
Média	0,381058836	0,332139198	-1,659792175
Közösségek	0,750271456	-0,43854928	-0,680130799
Szabadidő	0,738603012	-0,372006397	-0,846229758
Család	0,524608431	-0,168406599	-0,80726264

Forrás: Saját szerkesztés 2015.

A minta településtípusok szerinti eloszlását vizsgálva az látható, hogy a kisvárosi fiatalok döntő többsége alacsony vagy átlagos rituális sűrűségű környezetben él, csak minden hetedik válaszadóra jellemző a magas rituális sűrűség, ami a különböző településtípusok között a legalacsonyabb érték. Az adatok alapján a kisvárosi fiatalok valamivel nyitottabbak, elfogadóbbak, mint kortársaik, bár ez nem szignifikáns különbség. Továbbá nem várható a közeljövőben, hogy ezek a fiatalok jelentősen radikalizálódnának.

4. táblázat: A különböző településtípusokon élő fiatalok eloszlása a különböző rituális sűrűségű csoportokban (százalék)

	Alacsony rituális sűrűségű környezet	Átlagos rituális sűrűségű környezet	Magas rituális sűrűségű környezet
A teljes mintában	40,6	41,7	17,7
Falu, község	43,5	34,8	21,7
Kisváros	42,9	42,9	14,2
Megyeszékhely	35,5	45,2	19,3

Forrás: Saját szerkesztés 2015.

A további keresztábrák elemzések alapján viszont az is látszik, hogy az alacsony és átlagos rituális sűrűség esetében nagyobb az elvándorlási szándék, ami ezen a területen is éreztetni fogja negatív hatását.

IDŐPERSPEKTÍVÁK

Philip Zimbardo és munkatársai immár 30 éve foglalkoznak azzal a kérdéssel, hogy az emberek időhöz való viszonya milyen mértékben határozza meg cselekedeteiket, sorsukat. Mindenkinek van valamilyen nexusa a múlttal, jellel és jövővel, ám

nem mindegy, hogy ez a viszony negatív-e vagy pozitív, illetve, hogy a különböző idősíkok közül melyik mennyire fontos az egyé számára (ZIMBARDO–BOYD, 2012). Az alapvetően empirikus tapasztalatokon alapuló kutatásaik eredményeként (melynek során kifejlesztettek egy 56 tételből álló kérdőívet – ZTPI: Zimbardo Time Perspective Inventory) be tudtak azonosítani öt, a nyugati világra jellemző időperspektívát, melyeket legjobban a ZTPI egy-egy állításával lehet bemutatni:

- Múltnegatív: „A múltban sok sérelemben és elutasításban volt részem.”
- Múltpozitív: „Könnyen eszembe jutnak szép idők boldog emlékei.”
- Jelenfatalista: „Életem menetét olyan erők irányítják, amelyeket nem tudok befolyásolni.”
- Jelenhedonista: „Szívesen vállalok kockázatot, hogy izgalmat vigyek az életembe.”
- Jövőorientált: „Képes vagyok ellenállni a kísértéseknek, ha tudom, hogy elvégezni való munkám van.”

Természetesen ezek ideáltípusok, nem tisztán jellemzőek egy-egy emberre, ám az alapján, hogy mely perspektívák jellemzőbbek, nem csak a cselekvésekre, viselkedésekre lehet következtetni (például egészségre káros szokások gyakorisága, kockázatvállalás, feltűnősködő, harsány megjelenés, stb.), hanem összefüggéseket lehet kimutatni különböző pszichológiai jegyekkel is. Például a múltnegatívak és jelenfatalisták az átlagosnál szorongóbbak, depresszióra hajlamosabbak, agresszívebbek, érzelmileg instabilabbak, alacsonyabb önbecsülésűek, gyengébb teljesítményre képesek, míg a múltpozitívak és jelenhedonisták boldogabbak, vidámabbak, kreatívabbak, érzelmileg stabilabbak. A jövőorientáltak pedig fegyelmezettebbek, céltudatosabbak, őszintébbek társaiknál (ZIMBARDO–BOYD 2012).

Az időperspektívák vizsgálatához az operacionalizálás dilemmáját a minden részletében kidolgozott és tesztelt, de éppen ezért nagy időigénnyel bíró kérdőív jelentette, ami túlfeszíteni látszott a vizsgálat kereteit. Azonban a Szegedi Tudományegyetem Pszichológia Tanszéke – amely elsőként kezdett hazánkban foglalkozni az elmélet alkalmazhatóságával – kifejlesztett egy 17 elemre redukált kérdéssort, amely – ha nem is olyan tökéletesen, mint az eredeti – sikeresen azonosítja be az időperspektívák erősségét. Ez már alkalmasnak látszott a feltáró vizsgálatban való alkalmazáshoz, természetesen nem vetve el az eredeti kérdéssor későbbi alkalmazását.

Az időperspektívák esetében a szegediek által alkalmazott módszertan alapján az átlag feletti értékeket³ vettük figyelembe. Bár az elemzés során nem találtunk

³ Az időperspektíva-kérdőív ötfokú skálájának értékelésénél – a Szegedi Tudományegyetem Pszichológiai Intézete által használt módszertan alapján – az egyes időperspektívákat meghatározó kérdésekre adott válaszok értékeit összeadtuk, és a múltpozitív időperspektívánál 13-as értéktől (három kérdés), a múltnegatív időperspektívánál 15-östől (négy kérdés), a jelenhedonista időperspektívánál és a jelenfatalista időperspektívánál 12-estől (három-három kérdés), a jövőorientált időperspektívánál pedig 19-estől (négy kérdés) került be egy-egy fiatal az egyes időperspektíva csoportokba.

szignifikáns kapcsolatot a településméret és az egyes időperspektívák között, de az 5. táblázatban jól látható, hogy a kisvárosi fiatalok inkább pozitívan viszonyulnak a múlthoz és a jelenhez, ami határozott előnyt jelent az élethelyzeteik szubjektív értékelésében, ám kevesebb, mint ötödük jövőorientált, ami a határozott célok, jövőképek megalkotásában jelent számukra hátrányt.

táblázat: A különböző településtípusokon élő fiatalok eloszlása az időperspektíva csoportokban (százalék)

	Múltnegatív	Múltpozitív	Jelenfatalista	Jelenhedonista	Jövőorientált
A teljes mintában	24,4	44,0	13,0	39,9	15,5
Falu, község	28,3	37,0	8,7	32,6	21,7
Kisváros	22,4	45,9	10,6	44,7	18,8
Megyeszékhely	24,2	46,8	19,4	38,7	6,5

Forrás: Saját szerkesztés 2015.

A mintába került Hajdú-Bihar megyei kisvárosi fiatalokra tehát egy „Carpe Diem” típusú életszemlélet jellemző a leginkább.

ÖSSZEGRZÉS

Tanulmányunkban egy kérdőíves kutatás eredményeinek segítségével próbáltuk meg a Hajdú-Bihar megyei Z generációs kisvárosi fiatalok jövőképét befolyásoló tényezőket bemutatni. Arra kerestük a választ, hogy a térség hátrányos helyzete, a (sok esetben hiányos) helyben elérhető szolgáltatási paletta vajon meghatároz-e egy domináns forgatókönyvet a lehetséges jövőalternatívák közül.

A kérdőíves vizsgálat eredményei alapján a kisvárosi fiatalok élethelyzetei és jövőképei néhány esetben eltérnek a más típusú településen élő kortársaikétól. A szabadidő felhasználás kapcsán mért különbségek háttérben a helyben elérhető szolgáltatások sokszínűségét valószínűsítjük, ám ezek nem befolyásolják lényegesen a szabadidős tevékenységek jellegét és volumenét, azaz a kisvárosi fiatalok találnak maguknak érdekes és tartalmas elfoglaltságokat. Erre utal, hogy alacsony körökben a magas rituális sűrűségű környezetben élők aránya, egyelőre nem várható, hogy az interakciók palettája beszűkül, és befelé forduló, zárkózott társadalom alakulna ki ezeken a településeken.

Érdekes és további vizsgálatokat érdemlő eredmény továbbá, hogy a mintába került kisvárosi fiatalok többsége a defenzív, az egyén pszichés biztonságát előtérbe helyező jövőstratégiát preferálja, illetve, hogy felülreprezentáltak körökben a

jelenorientált időperspektívák. Az előbbi alacsonyabb kockázatvállalással, az utóbbi a céltudatos jövőépítésre fordított alacsony mértékű erőforrás mozgósítással jár együtt, amelyek egyelőre nem biztatóak a kisvárosok felzárkózásának – így az ott elérhető életszínvonal növekedésének – szempontjából.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 10 kérdés az ifjúságról, *Magyar Ifjúság 2012 kutatás első eredményei* (2012), Budapest: Kutatópont
- Beluszky P. – Györi R. (1999): A magyarországi városhálózat és az EU-csatlakozás. *Tér és Társadalom*, 13(1-2), 1–30.
- Collins R. (2010): Szituációs rétegződés: Az egyenlőtlenség mikro-makro elmélete. In Angelusz R. – Éber M. Á. – Gecser O. [szerk.]: *Társadalmi rétegződés olvasókönyv*. http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0010_2A_19_Tarsadalmi_retegzodes_olvasokonyv_szerk_Gecser_Otto/ch07s06.html#ftn.id630910 Letöltés ideje: 2015.09.06.
- Czibere I. (2014): Települési és regionális egyenlőtlenségek a 18-29 éves ifjúsági korosztály körében: munkaerőpiac – jövőtervezés – érvényesülés. In Nagy Á. – Székely L. [szerk.]: *Másodkézből – Magyar Ifjúság 2012*. Budapest: ISZT Alapítvány – Kutatópont
- Fuchs, S. – Case, C. (1997): *Az előítélet, mint életforma*. In Lengyel Zsuzsa (szerk.): *Szociálpszichológia szöveggyűjtemény*. Budapest: Osiris Kiadó
- Gábor K. – Kabai I. – Matiscsák A. (2003). *Az információs társadalom és az ifjúság*. Szeged: Belvedere Meridionale
- Giddens, A. (2008): *Szociológia*. Budapest: Osiris Kiadó
- Jancsák Cs. (2009) Miért jó a rossz a jóban?: A kétfarkú kutya jelenség megértése felé. In: Biró I. [szerk.]: *Csatlakozás az Európai Ifjúsági Térséghez 3.0*. Szeged: Európai Ifjúsági Kutató-, Szervezetfejlesztő és Kommunikációs Központ (EIKKA), 29-63
- Jancsák Cs. (2013): *Ifjúsági korosztályok korszakváltásban*. Budapest: Új Mandátum Könyvkiadó
- Kátai G. (2006): *Gondolatok az ifjúságpolitikáról és eszközeiről*. Szeged: Belvedere Meridionale
- Kozma T. (2006): Regionális átalakulás és térségi viszhang. A „partiumi” felsőoktatás esete. In: Juhász Erika [szerk.] *Régió és Oktatás – Tanulmánykötet*, Debrecen: Debreceni Egyetem
- KSH (2014): *Hajdú- Bihar megye számokban*. http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/regiok/mesz/09_ha_14.pdf
- KSH (2015): *Statisztikai Tükör 2015/92*. <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mpf/mpf1509.pdf>

- Prensky, M. (2001): *Digitális bennszülöttek, digitális bevándorlók*. http://goliat.eik.bme.hu/~emese/gtk-mo/didaktika/digital_kids.pdf
- Murányi I. – Szabó I. (2007): Középiskolások előítéletességének egy lehetséges magyarázata: az életforma. *Educatio*, 16. évf. 1. sz. 38-49.
- Nováky E. (2008): *A változás és a jövő kapcsolata*. In: Nováky Erzsébet [szerk.]: *Változás és jövő: Tanulmánykötet*. Budapest: Püski Kiadó
- Ruff T. (2013): *Ifjúsági mobilitás: hajlandóság, lehetőségek és tervek*. In: Székely L. [szerk.]: *Magyar Ifjúság 2012 – Tanulmánykötet* Budapest: Kutatópont
- Somlai P. (2007). A posztadoleszcensek kora. In: Somlai P. (szerk.), *Új ifjúság*. Budapest: Napvilág Kiadó. 9-43.
- Somlai P. (2012). Nemzedéki konfliktusok és kötelékek. In: Bauer B. & Szabó A. (szerk.), *Arctalan (?) nemzedék: Ifjúság 2000-2010*. Budapest: NCSSZI.
- Szabó K. (2015): A Z generáció jövőképe. In: Torgyik Judit [szerk.]: *Százarcú pedagógia*. Komárno: International Research Institute s.r.o.
- Szócs A. (2013): *Egy régió vonzereje – Észak-Alföld a fiatalok szemével*. Kézirat
- Tari A. (2011). *Z generáció*. Budapest: Tericum Kiadó Kft.
- Zimbaro, Ph. – Boyd, J. (2012): *Időparadoxon*. Budapest: HVG Kiadó

Miklósi Márta

DE NEHÉZ AZ ISKOLATÁSKA...! FIATALKORÚ FOGVATARTOTTAK OKTATÁSI LEHETŐSÉGEI

Az elmúlt évtizedekben az európai államokban uralkodóvá vált az a gondolkodás, hogy a fiatalok büntetés-végrehajtásának úgy kell elősegítenie a fiatal vissza-, illetve beilleszkedését a társadalomba, hogy a rendelkezésre álló büntetési időtartamon belül meg kell kísérelnie a többségében peremhelyzetű fiatalok szocializálásának elősegítését. (Lakos–Lőrinc, 2011: 31) Ennek megvalósítására tesz kísérletet a Büntetés-végrehajtási kódex is, amikor a reintegráció, reszocializáció fontosságát hangsúlyozza, ezt a témát kívánom körüljárni tanulmányomban.

A társadalom perifériájára siklott, túlnyomórészt sérült személyiség szerkezetű felnőttek oktatása, képzése, reintegrációja igen nehéz feladat elé állítja a büntetés-végrehajtási intézeteket. Ezeknek az intézeteknek azt az üzenetet kell közvetíteniük, hogy a fiataloknak igenis lehetősége van a társadalomba való visszailleszkedésre. Ezen cél elérésére kellene törekedni a börtönökben a rendelkezésre álló oktatási, képzési eszközök segítségével, onnantól kezdve, hogy a fiatal bekerül az adott intézetbe egészen szabadulásáig. Emellett nyilvánvalóan a társadalom szerepe is megkérdőjelezhetetlen ebben, elsősorban a fogvatartott szabadon bocsátását követő időszakra vonatkozóan.

Különösen nagy a jelentősége a tanulási nehézségekkel küzdő fogvatartottak megfelelő oktatásának, motiválásának, ha fiatalokról beszélünk, hiszen fiatalok személyisége még kialakulóban van. Esetükben hatékonyabban működhet a reintegráció is, ami további lehetőségeket rejthet magában a fiatalok fogvatartottak társadalomba való visszavezetésére nézve. Éppen ezért ennek a jól körülhatárolható csoportnak a vizsgálata, sajátosságainak bemutatása, tanulásban való részvételének elemzése ezen tanulmányom célja.

1. ÁLTALÁNOS- ÉS SZAKMŰVELTSÉGET NYÚJTÓ KÉPZÉS MEGSZERVEZÉSÉNEK SZABÁLYAI BÜNTETÉS- VÉGREHAJTÁSI INTÉZETEKBE

A képzés meghatározó szerepet képvisel a rezsimek működtetésében és személyiségformáló, készségfejlesztő feladatát betöltve hatékonyabban segítheti elő a

fogvatartott társadalomba való beilleszkedését. „Az elítélt reintegrációját támogató folyamatban a bv. intézet¹ biztosítja a reintegrációs célok elérését kiemelten az oktatás, szakképzés, valamint a továbbképzés segítségével.”– olvashatjuk a jogszabályban. (16/2014. (XII. 19.) IM rendelet 116.§ (1)) A 2013. évi CCXL. törvény (a továbbiakban Büntetés-végrehajtási kódex) erre vonatkozóan részletezve előírja, hogy „az elítéltet – büntetésének tartamához képest – betanított-munkás képzésben, szakmunkásképzésben, vagy a bv. intézet lehetősége szerint, a büntetés-végrehajtási szempontokra is figyelemmel, szakképzésben kell részesíteni, valamint – ha a bv. intézet parancsnoka engedélyezi – támogatható, hogy a felsőfokú tanulmányokat megkezdje vagy folytassa.” (2013. évi CCXL. törvény 164.§ (1))

A nemzetközi normákkal összecsengően a jelenlegi szabályozás már nem kötelezettségként, hanem az életkortól függetlenül az elítélt jogaként határozza meg az általános iskolai tanulmányok folytatását². (Juhász 2002, 28) A Büntetés-végrehajtási kódex elítélt végrehajtás tényéből eredő jogaként rendelkezik az önképzés, valamint az általános iskolai képzésben való részvétel jogáról. Ennek a megfontolásnak a hátterében az a tény áll, hogy a fogvatartottaknak csak kis hányada van abban a helyzetben, hogy az oktatásban kitartással és sikerrel vegyen részt, sokuknak negatív múltbeli tapasztalataik vannak az oktatás–nevelés területén. Meg kell tehát kísérlni ezt a hátrányt orvosolni a börtönben. Azokban az intézetekben, ahol nem szervezhető meg az oktatás, a fogvatartottak magántanulóként folytathatják tanulmányaikat. Az oktatással, művelődéssel kapcsolatban felmerülő költségek alacsonyok a börtön általános fenntartási költségeihez képest. A büntetés-végrehajtási képzéseket a bv. intézetek, a BVOP3 és állami források finanszírozzák. Tehát az anyagi megfontolások nem hátráltathatják a börtönben való oktatás megvalósítását. (Lakos–Lőrinc 2011, 36) A Büntetés-végrehajtási kódex kimondja, hogy „az alapfokú iskolai végzettség megszerzését különösen ösztönözni és támogatni kell⁴, az alapfokú oktatásban részt vevők tanszereit, tankönyveit és az oktatás egyéb költségeit a büntetés-végrehajtási szervezet biztosítja”. (16/2014. (XII. 19.) IM rendelet 117.§ (5))

¹ Büntetés-végrehajtási intézet

² Az általános iskolai tanulmányok 40 éves korig kötelező folytatásának eltörlését követően 1993-tól érezhetően csökkent az azt igénybe venni kívánó fogvatartottak száma. Ennek ellensúlyozására az 1995. évi törvény módosítás megteremtette annak lehetőségét, hogy abban az esetben, ha az elítélt munkavégzés helyett tanulmányokat folytat, ennek idejére anyagi támogatásban részesüljön.

³ Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága

⁴ Az alapfokú képzés, az általános iskolai végzettség megszerzése érdekében két további részletszabály is további lehetőségeket biztosít a fogvatartottak számára. A 2013. évi CCXL. törvény 164.§ (2) értelmében arra is van mód, hogy „az elítéltet kérelmére másik végrehajtási intézetbe szállítsák, feltéve, hogy a jelenlegi intézmény a tanulás feltételeit nem tudja részére biztosítani.” Fontos további részletszabály, hogy abban az esetben, ha az alapfokú oktatásban részt vevő elítélt tudásszintje a bizonyítványában feltüntetettekhez képest nagyfokú lemaradást mutat, az elítélt részére a felzárkóztatást biztosítani kell. (16/2014. (XII. 19.) IM rendelet 117.§ (6))

Az elítélt kérelmére a parancsnok engedélyezheti a középfokú oktatásban való részvételt, valamint a felsőfokú tanulmányok folytatását, ezek a formák ugyanis az alapfokú oktatáshoz képest más elbírálás alá esnek. A középfokú oktatásban való részvétel, valamint a felsőfokú tanulmányok folytatása már nem az elítéltet általánosan megillető jog, annak érvényesülését csak indokolt esetekre (például, ha a megkezdett tanulmányok folytatása összeegyeztethető a büntetés-végrehajtás körülményeivel) szorítja, ezzel is kifejezve a tanuláshoz való jog korlátozott voltát. (2013. évi CCXL. törvény 164.§ (1))

Ha valaki időben elvégezte az általános iskolát, lehetőséget kell számára biztosítani egy szakma elsajátítására is. Éppen ezért az alapfokú oktatás mellett államiilag elismert szakképzés is folyik a bv. intézetekben. Számtalan olyan szakma van, amelynek oktatása – kis eszközigénye következtében – könnyen „bevihető” az intézetekbe. A cél, hogy a szakmát tanulók ne csak elméleti ismereteket szerezzenek a képzés során, hanem gyakorlati tapasztalatot is. A fogvatartottak körében elsősorban a hétköznapi életben könnyen használható képzések⁵ a népszerűek. OKJ-s végzettséget adó szakképzéseket nemcsak a letöltő házakban, hanem a megyei házakban is indítanak. Egyes OKJ-s képzések érettségi bizonyítványhoz kötöttek, míg vannak olyan képzések, amelyek „alapját” a 8 osztályos általános iskolai végzettség adja. (Lakos–Lőrinc, 2011: 35)

A fogvatartottak tanulásban való részvételi hajlandóságát növelő fontos szabály, hogy „amennyiben az elítélt általános iskolai oktatásban vesz részt, középfokú iskolába jár, szakképzésben vagy továbbképzésben vesz részt, képzésének ideje alatt az alaplunkadíj egynegyedének megfelelő pénzbeli térítésben (a továbbiakban: ösztöndíj) részesül”. (2013. évi CCXL. tv. 181.§ (2)). Ezzel a rendelkezéssel igyekszik a büntetés-végrehajtás rávenni az elítélteket arra, minél nagyobb számban vegyenek részt az intézetekben folyó oktatásban. Szigorú szabályok vonatkoznak ugyanakkor arra az esetre, ha a fogvatartott az alapfokú, középfokú, illetve a szakképzésben vagy továbbképzésben a tanulmányait megkezdi, és a képzésben önhibájából nem vesz részt, illetve azt megszakítja. Ebben az esetben, miután a bv. szerv oktatási-képzési megállapodást kötött az elítélttel, és abban tájékoztatja őt a lehetséges negatív következményekről, a fogvatartott a felmerült költségek teljes vagy részleges megtérítésére kötelezhető. A gimnáziumi képzési forma is jogosít az ösztöndíjra, mivel ott ugyan elméleti, közismereti képzés folyik, azonban sok piacképes szakképzés bemeneti feltétele az érettségi bizonyítvány megléte. (2013. évi CCXL. törvény 181.§ (4); Schmechl–Palló, 2015: 93-94)

⁵ A befogadó beszélgetések alkalmával a bekerülők beszámolnak a szabad életük alkalmi munkáiról, amelyek többnyire az építő- iparhoz kapcsolódnak. Ezért célszerű az építőiparhoz kapcsolódó szakmák oktatása. (Lakos Lőrinc 2011, 35) Népszerű emellett a konyhai kisegítő, az ECDL, parképítő, karbantartó, térburkoló, kárpitós, karbantartó, festő-mázoló, kisgépező, építő- és anyagmozgatógép kezelője stb. tanfolyam is.

A legtöbb büntetés-végrehajtási intézetben a Pannon Oktatási Központ, valamint a Kálvin János Református Gimnázium, Általános Iskola és Szakiskola pedagógusai tanítják a fogvatartottakat. Azokban a büntetés-végrehajtási intézetekben, amelyek nem tartoznak a fent említett két intézmény illetékességi körébe, a KLIK6 tanárai oktatják az elítélteket.

A Pannon Oktatási Központ 2003-ban jött létre. Fő tevékenységi köre kezdetben az antiszociális magatartású, illetve disszociális személyiségzavarú elítéltek, valamint az alacsony iskolai végzettséggel rendelkező fogvatartottak, a roma etnikum és a fokozottan hátrányos helyzetű magyar anyanyelvű tanulók oktatása, nevelése, képzése volt. Az iskola kiemelt figyelmet fordít a szabadságvesztés büntetésüket töltő fiatalok és felnőttek oktatására is, melyet országos keretek között szervez és irányít, folyamatosan növekvő számú büntetés-végrehajtási intézetben van jelen. (Pannon Oktatási Központ Gimnázium, Szakképző Iskola és Általános Iskola 2015) A Pannon Oktatási Központ oktatói közül többen korábban a büntetés-végrehajtásban dolgoztak, így megfelelő tapasztalattal rendelkeznek ezen a speciális területen, ami megkönnyíti munkájukat.

A Kálvin János Református Gimnázium, Általános Iskola és Szakiskola többcélú intézmény. 2014-ben alapította fenntartója, a Pilisi Református Egyházközség. Fő profilja az iskolarendszerű felnőttoktatás, baracskai, balassagyarmati és budapesti telephelyein végez általános iskolai és gimnáziumi oktatást fogvatartottak körében. Pedagógusaikat a „befogadó” település vagy intézmény dolgozói közül választják ki, mindannyian toleráns, a felnőttoktatás problémáit a tanulói részről is ismerő, több évtizedes tapasztalattal rendelkező emberek. (Kálvin János Református Gimnázium, Általános Iskola és Szakiskola 2016)

Azokra az intézetekre vonatkozóan, amelyek nem állnak szerződéses kapcsolatban általános iskolával, „a bv. intézet illetékességi területébe tartozó iskola a bv. intézettel kötött együttműködési megállapodás alapján biztosítja az alapfokú képzést, magántanulói jogviszony keretében”. (2013. évi CCXL. törvény 200.§)

2. FIATALKORÚAKRA VONATKOZÓ SPECIÁLIS BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁSI SZABÁLYOK, INTÉZETEIK

Az előzőekben bemutattam, milyen jogszabályi háttér alapján és milyen oktatási intézmények közreműködésével kerül megszervezésre a büntetés-végrehajtási intézetekben az oktatás. Most áttérek annak vizsgálatára, milyen sajátos szabályok érvényesülnek kifejezetten a fiatalok fogvatartottak esetében.

Először is, fontos lehatárolnunk, hogy kik tartoznak a vonatkozó törvényi rendelkezések alapján a fiatalok kategóriájába. A 2012. évi C. törvény (a továbbiakban

⁶ Klebelsberg Intézményfenntartó Központ

Büntető Törvénykönyv) a 14. életévét betöltött, de 18. életévét el nem érő elkövetőket tekinti általánosságban fiatalkorúnak, kivétel ez alól a legsúlyosabb bűncselekmények, azaz az élet, testi épség elleni bűncselekmények egy része⁷, melyek esetében az elkövető már a 12. életéve betöltése esetén is büntethető és felelősségre vonható. (v. ö. 2012. évi C. törvény 105. § (1))

Az elmúlt évtizedek demográfiai és szociológiai vizsgálatai alapján két, az életkor meghatározását jelentősen befolyásoló folyamat figyelhető meg. Az egyik az acceleráció, azaz a biológiai érés felgyorsulása, amelynek eredményeként a gyermekeknél ma már átlagosan kb. 2 évvel korábban következik be a biológiai érés mint 100 évvel ezelőtt. A demográfiai kutatások a biológiai érést ma a 12. életévben határozzák meg. (Igaz – Kenese 2014, 28, v. ö. Ligeti 2006) A Büntető Törvénykönyv indokolása így fogalmaz: *„Napjainkban a gyermekek biológiai fejlődése felgyorsult, a gyermekek korábban „érnek”, az információs forradalom következtében a kiskorúakat már tizenegyedik életévüket megelőző életszakaszukban eléri a társadalom olyan különféle hatásai, amelyekről a korábbi időkben védve voltak.”* (LIGETI 2006, 34) A 12-14 év közötti életkorú gyermekek között az egyre gyakoribbá vált az erőszakos érdekérvényesítési megnyilvánulás, ezért elő kell segíteni az ilyen kirívóan agresszív magatartást mutató fiatalok társadalomba való beilleszkedését és a törvénytisztelő életmód megtanulását.

A másik az életkort érintő változás, a posztadoleszcencia, azaz a társadalmi érés kitolódása. Utóbbi folyamat azt eredményezi, hogy a felnőtté válás, azaz a szülőktől való anyagi és döntési függetlenedés későbbi időpontban következik be, valamikor 21 és 25 év között. Ennek háttérében az iskolázottság kitolódása, a megváltozott munkaerő-piaci viszonyok és a párkapcsolatok átalakulása áll. (IGAZ–KENESE 2014, 28, v. ö. LIGETI 2006) A korábbi biológiai érés és a társadalmi érés kitolódása egyszerre érvényesülő folyamatok, amelyet a jogalkotásnak minden esetben figyelembe kell vennie, és ezt nagyobb részben az új Büntető Törvénykönyv (2012. évi C. törvény) megalkotásánál figyelembe is vett.

Fontos további szabályt hoz ebbe a kérdésbe a Büntetés-végrehajtási kódex, amely kitágítja a fiatalkorúak körét. Előírja ugyanis, hogy fiatalkorú alatt a tizennyolcadik életévét betöltött, de huszonegyedik életévét meg nem haladott szabadságvesztést töltő elítéltet is érteni kell. (2012. évi CCXL. törvény 82. § 1. pont)

A Büntető Törvénykönyv privilegizált csoportnak tekinti a fiatalokat, ugyanis kimondja, hogy „a fiatalkorúval szemben kiszabott büntetés vagy alkalmazott intézkedés célja elsősorban az, hogy a fiatalkorú helyes irányba fejlődjön, és a társadalom hasznos tagjává váljon, erre tekintettel az intézkedés vagy büntetés megválasztásakor a fiatalkorú nevelését és védelmét kell szem előtt tartani.” (2012. évi C. törvény 106. § (1)) A hatályos törvény a fiatalkorúval szemben alkalmazott szankció

⁷ Az emberölés, az erős felindulásban elkövetett emberölés, a testi sértés, a rablás és a kifosztás esetét emeli ki a törvény a bűncselekmények köréből.

elsődleges céljaként a fiatalkorú helyes irányú fejlődését jelöli meg. Ehhez képest a büntetőjogi szankciók általános célja, a generális és speciális prevenció csak másodlagosak. (Ligeti 2006, 31)

A fiatalkorúak esetén kiemelt szerepet kap az ultima ratio elv, azaz, hogy szabadságvesztés velük szemben csak végső eszközként alkalmazható. Jelentős eltérés a felnőtt fogvatartottakhoz képest, hogy fiatalkorúval szemben elsősorban intézkedést kell alkalmazni, továbbá szabadságelvonással járó intézkedést alkalmazni vagy büntetést kiszabni csak akkor lehet, ha az intézkedés vagy a büntetés célja más módon nem érhető el. Amennyiben mégis intézkedésre vagy büntetésre kerül sor, végrehajtásának rendjét úgy kell kialakítani, hogy az a fiatalkorúak tekintetében a gyermekek jogainak érvényesülését is szolgálja. (2012. évi CCXL. törvény 1.§ (2))

A fiatalkorúakra vonatkozó hatályos büntető anyagi és eljárásjogi szabályok a felnőttekre vonatkozó rendelkezések egyszerű adaptációjaként értelmezhetők. „A jelenlegi szabályok nem veszik kellőképpen figyelembe a fiatalokra jellemző fejlődési sajátosságokat. Hiányzik a belátási képesség értékelése a büntetőjogi felelősség körében, továbbá azok a speciálisan képzett szakemberek, akikre az eljárás résztvevőiként szükség lenne. További előrelépés lenne a gyermekvédelmi rendszer eszközeinek és a fiatalkorúak büntetőjogának az összhangja.” – fogalmazott Ligeti 2006-ban, sürgetve a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási törvényének megalkotását. (Ligeti, 2006: 30-31)

A Büntetés-végrehajtási kódex a fiatalkorúak védelme érdekében rögzíti, hogy a szabadságvesztés végrehajtása során a fiatalkorúakat a felnőtt korúaktól el kell különíteni, a fiatalkorúak szabadságvesztését külön bv. intézetben, vagy a bv. intézet elkülönített részében kell végrehajtani. (2012. évi CCXL. törvény 99. § (1); 192. § (2)) A fiatalkorúak szabadságvesztés büntetése jelen pillanatban Magyarországon több, kifejezetten részükre kialakított intézetben zajlik.

Az első fiatalkorúak részére kialakított intézet a Tököli Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézete. A tököli intézet eredetileg huszárlaktanya volt, azonban az 1956-os forradalom leverése után a Belügyminisztérium internálótáborra lett. Megszüntetését követően 1963-ban ide költöztették az első elítélt fiatalkorúakat, ennek háttérében állhatott a fiatalkorú bűnözés szempontjából leginkább „fertőzött” főváros közelsége, ez utóbbi az intézet jövődi szakember-ellátásában kínálhatott kedvező feltételeket. Az intézet 1971-től Fiatalkorúak Börtöne és Fogháza néven működött. Ez országosan a legnagyobb – fiatalkorúak befogadására alkalmas – intézet, amely alapfeladatuként fiatalkorú fogvatartottak elhelyezését biztosítja, ezen belül elítéltek, előzetesen letartóztatottak vagy elzárást töltők elhelyezését. (v. ö. Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága 2016)

Időrendben ezt követte 1997-ben a Fiatalkorúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézete Kecskeméten. A 30 fő befogadására alkalmas létesítményt olyan érdekes megoldással tervezték, amely lehetővé és egyben kötelezővé tette az egyágyas cellánkénti elhelyezést. A racionálisan elrendezett, sajátos formájú épületegyüttest,

amely három darab, egyenként 10 személyt befogadó lakóegységből áll, eredetileg 14 és 21 év közötti fiatal fiúk lakják. 2005-től azonban a három egységből az egyiket lányok részére nyitották meg, így teljes létszámmal ma 20 fiatalok fiú és 10 fiatal lány elítélt dolgozik, tanul és fejlődik az intézetben. (Czenczer, 2008: 254)

2002-ben a 3/2002. (III. 26.) IM rendelet alapján létrejött a Fiatalok Regionális Büntetés-végrehajtási Intézete Szirmabesenyőn. Az új intézet a Borsod-Abaúj-Zemplén megyében, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében, és Heves megyében lakó fiatalok férfi fogvatartottak szabadságvesztésével, valamint előzetes letartóztatásával összefüggő büntetés-végrehajtási feladatok látja el. Az Intézet története az 1980-as évekre vezethető vissza. Ekkor született kormányzati döntés arról, hogy a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet részeként megépítésre kerül annak ún. II. objektuma Miskolc határában. Az építési munkálatok 1986-ban kezdődtek, a betelepítésre 1991 tavaszán került sor. Az intézet történetében nagy fordulópontra volt a 2001-es év, ebben az évben kezdődtek meg a II. objektum átalakítási munkálatai. A korszerű büntetés-végrehajtási intézetet – a Fiatalok Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetét – 2002. március 27-én adták át. (Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága 2016b)

S végül 2006. május 5-én nyílt meg hazánk legújabb és legmodernebb, a nemzetközi elvárásoknak is megfelelő, 50 fő részére fenntartott Fiatalok Regionális Büntetés-végrehajtási Intézete Pécsen. A PHARE projekt keretében létrejött intézet fiatalok szabadságvesztés-büntetését és előzetes letartóztatásának feladatait látja el. (Czenczer, 2008: 254)

A hazai fiatalok fogvatartottak elhelyezésére szóló bv. intézetek közül a pécsi és a kecskeméti intézet, tekintettel az ott elhelyezhető kevesebb számú fiatalra, több civil szervezettel, helyi iskolával és önkormányzattal alakított ki tartós kapcsolatot a fiatalok oktatására, nevelése érdekében. Ezen intézetekben jellemző az, hogy a bv. intézetekkel együttműködő iskolák tanítói járnak be órát adni, és ezen iskolák is biztosítják az intézet fogvatartottjai részére a tananyagot, tankönyveket, valamint a bizonyítványokat. (Czenczer, 2008: 280-281) A fiatalok szirmabesenyői és tököli bv. intézeteiben viszont a nagyobb fogvatartotti létszám lehetővé teszi saját iskola-rendszerű oktatás működését, ezekben az intézetekben a Pannon Oktatási Központ tanárai oktatják a fogvatartottakat.

3. A FIATALKORÚ FOGVATARTOTTAK TANULÁSI JELLEMZŐI, SAJÁTOSÁGAI

A bv. intézeteknek a fiatalok fogvatartottak nevelése során mindenképp a bűnözői karrier kialakításának megakadályozását, a bűnismétlés megelőzését kell szem előtt tartania. A fiatalok személyisége még kialakulóban van, éppen ezért esetükben eredményesebb lehet a nevelés, mint a felnőtteknél. Van ugyanis egy olyan álláspont,

mely szerint minél korábban kezdi el egy személy „bűnözői karrierjét”, annál intenzívebb visszaeső lesz és annál valószínűbb, hogy ezt az életmódot fogja folytatni egész életében. (v. ö. Patera, 1968)

A fogvatartottak iskolai végzettsége, előképzettsége, alacsonyabb a társadalmi átlagnál, amely jelzi, hogy a bűnelkövetők többségénél, a normál szocializációs folyamatokban zavarok keletkeztek. Általánosságban elmondható a fiatalok fogvatartottakról, hogy jelentős azoknak az elítélteknek az aránya, akik nem fejezték be általános iskolai tanulmányaikat, és nagyon alacsony a középfokú végzettségük száma. Az általános iskola befejezésének lehetőségét éppen ezért minden fogvatartott számára biztosítani kell, akár előzetes letartóztatásban van, akár jogerősen elítélt, fiatalok, vagy felnőtt korú. (Hegedűs, 2012: 8)

Az elítéltek pedagógiai, pszichológiai motiválása igen nehéz, több okból kifolyólag. Egyrészt azért, mert a fogvatartottak igen gyakran tanulási nehézségekkel küzdenek, életük során rengeteg tanulási kudarccal szembesültek, ennek háttérben számos pszichológiai és pedagógiai probléma állhat. Másrészt a tanulási nehézségek megjelenéséhez hozzájárul továbbá a kényszerközösség zavaró hatása, a kialakult rossz tanulási szokások, illetve a tanulási stratégiák hiánya is. Harmadrészt további problémát jelent az is, hogy a tanulás olykor csak a távoli jövőben – szabadulás után – hozza meg gyümölcsét, amely körülmény tovább csökkenti a fogvatartottak részvételi kedvét, belső motivációját. A börtönben oktatók feladata ennek következtében lényegesen több mint a tananyag egyszerű átadása. A fogvatartottakra a tanárnak nem csupán diákként kell tekintenie, hanem sokkal inkább olyan személyként, akinek alakítani és formálni kell egész magatartását, tevékenységét, életszemléletét. (Csukai, 2014: 192)

A fiatalok speciális fogvatartotti kategóriának minősülnek, s éppen a fentebb említett életkori sajátosságaikra tekintettel indokolt a felnőtt korúakétól (részben) eltérő büntetőjogi és büntetés-végrehajtási szabályozásuk.

Jogszabály írja elő, hogy a fiatalok társadalomba beilleszkedésének segítéséhez igénybe kell venni a felnőttkorú fogvatartottaknál előírt oktatási intézmények és pártfogó felügyelet mellett a gyámhatóság és az egyéb állami szervek, a civil szervezetek, valamint a fiatalok hozzátartozóinak segítségét is. (2013. évi CCXL. törvény 192. § (3)) A Büntetés-végrehajtási kódex kiemeli, hogy a szabadságvesztés végrehajtása során különös gondot kell fordítani a fiatalok oktatására, személyiségének fejlesztésére és testi fejlődésére, a tankötelezettség érvényesítésére, az első szakmához jutás lehetőségére. (2013. évi CCXL. törvény 192. § (4))

A Büntetés-végrehajtási kódex további fontos szabályokat is rögzít, amelyekben többletlehetőségeket biztosítanak a fiatalok számára a pedagógussal való kapcsolattartásra vonatkozóan, támogatják a megkezdett tanulmányok folytatását, illetve magántanulói viszony fenntartását. (v. ö. 2013. évi CCXL. törvény 196-198. §) A fiatalok kapcsolat tarthat az oktatási-nevelési intézménye pedagógusával, tanulmányi és vizsgakötelezettsége, valamint személyiségfejlődése érdekében. Megkezdett

tanulmányok esetén a jogszabály lehetővé teszi azt, hogy a fiatalok eleget tudjon tenni vizsgakötelezettségének. A bv. intézet ennek érdekében gondoskodik az előállításáról, ha ehhez az oktatási intézmény vezetője és a bv. intézet parancsnoka együttesen hozzájárul. Sajátos helyzet jöhet létre abban az esetben, ha a fiatalok a bv. intézeten kívüli oktatást nyújtó intézménnyel kíván tanulói vagy magántanulói jogviszonyt. Erre is van lehetőség, ebben az esetben az iskolalátogatási és vizsgakötelezettség az oktatási intézményben kerül teljesítésre.

A jogszabályok által biztosított kedvezmények hátterében az a tény áll, hogy fiataloknál az iskolai oktatásban való részvételnek lényegesen fontosabb szerepe van, mint felnőtt társaik esetében. A fiatal fogvatartottak átlagosan gyengén fejlett személyiséggel, alacsony neveltségi szinttel, sérült szocializációs folyamattal kerülnek be az intézetben. A kinti életben általában a családi környezet miatt, a mintahiány okán sem a lehetőségük sem a motivációjuk nem volt meg arra, hogy komolyan vegyék az iskolai oktatást és tanulást. (Lakos–Lőrinc, 2011: 31) A bekerülő fiatalok kudarcélményekkel terhelt, motiválatlanul kezdik meg intézetbeli tanulmányaikat. Kulcskérdés tehát, hogy sikerül-e meggyőzni a fiatalokat a tanulás, ismeretszerzés, iskolai végzettség megszerzésének fontosságáról? Együttműködő félként sikerül-e őket megnyerni az oktatás folyamatában, vagy passzív szemlélő marad csupán? (Czencser, 2008: 279)

A fogvatartottak iskoláztatási hátránya, funkcionális analfabetizmusa, szociokulturális helyzetükből származó problémájuk kezelése nagymértékben megnehezíti a büntetés-végrehajtási intézetben folyó oktatási munkát, hiszen a pedagógusoknak kriminológiai tevékenységük során nagy figyelmet kell fordítaniuk ezen hátrányok kezelésére is.

A büntetés-végrehajtásban megvalósuló felnőttképzés sajátosságairól írva fontos szót ejteni a fogvatartotti populáció sajátos helyzetéből adódó módosító tényezőkről. A pedagógiai folyamatban mindig szükséges figyelembe venni a célcsoport sajátos szociológiai és pszichológiai, valamint andragógiai jellemzőit, az így keletkező előnyöket felerősíteni, kiaknázni, a hátrányokat pedig lehetőség szerint közömbösíteni. A büntetés-végrehajtási intézetekben levő fogvatartottak esetén ezek a jellemzők nagymértékben eltérhetnek az átlag felnőtt populáció jellemzőitől. (Kassai, 2008: 27)

Sajnálatos tény, hogy a beiskolázottak között sok az iskolai végzettséggel rendelkező funkcionális analfabéta. Ezek a fogvatartottak – bár iskolai végzettségük megvan – a mindennapi tevékenységük során nem használják rendszeresen az elsajátított ismereteiket. Így a hétköznapi életben adódó információfeldolgozási műveleteket csak gyenge határfokkal képesek elvégezni. Számukra csak akkor eredményes a képzés, ha előtte önképzőkörök, ismeretfrissítő szakkörök segítségével fejlesztik kompetenciáikat. A beiskolázásra várók tudásszintjét fel kell zárkóztatni, mint ahogy szükséges az ismeretek területén mutatkozó hézagokat kitölteni, az olvasást népszerűsíteni. (Lakos, 2011: 35) A felsorolt okok miatt lemorzsolódott felnőttek aránya

jóval magasabb a börtönoktatásban a hagyományos felnőttoktatáshoz, -képzéshez viszonyítva.

Az iskolai szocializáció hiánya ugyanakkor további hatásokat is gyakorol a fiatalok fogvatartottak személyiségének fejlődésére. A legtöbb fiatal nemcsak a tanulási folyamatokból esett ki, de az iskolai szocializáció oly fontos részét képező közösségi tevékenységeken sem vett részt (osztálykirándulás, múzeumlátogatás, színház, vetélkedők stb.). A gyerekek motiválatlanok, a tanuláshoz általában nem kapnak szülői segítséget, így az kudarcokkal, negatív élményekkel teli, fölösleges és unalmas tevékenységnek tűnik a szemükben. Az intézetekbe kerülő gyerekek zöme magántanuló volt, illetve egy-két osztályról van bizonyítványuk. (Czenczer, 2008: 279)

Fontos építeni a már jelen levő, illetve a tanulás folyamatában kialakuló motívumokra, ez utóbbiak kiépítése, serkentése a pedagógus kompetenciái közé tartozik. A fiatalok fogvatartottak esetében a tanulás folyamatában kialakuló motívumoknak kiemelt szerepük van, ugyanis az oktatásra vonatkozó motivációk sokszor magának az osztályteremnek, a körlettől való távollétnek szólnak. (Kassai, 2008: 27) Sajátos helyzetet teremt a fogvatartottak motivációjában az anyagi juttatás, az ösztöndíj, a képzésben való részvétel háttérében a fogvatartottak esetében ugyanis gyakran ez az egzisztenciális motívum áll. Az ösztöndíj teljes összege, csak az oktatáson – az osztálynapló, illetve a büntetés-végrehajtási intézet által vezetett jelenléti ív alapján – igazoltan jelenlévő fogvatartottat illeti meg. Hiányzás esetén, az összege a hiányzás arányában csökkentésre kerül. Az ösztöndíj havonta kerül kifizetésre, a személyes szükségletekre fordítható összeggel egy időben utalják a fogvatartott számlájára.

4. ZÁRÓ GONDOLATOK

A szabadságában korlátozott személy helyzete speciális, így kezelése különleges ismereteket igényel. Nagyon nehéz dolguk van a reintegrációs tiszteknek, tanároknak abban, hogy segítsenek visszatalálni az alulképzett fogvatartottaknak az iskolapadba úgy, hogy az eredményes és sikeres legyen. (Czenczer, 2008b: 6)

A szabadságvesztésük letöltése alatt az elítéltek lehetőséget kapnak hiányosságaik pótlására, végzettség megszerzésére, mely ugródeszkaként szolgálhat a szabadulás utáni sikeres élethez, reszocializációhoz. Ezzel elkerülhetővé válik az az ördögi kör, mely a szabadulás utáni visszaesés rémét hordozza magában, ugyanis a büntetett előéletű stigmát viselve, képzetlenül, a frissen szabadultnak szinte nullával egyenlő az esélye az eredményes beilleszkedésre. (Pannon Oktatási Központ Gimnázium, Szakképző Iskola és Általános Iskola, 2015: 2-3)

Meg kell győzni a fogvatartottat a tanulás, az ismeretszerzés, az iskolai végzettség megszerzésének fontosságáról. Ezen múlik, hogy az oktatás folyamatában együttműködő, kooperatív személy, vagy csupán passzív szemlélő lesz-e, ez utóbbi esetben a társadalomba való reintegrációjának esélye csekély.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól
2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról
- Borgulya Z. (2004). Utolsó esély a reintegrációhoz – Börtönoktatás az EU-ban. *Börtönügyi Szemle*, 23 (3) 65-70.
- Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága (2016a). *Tököl – az Intézet története*. <http://bv.gov.hu/tokol-az-intezet-tortenete> (Utolsó letöltés 2016. 01.25.)
- Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága (2016b). *Fiatalkorúak Regionális Bv. Intézete Szirmabesenyő*. <http://bv.gov.hu/miskolc-fiatalokoruk-regionalis-bv-intezete-szirmabesenyo> (Utolsó letöltés 2016. 01.22.)
- Czenczer O. (2008). *Fiatalkorúak reszocializációs nevelése a szabadságvesztés büntetés alatt*. Doktori értekezés. Kézirat. Elérhető: http://corvina.kre.hu:8080/phd/Dr.KapaCzenczerOrsolya_PhD_dolgozat.pdf (Utolsó letöltés 2016. 01.17.)
- Csukai M. (2014). *Oktatás a büntetés-végrehajtási intézetekben*. *Hadtudományi Szemle*, 7(4), 188-194.
- Hegedűs J. (2012). *Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézete*. http://tokolbv.hegedus.name/index_elemei/tokolbvbumutato.pdf (Utolsó letöltés 2016. 01.17.)
- Igaz B. – Kenese A. (2014). *A gyermekbűnözők, avagy a büntethetőségi korhatár kérdései*. [http://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/igaz_barbara_kenese_attila_a_gyermekbunozok\[jogi_forum\].pdf](http://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/igaz_barbara_kenese_attila_a_gyermekbunozok[jogi_forum].pdf) (Utolsó letöltés 2016. 01.19.)
- Juhász Zs. (2002). *A hazai büntetés-végrehajtási jog és az Európai Börtön szabályok ajánlásai*. Szeged: Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar.
- Kálvin János Református Gimnázium, Általános Iskola és Szakiskola (2016). *Bemutatókozás*. In: <http://www.kalvinsuli.hu/index.php/bemutakozas> (Utolsó letöltés 2016. 01.29.)
- Kassai A. (2008): *A szakképzés speciális pedagógiai kérdései börtönkörülmények között*. *Börtönügyi Szemle*, 27(3), 25-33.
- Lakos Zs. – Lőrincz J. (2011). *Amikor mákos az iskolaköpeny – fiatalkorú elítéltek oktatása*. *Börtönügyi Szemle*, 30(4), 31-40.
- Ligeti K. (2006): *A fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási Törvényének Konceptiója*. *Büntetőjogi Kodifikáció* 2. szám, 21-36. Elérhető: <http://ujbtk.hu/buntetojogi-kodifikacio-2006-2/> (Utolsó letöltés 2016. 01.19.)
- Pannon Oktatási Központ Gimnázium, Szakképző Iskola és Általános Iskola (2015). *Pedagógiai program*. http://pok.suli.hu/intro/magangimnazium/wp-content/uploads/2015/08/PP_Pannon-Oktata%CC%81si-Ko%CC%88zpont-Gimna%CC%81zium.pdf (Utolsó letöltés 2016. 01.19.)

- Patera A. (1968): A visszaesők megítéléséről és a visszaeső bűnözésről. Budapest: Közgazdasági és Jogi Kiadó.
- Schmehl J. – Pallo J. (2015). Korszakváltás a büntetés-végrehajtásban. Útmutató a 2013. évi CCXL. (bv.) törvény megismeréséhez. Börtönügyi tanulmányok sorozat 2. rész. Budapest: Büntetés-végrehajtás Tudományos Tanács.

Sánta Tamás

NEET-KUTATÁS – SZEGEDRE VONATKOZÓ STATISZTIKAI ADATOK TÜKRÉBEN

1. BEVEZETÉS

1.1 Célmeghatározás

Jelen kutatás kifejezetten nem tér ki a **NEET** (Not in Employment, Education or Training) fogalmára és magára a célcsoportra, hiszen ezt számos külföldi és hazai szakirodalom megtette, s magam is egy korábbi munkámban már kísérletet tettem erre (SÁNTA, 2016; Ld. még: BOKÁNYI–SZABÓ, 2016).

Elegendőnek ítélttem megadni a NEET definícióját, mint kiindulópontot a csoport további, itt prezentált tanulmányozásához. A NEET egy olyan elkülönített, jól körülhatárolható és statisztikailag mérhető sokaság, melynek tagjai: 15 – 24 év közötti fiatalok, akik: Munka nélkül vannak – Nincsenek az oktatási rendszerben – Vagy semmilyen képzési formában sem vesznek részt (SÁNTA, 2016).

A tanulmány kifejezetten a következő kérdésre keresi a választ: Mekkora a Szegeden élő teljes 15-24 éves korcsoporton belül a NEET csoport nagysága?

A dolgozat a célcsoport további bontására is kísérletet tesz; elsősorban a NEET csoportba tartozók iskolai végzettségére koncentrálva, mely egyben kijelöli az egyik igazán veszélyeztetett alcsoport sokaságát is.

A NEET csoport, vagy más megfogalmazásban a NEET-esek, óriási kihívást jelent a 21. század Európájának (JANCSÁK, 2011a; Ld. még: KÁTAI, 2006), s benne, mint Európai Unió tagországnak, Magyarországnak is. „A fiatalok Európa egyik legjelentősebb erőforrása, hiszen ők testesítik meg mindazt, amit a jövő magában rejt.” – fogalmaz bevezetőjében Sean Feerick oktatási és ifjúsági szakértő (Idézi JANCSÁK, 2011a:135). Ez a jövő azonban, s ennek a jövőnek egyik legjelentősebb erőforrása, vagyis a fiatalok igen komoly kihívásokkal néznek szembe munkaerő-piaci elhelyezkedésükben épp úgy, mint az oktatás, vagy képzés területén. S nem különb a helyzet Magyarországon sem, ahol a NEET csoport létszáma magas, melyre egy korábbi munkámban már felhívtam a figyelmet (SÁNTA, 2016).

A további mélyebb kutatás jelentőségét megerősítik az ifjúság oktatási és munkaerő-piaci sebezhetőségéről született kutatások. Az ifjúságszociológusok (JANCSÁK,

2013; Ld. még: JANCSÁK, 2011b; NAGY, 2008; BAUER–SZABÓ, 2011; GÁBOR, 2012) az ifjúságügyi tervezés szempontjából közelítve a problémához azt hangsúlyozzák, hogy „az árnyékos oldal ifjúságát körbefonja az elérhetetlen kiemelkedési, kitörési lehetőségek erdeje” (JANCSÁK, 2013:15). Mindez jelentősen felértékeli a NEET-es fiatalok világának mélyebb tudományos megértését.

Olyan magyar kutatással azonban még nem találkoztam, amelyik kifejezetten valamely hazai térség, vagy város ilyen irányú adatait kutatta, elemezte és publikálta volna. Ebben az értelemben e mostani kutatás úttörő jellegű, mely reményeim szerint egy nagyobb kiterjedésű és összetettebb kutatómunka egységéként szerepel.

1.2 Hipotézis és a várható eredmény

A kutatás alapvetően abból a hipotézisből indult ki, hogy Magyarországon a NEET csoportba tartozók aránya magas. Ezt elsősorban az Eurostat és az OECD (European Commission, 2012, 2013, 2014; OECD, 2013, 2014, 2015) kutatási eredményeire alapoztam. Ebben a munkámban ezt a hipotézist kívánom alátámasztani a Központi Statisztikai Hivatal (a továbbiakban: KSH) és a Csongrád Megyei Kormányhivatal Munkaügyi Központja (a továbbiakban: MK) adatbázisaiban elérhető nyilvános adatok elemzésével.

Úgy vélem, a két adatközlő módszertani eljárásaiból adódó különbségek miatt feltételezhető, hogy a NEET csoport aránya magasabb, mint a hivatalosan regisztrált NEET csoport aránya. Erre a célra választottam ki Szeged városát, mely lakosságát tekintve az ország harmadik legnagyobb városa (Szegedi Helyi Esélyegyenlőségi Program [HEP], 2013), s mint ilyen, alapsokasága megfelelő bázist tud biztosítani a NEET csoport meghatározásához, s annak számbéli változásának feltárásához.

Várható eredményeként azt az előfeltevést teszem, hogy a vizsgált népszámlálási adatot alapul véve, és azt összehasonlítva az MK¹ által ugyanabban az évben publikált adatokkal a szegedi NEET csoport létszáma jelentős, mely egyben előrevetíti az országos NEET csoport helyzetét. Vagyis, feltételezéseim szerint, vizsgálataim eredménye azt fogja mutatni, hogy a Szegeden élő 15-24 éves korosztályba tartozó fiatalok munkaerő-piaci elhelyezkedése, valamint az oktatási, illetve képzési helyzete nem kielégítő, mely komoly következményeket vonhat maga után szociálpolitikai szempontokat is figyelembe véve.

¹ A Csongrád Megyei Kormányhivatal Munkaügyi Központja kutatásaim és dolgozatom írásba foglalása során Szeged városán belül átalakításon ment keresztül, elköltözött és egyben új nevet is kapott. Csongrád Megyei Kormányhivatal Foglalkoztatási Főosztálya néven funkcionál tovább. Ennek ellenére munkámban a szervezetre továbbra is, mint Munkaügyi Központ reflektálok. ST.

1.3 Módszertan rövid bemutatása

A kutatás alapvetően kvantitatív kutatásnak tekinthető. A KSH adatai mellett, felhasználtam a legfrissebb ide vonatkozó adatokat az MK által rendelkezésemre bocsátott adatbázisból. Ezen utóbbi adatok a kutatás egyik korlátjára is rámutatnak, hiszen a célcsoportnak csak azon tagjait tudtam elérni ebből az adatbázisból, akik az MK-nál regisztráltak. Vagyis ezek az adatok nem fogják megmutatni Szeged város teljes NEET sokaságát a vizsgált időszakban, így következtetést az adatokból csak, mint viszonyítást tudok levonni, összehasonlítva az ugyanerre az évre vonatkozó, de ennél sokkal pontosabb népszámlálási adattal. Az adatbázis ismertetésére, a módszertani korlátokra és a kvantitatív módszer részletes bemutatására a következő fejezet szolgál.

A központi fejezetben, ahol az általam készített adatállományt elemzem, statisztikai táblákat, illetve diagramokat készítettem a számadatok minél szemléletesebb megjelenítése érdekében. Erre a célra állítottam össze egy NEET adatbázis táblázatot, mely táblázat az adatok megjelenítése mellett a két szervezet által közölt adatok összehasonlítására is alkalmas.

2. MÓDSZERTANI MEGKÖZELÍTÉSEK

2.1 Témalehatárolás

Több szempontot is figyelembe vettem, amikor úgy döntöttem, hogy kutatásomat a NEET csoporton belül egyelőre Szeged városára korlátozom.

Az alapvető kiindulási pont az volt, hogy kutatásaim során nem találtam olyan magyar nyelvű publikációt, amelyik egy bizonyos térség, vagy régió, vagy esetleg országos méretű adatbázist dolgozott volna fel a NEET csoport nagyságára vonatkozóan. Szeged városa pedig, mint az ország, lakosságát tekintve, harmadik legnagyobb városa (HEP, 2013), jó kiinduló pontnak látszott.

A módszer, amit alapvetően alkalmazok induktív jellegű, vagyis az egyesből haladva vonom le következtetéseimet az általánosra vonatkozóan. Magyarország közepe, vagy inkább kisebb országnak tekinthető az Európai Unióban, mégis nagyon komoly régiós különbségek tapasztalhatóak a határon belül. Véleményem szerint, ezek a különbségek, differenciált prioritásokat is írnak elő a NEET csoport támogatásával kapcsolatban, illetve számuk visszaszorításában tett kísérletekben egyaránt. Éppen ebből következett az az elképzelésem, hogy a szegedi adatok feldolgozását és értékelését követően lehetőségem nyílik majd tágítani a kutatási képet, s haladni az általános, vagyis a témát tekintve a teljes hazai NEET populáció kutatása felé. Szeged NEET sokaságát megismerve, megyei szintű kutatásokat lehet megkezdeni,

melyet követne a szomszédos megyék ilyen irányú adatainak feldolgozása, amelyet lezárna egy régió-kutatás. Ilyen értelemben tehát ez a munka elő-kutatásnak tekinthető, egy mélyebb, komplexebb adatfeldolgozáshoz.

Bár az kétségtelen tény, hogy az ilyen típusú kutatás abban az esetben lehet sikeres, ha az adatok feldolgozása után személyesen érzük el a csoport tagjait, s komplex, személyre szabott programokkal támogatjuk e végső cél elérését. Erre adnak szemléletes példát azok az erőfeszítések, melyek különböző rendszerek bevonásával hoznak létre komplex projekteket a NEET-es fiatalok számára (DCSF, 2010).

2.2 A kutatási módszer részletes bemutatása

A szegedi NEET csoport nagyságának bemutatásához adataimat a KSH, valamint az MK által közölt NEET-re vonatkozó adatok lekérdezéséből állítottam össze.

Kifejezetten vonzó lett volna a rendszerváltozás óta eltelt időszakban a népszámlálási adatokból kinyerni a NEET-állomány nagyságát, ez azonban nem volt lehetséges. Ugyan három census adatai állnak rendelkezésre, de feldolgozásukból az első kettőt, az 1990-es, valamint a 2001-es népszámlálási adatokat nem vehettem figyelembe a NEET csoportra vonatkozóan. Ennek oka, hogy e két adatfelvételkor még nem voltak olyan kérdések, melyekre adott válaszokból lesűrhető lett volna a NEET állománya, csak a 15-24 éves korosztály teljes sokaságára lehetett az adatokat lebontani. Ezekre az adatállomány elemzésekor reflektálni fogok. Ugyanakkor azonban, tendenciát így az adatokból nem tudtam elemzésre bocsátani.

Az időben eddig utolsó, 2011-es népszámlálási adatokból azonban már kimutatható a szegedi NEET csoport nagysága, így ez az egyik referenciapont az adatok összehasonlításakor.

A másik adatállomány az MK adatbázisából került összeállításra. Ezek az adatok szintén a 2011-es év NEET állományát mutatják Szegeden, természetesen azal a különbséggel, hogy az MK csak azokat a fiatalokat képes adatállományában megjeleníteni, akik regisztráltak a Központnál. A két adatfelvétel közötti módszertani különbségre a későbbiekben még részletesebben is kitérek.

Végül a két adatközlőtől származó adatok részletes elemzésére kerül sor, valamint az adatok összehasonlításából adódó eredményeket elemzem.

2.2.A A két adatközlő módszertani különbségei

Mind a KSH, mind pedig az MK számon tartja a szegedi munkanélkülieket korcsoportok szerinti megosztásban is, melyből elemezhető speciálisan a NEET csoport, vagyis, akik nem csak munka nélkül vannak, de az oktatásban és/vagy képzésben sem vesznek részt. Ugyanakkor az adatok meghatározásához nagyon

különböző módszereket alkalmaznak, mely az állomány nagyságára is kihatással van.

A KSH munkanélkülinek tekinti azt a személyt, „aki egyidejűleg az adott héten nem dolgozott (s nincs olyan munkája, amelytől átmenetileg távol volt); aktívan keresett munkát a kikérdezést megelőző négy hét folyamán; rendelkezésre áll, azaz két héten belül munkába tudna állni, ha találna megfelelő állást” (Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat).

A KSH fogalomhasználatában különbséget tesz a munkanélküli és a nem-foglalkoztatott között, mely utóbbi fogalom definiálására annak ellentettje, a foglalkoztatott a legalkalmasabb. A KSH foglalkoztatottnak tekint minden olyan személyt, „aki a vizsgált időszakban az ún. vonatkozási héten legalább 1 óra, jövedelmet biztosító munkát végzett, vagy munkájától csak átmenetileg (szabadság, betegség stb. miatt) volt távol” (NFSZ). Vagyis nem-foglalkoztatott mindaz a személy, aki a fenti fogalom-meghatározásba nem tartozik bele. E különbségtétel tisztázása munkám szempontjából elengedhetetlen, hiszen ebből kiindulva tudtam a NEET statisztikai sokaságát meghatározni Szegeden. Ez a számarány pedig a *nem tanuló és nem foglalkoztatottak* aránya a népességen belül, vagyis a NEET csoport. Ezen belül azonban meg kell különböztetni a *nem tanuló munkanélküliek* csoportját. Ez azt eredményezi, hogy a szegedi NEET csoporton belül különbséget tehetünk két csoport között; egyrészt szerepelnek itt olyanok, akik NEET-esek, de aktívan munkát keresnek, és vannak olyanok, akik szintén NEET-esek, de nem keresnek munkát. Ez a két csoport talán azonosítható egy brit kutatócsoport felosztásában szereplő 'open to learning', illetve a 'sustained' NEET (SHPIELHOFER et al. 2009) csoportokkal.

Az MK fogalmi rendszerében, a munkanélküli helyett az álláskereső megnevezést használja. A kritériumok között munkám szempontjából legfontosabb, hogy az MK csak azokat tekinti álláskeresőknek, akik vele, mint állami foglalkoztatási szervvel együttműködik, és őket ez a foglalkoztatási szerv nyilván is tartja (NFSZ). Vagyis az MK azokat a NEET-eseket tartja számon, akik vele, mint foglalkoztatási szervvel együttműködnek, és ők a Központnál regisztráltak, mint álláskeresők.

Ebből következik, hogy feltételezhetően a NEET csoport aránya nagyobb az MK által regisztrált NEET csoport arányánál, hiszen számos olyan fiatal élhet a városban, aki ugyan a NEET csoportba tartozik, de valamilyen oknál fogva nem regisztráltatja magát a hivatalos állami foglalkoztatási szervnél. Amennyiben az adatok ezt bizonyítják, úgy feltételezhető, hogy ezeknek a fiataloknak legalábbis egy része a megélhetésükhöz szükséges anyagi forrásokat a szürke vagy a feketegazdaságból teremtik elő. Ez egy újabb kutatandó terület jelöl ki.

2.2.B A KSH adatai

A KSH adatait annak Szegedi Főosztályán gyűjtöttem.² A népszámlálási adatok 2011. október 01-i, melyekből három csoportot származtattam le. Az első Szeged városának teljes lakosságára vonatkozik, melynél volt lehetőség az összehasonlításra korábbi népszámlálási adatokkal, és tendenciák kimutatására. A második a Szegeden élő teljes 15-24 éves korosztály, ahol a korábbi népszámlálási adatokból szintén volt lehetőség fontos megállapítást tenni. Végül a harmadik a szegedi NEET csoport aránya, ahol csak a 2011-es census adataira támaszkodtam, hiszen, mint azt már említettem, a korábbi évekkkel ellentétében csak itt lehetett a NEET csoportra vonatkozó adatokat leszármaztatni. Mindegyik vizsgált sokaság esetében a nemek szerinti megkülönböztetést külön feltüntettem.

A KSH-tól származó másik adatbázisom a NEET csoport iskolai végzettségére vonatkozó adatok. Ezek szintén a 2011-es népszámlálási adatokból leszármaztatottak, s négy csoport különböztethető meg bennük: 1. Általános iskola 8. évfolyam, vagy alacsonyabb. 2. Középfokú iskola, érettségi nélkül, szakmai oklevéllel. 3. Érettségi. 4. Egyetem, főiskola, stb. oklevél. Ezeket az adatokat nemek szerinti bontásban is közöltem.

2.2.C Az MK adatai

Az MK adatai szintén annak szegedi kirendeltségéről származnak.³ A statisztikai adatok itt az adott év decemberére vonatkoznak. Két különböző aspektusból vizsgáltam a NEET csoportot. Egyrészt kutattam számarányukat a 2011 és 2014 közötti időszakban. Másrészt vizsgáltam a NEET csoporton belüli képzettségi szinteket is. Mindkét adat-sor esetében elsősorban a 2011-es évre koncentráltam. Az MK 2012 és 2014 közötti időszakából származó adatokra, mint tájékoztató információkra utalok csupán.

2.2.D Az adatok összehasonlításának módszertana

A kiértékelte adatok részletes összehasonlítását öt lépésben tettem meg, melyek egyben kijelölik kutatási módszerem irányát is.

Első lépésben a KSH népszámlálási adatait dolgoztam fel. Itt táblázatok és oszlopdiagramok formájában ábrázolom Szeged város teljes népességét és annak csökkenési tendenciáját, majd a 15-24 éves teljes szegedi népességet és annak tendenciáit.

² Ezen a ponton szeretnék köszönetet mondani a KSH Szegedi Főosztályán dolgozó munkatársaknak, dr. Rácz Attilának, Takács Bélánének, valamint Rövid Irénnek, akik kutatásomban mindvégig támogatásukról biztosítottak. (A szerző.)

³ Hasonlóan, mint a KSH esetében a Munkaügyi Központ munkatársainak is hálaival tartozom kutatásom támogatásáért, kifejezetten a vezetőségnek az engedélyezési folyamatok megkönnyítéséért, valamint Balázs Gittának, Fejes Ágnesnek, Lázár Anettnak és Bagó Ildikónak. (A szerző.)

Ezeket szükségesnek tartottam bemutatni, mielőtt rátérek a NEET csoport létszám-arányaira, hiszen ezekből további következtetéseket lehet megfogalmazni. A NEET csoport adatainál külön fogom jelölni a már korábban megkülönböztetett alcsoportokat, vagyis a nem tanuló, nem foglalkoztatottak arányán belül azokat, akik aktívan munkát keresnek, valamint azokat, akik ezt valamilyen okból nem teszik.

A második lépésben a KSH által közölt népszámlálási adatokból az iskolai végzettségre vonatkozó bontásokat mutattam be, szintén táblázatos és oszlopdiagramos formákban. A nemek szerinti csoportosítást ezeknél az adatoknál is külön kiemeltem.

Az adatok bemutatásának harmadik fázisában az MK NEET csoportra vonatkozó létszámadatait közöltem. Ezeket is táblázatos és oszlopdiagramos formában prezentálom a jobb szemléltethetőség kedvéért.

Negyedik lépésben az előzőekhez hasonló formában azokat az MK által közölt NEET-re vonatkozó adatokat elemeztem és mutattam be, melyek az iskolai végzettségekre vonatkoznak. A Központ erre vonatkozó adatai részletesebbek, mint a KSH végzettséget mutató adatai, így mélyebb betekintés nyerhető a célcsoport iskolai végzettségeit illetően.

Utolsó lépésben az adatok összehasonlítására került sor. Ebből a folyamatból fogom kimutatni a Szegeden élő NEET csoport nagyságát, annak összetételét, továbbá iskolai végzettségeikre vonatkozó megállapításaimat teszem meg.

3. ADATÁLLOMÁNYOK ELEMZÉSE

3.1 NEET adatbázis elemzése KSH adatok alapján

Az adatok elemzését Szeged város populációjának bemutatásával kezdem. Szeged, lakosságát tekintve Magyarország harmadik legnagyobb városa (HEP, 2013). Szokás egyetem-városnak is nevezni, hiszen a Szegedi Tudományegyetem számos karával és képzéseivel csábít ide fiatalokat szerte az országból. Az első táblázatom a város lakóinak számát mutatja be az elmúlt három népszámlálási adatai alapján úgy, hogy az arányokon belül szemlélteti a férfiak és a nők létszámát is.

1. táblázat: Szeged teljes populációja nemek szerinti bontásban a népszámlálási adatok alapján (fő).

Cenzusok:	Férfi	Nő	Összesen
1990. jan. 01.	81791	93510	175301
2001. febr. 01.	77496	90777	168273
2011. okt. 01.	77301	90747	168048

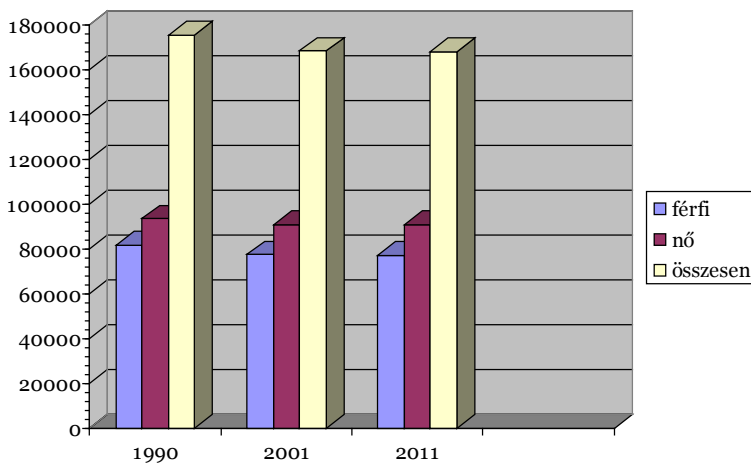
Adatok forrása: KSH; saját szerkesztés

A táblázatból kitűnik, Szeged lakossága folyamatos csökkenést mutat abban a huszonegy évben, melyet a három népszámlálás felölel. A kezdő adathoz képest egy igen dramatikusan csökkenés figyelhető meg a 2001-es adatfelvételkor. A város lakossága mintegy 7028 fővel csökkent az 1990-es adatokhoz képest. A csökkenés üteme azonban teljesen lelassult 2011-re, az utolsó népszámlálás idejére, s a létszám csökkenés 225 főre apadt összesen.

A férfiak aránya a város lakosságán belül folyamatos csökkenést mutat. Az első két népszámlálási időszak között 81791 főről a fiúk létszáma lecsökken 77496 főre, ami 4475 fővel kevesebbet jelent. Az utolsó census adatai szerint a férfinépesítés csökkenése lelassult a városban, 77301 főnél állapodott meg. A nők esetében is megfigyelhető a csökkenés folyamata, de az nem annyira látványos, mint a fiúknál. A 93510 fős kezdő adathoz képest 2001-re a nők aránya 2733 fővel csökkent, majd a következő tíz évben ez a csökkenés már csak 30 fő volt összesen, s így a női populáció nagysága a városban 90747 fő volt 2011-ben.

Ezeket az adatokat teszi szemléletesebbé az első oszlopdiagram. Szintén férfi és női bontásokat is alkalmaztam, melyeket különböző színekkel mutat be az ábra, valamint minden egyes év mellett fehér színnel jelöltem a teljes populáció adatait.

1. diagram: Szeged teljes populációja nemek szerinti bontásban a népszámlálási adatok alapján (fő).

Adatok forrása: KSH; saját szerkesztés

A diagramból jól látható, amit fentebb, a táblázat adatai kapcsán már említettem, hogy a férfiak aránya jóval alacsonyabb a nőkénel; 13446 fővel kevesebb férfi volt a városban, mint nő, 2011-ben. Továbbá a férfiak létszáma nagyobb

ütemben is csökkent, mint a nőké. Bár, mint azt a későbbiekben még részletesen is elemzem, a férfiak létszáma folyamatosan csökken és tendenciózusan kevesebb a nők létszámánál, arányuk viszont magasabb a szegedi NEET csoporton belül, mint a nőké!

A következő táblázat, folyamatosan szűkítve a vizsgált populációt, Szeged város 15-24 éves teljes létszámát mutatja be a KSH népszámlálási adatai alapján.

2. táblázat: Szeged teljes 15-24 éves populációja nemek szerinti bontásban a népszámlálási adatok alapján (fő).

Cenzusok:	Férfi	Nő	Összesen
1990. jan. 01.	14345	15684	30029
2001. febr. 01.	14572	16431	31003
2011. okt. 01.	12782	13893	26675

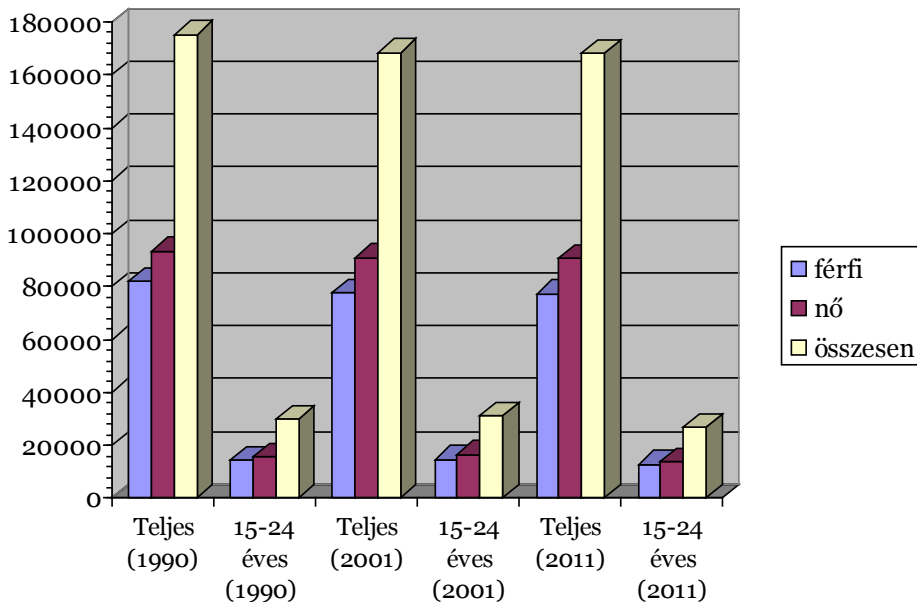
Adatok forrása: KSH; saját szerkesztés

A számokból jól látszik, hogy 1990 és 2011 között a 15-24 éves teljes populáció létszáma 3354 fővel csökkent. A létszámcsökkenés tehát jelentős, úgy azonban mindenképpen, hogy 1990 és 2001 között ez a populáció nemhogy nem csökkent, hanem kismértékben ugyan, de növekedett. Ez a növekedés 974 fő volt, így tehát a teljes csökkenés 4328 főre tehető. A vizsgált kutatási évben a Szegeden élő 15-24 éves teljes populáció 26675 fő volt.

Nemek szerinti bontásban a következők figyelhetők meg. A férfiak létszáma 1990 és 2001 között kismértékben ugyan, de növekedett 227 fővel. Majd 2011-re ez a férfi populáció 12782 főre esett vissza, ami 1790 fős csökkenést jelent. A nők esetében szintén tapasztalható növekedés 1990 és 2001 között, 15684 főről 16431 főre, ami 747 fős növekedést jelentett. Azonban 2011-re a létszám itt is csökkent és jóval alatta marad még a kiinduló értéknek is; összesen 13893 fő. Ennél a nemnél a csökkenés nagyobb arányú, mint a férfiaknál; 2538 fővel csökkent a 15-24 éves nők létszáma 2001 és 2011 között. Bár a csökkenés nagyobb mértékű volt, mint a férfiak esetében, számuk azonban még így is nagyobb maradt a férfiakénál, 1111 fővel.

A második diagram a táblázathoz kapcsolódóan a 15-24 éves Szeged városában élő teljes populáció létszámát mutatja be oszlopdiagramok formájában. Itt is, akár csak az előzőnél, úgy állítottam össze a diagramokat, hogy különböző színekben mutassa be a férfi, a nő és a teljes populáció adatait a személeteség kedvéért.

2. diagram: Szeged teljes 15-24 éves populációja nemek szerinti bontásban összehasonlítva Szeged teljes lakosságával a népszámlálási adatok alapján (fő).

Adatok forrása: KSH; saját szerkesztés

Továbbá, minden egyes népszámlálási év 15-24 éves teljes populációja mellé odarendeltem a teljes szegedi lakosság diagramját is. Látható, hogy a 15-24 éves teljes korosztály létszáma kismértékben ugyan, de emelkedett 2001-ben, majd 2011-ben már az 1990-es érték alá csökkent.

Ha összevetjük a két populáció adatait egymással, láthatjuk, hogy míg 1990-ben Szeged teljes lakosságának 17,12%-át tette ki a teljes 15-24 éves korosztály, ez az arány 2001-re 18,42%-re emelkedett. Ez a növekedési tendencia azonban valamikor 2001 és 2011 között megállt, sőt 2011-re, a vizsgált kutatási időszakra, az arány a kiinduló 1990-es arányérték alá süllyedt. A teljes szegedi populációnak 2011. októberére már csak 15,87%-át tette ki a teljes 15-24 éves korosztály.

A népszámlálási adatokból, mint arra korábban már utaltam is, különböző tendenciákat nem lehet kimutatni a szegedi NEET csoport létszámára vonatkozóan, hiszen a két korábbi népszámlálási adatokból nem lehet a NEET csoport adatait leszámaztatni. Viszont az a fenti adatokból megállapítható, hogy Szeged város teljes lakossága csökkenőben van, hasonlóan ezen a populáción belül a teljes 15-24 éves korosztály, sőt itt a csökkenés mértéke nagyobb, mint a teljes lakoságon belül. Ez pedig azt jelenti, hogy bár a szegedi NEET csoport nagyságáról

jelenleg csak egyetlen népszámlálás adatai állnak rendelkezésre, vagyis csak egyetlen arányszámot fogok a későbbiekben prezentálni, s ha feltételezzük is, hogy ez a szám nem változik a jövőben, vagyis nem fog növekedni, a helyzet akkor is aggasztó, hiszen a 15-24 éves populáció tendenciózusan csökken, mely populációban található a NEET csoport.

E rész zárásaként a következőkben már a szegedi NEET populációra koncentrálok, s annak adatait mutatom be, illetve elemzem a népszámlálási adatok alapján.

3. táblázat: Szeged 15-24 éves NEET populációja nemek szerinti bontásban a népszámlálási adat alapján (fő).

Cenzus:	Férfi	Nő	Összesen
2011. okt. 01.	1037	914	1951

Adatok forrása: KSH; saját szerkesztés

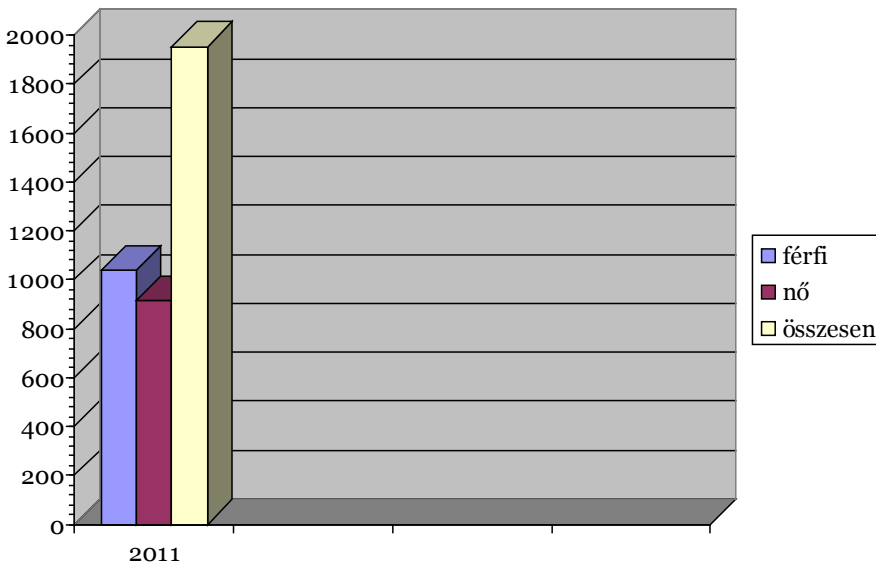
A vizsgált év tehát 2011 októbere volt. Itt a hónapot fontos kihangsúlyoznom, hiszen a későbbiekben, amikor bemutatom az MK adatbázisában lévő adatokat, majd összehasonlítom a két adatot egymással, láthatóvá válik, hogy a KSH és az MK adatai ugyanabból az évből származnak ugyan, de amíg az első 2011. októberi adatot közöl, addig az utóbbi adatai ugyanezen év decemberéből származnak.

A harmadik táblázat azt mutatja be, hogy Szeged városában a 2011-es népszámlálási adat szerint 1951 fő tartozott a NEET csoportba, vagyis ennyi 15-24 éves korosztályba tartozó fiatal volt munka nélkül és sem oktatási, sem pedig képzési rendszerben nem szerepelt.

A nemek szerinti bontásból pedig az tűnik ki, hogy a férfiak többen vannak, mint a nők. A női NEET állomány 914 főjét a férfiak létszáma 123 fővel haladja meg, s összesen 1037 főt tesz ki.

A táblázathoz tartozó harmadik ábra pedig ezt az arányt mutatja be oszlopdiagramok formájában.

3. diagram: Szeged 15-24 éves NEET populációja nemek szerinti bontásban a népszámlálási adat alapján (fő).

Adatok forrása: KSH; saját szerkesztés

A diagram szemléletesen ábrázolja, hogy a férfiak aránya magasabb a teljes szegedi NEET állományon belül, mint a nőké. A NEET csoporton belül a férfiak a teljes létszám 53,15%-át teszik ki, míg a nők 46,84%-át. Tehát a férfiak a szegedi NEET csoporton belül 6,31%-kal többen vannak, mint a nők annak ellenére, hogy létszámuk mind Szeged teljes populációján belül, mind pedig a szegedi teljes 15-24 éves populáción belül jelentősen kevesebb, mint a nőké.

A KSH népszámlálási adatait a szegedi NEET csoportra vonatkozóan további két részre bontottam. A tanulmány módszertani fejezete már beszélt arról, hogy a szegedi NEET állományon belül megkülönböztethetjük azokat, akik aktívan munkát keresnek és azokat, akik ezt valamilyen ok(ok)ból nem teszik. Az első csoportot, *munkát kereső* NEET csoportnak nevezem, míg a másodikat, *munkát nem-kereső* NEET csoportnak hívom. A következő táblázat és a hozzá tartozó diagram az előző főadat-számok tovább bontásai a fent nevezett csoportokra.

3.a táblázat: Szeged 15-24 éves NEET populációja a munkát keresők és a nem-keresők, valamint ezek nemek szerinti bontásában (fő).

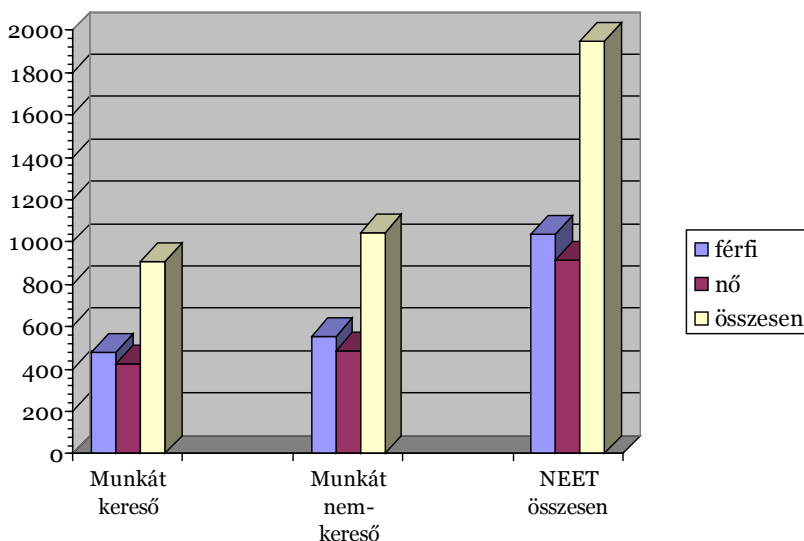
Cenzus:	NEET munkát keresők			NEET munkát nem-keresők		
	Férfi	Nő	Összesen	Férfi	Nő	Összesen
2011. okt. 01.	482	427	909	555	487	1042

Adatok forrása: KSH; saját szerkesztés

Látható, hogy amíg 909 fő a NEET csoporton belül munkát igyekszik találni, addig 1042 fő, tehát a többség nem is keres magának munkát. Valamint az is megfigyelhető, hogy mindkét csoportban a férfiak többen vannak, mint a nők; legyenek ők azok, akik keresik a munkát, vagy azok, akik ezt a reményt valamilyen oknál fogva már feladták. Továbbá 555 férfi nem is keresi a munkát, ami 73 fővel több, mint az a csoport, ahol a NEET-es férfi még hisz abban, hogy ha keres, akkor talál majd magának munkalehetőséget. Ebben az értelemben ez igaz a nőkre is; 60 fővel többen fordultak el a munkakereséstől, mint akik még erre a lehetőségre számítottak.

A táblázathoz tartozó diagram egymás mellé állítja a munkát kereső, a munkát nem-kereső NEET csoportot, valamint a szegedi NEET állományát összesen. Mindhárom diagramban a nemek arányát is külön feltüntettem.

3.a diagram: Szeged 15-24 éves NEET populációja a munkát keresők és a nem-keresők, valamint ezek nemek szerinti bontásában (fő).

Adatok forrása: KSH; saját szerkesztés

A diagram szemléletesen ábrázolja, hogy a munkát nem-keresők aránya magasabb a teljes NEET csoporton belül, mint azoké, akik keresik a különböző munkalehetőségeket. A teljes NEET populációján belül 53,40%-ban vannak azok, akik nem keresik a munkalehetőséget, míg 46,59%-a a teljes NEET csoportnak munkalehetőséget keresők. A férfiak mindhárom csoportban, vagyis a teljes NEET csoportban, valamint a munkát keresők és nem-keresők csoportjaiban is többen vannak. A munkát keresők csoportján belül a férfiak 6,05%-kal többen vannak, mint a nők. Érdekes az, hogy a munkát nem keresők között a férfiak aránya szintén magasabb, 6,53%-kal haladja meg ugyanebben a csoportban lévő nők arányát.

Vajon mi lehet annak az oka, hogy a teljes szegedi NEET csoporton belül többen vannak azok, akik munkát nem keresnek, mint azok, akik keresik a munkalehetőséget? A kérdésre további kutatások adhatnak kielégítő feleletet. Talán az egyik válasz a remény fogyatkozásában található meg. Kisebb azoknak a tábora, akik még hisznek abban, hogy munkakeresésük sikeres lesz.

Végül ezt a részt a teljes 15-24 éves szegedi populáció és azon belül a szegedi NEET csoport összehasonlításával fejezem be. Hiszen dolgozatom célja az volt, hogy választ adjak a következő kérdésre: *Mekkora a Szegeden élő teljes 15-24 éves populáción belül a NEET csoport aránya?* Ezeket az eddigiekben már megszokott táblázatos és diagramos formákban is ábrázolom, továbbá bemutatom az összes arányán belül a férfiak és a nők megoszlásait.

4. táblázat: Szeged teljes 15-24 éves populációja összehasonlítva a szegedi NEET populációval nemek szerinti bontásban a népszámlálási adat alapján (fő).

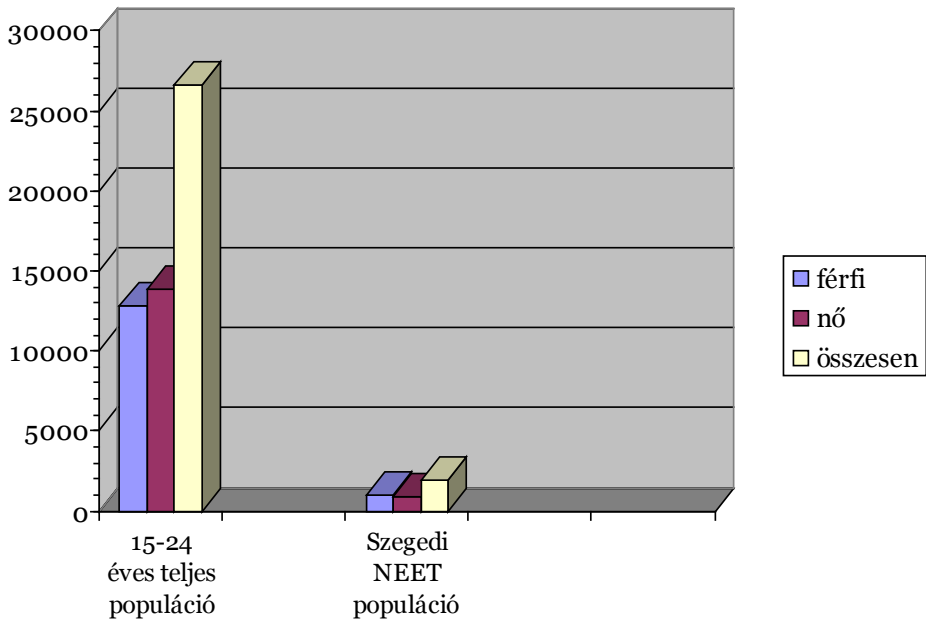
Cenzus:	15-24 éves teljes szegedi populáció			Szegedi NEET populáció		
	Férfi	Nő	Összesen	Férfi	Nő	Összesen
2011. okt. 01.	12782	13893	26675	1037	914	1951

Adatok forrása: KSH; saját szerkesztés

A negyedik táblázat bemutatja, hogy Szegeden 2011-ben a teljes 15-24 éves korcsoport nagysága 26675 fő volt. Ezen a csoporton belül közel kétezer fiatal munka nélkül volt, és sem az oktatási, sem pedig a képzési rendszerben nem jelent meg, vagyis NEET-es volt!

Tovább kutatandó feladat, hogy a szegedi NEET csoporton belül a férfiak száma miért több a nőkével összehasonlítva annak ellenére, hogy a teljes 15-24 éves populáción belül a férfiak 1111 fővel kevesebben voltak, mint a nők 2011-ben.

4. diagram: Szeged teljes 15-24 éves populációja összehasonlítva a szegedi NEET populációval nemek szerinti bontásban a népszámlálási adat alapján (fő).

Adatok forrása: KSH; saját szerkesztés

A diagram szemléletesen ábrázolja a szegedi NEET csoport nagyságát összehasonlítva a szegedi teljes 15-24 éves populáció nagyságával. Megállapítható, hogy a szegedi NEET populáció a teljes 15-24 éves korcsoporton belül 7,31%-ot tett ki 2011-ben. A NEET-es nők a teljes 15-24 éves korcsoport 6,57%-át tették ki, míg a NEET-es férfiak ugyanennek a csoportnak 8,11%-át. Tehát mintegy másfél százalékkal többen voltak a 15-24 éves teljes szegedi populáción belül 2011-ben a NEET-es férfiak, mint a NEET-es nők.

Ezekkel az adatokkal gyakorlatilag választ adtam a tanulmány központi kérdésére. A NEET csoport nagysága Szegeden 1951 fő volt 2011-ben a népszámlálási adatok alapján, amely 7,31%-a a teljes Szegeden a kutatási évben élő 15-24 éves korosztálynak. Ez a százalékarány igen jelentős egy olyan városban, mely lakosságát tekintve az ország harmadik legnagyobb városa (HEP, 2013), egyetemi karok sokaságával rendelkezik, nagy múltú oktatási és képzési rendszerei vannak, s fejlettségéből adódóan feltételeznénk, hogy az elérhető munkahelyek száma kielégítő.

A következő részében még mindig a KSH népszámlálási adatát vizsgálom, de azon belül áttérek a végzettség szerinti megoszlásokra.

A KSH adatállományában az iskolai végzettségeket négy kategóriába sorolja. Megkülönbözteti az általános iskola nyolcadik osztályával rendelkezőket, és ebbe a csoportba sorolja azokat is, akik ennél alacsonyabb végzettséggel rendelkeznek. A következő kategória a középfokú, de érettségi bizonyítvány nélküli végzettség, amihez szakmai oklevél járul. A harmadik kategória a középfokú érettségi, míg az utolsó csoportba sorolja a felsőfokú végzettségeket oklevelekkel. Az ötödik táblázatban ezeknek a kimutatását készítettem el a kutatási évből származó adatokkal.

5. táblázat: A szegedi NEET csoport iskolai végzettség szerinti megoszlása nemek szerinti bontásban a népszámlálási adat alapján (fő).

Cenzus	Ált. isk. 8. vagy alacsonyabb	Középfok érettségi nélkül, szakmai oklevéllel	Érettségi	Egyetem, főiskola, stb. oklevéllel	Összesen
2011. okt. 01.	342/231	216/133	418/437	61/113	1037/914
Összesen	573	349	855	174	1951

Adatok forrása: KSH; saját szerkesztés

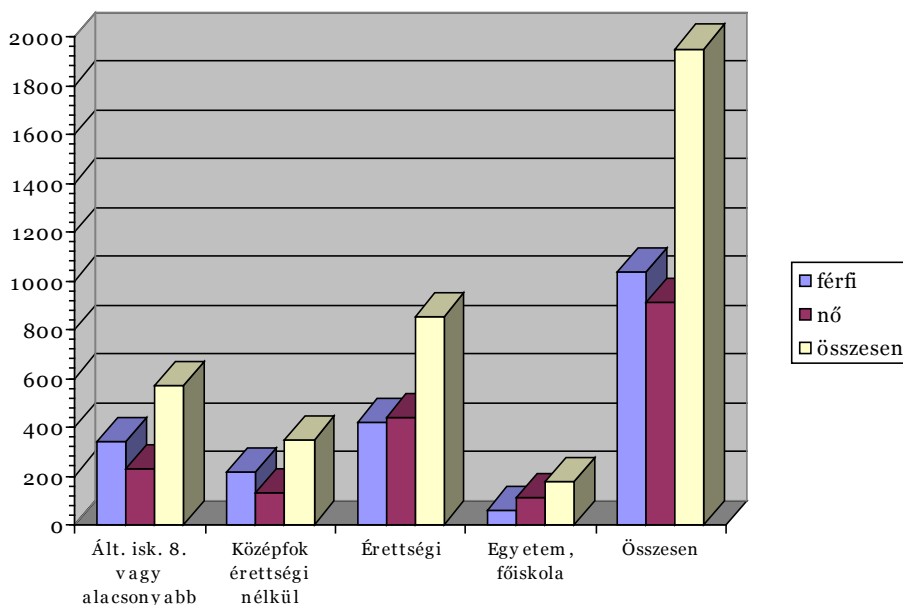
A táblázat úgy épül fel, hogy a különböző kategóriákban a nemek szerinti bontásokat egy rubrikában ábrázoltam, a férfiakat balról, a nőket jobbról. Alatta feltüntettem az arra a csoportra vonatkozó teljes sokaságot. Valamint a táblázat utolsó oszlopa mutatja a teljes szegedi NEET sokaság nagyságát, külön nemekre is lebontva.

Szemléletes, hogy az utolsó két kategóriát kivéve a férfiak száma minden esetben magasabb a nőkéénél. Ettől eltérés csak az érettségivel rendelkezőknél, valamint a felsőfokú végzettségek esetében van, ahol a nők aránya jelentősen magasabb a férfiakénál. Közel kétszer többen vannak a szegedi NEET állományon belül azok a nők, aki felsőfokú végzettséggel rendelkeznek, mint a férfiak; 113 fő aránylik a 61 főhöz.

Szintén fontosnak tartom kiemelni, hogy a középfokú érettségivel rendelkezők aránya a legmagasabb a végzettség szerinti megoszlások között, mintegy 855 fő, mely közelíti a teljes szegedi NEET csoport nagyságának feléhez. A második helyen, 573 fővel az általános iskola nyolc, vagy annál alacsonyabb végzettségekkel rendelkezők állnak. Ez szintén egy kimagaslóan nagy érték, mely egyben a veszélyeztetettségi szinteket is kijelöli. A számadatokból úgy tűnik, hogy két igazán veszélyeztetett csoport van a teljes szegedi NEET állományon belül. Egyrészt akik nagyon alacsony végzettséggel rendelkeznek, másrészt pedig azok, akik középfokú érettségivel próbálnak a munka világába elhelyezkedni.

Az ötödik táblázathoz tartozó diagram ezeket a számadatokat ábrázolja oszlopdiagramos formában a jobb szemléltethetőség kedvéért.

5. diagram: A szegedi NEET csoport iskolai végzettség szerinti megoszlása nemek szerinti bontásban a népszámlálási adat alapján (fő).

Adatok forrása: KSH; saját szerkesztés

A diagramon még szembeűnőbb, hogy a felsőfokú végzettségekkel rendelkezők aránya a legalacsonyabb a NEET csoporton belül. Ez a teljes NEET sokaságnak mintegy 8,91%-át teszi ki. Ez viszonylag alacsony érték, mely azt mutatja, hogy valószínűleg felsőfokú végzettségekkel nagyobb eséllyel tud a fiatal elhelyezkedni, mint ennél alacsonyabb végzettségekkel. Ez a szegedi adat korrelálni látszik a brit hasonló jellegű bontások adataival (Audit Commission, 2010).

Az igazán veszélyeztetettnek látszó csoportok, mint azt fentebb már említettem, az érettségivel rendelkezők, illetve a nagyon alacsony végzettséggel, vagy még azzal sem rendelkező fiatalok közössége. A teljes állományának 43,82%-át teszik ki azok, akik érettségivel rendelkeznek, míg 29,36%-ra tehető azok aránya, akik nagyon alacsony végzettséggel rendelkeznek.

A KSH népszámlálási adatainak zárásaként készítettem egy összefoglaló táblázatot az iskolai végzettségekre vonatkozóan, de úgy, hogy megkülönböztettem benne a munkát kereső és nem-kereső fiatalok adatait.

6. táblázat: A szegedi NEET csoport iskolai végzettség szerinti megoszlása a munkát keresők és nem-keresők, és azok nemek szerinti bontásban a népszámlálási adat alapján (fő).

Cenzus 2011. okt. 01	Ált. isk. 8. vagy alacsonyabb	Középfok érettségi nélkül, szakmai oklevéllel	Érettségi	Egyetem, főiskola, stb. oklevéllel	Összesen	Totál
Munkát keresők	116/69	121/57	200/213	45/88	482/427	909
Munkát nem-keresők	226/162	95/76	218/224	16/25	555/487	1042
Összesen:	342/231	216/133	418/437	61/113	1037/914	1951
Totál:	573	349	855	174	1951	

Adatok forrása: KSH; saját szerkesztés

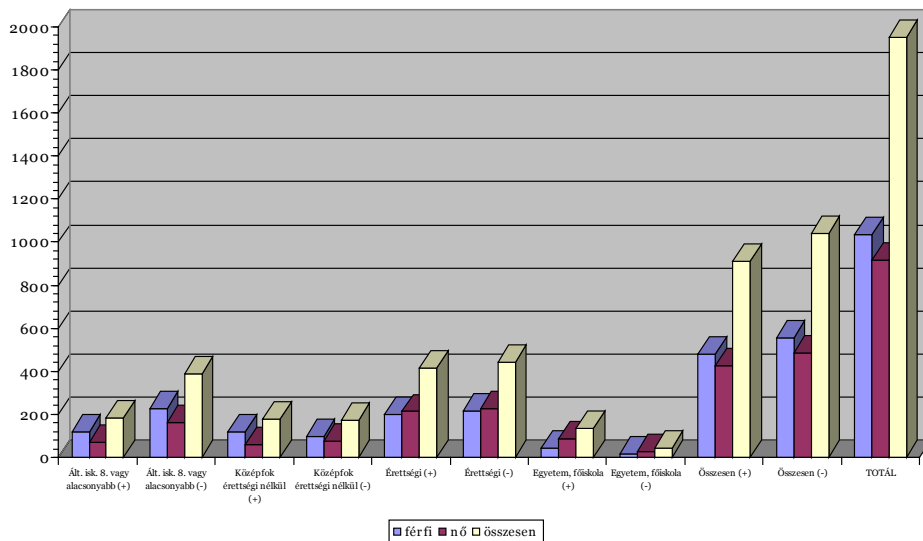
E részletesebb bontásban is megfigyelhető, hogy a férfiak létszáma a kategóriák jelentős részében magasabb, mint a nőké. Ez a felsőfokú végzettséggel rendelkezőknél változik meg, de ott már nagymértékben.

Továbbá az is látható, hogy a munkát nem-keresők létszáma összességében magasabb, mint a munkát keresők létszáma. Ugyanakkor az al csoportok vizsgálatából kiderül, hogy a középfokú, érettségi nélkül, de szakmai oklevéllel rendelkező férfiak, valamint a felsőfokú végzettséggel rendelkezők között többen vannak azok, akik NEET-es létállapotuk ellenére munkalehetőségeket keresnek. 121 szakmai oklevéllel rendelkező férfi igyekszik állást találni, míg arányait tekintve jelentősen kevesebb, 95 férfi dönt úgy, hogy munkát már nem is keres. Ezzel ellentétben azonban ebben a kategóriában 76 nő döntött úgy, hogy munkát már nem keres, míg 57 nő határozott úgy, hogy aktívan keresi azt. Ez mindenképpen szembetűnő az adatok vizsgálata során. Az már kevésbé, illetve talán jobban érthető, hogy a felsőfokú végzettséggel rendelkezők, legyenek akár férfiak, akár nők, többségükben munkát kívánnak vállalni, s kevesebben vannak azok, akik hasonló végzettségekkel rendelkeznek, de nem keresik az állásba jutás lehetőségét. Ez talán arra világít rá, hogy ha egy férfinak a NEET állományon belül van szakirányú végzettsége, illetve a legmagasabb végzettséggel rendelkezők, még hisznek abban, hogy eséllyel tudnak a jövőben álláslehetőséghez jutni. Viszont akik nagyon alacsony végzettséggel rendelkeznek, vagy végzettség nélküliek, illetve érettségijük van, talán kevésbé bíznak abban, hogy munkakeresésük sikeres lesz.

A táblázathoz tartozó záró diagram a fenti adatokat igyekszik ábrázolni oszlopdiagramok formájában. Az oszlopdiagramok alatt zárójelekben elhelyezett plusz (+), vagy mínusz (-) a munkát keresőket, illetve nem-keresőket indikálja. Így összesen tizenegy kategóriát tartalmaz a diagram. Bemutatja a négy különböző

végzettséget, és azon belül a keresők és nem-keresők arányait, ezeknek összesített képét, hasonló bontásokban. Végül, jobbról az utolsó diagram mutatja a teljes szegedi NEET csoport arányát.

6. diagram: A szegedi NEET csoport iskolai végzettség szerinti megoszlása a munkát keresők és nem-keresők, és azok nemek szerinti bontásában a népszámlálási adat alapján (fő).

Adatok forrása: KSH; saját szerkesztés

A két igazán veszélyeztetett csoport, az általános iskola nyolc osztályával rendelkezők, vagy még ezzel sem, illetve az érettségivel rendelkezők közt keresendők. Arányaikat tekintve ebben a két csoportban a legalacsonyabb végzettséggel rendelkező férfiak 66,08%-a, valamint a nők 70,12%-a a munkát nem-keresők kategóriájába tartozik. A csak érettségivel rendelkezők esetében ez az arány valamennyivel alacsonyabb, de itt is mind a férfiak, mind pedig a nők több mint fele (52,15% és 51,25%) nem keres elhelyezkedési lehetőséget.

A középfokú érettségi nélkül, de szakmai oklevéllel rendelkező férfiak között, valamint a felsőfokú végzettséget bírók arányaiban azonban már több az álláskeresők száma. Az első kategóriába eső férfiak 56,01%-a keresi a munkalehetőséget, míg a nők esetében ez ellentétes irányú folyamatot mutat, és ott 57,14%-a már úgy döntött, hogy nem keres munkát, s csak 42,86%-a az aktívan munkát kereső nők aránya. A felsőfokú végzettséggel rendelkezők kategóriájában mind a férfiak, mind pedig a nők arányaiban többen keresnek munkát (73,77% férfi és 77,87% nő), mint akik ugyanilyen végzettséggel rendelkeznek, de munkát nem keresnek.

E szerkezeti egység lezárásaként, a KSH 2011-es népszámlálási adataiból összefoglalásul a következők mondhatóak el. A szegedi NEET csoport nagysága

összehasonlítva azt a szegedi 15-24 éves korcsoporttal, arányait tekintve magas, a teljes 15-24 éves populációnak 7,31%-át tették ki a kutatási évben. A NEET csoporton belül a férfiak aránya magasabb (8,11%), mint a nők (6,57%) annak ellenére, hogy a férfiak jelentősen kevesebben vannak, mint a nők a teljes korcsoporton belül.

Szembetűnő továbbá az, hogy a NEET csoporton belül a munkát nem-keresők aránya magasabb (1042 – 909; 53,40% – 46,59%), mely mindenképpen indokol szociálpszichológiai vizsgálatokat is a szakpolitikai kutatások mellett.

Amennyiben részletesebben vizsgáljuk a szegedi NEET csoport végzettségre vonatkozó adatait, abból világosan látszik, hogy két csoport van az igazán veszélyeztetett kategóriában, eltekintve most attól, hogy önmagában a NEET csoport már kijelöl egy igen veszélyeztetett kategóriát. A nagyon alacsony végzettséggel bírók, vagy végzettség nélküliek, valamint a csak érettségivel rendelkezők problémáinak megoldása nem tűrhet halasztást. Itt is általánosságban megfigyelhető, hogy a NEET-es férfiak aránya magasabb, mint a nőké, sőt a férfiak között arányában többen vannak azok, akik munkát már nem is keresnek a megszerzett végzettségüktől függetlenül (53,51%). Egyetlen kivételt találtam csupán, ahol a munkát kereső férfiak aránya meghaladta a munkát nem-kereső férfiakét. Ezek azok, akik középfokú érettségivel ugyan nem rendelkeznek, de van szakmai oklevelük. Ebben a csoportban 56,01%-a a férfiaknak az aktív munkakereső NEET-es kategóriába tartozik. Itt a nők vannak többen, akik munkát már nem keresnek (57,14%). Valamint a legmagasabb végzettséggel rendelkezők között, legyenek akár férfiak, akár nők, többen vannak azok, akik munkalehetőséget aktívan keresnek.

3.2 NEET adatbázis elemzése az MK adatai alapján

Az elemzés előtt fontos kitérnem a Központ adatfelvételi idejére és a módszertani különbségekre, melyek megmutatkoznak a számadatokban.

Az MK a NEET-re vonatkozó adatokat 2011 decemberében vette fel, ami néhány hónapos eltérés a KSH adataival összehasonlítva. Vagyis a kutatási év ugyanaz, de nem ugyanabból a hónapból származnak az adatok. Továbbá a két szervezet módszertana is különböző az adatok felvételével kapcsolatban, mint azt korábban már részletesen is kifejtettem. Itt elég annyiban visszautalnom erre az elemzésre, hogy az MK csak azokat a fiatalokat veszi fel adatállományába, akik hivatalosan, mint álláskeresők regisztráltak az intézménynél. Ebbe a kategóriába azonban csak akkor kerülhetnek, ha a regisztrációjuk mellett semmilyen oktatási vagy képzési rendszernek sem tagjai; vagyis NEET-esek.

Még egy fontos eltérésre kell felhívnom a figyelmet az MK adataival kapcsolatban. A Központ nem 15-24 éves korcsoportban adja meg az adatokat, hanem 18 év és alatta, 19 év, valamint 20-24 éves alcsoportokban. Ez mindenképpen különbséget mutat a KSH adataival összehasonlítva. A Központ munkatársával folytatott

beszélgetésem szerint a 18 év és alatta korcsoport megközelítőleg a 17-18 évesek alcsoportját rejti magában. Ez a bontás azonban újabb kutatási lehetőségeket is biztosít a jövőben. Az MK adatait tanulmányozva a különböző korcsoportok szétválasztására is van lehetőség, melyből arra lehet következtetni, hogy melyik az igazán veszélyeztetett korcsoport a NEET állományon belül.

A fenti különbségek egyrészt arra utalnak, hogy a szegedi NEET csoport statisztikai nagyságánál figyelembe kell venni a 2011. október és december, vagyis a két adatfelvétel között eltelt időszakot. A NEET csoport nem egy homogén közösség, a tagok benne folyamatosan változhatnak. Egy bizonyos változás akár megtörténhetett ebben a néhány hónapban is; erre vonatkozó pontos adatokat nem lehet megállapítani. Másrészt a szegedi NEET csoport nagysága az MK adatai szerint biztosan alacsonyabb, mint a KSH adatai, mely egyrészt adódik a módszertani különbségekből, másrészt pedig abból a tényből, hogy nem a 15-24 éves teljes korosztályt dolgozza fel a Központ. Ezek figyelembevételével elemzem az MK NEET-re vonatkozó adatait.

Az MK adataihoz tartozó első táblázat, ami sorban a hetedik, a szegedi NEET csoport adatállományát mutatja be nemek szerinti bontásban is.

7. táblázat: A szegedi NEET populációja nemek szerinti bontásban az MK adatai alapján (fő).

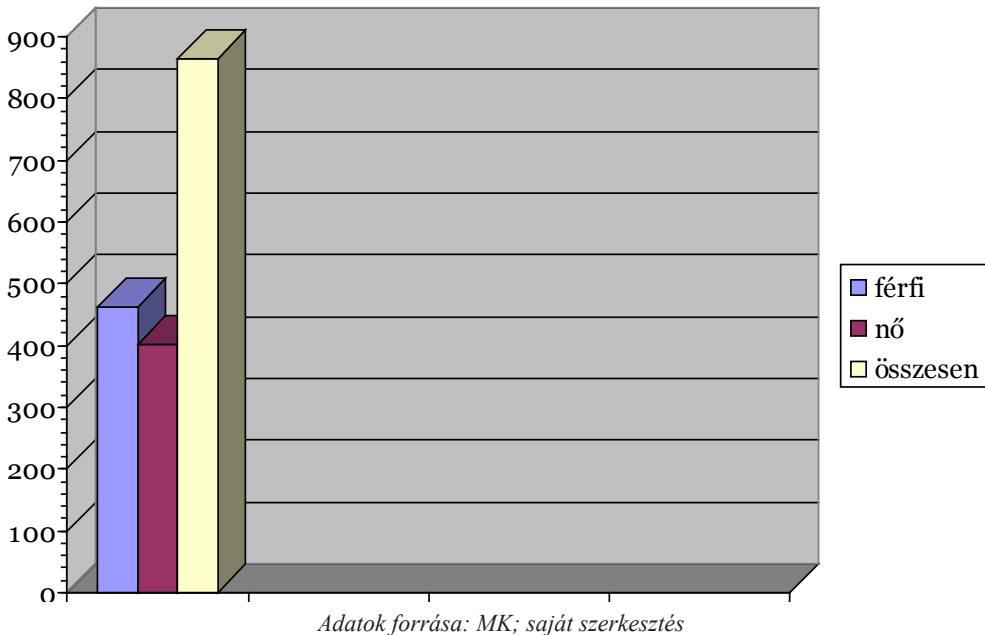
Regisztráltak száma zárónapon:	Férfi	Nő	Összesen
2011. december	462	402	864

Adatok forrása: MK; saját szerkesztés

A táblázatból kitűnik, hogy 2011. decemberében Szeged városában 864 fő regisztrált, mint álláskereső, vagyis a NEET csoporthoz tartozott. Akár csak a KSH adatainál, itt is megfigyelhető, hogy a férfiak létszáma nagyobb, mint a nőké, 60 fővel. Tehát megállapítható, hogy a férfiak nagyobb veszélynek vannak kitéve, hogy fiatalon a NEET csoportba tartozzanak, hiszen létszámuk Szeged város lakosságát, valamint a 15-24 éves teljes korosztályt tekintve jelentősen alacsonyabb, mint a nőké, és ez a fogyás tendenciózusnak tűnik, ugyanakkor számuk a NEET csoporton belül magasabb, mint a nők létszáma.

A táblázathoz tartozó ábra oszlopdiaagramok formájában mutatja be a szegedi NEET csoport képét a Központ adatai alapján. Hasonlóan az eddigiekhez, megkülönböztettem a férfiakat, a nőket, valamint a teljes állományt.

7. diagram: A szegedi NEET populációja nemek szerinti bontásban az MK adatai alapján (fő).

A férfiak aránya a teljes szegedi NEET sokaságon belül 53,47%-ot tesz ki, míg a nők aránya 46,53%. Tehát arányait tekintve az MK kevesebb NEET-be tartozó fiatalot tart számon Szeged városában, de hasonlóan a KSH adataihoz, itt is elmondható, hogy a férfiak nagyobb számban vannak jelen, mint a nők.

A szegedi MK évente alkalmaz adatfelvételeket, és készít kimutatásokat. Így nemcsak 2011-es adatokból lehetett NEET-kimutatást készíteni, hanem az azóta eltelt időszakból is, vagyis egészen 2014-ig tudtam adatokat gyűjteni a szegedi NEET csoport nagyságára vonatkozóan. A következő táblázat és a hozzá tartozó diagram ezeket az adatokat mutatja be.

8. táblázat: A szegedi NEET populációja nemek szerinti bontásban az MK adatai alapján (fő).

Regisztráltak száma zárónapon:	Férfi	Nő	Összesen
2011. december	462	402	864
2012. december	539	457	996
2013. december	337	379	716
2014. december	374	339	713

Adatok forrása: MK; saját szerkesztés

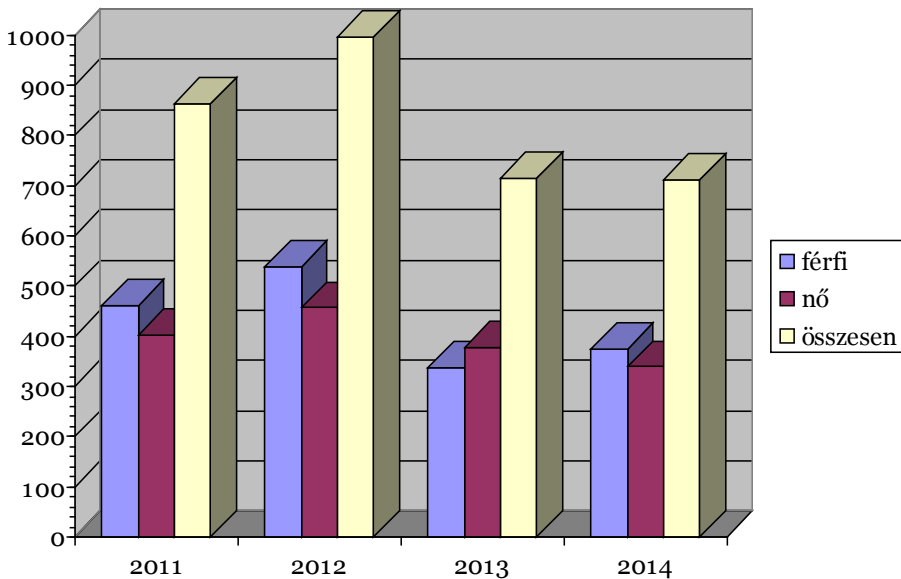
Mint ahogyan a 2011-es adatok decemberiek, úgy a következő három év adatai is ebből a hónapból származnak. A számokból szembetűnő, hogy a kutatási évem, valamint a következő, 2012-es esztendő között a NEET csoport létszáma jelentősen növekedett. A kiinduló 864 főről a NEET csoport 996 főre duzzadt, ami 132 fős gyarapodást jelentett.

Ezt követően azonban egy igen jelentős számbeli csökkenés figyelhető meg, s ez a folyamat sokkal enyhébb ütemben ugyan, de folytatódott 2014-ben is. 2013-ra a szegedi NEET csoport nagysága 280 fővel csökkent, így összesen 716 főre apadt, s 2014-re folytatódott a folyamat, s az intézmény ebből az évből már csak 713 főt regisztrált, mint NEET-est.

A férfiak és a nők arányában is ugyanez a tendencia figyelhető meg, bár érdekes, hogy a férfiak létszáma 2012-re nagyobb arányban nőtt, mint a nőké. Ebben az évben a férfi NEET-esek létszáma 77 fővel gyarapodott, míg a nők összesen 55 fővel lettek többen. A következő, 2013-as esztendő is figyelemre méltó, hiszen a négy év adatait átnézve, valamint reflektálva a KSH adataira, ez az egyetlen év, ahol a férfiak száma kevesebb, mint a nőké. 337 férfi aránylik a 379 nőhöz. 2014-ben már ismét visszaáll a megszokott „rend”; a férfiak száma emelkedik, s ezzel meghaladja a nőkéét, de egyben meghaladják saját korábbi évben mért adataikat, s a csoport 374 főre duzzadt. A nők állománya viszont csökkent, és ezzel beállt egy kismértékű, de újabb csökkenés a teljes szegedi NEET csoporton belül.

Az idetartozó diagram ezeket a változásokat mutatja be szemléletesen a már eddig megszokottak szerint; a férfiakat és nőket is külön színnel jelöltem, akár csak a teljes populációra vonatkozó oszlopokat.

8. diagram: A szegedi NEET populációja nemek szerinti bontásban az MK adatai alapján (fő).

Adatok forrása: MK; saját szerkesztés

A diagramok jól mutatják, hogy a kiinduló értékhez képest 2012-ben a NEET csoport aránya jelentősen növekedett. Mintegy 13,26%-kal nőtt a teljes szegedi NEET állomány, s ezen belül a férfiak száma 14,29%-kal, míg a nők aránya 12,04%-kal növekedett. 2013-ban pedig már egy jelentős csökkenés figyelhető meg az állományon belül. A szegedi NEET csoport összlétszáma 28,12%-kal csökkent az előző évhez viszonyítva, s ezen belül a férfiak aránya egy igen jelentős csökkenést mutat, s ezzel 2013-ban először a nők létszáma meghaladta a férfiakét. A teljes NEET állományon belül a férfiak létszáma 37,48%-os csökkenést mutat, míg a nők esetében ezzel szemben a csökkenés csak 17,07%-os volt. A 2014-es évben a férfiak létszáma ahhoz képest ismét drasztikusan nőtt, hogy a nőké, az előző évhez viszonyítva csökkent. A férfiak létszáma ebben az évben 9,9%-kal nőtt meg, míg a nők létszáma 10,56%-kal csökkent. Így alakult ki az összlétszámon belül a minimális, 0,42%-os csökkenés.

Azt további kutatásoknak kell bizonyítani, hogy 2012-ben miért növekedett összességében a szegedi NEET csoport aránya az MK adatállományában, mint ahogyan további vizsgálatok mutathatnak rá az ezt követő csökkenés okaira is. Továbbá azt is érdemes vizsgálni a jövőben, hogy mi történhetett 2013-ban, amikor a férfiak létszáma ebben az évben először, és az eddigi vizsgálatok szerint utoljára is, alul maradt a nőkével szemben. Erre a gondolatmenetre röviden a záró fejezetben még utalni fogok.

Visszatérve eredeti célomhoz, és a 2011-es kutatási évet vizsgálva tovább, ennek az alfejezetnek zárásaként a következőkben az MK iskolai végzettségekre vonatkozó adatait dolgozom fel és elemzem a szegedi NEET csoportra vonatkozóan táblázatos és diagramos formában is.

9. táblázat: A szegedi NEET csoport iskolai végzettség szerinti megoszlása az MK adatai alapján (fő).

Iskolai végzettségek:	Összesen/Fő:
Ált. isk. végzettség nélkül	8
Ált. isk. végzettség	250
Szakmunkásképző	114
Szakiskola	28
Szakközépiskola	236
Technikum	27
Gimnázium	156
Főiskola	26
Egyetem	19
Totál:	864

Adatok forrása: MK; saját szerkesztés

Az szembetűnő, hogy az MK részletesebb bontásban közli a különböző iskolai végzettségeket a KSH módszerével összehasonlítva, ugyanakkor azonban az erre vonatkozó adatokat nem közli nemek szerinti bontásban.

Kilenc kategóriát különböztet meg ez a szervezet az iskolai végzettségeket illetően. A legalacsonyabb végzettséget két részre bontja, s megkülönböztet általános iskolai végzettséggel rendelkezőket és azokat, akik még ezzel sem rendelkeznek. Az összes adathoz viszonyítva igen jelentős azoknak a létszáma, akik gyakorlatilag a mai magyar viszonylatokat figyelembe véve nem rendelkeznek jelentősebb iskolai végzettséggel. Ők összesen 258 főt tettek ki a teljes szegedi NEET állományon belül, akiket az MK számon tart.

A következő kategória az úgynevezett középfokú végzettség, melyet további öt kategóriára bont a Központ. Ezek összlétszáma teszi ki a NEET állományon belül a legnagyobb csoportot, 561 főt. Ezt a kategóriát azonban további alkategóriákra lehet bontani, s megkülönböztethetünk olyan középfokú végzettségeket, melyek csak szakmát biztosítanak a fiatalnak (szakmunkásképző és szakiskola), melyek szakmát és érettségit is adnak egyben (szakközépiskola, technikum), valamint azt a formát, amely csak érettségit biztosít (gimnázium), arra predesztinálva a tanulót, hogy felsőfokú tanulmányokat folytasson. Így az 561 fő a következő arányokban oszlik meg: 142 főnek van szakmája, de nincs érettségitje. 263 fő rendelkezik az állományon belül szakmával és érettséggel is egyben. Míg 156 fő gimnáziumi érettséggel rendelkezik.

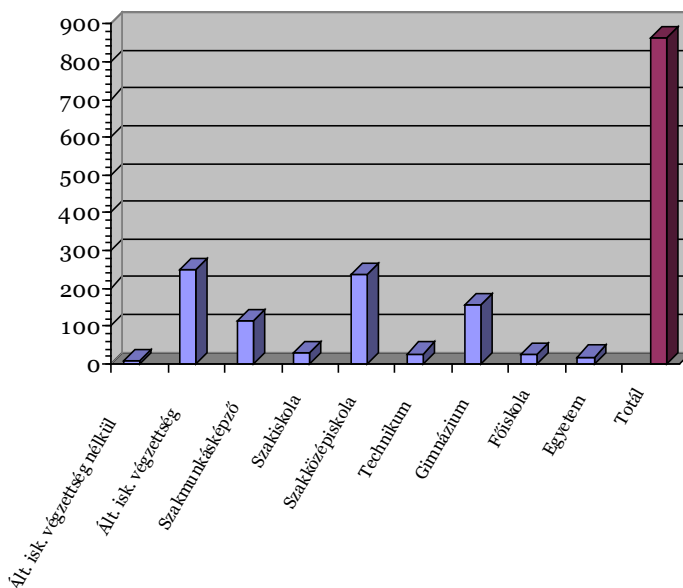
A sort a felsőfokú iskolai végzettségek zárják, melyek közül 26 fő főiskolai, míg 19 fő egyetemi diplomával rendelkezett a tárgyévben.

Érdekes megfigyelni azt, hogy az adatok között négy kiugróan magas számot találhatunk, mindegyik meghaladja a 100 főt, s ezekhez képest a maradék öt kategóriába tartozók elenyésző számban regisztráltak. Legtöbben az általános iskolai végzettséggel rendelkezők vannak, összesen 250 fő. Őket követi a szakközépiskolai tanulók száma, akik szakmával és érettségivel is rendelkeznek egyben. Összesen 236 fő tartozott ide a vizsgált évben. A harmadik helyen a kizárólag gimnáziumi érettségivel rendelkezők helyezkednek el, összesen 156 fő. A sort a szakmunkásképző végzettséggel rendelkező fiatalok zárták, akik szakmával igen, de érettségivel nem rendelkeztek. Ők a teljes létszámon belül 114 főt tettek ki. Ezek a fiatalok összesen 756 főt számláltak az összlétszámból, míg a fennmaradó öt kategóriába összesen csak 108 fő tartozott.

A számadatok mutatják az igazán veszélyeztetett kategóriába tartozókat a teljes NEET állományon belül. Ezek arányait tekintve a középfokú végzettségekkel rendelkezők, valamint azok, akik a legalacsonyabb végzettséggel, vagy még azzal sem rendelkeztek.

A táblázathoz tartozó oszlopdiagram szemléletesen mutatja is az arányok nagyságait, kijelölve ezzel az amúgy is veszélyeztetett csoporton belül azokat, akikre még fokozottabban kell figyelmet szentelni.

9. diagram: A szegedi NEET csoport iskolai végzettség szerinti megoszlása az MK adatai alapján (fő)

Adatok forrása: MK; saját szerkesztés

A diagramon jól látszanak a kategóriák, valamint az a három, illetve négy csoport, akik az általam igen veszélyeztetettnek nevezett kategóriába tartoznak.

Legmagasabb értéket azok mutatják, akik csak általános iskolai végzettséggel rendelkeznek. Ezek a teljes NEET populáción belül 28,93%-ot tettek ki. Őket követik a szakközépiskolai végzettséggel rendelkezők 27,45%-kal. Harmadik helyen a gimnáziumi érettségivel rendelkezők állnak, az összlétszám 18,05%-át téve ki. A sort a szakmunkásképző iskolai végzettségével rendelkezők zárják, 13,19%-kal. Ők összesen 756 főt tettek ki, ami a teljes NEET állománynak a 87,5%-a volt 2011 decemberében.

Rövid összehasonlításban érdemes utalnom arra, hogy a KSH adatai szerint a legalacsonyabb végzettségűek a legveszélyeztetettebbek, valamint a középfokú végzettséggel rendelkezők közül azok, akik érettségivel rendelkeznek. Vagyis az adatok összehasonlítva korrelálnak egymással, kiemelvén a legnagyobb rizikófaktort jelentő csoportot, a legalacsonyabb végzettségűeket. Továbbá a KSH az egyik középfokú kategóriáját csak érettségiként határozza meg, az MK azonban ezt a kategóriát már ketté bontja, megkülönböztetve a szakközépiskola (a technikum itt nem játszik jelentős szerepet) és a gimnázium kategóriáit. Amennyiben azonban a két kategóriát, a szakközépiskola és a gimnázium adatait, amelyek szintén adnak érettségit, összeadom, akkor ezek az adatok is nagymértékű hasonlóságot mutatnak a KSH idevontatkozó arányaival.

3.3 NEET adatbázis elemzése a két adatközlő adatainak összehasonlítása alapján

A tanulmány fő részének zárásaként a szegedi NEET csoport statisztikai nagyságára vonatkozó adatokat hasonlítom össze két adatközlőm, a KSH, valamint az MK adatai alapján. Ezzel az eljárással igyekszem bizonyítani dolgozatom elején megfogalmazott hipotézisemet, miszerint a két adatközlő módszertani eljárásaiból adódó különbségek miatt feltételezhető, hogy a szegedi NEET csoport aránya magasabb a hivatalosan regisztrált NEET csoport arányánál. Két összefoglaló táblázatban, valamint a hozzájuk tartozó diagramokban bemutatott adatok alapján végzem bizonyítási eljárásomat.

Az első ide vonatkozó táblázat a KSH, valamint az MK NEET-re vonatkozó adatait összesíti és mutatja be. Az eddigiekhez hasonlóan az adatokban megkülönböztetem a férfi és a női létszámokat, valamint jobbról az utolsó oszlopban mutatom be a teljes NEET állomány létszámát a két adatközlő szerint.

10. táblázat: Összefoglaló táblázat a szegedi NEET populációról nemek szerinti bontásban a KSH és az MK adatai alapján (fő/%).

A mintavételek időpontja:	Férfi	Nő	Összesen
2011. október KSH	1037	914	1951
2011. december MK	462	402	864
Nem regisztrált/Fő	575	512	1087
Nem regisztrált/%	55,45%	56,02%	55,72%

Adatok forrása: KSH és MK; saját szerkesztés

A táblázat szemléletesen ábrázolja, hogy a 2011-es népszámlálási adatok szerint Szegeden a NEET csoport nagysága 1951 főt tett ki. Ez a nemek szerint úgy oszlott meg, hogy 1037 fő volt férfi közöttük, míg a nők létszáma kevesebb volt, 914 főt tett ki.

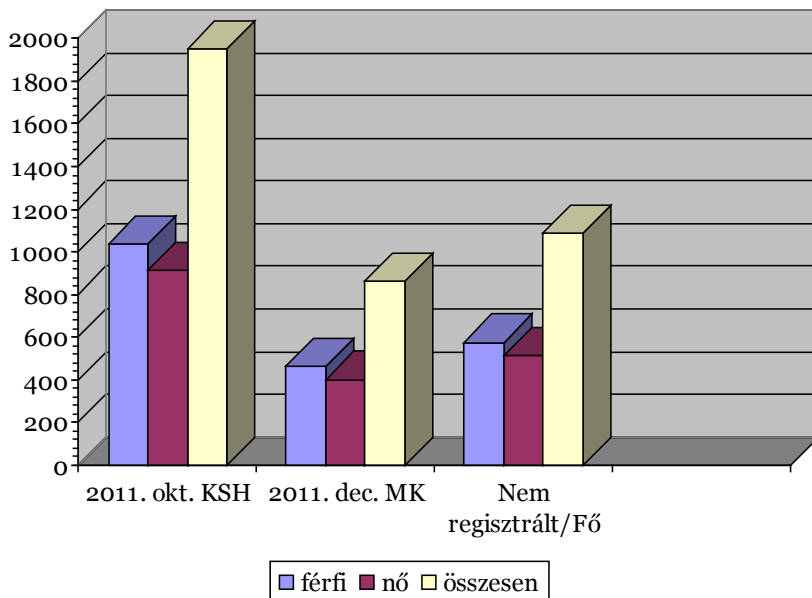
Ugyanebben az évben az MK-nál mindösszesen 864 fő regisztrált, mint NEET-es. Itt a nemek szerinti megoszlás a következő volt: 462 férfi és 402 nő.

A nemek szerinti bontás alapján ugyanaz a tendencia figyelhető meg a két intézmény adatainak az összehasonlításánál, mint az korábban már látható volt az egyes szervezetek adatainak elemzésénél. Vagyis a férfi NEET-esek létszáma magasabb a női NEET-esekénél. Megfigyelhető ez annak ellenére, hogy mind a Szeged város teljes lakosságára, mind pedig a szegedi teljes 15-24 éves korosztályra az a jellemző, hogy a férfiak létszáma alacsonyabb, mint a nőké.

A két adatközlő általi NEET csoportra vonatkozó adatok összehasonlításából kiderül, hogy 1087 olyan 15-24 éves korosztályba tartozó fiatal élt Szegeden 2011-ben, akik nem dolgoztak, és sem az oktatási, sem pedig a képzési rendszernek nem voltak tagjai, vagyis NEET-esek, de nem regisztráltak, mint álláskereső a Munkaügyi Központban. Ez azt jelenti, hogy az MK látóterébe 1087 NEET-es fiatal be sem került, róluk a számadatokon kívül gyakorlatilag nem tudunk semmit sem! Ez nemek szerinti bontásban 575 férfit és 512 nőt jelentett 2011-ben.

A táblázathoz tartozó diagram ezeket a számadatokat mutatja be oszlopdiagramok formájában.

10. diagram: Összefoglaló diagram a szegedi NEET populációról nemek szerinti bontásban a KSH és az MK adatai alapján (fő).

Adatok forrása: KSH és MK; saját szerkesztés

Az előbbieket százalékos arányokban kifejezve látható, hogy a teljes szegedi NEET csoporton belül 55,72% olyan NEET-es, akik nem regisztráltak az MK-ban, vagyis a teljes szegedi NEET állománynak gyakorlatilag több mint a feléről nem tudunk semmit sem. Ez a férfiak 55,45%-a, a nőknek pedig az 56,02%-át jelenti.

Az utolsó táblázatban még egy további bontást alkalmaztam, amire a KSH adatai adták meg a lehetőséget. A KSH adataiból nyerhető teljes szegedi NEET állományt tovább lehetett bontani a munkát keresők és az azt nem-keresők csoportjára. Ezeket az adatokat egybe vettem az MK NEET-re vonatkozó adataival.

11. táblázat: Összefoglaló táblázat a szegedi NEET populációról a KSH és az MK adatai alapján (fő).

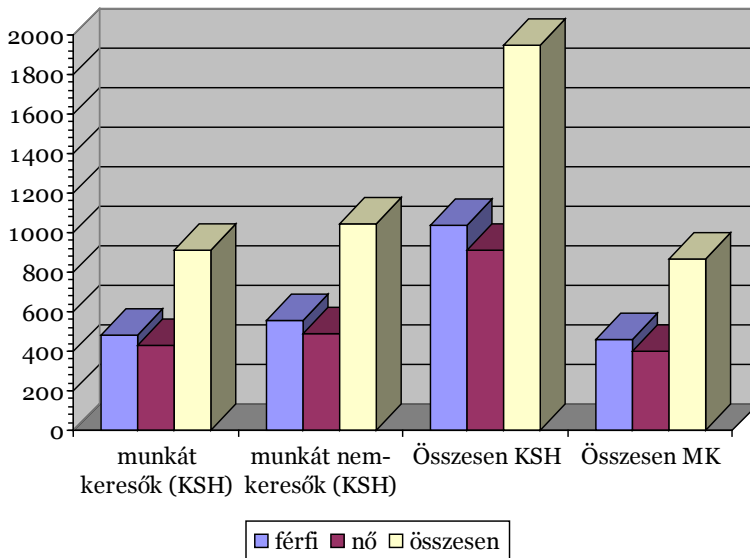
A mintavételek időpontja:	Munkát keresők (KSH)	Munkát nem-keresők (KSH)	Összesen KSH	Összesen MK
2011. október KSH	909	1042	1951	
2011. december MK				864

Adatok forrása: KSH és MK; saját szerkesztés

A táblázat szerint 2011-ben a KSH felmérése alapján 909 fő volt olyan NEET-es, aki munkát keresett, míg ennél többen, 1042 fő döntött úgy, hogy ezzel a lehetőséggel nem él. Nagyon érdekes megfigyelni azt, hogy a munkát kereső NEET csoportba tartozók létszáma közel azonos az MK adatbázisában található regisztrált NEET csoport nagyságával. A különbség mindösszesen 45 fő. Vagyis valószínűséggel bírhat az a feltételezés, hogy a KSH adatai szerint munkát kereső NEET csoportba tartozó 15-24 éves fiatalok egy jelentős része regisztrált az MK-nál helyzetének javítása érdekében. Ugyanakkor 1042 fő nem választotta ezt az utat. Ennek okait ez a kutatás nem tudja kimutatni.

A táblázathoz tartozó záró diagram a fenti adatokat mutatja be oszlopdiagramok formájában. A négy bemutatott diagramban a nemek szerinti bontásokat is jelöltem.

11. diagram: Összefoglaló diagram a szegedi NEET populációról a KSH és az MK adatai alapján (fő).

Adatok forrása: KSH és MK; saját szerkesztés

A diagram szemlélteti, hogy a munkát kereső NEET csoportba tartozók aránya 46,59% a teljes szegedi NEET csoport nagyságához képest, míg ugyanehhez viszonyítva a munkát nem-keresők aránya 53,41%. Abban az esetben, ha az MK által regisztrált NEET csoport nagyságát hasonlítom össze a KSH adataira támaszkodó munkát kereső NEET csoport nagyságával, a következő állapítható meg: A KSH adatai alapján a szegedi teljes NEET csoportnak 2011-ben 46,59%-a volt olyan, aki aktívan kereste a munkalehetőségeket, míg a regisztrált NEET-esek száma az MK szerint összehasonlítva a teljes szegedi NEET populációval 44,28%. A különbség mindösszesen 2,31%.

A fenti adatokra támaszkodva, úgy gondolom, bizonyítottam, hogy hipotézisem helytálló volt, miszerint, 2011-ben a szegedi NEET csoport aránya magasabb (sőt jelentősen magasabb) volt, mint a hivatalosan regisztrált NEET csoport aránya.

Az adatokkal kapcsolatos hibahatárok ismertetését, valamint a rendelkezésemre álló adatokból levonható következtetéseket az utolsó fejezetben teszem meg.

4. KONKLÚZIÓ

A tanulmány célkitűzésében a szegedi NEET csoport nagyságát kívánta meghatározni két adatközlő statisztikai adatai alapján.

A KSH népszámlálási adataiból összefoglalásul a következők mondhatóak el. A szegedi NEET csoport nagysága összehasonlítva azt a szegedi 15-24 éves korcsoporttal, arányait tekintve magas, a teljes 15-24 éves populációnak 7,31%-át tették ki a kutatási évben. A NEET csoporton belül a férfiak aránya magasabb (8,11%), mint a nőké (6,57%) annak ellenére, hogy a férfiak jelentősen kevesebben vannak, mint a nők a teljes korcsoporton belül.

Szembetűnő továbbá az, hogy a NEET csoporton belül a munkát nem-keresők aránya magasabb (1042 – 909; 53,40% – 46,59%), mely mindenképpen indokolja a már általam korábban említett szociálpszichológiai vizsgálatokat is a szakpolitikai kutatások mellett.

Amennyiben részletesebben vizsgáljuk a szegedi NEET csoport végzettségre vonatkozó adatait, abból világosan látszik, hogy két csoport van az igazán veszélyeztetett kategóriában, eltekintve most attól, hogy önmagában a NEET csoport már kijelöl egy igen veszélyeztetett kategóriát. A nagyon alacsony, vagy iskolai végzettség nélküliek, valamint a csak érettségivel rendelkezők problémáinak megoldása nem tűrhet halasztást. Itt is általánosságban megfigyelhető, hogy a NEET-es férfiak aránya magasabb, mint a nőké, sőt a férfiak között arányaiban többen vannak azok, akik munkát már nem is keresnek a megszerzett végzettségüktől függetlenül (53,51%). Egyetlen kivételt találtam csupán, ahol a munkát kereső férfiak aránya meghaladta a munkát nem-kereső férfiakét. Ezek azok, akik középfokú érettségivel ugyan nem rendelkeznek, de van szakmai oklevelük. Ebben a csoportban 56,01%-a a férfiaknak az aktív munkakereső NEET-es kategóriába tartozik. Itt a nők vannak többen, akik munkát már nem keresnek (57,14%). Valamint a legmagasabb végzettséggel rendelkezők között, legyenek akár férfiak, akár nők, többen vannak azok, akik munkalehetőséget aktívan keresnek.

Az MK adataiból a következők állapíthatók meg a szegedi NEET csoporttal kapcsolatban. Az MK adatbázisában 864 regisztrált NEET-est tartott számon a kutatási évben. A férfiak aránya a teljes szegedi NEET sokaságon belül 53,47%-ot tett ki, míg a nők aránya 46,53%. Tehát arányait tekintve a Központ kevesebb NEET-be

tartozó fiatalot tart számon Szeged városában, de hasonlóan a KSH adataihoz, itt is elmondható, hogy a férfiak nagyobb számban vannak jelen, mint a nők.

Az MK adatbázisa lehetőséget biztosított, hogy nyomon kövessem a szegedi NEET csoport alakulását a következő években. Mindamellet ezek az adatok tájékoztató jellegűek, hiszen csak azt a populációt mutatja be, amelyik regisztrált a Központnál. A kiinduló értékhez képest 2012-ben a NEET csoport aránya jelentősen növekedett. Mintegy 13,26%-kal nőtt a teljes szegedi NEET állomány, s ezen belül a férfiak száma 14,29%-kal, míg a nők aránya 12,04%-kal növekedett. 2013-ban pedig már egy jelentős csökkenés figyelhető meg az állományon belül. A szegedi NEET csoport összlétszáma 28,12%-kal csökkent az előző évhez viszonyítva, s ezen belül a férfiak aránya egy igen jelentős csökkenést mutat, s ezzel 2013-ban először a nők létszáma meghaladta a férfiakét. A teljes NEET állományon belül a férfiak létszáma 37,48%-os csökkenést mutat, míg a nők esetében ezzel szemben a csökkenés csak 17,07%-os volt. A 2014-es évben a férfiak létszáma ahhoz képest ismét jelentősen nőtt, hogy a nőké, az előző évhez viszonyítva, csökkent. A férfiak létszáma ebben az évben 9,9%-kal nőtt meg, míg a nők létszáma 10,56%-kal csökkent. Így alakult ki az összlétszámon belül a minimális, 0,42%-os csökkenés.

Az MK adatbázisa részletesebb bontásban közli az iskolai végzettségekkel kapcsolatos adatait. Munkámban kimutattam azokat a kategóriákat, melyek véleményem szerint a leginkább veszélyeztetettnek nevezhetők. Legmagasabb értéket azok mutatják, akik csak általános iskolai végzettséggel rendelkeznek. Ezek a teljes NEET populáción belül 28,93%-ot tettek ki. Őket követik a szakközépiskolai végzettséggel rendelkezők 27,45%-kal. Harmadik helyen a gimnáziumi érettségivel rendelkezők állnak, az összlétszám 18,05%-át téve ki. A sort a szakmunkásképző iskolai végzettségével rendelkezők zárják, 13,19%-kal. Ők összesen 756 főt tettek ki, ami a teljes NEET állománynak a 87,5%-a 2011 decemberében.

Hipotézisemben abból indultam ki, hogy a KSH és az MK módszertani eljárásainak különbözősége miatt feltételezhető, hogy a szegedi NEET csoport létszáma magasabb, mint a hivatalosan regisztrált NEET csoport nagysága. Ezt igazolta a két adatközlő statisztikai adatainak összehasonlítása.

A 2011-es népszámlálási adatok szerint Szegeden a NEET csoport nagysága 1951 főt tett ki. Ez a nemek szerint úgy oszlott meg, hogy 1037 fő férfi volt közöttük, míg a nők létszáma kevesebb, 914 főt tett ki.

Ugyanebben az évben az MK-nál mindösszesen 864 fő regisztrált, mint NEET-es. Itt a nemek szerinti megoszlás a következő volt: 462 férfi és 402 nő.

A nemek szerinti bontás alapján ugyanaz a tendencia figyelhető meg a két intézmény adatainak összehasonlításánál. Vagyis a férfi NEET-esek létszáma magasabb a női NEET-esekénél. Megfigyelhető ez annak ellenére, hogy mind Szeged város teljes lakosságára, mind pedig a szegedi teljes 15-24 éves korosztályra az a jellemző, hogy a férfiak létszáma alacsonyabb, mint a nőké.

A két adatközlő általi NEET csoportra vonatkozó adatok összehasonlításából kiderült, hogy 1087 olyan 15-24 éves korosztályba tartozó fiatal élt Szegeden 2011-ben, akik nem dolgoztak, és sem az oktatási, sem pedig a képzési rendszernek nem voltak tagjai, vagyis NEET-esek, de nem regisztráltak, mint álláskeresők az MK-ban. Ez azt jelenti, hogy az MK látóterébe 1087 NEET-es fiatal be sem került, róluk a számadatokon kívül gyakorlatilag nem tudunk semmit sem! Ez nemek szerinti bontásban 575 férfit és 512 nőt jelentett 2011-ben.

A KSH adataiból nyerhető teljes szegedi NEET állományt tovább lehetett bontani a munkát keresők és az azt nem-keresők csoportjára. 2011-ben a KSH felmérése alapján 909 fő volt olyan NEET-es, aki munkát keresett, míg ennél többen, 1042 fő döntött úgy, hogy ezzel a lehetőséggel nem él. Figyelemre méltó, hogy a munkát kereső NEET csoportba tartozók létszáma közel azonos az MK adatbázisában található regisztrált NEET csoport nagyságával. A különbség mindösszesen 45 fő. Az MK által regisztrált NEET csoport nagyságát összehasonlítva a KSH adataira támaszkodó munkát kereső NEET csoport nagyságával, megállapítható, hogy a KSH adatai alapján a szegedi teljes NEET csoportnak 2011-ben 46,59%-a volt olyan, aki aktívan kereste a munkalehetőségeket, míg a regisztrált NEET-esek száma az MK szerint összehasonlítva a teljes szegedi NEET populációval 44,28%. A különbség mindösszesen 2,31%. Vagyis valószínűséggel bírhat az a feltételezés, hogy a KSH adatai szerint munkát kereső NEET csoportba tartozó 15-24 éves fiatalok egy jelentős része regisztrált az MK-nál helyzetének javítása érdekében. Ugyanakkor 1042 fő nem választotta ezt az utat!

Rövid összehasonlításban érdemes még utalnom arra, hogy a KSH adatai szerint a legalacsonyabb végzettségűek a legveszélyeztetettebbek, valamint a középfokú végzettséggel rendelkezők közül azok, akik érettségivel rendelkeznek. Vagyis az adatok, összehasonlítva az MK adataival, korrelálnak egymással, kiemelve a legnagyobb rizikófaktort jelentő csoportot, a legalacsonyabb végzettségűeket. Továbbá a KSH az egyik középfokú kategóriáját csak érettségiként határozza meg, az MK azonban ezt a kategóriát már ketté bontja, megkülönböztetve a szakközépiskola (technikum) és a gimnázium kategóriáit. Amennyiben azonban a két kategóriát, a szakközépiskola és a gimnázium adatait, amelyek szintén adnak érettségit, összeadom, akkor ezek az adatok is nagymértékű hasonlóságot mutatnak a KSH idevonatkozó arányaival.

Mindkét adatközlőről elmondható, hogy statisztikai adataik, a NEET-re vonatkozóan is, bizonyos hibahatárok között mozognak. Vagyis ez azt jelenti, hogy a tanulmányban prezentált adatok nem egzakt számadatokként foghatóak fel, de mindenképpen a statisztikai hibahatáron belül mozognak.

Továbbá a két adat felvétele közötti időben, mint arra utaltam is, eltelt néhány hónap, s ez idő alatt az adatok változhattak. Az azonban szinte biztosra vehető, hogy nem 1087 fővel csökkent a szegedi NEET állománya október és december között 2011-ben. S ez az állítás avval együtt is tartható, hogy az MK nem a teljes 15-24

éves korosztályt vizsgálja, hanem adatait a 17-24 éves populációra adja meg. Ugyan a NEET csoportja nem homogén, egy állandóan változó társaság, amelyek között lehetnek egyáltalában nem, vagy kifejezetten veszélyeztetett csoportok, az adatok azt mutatják, hogy többen lehetnek ebben a második kategóriában.

Az eddigi tapasztalataim azt mutatják, hogy NEET-esnek lenni nem jó, sőt a jövőre nézve kifejezetten veszélyes állapot. Éppen ezért tartom elengedhetetlenül fontosnak a velük való kutatások folytatását.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Audit Commission (2010): *Against the odds. Re-engaging young people in education, employment or training*. Audit Commission Publishing Team. London.
- Bauer B. – Szabó A. [szerk.] (2011): *Arctalan (?) nemzedék*. Budapest: Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet.
- Bokányi Z. – Szabó Á. (2016): NEET-fiatalok. Egy fogalom nyomában. *Kapocs*. XVI. Évf. 1. szám. (64) 28-39. Elérhető: <http://www.ncsszi.hu/kiadvanyok/kapocsetoltheto--lapszamai/kapocs-2015/163/news> [2016.02.10]
- Department for Children, Schools and Families [DCSF] (2010): *September Guarantee 2010. Guidance for local authorities and partners (including their Connexions services, schools, colleges, training providers and Young People's Learning Agency)* Elérhető: http://www.dera.ioe.ac.uk/688/1/september_guarantee_guidance2010.pdf [2015.02.07.]
- European Commission (2012): *EU Youth Report*. Publications Office of the European Union. Belgium.
- European Commission. (2013): *Youth Unemployment* Elérhető: www.ec.europa.eu/europe2020/pdf/themes/21_youth_unemployment.pdf [2015.03.03.]
- European Commission. (2014): *Youth Unemployment* Elérhető: http://www.ec.europa.eu/europe2020/pdf/22_youth_unemployment_02.pdf [2015.04.09]
- Gábor K. (2012): *Válogatott ifjúságszociológiai tanulmányok*. Szeged: Belvedere Meridionale
- Jancsák Cs. [szerk.] (2011a): *Az európai fiatalok világa a 21. század elején*. Szeged: Belvedere. Meridionale
- Jancsák Cs. (2011b): Az ifjúságkutatás nemzetközi tendenciái. In: Bauer B. – Szabó A. [szerk.] *Arctalan (?) nemzedék*. Budapest: Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet
- Jancsák Cs. (2013): *Ifjúsági korosztályok korszakváltásban*. Budapest: Új Mandátum Kiadó
- Kátai G. (2006): *Gondolatok az ifjúságpolitikáról és eszközeiről*. Szeged: Belvedere Meridionale
- Központi Statisztikai Hivatal. *Fogalomtár*. Elérhető: <http://www.ksh.hu/docs/hun/agraar/html/fogalomtar.html#m> [2015.04.19.]
- Nagy Á. [szerk.] (2008): *Ifjúságügy*. Budapest: Új Mandátum Kiadó
Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat. *Fogalommagyarázat*. Elérhető: http://www.afsz.hu/fogalom_magyarazat [2015.04.09.]
- OECD (2013): *The OECD Action Plan for Youth*. Elérhető: <http://www.oecd.org/newsroom/Action-plan-youth.pdf> [2014.11.06.]
- OECD (2014): *Society at Glance 2014: OECD Social Indicators*. OECD Publishing. Elérhető: http://dx.doi.org/10.1787/soc_glance-2014-en [2014.11.06.]

- OECD (2015): *Youth not in employment, education or training (NEET)*. Elérhető: <https://data.oecd.org/youthinact/youth-not-in-education-or-employment-neet.htm> [2015.04.09]
- Sánta T. (2016): Youngsters Who Are Not in Employment, Education or Training About the NEET. *Belvedere Meridionale* vol. 28. no. 2. DOI 10.14232/belv.2016.2.9
- Spielhofer, Th. – Benton, T. – Evans, K. – Featherstone, G. – Golden, S. – Nelson, J. – Smith, P. (2009): *Increasing Participation: Understanding Young People who do not Participate in Education or Training at 16 and 17*. Department for Children, Schools and Families. National Foundation for Educational Research. DCSF Publications. Nottingham. Elérhető: <http://www.dera.ioe.ac.uk/11328/1/DCSF-RR072.pdf> [2015.05.30.]
- Szeged Megyei Jogú Város Önkormányzata. *Helyi Esélyegyenlőségi program 2013 – 2018*. [HEP] Elérhető: <http://www.szegedvaros.hu/.../3111-szeged-helyi-eselyegyenlosegi-program-2013-2018> [2014.05.20.]

Laki Ildikó

SZÁMOKKAL AZ ELŐNY ÉS A HÁTRÁNY NYOMÁBAN

BEVEZETŐ

„Vajon mi az a megfelelően elvont fogalmi apparátus, amelyben már nem az egyes fogyatékokról és az azokhoz tartozó magatartásmódokról beszélünk, hanem a fogyatékoságról általában, amely azonban még alkalmas fontos összefüggések, elvek és értékek rögzítésére?” (Könczei, 1992:53)

„A fogyatékos ember gazdagítja a társadalmat. Jelenlétéve, a létezéséből és a fogyatékoság megélt tapasztalatából eredő többlettel. Képes gazdagítani a közösséget, a közeget, amelyben él.” (Könczei–Hernádi, 2013:100)

A fogyatékoság fogalma a különböző szakirodalmak körében más és más oldalról kerül megközelítésre, attól függően, valójában mely területre irányul. A fogyatékos kifejezés a gyógypedagógia központi fogalma, „az elnevezés az orvosi terminológiából származik. A maradandó és tartós biológiai károsodásokat, testi alapváltozásokat és a hozzájuk társuló személyiségváltozásokat jelöli.” (Spaller–Spaller, 2006: 151) A pedagógia szakirodalma szerint „a fogyatékoság olyan állapot megjelölésére szolgál, amely genetikai okokból vagy valamely károsodás következtében keletkezett; az értelem, a látás, a hallás, a mozgás vagy a beszéd-szervek hibás működése, illetve az érzelmi élet súlyos zavara a legfontosabb, hiszen ez esetben fogyatékos személyek fejlődésmenete és személyiségük szerkezete megváltozik.” (Báthory–Falus, 1997: I.:116) A két meghatározással szemben a szociológia tudománya a társadalom viszonyrendszerében gondolkodik a fogalomról, a fogalomrészerről, ez esetben azt mondja a fogyatékoság „csökkent vagy korlátozott cselekvőképesség, amely abból ered, hogy a mai társadalmi szerveződés egyáltalán nem vagy csak kevéssé veszi figyelembe a testi fogyatékosággal élő embereket, így megfosztja őket a többségi társadalom tevékenységeiben való részvétele lehetőségétől.” (Giddens, 2008:226)

A WHO értelmezési kerete tekintve összetettebb, tartalmasabb. Az 1980-as években kialakított új értelmezési rendszer, egy teljesen más megközelítést épített be a tudományos tartalmi elemek közé. Az ICIDH- t, (International Classification of Impairments, Disabilities and Handicaps), azaz a károsodás, fogyatékoság és rokkantság nemzetközi osztályozásának elvét.

Ez az új, több dimenziós megközelítés mérföldhatárkönek számított a magyar gyógypedagógia területén (Gordosné, 2004:80). A fogyatékoság ebben az értelmezésében egymásra épülő folyamat, betegség vagy valamilyen rendellenesség után fellépő következmény – károsodás, sérülés (impairment), további következmény fogyatékoság (disability) és még további következmény – akadályozottság, rokkantság (handicap). A 2001-ben elfogadott legújabb WHO-fogyatékoságértelmezés: Internationale Classification of Functioning, Disability and Health (ICF), azaz a funkcióképesség, fogyatékoság és egészség nemzetközi osztályozásának (FNO) keretében az ICF/FNO képviselői már nem az embereket osztályozzák, hanem az érintettek problémáit, nem a betegségeket és például a baleseti következményeket, hanem úgynevezett „fordított osztályozást”, vagyis a betegségek kihatásait, azok mértékét és módját a funkcionális egészség terén. (Gordosné nyomán, 2004:81)

A 2011. évi Népszámlálás fogyatékosággal élőkre vonatkozó kötete (Fogyatékosággal élők, 11.sz.kötet), a fogalmat a mérhetőség elvére építve alkotta meg, tehát úgy fogalmaz; „fogyatékoságnak tekinthető az a maradandó állapot vagy sajátosság, amikor a személy testi, értelmi, érzékszervi, mozgásszervi vagy kommunikációs képességét számottevően vagy egyáltalán nem birtokolja, és ez jelentős mértékben gátolja a társadalmi életben való részvételében, a megszokott, a hagyományosan elvárható életvitel gyakorlásában.” (Népszámlálás 11. kötet, 2014:94)

„A fogyatékosok helyzetével foglalkozó jogi szabályozások azonban további tartalmakat építenek be a fogalomba. A jogi szabályozásban benne rejlik egy alapvető ellentmondás: miközben a polgári társadalomfejlődés eredményeként az ember (egyén) önmagában vett egyediségének értékességéből indul ki, gyakorlatilag a társadalmi összműködés szempontjából hasznos lényt veszi figyelembe, vagyis nem az egyén teljes emberi élethez szükséges támogatását biztosítja, hanem életének azokba a szegmenseibe szól bele, amelyekben ez az élet a társadalom összműködése szempontjából hasznos. Az ember mint önérték és az ember mint társadalom számára hasznos érték dichtómiája hatja át a fogyatékosügy egészét.” (Laki-Tóth, 2013:128)

A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló – korábban 1998. évi XXVI. tv) 2013. évi LXII. törvény új fogalmat vezetett be, e leírás szerint „fogyatékos az a személy, aki tartósan vagy véglegesen olyan érzékszervi, kommunikációs, fizikai, értelmi, pszichoszociális károsodással – illetve ezek bármilyen halmozódásával – él, amely a környezeti, társadalmi és egyéb jelentős akadályokkal kölcsönhatásban a hatékony és másokkal egyenlő társadalmi részvételt korlátozza vagy gátolja.” (FOT, I§)

„A 2001. évi népszámlálás óta alapvetően megváltozott a fogyatékoság fogalmának értelmezése Európában. A változás leglényegesebb eleme a szemléletváltás: míg korábban a fogyatékoságot inkább orvosi értelemben határozták meg a szakemberek, és egészségügyi problémaként tekintettek a jelenségre, addig ma már a társadalmi beilleszkedés oldaláról, ennek akadályoztatása szempontjából ítélik meg a fogyatékoságot. Az ENSZ-nek a 2010 körüli európai népszámlálásokra vonatkozó népszámlálási

ajánlása – az ENSZ fogyatékos statisztikai Washingtoni Csoportjával összhangban – a fogyatékosokkal élőket bizonyos tevékenységeik ellátásában tapasztalt korlátozottság nagyobb valószínűsége szerint határozza meg. A változás további lényeges eleme volt a fogyatékosok csoportosítását segítő nomenklatúrák átalakítása. A jelenleg érvényes osztályozás az értelmi fogyatékosokat részletesebb csoportosításban, az autizmust kiemelve tartalmazza, új kategóriaként szerepelteti a súlyos belszervi fogyatékoságot, és megkülönbözteti a siketvaktság fogalmát.” (Népszámlálás 11.kötet, 2014 ; 93)

„A fogyatékosok helyzetével kapcsolatos konkrét jogi szabályozás vizsgálata nem állhat meg a jogok egyszerű számbavételénél. Abból kell kiindulnia, hogy a jogok általában különböző érdekű csoportok kölcsönös egyezkedése és küzdelme révén artikulálódnak, mely küzdelemben a polgári és kapitalista társadalom egyetemes értékeiből kiinduló önzetlen segítség szempontjai folyamatosan ütköznek a különböző csoportok érdekeivel, abból a szempontból, hogy az egyes konkrét helyzetekben az egyes csoportok mit tekintenek számukra előnyös vagy legalábbis elfogadható »integrációs« követelménynek.” (Laki-Tóth, 2013:129)

A fogyatékoság egy kontextusban megjelenő ismérv, az hogy ezt a tényt miként értelmezzük, az függ az egyén fizikai és társadalmi környezetétől, a kulturális és szociokulturális miliójétől. Mindezen ismérvek azonban önmagukban nem feltétlen elegendőek, hiszen ha egy adott ország, terület nem rendelkezik a megfelelő jogi, illetve gazdasági környezettel, lojalitást és támogatást biztosító szereppel, akkor a fogyatékosággal élő személyek társadalmi szerepe egyértelműen hátrányként jelenik meg. A hazai jogalkotásban született törvények, rendeletek, továbbá rendelkezések egyértelműen azt bizonyítják Magyarországon a keretek adottak ahhoz, hogy az érintett csoport aktív részese legyen a társadalom, a politika és a gazdaság által kínált lehetőségeknek.

„A nemzetközi jogszabályok közül elsődlegesen a fogyatékosügyről ENSZ egyezményt szükséges megemlíteni, amelyet az Európai Közösség tagállamai 2007-ben írtak alá. Az Egyezményt hazánk a Fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló 2007. évi XCII. törvénnyel a világon másodikként ratifikálta. Az egyezmény – egyfajta kódexként – átfogó és koherens módon gyűjti egybe a fogyatékos embereket érintő esélyegyenlőségüket biztosító alapvető jogokat.” (Szále, 2010:108) Ugyanakkor az Európai Unió 2010. decemberében vált a fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló ENSZ-egyezmény (CRPD) „részévé”. „Az EU ezzel elismerte, hogy a fogyatékosággal élő személyek nehézségekkel küzdenek a jogaik biztosításában, és kiemelte, hogy az Európai Uniónak és tagállamainak folyamatosan napirenden kell tartaniuk az erre a területre irányuló uniós intézkedéseket.” (Béndek, 2013:10)

A jogok számbavétele mellett elkerülhetetlen a fogyatékosüggyel kapcsolatos társadalmi döntéshozatal jogi szabályozásának vizsgálatánál nem szabad arról sem elfeledkezni, hogy milyen lehetőségeket kell biztosítani a fogyatékosággal élők számára ahhoz, hogy nem mások döntsenek róluk, hanem a döntési folyamatokban ők is részt vegyenek.

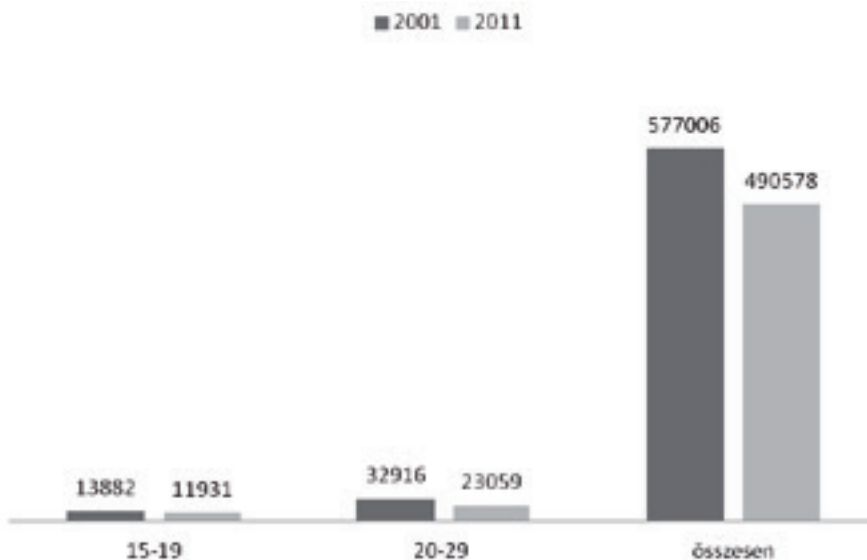
FOGYATÉKOSSÁGGAL ÉLŐ FIATALOK, FIATAL FELNÖTTEK

A fiatal korosztályra vonatkozó szociológiai meghatározást Roth Endre gondolatai adták, aki szerint „az ifjúság mint társadalmi csoport azokat a személyeket foglalja magában, akik a társadalmiasulás és a társadalmiasultság határán állnak. Az ifjúság státusa az ideiglenesség státusa, a státuskeresők státusa. Azoké, akik még nem illeszkedtek be teljesen a társadalmi munkamegosztásba, de már megtették első lépéseiket ez irányba, akik még nem élnek önálló életet, de már az önállóság küszöbén állnak.” (Roth, 1970: 995)

Az ifjúsági korcsoport életkori besorolása szakterületenként és tudományterületenként eltérő, de minden esetben integratív szemlélettel tekinthetőek. Az ifjúság-szociológia a 14-29 éves korosztályt tekinti az érintett csoportnak, a hazai statisztikai adattár, jelen esetben a KSH, további csoportokat (a 15-19 és a 20-29 éves korosztály) teszi mindezt.

Az ifjúsági korcsoport körében a fogyatékossgal élő fiatalok további csoportot alkotnak, mely csoport sajátossága, egyben különbözősége, hogy élethelyzetüket egyértelműen meghatározzák fogyatékossguk típusai.

1. ábra: A fogyatékossgal élő 15-29 éves korosztály az összefogyatékossgal élők vonatkozásában 2001-2011 között

Forrás: KSH adatok alapján szerkesztette: Laki Ildikó, 2016 http://www.ksh.hu/nepszamlalas/tablak_fogyatekossg

2001-ben és 2011-ben a fogyatékossgal élő 15-19 éves fiatalok 2,4%-át, a 20-29 éves fiatalok 2001-ben 5,7%-át, 2011-ben viszont 4,7%-át alkották az összes fogyatékossgal élő személynek. A minimális (1%-os) (adatokban is látható) csökkenés feltételezett oka; a már korábban jelzett új besorolás elve, így a tartós betegségben szenvedők csoportjához való átsorolás eshetősége.

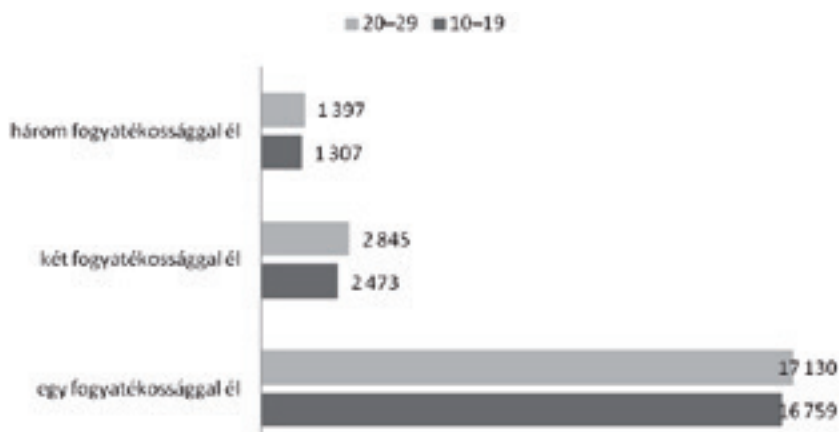
2. ábra: A fogyatékossgal élő 15-29 éves korosztály a fogyatékossgal típusa szerint 2001-2011 között

2001			2011		
fogyatékossgaltípus	számadat (fő)	számadat (fő)	fogyatékossgaltípus	számadat (fő)	számadat (fő)
korcsoport	15-19	20-29	korcsoport	15-19	20-29
mozgássérült	2 339	6 708	mozgássérült	2 391	5 256
alsó, felső végtag hiány	133	455	-----		-----
egyéb testi fogyatékos	538	1 863	-----		-----
gyengénlátó	2 286	5 073	gyengénlátó, aliglátó	1 717	3 238
egyik szemére nem lát	325	915	-----		
vak	232	514	vak	186	457
értelmi fogyatékos	5 757	10 870	értelmi fogyatékos	4 083	7 303
nagyothalló	907	2 178	nagyothalló	865	1 864
siket, siketnéma, néma	500	1 196	siket	264	645
beszédhibás	812	1 884	beszédhibás	760	1 422
egyéb	2 473	6 763	egyéb	105	146
összesen	13 882	32 916	autista	735	1 071
			mentálisan sérült (pszichés sérült)	1 059	2 804
			beszéd fogyatékos	598	1 114
			súlyos belszervi fogyatékos	764	1 546
			ismeretlen	999	1 687
			összesen	11 931	23 059

*Forrás: KSH 2011. évi Népszámlálás – 11. Fogyatékossgal élőkhöz adatok alapján szerkesztette: Laki Ildikó, 2016.
http://www.ksh.hu/nepszamlalas/tahlak_fogyatekossgal*

A magyarországi fogyatékossgal élő fiatalok csoportjában mindkét vizsgált időszakban a magas számarányban a mozgássérültek, a gyengénlátók (aliglátók), az értelmi fogyatékosok, 2011-től pedig a mentálisan sérültek csoportja és a nagyothal-
lók is megjelentek az érintett csoportok között. Amennyiben a vizsgált időintervallumot nézzük, úgy fiatal felnőttek esetében egyértelműen megállapítható az is, hogy a kor előre haladtával emelkedik a fogyatékossgal élő személyek számaránya. A nemek tekintetében a férfiak vannak kedvezőtlenebb helyzetben, a férfiak magasabb számarányban képviselik magukat a fogyatékossgal élő fiatalok körében, mint a nők. Az egyes fogyatékossgai típusok viszont mindkét nemnél szinte azonos arányban jelennek meg.

3. ábra: A fogyatékossgal élő fiatalok fogyatékossgának száma (2011)

Forrás: KSH 2011. évi Népszámlálás – 11. Fogyatékossgal élők
adatok alapján szerkesztette: Laki Ildikó, 2016.

http://www.ksh.hu/nepszamlalas/tahlak_fogyatekossag

A fogyatékossgai típusok mellett az egyén fogyatékossgainak számát sem hagyhatjuk figyelmen kívül. A 20-29 éves korosztályból egy fogyatékossgal 80,1%, két fogyatékossgal 13,3%, három fogyatékossgal pedig 0,6% rendelkezik.

¹ A KSH erre vonatkozó egységében a 15-19 évesek csoportja helyett a 10-19 éves korosztály adatai kerültek leírásra.

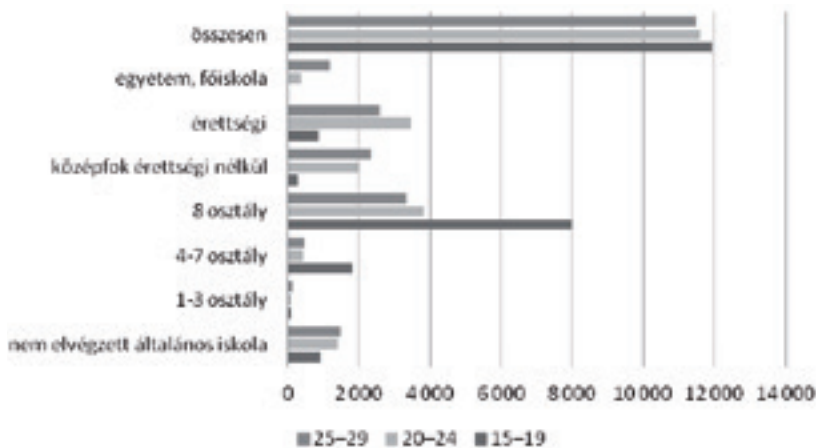
4. ábra: A fogyatékossgal élő 15-19 és 20-29 éves korcsoportjai (fő)
– akadályozottság szerint (2011)

Forrás: KSH 2011. évi Népszámlálás – 11. Fogyatékossgal élők adatok alapján szerkesztette: Laki Ildikó, 2016. http://www.ksh.hu/nepszamlalas/tablak_fogyatekossgal

A korcsoportba tartozó érintettek a társadalmi életben számos akadállyal találkozhatnak, erre további befolyásoló tényezőként hat a már korábban említett fogyatékossgal típusa, illetve a fogyatékossgalok száma. „A fogyatékos fiatalok esetében a függőség többnyire elhúzódik. Az önálló viselkedés kibontakozását szülői, gondozói beavatkozások, tiltások korlátozzák, melyek mögött a nemegyszer a fejlődéssel, az önállósággal kapcsolatos kétségek húzódnak meg.” (Bujdosó, 2009:19) Különösen érvényes ez az értelmi fogyatékos fiatalok, fiatal felnőttek esetében. A korcsoportok mindegyike, kiemelten a 20-29 évesek esetében a válaszokban a fogyatékossgal általi akadályozottságot kapott elsődleges szerepet, a másodsorban megjelenő akadályozó tényezőként a munkavállalást, illetve a tanulást említették. Ez esetben az intézményi integráció kérdése sem kizárt, a fogyatékossgal figyelembe vétele az intézmény és az egyén viszonyrendszerében. A hazai oktatási rendszer bár az integrációt részesíti előnyben, manapság divatos kifejezéssel élve az inkluzív nevelést, úgy tűnik a elképzelés hordoz magán hiányosságokat. A harmadik leggyakrabban említett helyzet, melyet az érintettek fogyatékossgal befolyásol, az a mindennapi életben jelenik meg, vagyis az, hogy az egy, két vagy esetenként három fogyatékossgal a mindennapokban valóban gyakorol-e hatást a csoport életvitelére, esélyeinek megteremtésére.

5. ábra: A fogyatékossgal élő 15-19, 20-24 és 25-29 éves korcsoportjai (fő) – iskolai végzettség szerint (2011)

Forrás: KSH 2011. évi Népszámlálás – 11. Fogyatékossgal élők adatai alapján szerkesztette: Laki Ildikó, 2016. http://www.ksh.hu/nepszamlalas/tablak_fogyatekossag

„Az integráció a fogyatékossgügyben a komplex rehabilitáció folyamatának végső, az esélyegyenlőséget biztosító szakasza, mely az izolációval, a szegregált intézményekkel szemben az együttélést, a normalizációs elveknek megfelelő életkörülményeket, az épek közötti lakóhelyet, munkahelyet, iskoláztatást jelenti.” (Bujdosó, 2009: 20)

Az iskolázottság kérdése a fogyatékossgal élő emberek vonatkozásában különösen fontos kérdés, hiszen az összefogyatékosok körében alacsony iskolázottságról beszélhetünk. „Az iskolai végzettség szempontjából a nemek szerinti mintázat fő vonalai nem térnek el jelentősen az fogyatékossgal élők összecsoportjában a népesség egészétől, ám a legfeljebb nyolc osztályt végeztek között a fogyatékossgal élő nők és férfiak közötti különbség – a fogyatékossgal élő nők lemaradása – erőteljesebb.” (Népszámlálás 17. kötet, 2015: 13,15) A vizsgált korcsoportokba tartozók közül a 14-19 évesek esetében dominánsan a befejezett általános iskolai végzettség jellemző (a 11931 főből 7961 fő), 1804 fő pedig csak az általános iskola 4-7 osztályát végezte el, 925 fő pedig az általános iskola első évfolyamát sem végezte el. 20-24 és a 25-29 évesek körében a 14-19 éves korosztály másfélszerese azon csoportba tartozók köre, akik az általános iskola első évfolyamát sem végezték el, és fele arányban vannak azok is, akik a 14-19 évesek korosztályához képest szereztek érettségit (az általános iskolai végzettség mellett megjelenik a középfokú iskolai végzettség, érettségi nélkül, illetve az érettségi.) A 20-24 és 25-29 évesek korcsoportja közül a 25-29 évesek körében 10,1%-a 1166 fő) szerzett főiskolai és

egyetemi végzettséget, ez 0,2%-a az összfogyatékossgal élő emberek körének, a 20-24 évesek korcsoportjába tartozók ezzel szemben csak 0,3% -ot tettek ki a diplomát szerzők körében.

Egyértelműen megállapítható, hogy az életkor előre haladtával magasabb iskolai végzettség megszerzése látható a három korcsoportban, azonban az összcsoport vonatkozásában még mindig nagyon alacsonynak tekinthető. Az iskolai mutatók emelkedésének feltételezett oka, az iskolai integráció megvalósulása, az intézmények oktatási szerepének és a társadalmi szemléletmód átalakulása.

ÖSSZEGZÉS

Az utóbbi évtizedek szemléletváltozásának alapja az ún. normalizációs elv, mely a fogyatékossgal élő emberek számára a normális életfeltételeket teremtő, egyéni szintű, intézményi rendszert háttérbe szorító szakmai törekvésnek tekinthető. Az elv alaptézise, olyan társadalmi környezet megteremtése amely az érintett számára a legoptimálisabb, fejlődést és életminőséget segítő, nyitott társadalom felé orientáló egyéni életutat teremt.

A fogyatékossgal élő fiatalok helyzetének megismerése, láthatóvá válása a jövőben elengedhetlenné válik, az ún. egészséges társadalom kialakításának szerves részeként a jövő építőköveit jelentik, nem megkülönböztetve a fogyatékossgal nem rendelkezők csoportjától. A tanulmány elsősorban arra tett kísérletet, hogy áttekintse a fogyatékossgához kapcsolódó fogalmakat, értelmezési kereteket a szakterületek különböző oldaláról. Megjelenítve a jogot mint keretrendszert vagy a társadalmi normákat mint értékrendszereket.

A fogyatékossgal élő emberek helyzetének szabályozása azonban számos problémát is megjelenít. Egyfelől az ún. nyugati civilizációkban kialakuló individualitás-alapérték és a történetileg a feudális-rendi előjogok felszámolásának törekvéseként létrejövő, majd önálló életre kelő egyenlőségesszmény pusztán az emberi minőség alapján követeli kezelni az embereket, míg a kapitalista szemlélet az egyén hasznos voltát állítja középpontba, azaz az ember legyen hasznos tagja a társadalomnak, vagyis a tőke megtérülését biztosító társadalmi-gazdasági és politikai berendezkedéshez járuljon hozzá.”(Laki-Tóth, 2013:130)

A társadalom, a jog és a politika oldaláról tekintve a fogyatékos embereket egyenlő jogok és lehetőségek illetik meg ugyan, azonban a hasznosságukat csak erőfeszítések árán bizonyosodik be. Ezt az szemlélet módot képviselik a 21. század intézményei, amelyek bár tesznek erőfeszítéseket az érintettek érdekében, de még mindig komoly hátrányokat tudnak felmutatni a nyugati típusú szemlélet móddal szemben.

A statisztikai adatok részben ezt a szemléletmódot, részben a társadalom önbevallása alapján alkotott fogyatékosképzet mutatják be. A fogyatékos ifjúságról alkotott látélet csak egy része kívánt lenni a fogyatékosügy helyzetének, ahogy ez az előző

sorokban is megfogalmazódott, a jövőt építő kövekként elengedhetetlen a szerepük a társadalom egészségesebbé válásában. Az azonban mindenféleképpen elengedhetetlen, hogy aktív integráció, a normalizáció és a társadalmi szolidaritás ékelődjön be a mindennapjainkba.

És végül a fogyatékosok problémáira lefordítva mindezt: „ameddig a társadalomban az idealizált imázsokat, szerepeket, gyakorlatokat, idilliket „egészséges” emberek kinézetéből, viselkedéséből, aktivitási módjából konstruálják meg, addig a társadalom által elvárt, vágyott és preferált hétköznapi gyakorlat elemeiben és egészében a fogyatékosok csak nem normálisak” lehetnek. Hiszen ebben a logikában egyrészt a normálishoz a semleges másság fogalmi tartoznak és a pozitív konnotációk csatlakoznak, míg a nem-normálishoz az abnormalitás imázsai és a negatív felhangok párosulnak.” (Kiss, 2013:27)

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Báthory Z.– Falus I. (1997): Pedagógiai lexikon. I. Budapest: Keraban Kiadó.
- Bédek J. (2013).: Országjelentés Magyarországról a fogyatékossgal élő gyermekekkel foglalkozó tagállami szakpolitikákról szóló tanulmányhoz. http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2013/474424/IPOL-LIBE_ET%282013%29474424_HU.pdf Utolsó letöltés: 2016. február 15.
- Bujdosó B.–Kemény F.(2009). Fogyatékossg és rehabilitáció. Budapest: Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet.
- Giddens A. (2008): Szociológia. Budapest: Osiris.
- Gordosné Szabó A. (2004): Bevezető az általános gyógypedagógiai ismeretekbe. Budapest: Tankönyvkiadó.
- Kiss V. (2013): A teljesség politikája: fogyatékosdiskurzusok és a normalitás ideológiai Magyarországon. In: Laki I. (szerk.), A nemzetközi és hazai fogyatékospolitika 21. századi körképe (pp.11-38.). Budapest: L'Harmattan.
- Könczei Gy. (1992): Fogyatékosok a társadalomban. Budapest: Gondolat.
- Könczei Gy. – Hernádi I. (2013): A nevezetes térkép és a helyünk rajta. A fogyatékossgtudomány „domborzata és vizei”. In: Laki I. (szerk.), A nemzetközi és hazai fogyatékospolitika 21. századi körképe (pp.77-109.). Budapest: L'Harmattan.
- Laki I. – Tóth L. (2013): Életkeretek meghatározása a jogszabályok által. In: Laki I. (szerk.), A nemzetközi és hazai fogyatékospolitika 21. századi körképe (pp.128-161.). Budapest: L'Harmattan.
- Spaller Á. – Spaller K. (2006): Gyógypedagógiai ismeretek tára. Budapest: TIMP Kiadó.
- Roth Endre (1970): Az ifjúság – szociológiai szemszögből. http://epa.oszk.hu/00400/00458/00397/pdf/Korunk_EPA00458_1970_07_0992-0997.pdf Utolsó letöltés: 2016. február 16.
- Szálé László (2010): A befogadó társadalomért. Esélyegyenlőségi politika Magyarországon 2002-2010. http://www.onkornet.hu/upload/onkor_kapcsol/fajl/441.pdf Utolsó letöltés: február 18.
2013. évi LXII. törvény – A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi törvény módosításáról. <http://fszk.hu/hir/2013-evi-lxii-torveny-a-fogyatekos-szemelyek-jogairrol-es-eselyegyenloseguk-biztositasarol-szolo-1998-evi-xxvi-torveny-modositasarol> Utolsó letöltés: 2016. február 19.
2011. ÉVI NÉPSZÁMLÁLÁS – 11. kötet. Fogyatékossgal élők (2014). http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepsz_11_2011.pdf Utolsó letöltés: 2016. február 20.
2011. ÉVI NÉPSZÁMLÁLÁS – 17. kötet. A fogyatékossgal élők helyzete és szociális ellátása. http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepsz_17_2011.pdf Utolsó letöltés: 2016. február 20.

- KSH (2011). A fogyatékossgal élő 15-29 éves korosztály az összfogyatékossgal élők vonatkozásában 2001-2011 között. http://www.ksh.hu/nepszamlalas/tablak_fogyatekossag Utolsó letöltés: 2016.február 19.
- KSH (2011). A fogyatékossgal élő 15-29 éves korosztály a fogyatékossgal típusa szerint 2001-2011 között. http://www.ksh.hu/nepszamlalas/tablak_fogyatekossag Utolsó letöltés: 2016.február 19.
- KSH (2011). A fogyatékossgal élő fiatalok fogyatékossgának száma (2011). http://www.ksh.hu/nepszamlalas/tablak_fogyatekossag Utolsó letöltés: 2016. február 20.
- KSH (2011). A fogyatékossgal élő 15-19 és 20-29 éves korcsoportjai (fő) – akadályozottság szerint (2011). http://www.ksh.hu/nepszamlalas/tablak_fogyatekossag Utolsó letöltés: 2016.február 19.
- KSH (2011) A fogyatékossgal élő 15-19, 20-24 és 25-29 éves korcsoportjai (fő) – iskolai végzettség szerint (2011). http://www.ksh.hu/nepszamlalas/tablak_fogyatekossag Utolsó letöltés: 2016.február 19.

Ladancsik Tibor

HASONLÓSÁGOK ÉS KÜLÖNBSÉGEK: MAGYARORSZÁGI ÉS VAJDASÁGI FIATALOK TERÜLETI IDENTITÁSA

1. FOGALMI KERETEK: IDENTITÁS, NEMZETI ÉS TERÜLETI IDENTITÁS

Az identitás gyakran használt fogalom a pszichológiában és a szociálpszichológiában, de a fogalom szociológián belüli használatának is komoly létjogosultsága van. Maga a szó latin eredetű, jelentése önazonosság, az individuum önazonossága. A fogalom mai, társadalomtudományokban használt formáját Erik H. Erikson dolgozta ki. Az identitás tehát a személyazonosság és folyamatosság szubjektív érzésének megléte, amely a közös világkép azonosságával és folyamatosságával függ össze (ERIKSON, 1991 idézi GYÁNI, 2008). A tanulmány egyik célja, hogy megvizsgálja, hogy a fiatalok identitásában a szülővárosuknak miféle szerepe van.

Az identitás nem létezhet kizárólag önmagában, külső tényezők befolyásolják. A külső tényezők jelenléte pedig másokban is hasonló identitás kialakulását eredményezhetik. A marxista társadalomtudósok által nagy előszeretettel használt osztálytudat fogalma tulajdonképpen egyfajta társadalmi identitás. Véleményük szerint külső tényezők hatására a társadalom egyes csoportjaiban osztálytudat jött létre. Ez a tudat pedig minden individuum számára ugyanolyan, vagy nagyon hasonló jelentéssel bír. Hogy létezik, vagy létezett-e ilyen osztálytudat, az vita tárgyát képezi. A nemzeti identitás témakörében is sok kutatás született. Sok szerző foglalkozott már azzal a kérdéssel, hogy hogyan vált egy adott területen élő népcsoport nemzetté. Mindemellett felmerül a kérdés, hogy mit is jelent a nemzet fogalma. Közös nyelvet, kultúrát, szokásokat. Ezek a fogalmak egy adott személyt határoznak meg, ugyanakkor meghatározzák, az akár több millió fős nemzetet is.

Ha azt keressük, hogy az identitás melyik életkorban alakul ki, akkor a serdülőkorban kell kutatnunk. Ebben az időszakban alakítjuk ki a világról alkotott nézeteinket, világképünket, keressük a helyünket a világban (Somlai, 2008, 2013; Jancsák 2013: 41-53). Pataki Ferenc elméletében megkülönbözteti a szerepidentitást és a csoportidentitást. A szerepidentitás nehézsége a szerepek változékonysága, a csoportidentitás nehézsége pedig a csoportok képlékenysége. Emellett az

identitáselemek öt csoportját különbözteti meg: az első az antropológiai, ide tartozik a nem, az életkor és az etnikai hovatartozás, a második a pozícionális- és csoport-identitás, ide a társadalmi rétegekhez való tartozás kapcsolódik, a harmadikba tartoznak a társadalmi minősítési műveletek, mint például a kulturális, jogi és közvélemény alkotta kategóriák, a negyedik az ideologikus, ide tartoznak a politikai, vallási és morális kategóriák, és az ötödik, az emblematicus, ide tartoznak a divattal jellemezhető identitáselemek. (PATAKI, 2001; BUGOVICS, 2007)

Egy adott terület földrajzi adottságai, lakossága, térségre jellemző szokásai nagyban befolyásolják az ott élők identitását. Az már személyenként változó, hogy létrejön-e területi identitás, és ha létrejön, akkor milyen mértékben határozza meg egy ember gondolkodásmódját. Egyes szociorégiók (mint a Vajdaság) esetében a területi identitás(ok) mintázatai szoros összefüggésben állnak a nemzeti identitással/identitásokkal. Területi és nemzeti identitások összefüggésrendszere a magyarországi társadalomtudományi és ifjúságszociológiai kutatások által mélyen és árnyaltan feldolgozott tudományos téma (A. GERGELY, 1996; CSEPELI, 1999 PATAKI, 2001; MURÁNYI, 2005 és 2006; PÁSZKA, 2006; GÁBOR, 1996 és 2012). A téma kutatása a határontúli magyar kisebbségek és szórványvidékek esetében az új évezred első évtizedében új lendületet kapott és számos új eredménnyel gazdagította a társadalomtudományokat (VERESS, 2005; JANCsÁK–TARNAY 2008; JUHÁSZ, 2008; RICZ, 2008; GÁBRITY, 2009a és 2009b; SZABÓ 2013). Mindezen munkák eredményeit és téziseit felhasználtuk a kutatásunk előkészítése során.

A nemzetközi kutatásokban eltérő elméletek láttak napvilágot a fogalom kapcsán: egyes szerzők szerint lassanként el fog tűnni, mások szerint pedig meg fog erősödni a nemzeti identitás. A kozmopolitán identitás erősödését vallók (BECK 2005 és 2007) szerint a nemzeti identitás csökkenni fog, az emberek már nem országok, vagy nemzetiség alapján fogják meghatározni önmagukat. Huntington (1996) szerint pedig a nyugati országokban a nagyarányú bevándorlás a kulturális ellentéteket fogja felerősíteni, a legújabb kor fő konfliktusát a civilizációk közti konfliktus fogja meghatározni.

A nemzeti identitás két fő tényezőtől épül fel. Az egyik az államnemzeti identitás, amit az adott országban élés, állampolgárság és az adott ország intézményrendszerének elfogadása határoz meg, a másik pedig a kultúrnemzeti identitás, amit pedig az anyanyelv ismerete, a közös történelem határoz meg (Csepeli et al, 2004). A nemzeti identitásnak ezt a két fogalmát nem lehet élesen elválasztani egymástól, egy személyt akár mind a kettő is jellemezhet. A választóvonalat egyedül ott húzható meg, hogy az államnemzeti identitást inkább az ország sikeressége (nemzetközi sikerek a politikában és a gazdaságban), a kultúrnemzeti identitást pedig inkább a történelmi emlékezet, a közös kultúra táplálja. Európában az államnemzeti modellnek inkább a francia modell, a kultúrnemzeti gondolkodásnak pedig a német modell felel meg.

Az etnocentrizmust a saját nemzetet a más nemzettől jobbnak, különbnek gondolása határozza meg. A nemzeti identitás szélsőséges változatai pedig akár a másik

nemzet lenézését, alsóbbrendűnek tekintését eredményezhetik. Az állam által biztosított jóléti juttatások idegenektől való féltése, az állampolgárság megszerzésének szigorú feltételekhez kötése nem ismeretlen jelenség a mai társadalmakban. Ezt a jelenséget nevezi Habermas jóléti sovinizmusnak (HABERMAS, 1996; Ld. még. CSEPELI et al, 2004).

Tudásszociológiai elemzések szerint a nemzettel történő azonosulásnak két fő eleme van: az egyik egy magától értetődő, természetesnek vett nemzeti identitás, a másik pedig ideologikus elemeket is használó konstruált nemzeti identitás (GYÁNI, 2008). A kérdőíves adatfelvétel során kilenc kategóriát különböztettem meg: lakóhely szerint (utca, településrész), település szerint, község szerint (a község fogalma Magyarországon és Szerbiában eltérő, erre részletesen a későbbiekben fogok kitérni), megye szerint, régió szerint, tartomány szerint (itt a Vajdaság tartományi státuszára gondolok, a magyarországiaknak szánt kérdőívben ehelyett országrész szerepel), ország szerint, szubkontinentális és kontinentális szint. Ezt a kilenc egységet négy részre tagoltam. Az első a lokális szint, ami a lakóhely, település és község szerinti kategóriákat foglalja magába. A második rész a regionális szint, amely a megye, régió és országrész szerinti kategóriákat foglalja magába. A harmadik rész az országos szint, ami az ország kategóriát foglalja magába. A negyedik rész pedig az ország feletti szint, ami a szubkontinentális és kontinens szerinti kategóriákat foglalja magába.

A teret, mint fogalmat számos tudomány vizsgálta már az idők során. Legelsőként a földrajz foglalkozott a térrel. A hadtudomány számára is fontos volt a tér megismerése, emellett természetesen a jogtudomány is foglalkozott a tér fogalmával (BUGOVICS, 2007), pontos szabályokat határozott meg, hogy ki birtokolhat egy területet, hogyan és kire örökítheti át. A későbbiekben a közgazdaságtan is foglalkozott ezzel a témával. Sok közgazdaságtani elmélet területi alapon közelíti meg a problémáját. A szociológiában is viszonylag korán megjelentek a térrel kapcsolatos, egyes társadalmi jelenségeket területiséggel magyarázó elméletek.

A területi identitás az identitás fogalmának egy specifikus része. Azon az elméleten alapszik, miszerint a területiség befolyásolja az identitásunkat, illetve annak egy bizonyos részét. Maga a fogalom interdiszciplináris jellegű, hiszen a szociológia mellett a szociálpszichológia, pszichológia, sőt még a földrajz is foglalkozik vele.

Az identitás kialakulásában az érzelmi kapocs, a kötődés és a hovatartozás érzése nagyon nagy szerepet játszik. Ilyen érzelmi kapcsolatok kötik az embert a szülőföldjéhez is. A szülőföld fogalma mindenki számára mást jelent, más alapján határozza meg. Sokan konkrét földrajzi tényezők alapján, mások az ott élő emberek alapján, és vannak, akik a kialakult baráti kapcsolataik, esetleg gyerekkori emlékeik alapján határozzák meg. Mindezeket összegezve tehát a területi identitásunk az az általunk választott területi egység, amit lelkünkben otthonunkként fogadunk el, ám korántsem függetleníthető az ott élőkötől, a társas és társadalmi környezettől. A szülőföldet természetesen nem lehet magával a területi identitással azonosítani, hiszen mindenki

másképp azonosítja a szülőföldjét, és vannak olyanok is, akik nem a szülőföldjükkel azonosulnak. Az otthon fogalma, az otthonosság azonban már jobban behatárolja a területi identitás fogalmát.

A környezetünkhöz fűződő kapcsolatunknak több szintje van. A legtágabb fogalom maga a földrajzi környezet, az ember létezési tere. A következő szint a működési tér, ahol kölcsönhatásban vagyunk a környezetünkkel, ill. az is hat ránk. A harmadik szint az érzékelési környezet, az a hely, amit az érzékeinkkel felfogunk. Az utolsó és egyben a legszűkebb szint a viselkedési környezet, az a hely ahol az interakcióink megvalósulnak. A területi identitás legfőbb összetevője az érzékelési környezet, hiszen itt alakítjuk ki a környezetünkhöz való viszonyt, itt alakul ki az azonosságtudatunk. Ha valaki a településén nem találja meg a számára szükséges infrastrukturális elemeket (iskola, orvos, munkahely stb.), akkor másik településen fogja felkeresni ezeket. Ez gyengíteni fogja az adott településhez köthető területi identitását, sőt eredményezheti annak teljes áttevődését egy másik településre is. A tér fogalmának az egyik megközelítési módja a kognitív térképek alkalmazása. Az objektív környezet, ami körülvesz bennünket, egy képzetté alakul a tudatunkban. A tudatunk pedig saját szempontok, érzelmek, igények és kívánságok alapján (tehát szubjektíven) kategorizálja és szelektálja a tapasztaltakat. Így alakul ki az egyéni képzetünk. A kognitív térkép tehát egy komplex kép az aktivitási terünkről, ami szubjektív felfogás alapján jön létre (BUGOVICS, 2007).

A mentális térképezés tulajdonképpen egy olyan folyamat, amely maga is pszichológiai folyamatok sorozatából áll: megjegyzi, raktározza, majd előhívja azokat az információkat, amelyek a térbeli környezetünkre vonatkoznak (Letenyei, 2006). Mivel a kognitív térképek tulajdonképpen a térhez kötődő viszonyból jönnek létre, ezért fontos elemei a területi identitásnak is.

A területi identitás kialakulása viszonylag hosszú folyamat, mivel az adott területen megélték, az ott tapasztaltak alapján jön létre. A kialakulásában pedig sok tényező játszik szerepet (iskola, tájra jellemző kultúra). A területi identitás tulajdonképpen a nemzeti identitásból vezethető le. A nemzeti identitás nemcsak kulturális, gazdasági és történelmi elemeket tartalmaz, hanem aktívan jelen van benne a területiség gondolata is. Egy ország – és egy nemzet is – területileg pontosan lehatárolt, nagyban jellemzik azok a földrajzi viszonyok, amik körülveszik. Ha a magyar nemzetet vesszük példaként, akkor a Magyarországon élő magyarok számára Magyarország egy konkrét fogalom, egyértelműen hozzá köthetik nemzeti identitásukat. A határon túli magyarság esetében azonban már más a helyzet. Ők kénytelenek voltak egy belső, virtuális hazát létrehozni a maguk számára, amellyel azonosulni tudnak. Tehát az identitásuk részét képezik ugyan a földrajzi elemek, de nem objektív valójukban, hanem egy szubjektív képzetben létrejött alakban. A területi identitás létrejöttében az ellenkultúra is komoly alkotóelem lehet. Jó példa erre a Hamburgban található St. Pauli városrész, amit perifériaként tartottak számon, leromlott lakások, bevándorlók és multikulturális környezet jellemzi. A városban tulajdonképpen deviáns helyként

tartották számon. A helyiekben azonban kialakult egy ellenkultúrához köthető hely-érzet, amely szemben állt a városi vezetéssel. Ebben az identitásformában a „büszkeség a másságra” fontos szerepet kapott. A területi identitás a maslow-i szükségletek alapján is értelmezhető fogalom. A térbeli viselkedésben jelen van egy identifikációs szükséglet. Ez tulajdonképpen azt jelenti, hogy az ember emocionális kapcsolatokat is keres érdekei mellett, amelyek otthonossá, megszokottá, egyáltalán élhetővé tudják számára tenni azt a környezetet, amiben él. Azonban az identifikációs szükséglet nemcsak erre, hanem a történelmi-kulturális viszonyokra, sőt magára a szocializációra is vonatkozik. A térhasználatunk bázisa tulajdonképpen tudatos elemekre épül, tehát a térről szerzett ismereteink, társadalmi kapcsolataink egy kognitív bázist képeznek, és erre épülnek rá az identitás emocionális elemei. Tehát a területi identitás kognitív elemekre épül, amit érzelmi tényezők mélyítenek el (BUGOVICS, 2007).

2. MÓDSZERTANI MEGJEGYZÉSEK

A kérdőív témája identitás-felmérés volt, mely a területi identitásra fókuszált. Az adatfelvétel önkitöltős kérdőívvel Szegeden tanuló egyetemisták körében történt. Központi kérdésünk az volt az, hogy a vajdasági fiatalság rendelkezik-e területi identitással. A felmérés résztvevői vajdasági és magyarországi hallgatók voltak, hogy a két országból származó fiatalok identitása összehasonlíthatóvá váljon, és megfigyelhetővé váljanak a különbségek és a hasonlóságok. A kérdőívek nem valószínűségi mintavétel alapján készültek el, azon belül pedig az egyszerűen elérhető alanyok módszeréhez áll a legközelebb. Az adatok így nem tekinthetők reprezentatívnak. A vajdasági hallgatóknak szánt kérdőívet 30 hallgató töltötte ki a Márton Áron Szakkollégiumban. A magyarországi hallgatóknak szánt kérdőív pedig 28 fővel készült a BA harmadéves szociológushallgatók körében.

Kiinduló feltételezéseink:

1. A vajdasági és magyarországi hallgatók kapcsolati hálója hasonló.
2. A területi identitás meglétének aránya hasonló.
3. A területek értékelésének átlagai hasonlóak.
4. A területek értékelésében az anyagi dimenzió a magyarországi és vajdasági hallgatók körében egyaránt fontos.
5. A vajdasági hallgatók körében az első, lokális és a második, regionális szint magasabb értékelésű
6. Magyarországot a vajdaságiak magasabb pontszámra értékelik, mint a magyarországiak.
7. A vajdaságiak jobban bíznak valakiben, aki vajdasági, mint valaki olyanban, aki máshonnan származik.

3. A KUTATÁS EREDMÉNYEI

3.1 Az ismerősi hálózat feltérképezése

Az ismerősi hálóval kapcsolatos hipotézis szerint a vajdasági és magyarországi hallgatók kapcsolati hálója hasonló. Az ismerősi körük nagysága megegyezik, a vajdaságiak többsége pedig rendelkezik magyarországi barátokkal. A kérdőívekben több kérdés is szerepel ezzel a témával kapcsolatban.

A vajdasági hallgatóknak szánt kérdőívben a következő kérdések találhatóak a témával kapcsolatosan: „Hány olyan ismerősöd van, akivel rendszeresen (naponta, hetente, havonta) tartod a kapcsolatot?” „Közülük mennyivel ismerkedtél meg az egyetemen, vagy az egyetem kapcsán?” „Közülük hány magyarországi?” „Hány olyan személy van, akit közeli barátodnak tartasz?” „Közülük hányat ismertél meg az egyetemen, vagy az egyetem kapcsán?” „Közülük hány magyarországi?”

A magyarországi hallgatók pedig a következő kérdéseket kapták: „Hány olyan ismerősöd van, akivel rendszeresen (naponta, hetente, havonta) tartod a kapcsolatot?” „Közülük mennyivel ismerkedtél meg az egyetemen, vagy az egyetem kapcsán (kollégium, albérlet stb is beleértve)?” „Közülük hány külföldi?” „Hány olyan személy van, akit közeli barátodnak tartasz?” „Közülük hányat ismertél meg az egyetemen, vagy az egyetem kapcsán?” „Közülük hány külföldi?”

A magyarországi hallgatók átlagosan 15 közeli ismerőssel rendelkeznek, a legkevesebb 1, a legtöbb pedig 40. A vajdasági hallgatók pedig átlagosan 18 közeli ismerőssel rendelkeznek, a legkevesebb 3, a legtöbb pedig 60. A független mintás t-próba folyamán a szignifikancia szint $p > 0,05$ ($p=0,357$), azaz nincs különbség a magyarországi és vajdasági egyetemisták ismerősi hálózata között.

A magyarországi hallgatók az egyetem kapcsán átlagosan 6, a vajdaságiak pedig 10 közeli ismerőst szereznek. Ebbe a kategóriába azonban beleszámít a kollégium is. A vajdaságiaknál azonban, ha azt nézzük, hogy átlagosan hány magyarországgal ismerkedett meg az egyetem kapcsán, akkor itt az átlag már csak 4. A vajdaságiaknak szánt kérdőívben szerepel egy olyan kérdés, hogy elmondható-e az, hogy csak vajdaságiakkal barátkozik. Erre a kérdésre a vajdaságiak 50%-a igennel válaszolt. Tehát a vajdasági megkérdezettek fele nem barátkozik magyarországiakkal, csak vajdaságiakkal. Arra a kérdésre, hogy ez miért van így a legtöbben azt felelték, hogy csak ritkán kerülnek velük kapcsolatba. Ezután egy olyan kérdés következik, ami a magyarországiakról alkotott általános véleményre kérdez rá. A válaszadók 40% szerint a magyarországiak ugyanolyanok, mint a vajdaságiak, de 7%-uk szerint teljesen más világgéppel rendelkeznek. 20%-uk alapvetően pozitív véleménnyel van a magyarországiakról, 10%-uk azonban enyhén negatív, 13%-uk pedig erősen negatív véleménnyel van a róluk.

A vajdaságiaknak átlagosan 4 közeli barátjuk van, a magyarországiaknak pedig átlagosan 5. A vajdasági válaszadók fele egyáltalán nem rendelkezik magyarországi baráttal. Itt ugyan meg kell említeni, hogy a magyarországiak 93%-a nem rendelkezik külföldi baráttal, de ennek nagy valószínűséggel az az oka, hogy nincs is annyi alkalmuk külföldiekkel érintkezni, mint a vajdaságiaknak.

Összegzésképpen elmondható, hogy az ismerősök és barátok száma a vajdaságiaknál és a magyarországiaknál ugyanakkora, de az ismerősi háló szerkezete enyhén eltér, a vajdaságiak egy részének ugyanis nincsenek magyarországi barátai. A kapott adatok alapján az első hipotézist, miszerint a vajdaságiak és a magyarországiak ismerősi hálózata hasonló, igazolódott.

3.2 A területi identitás

A második hipotézis szerint a vajdaságiaknál és a magyarországiaknál egyaránt jelen van egyfajta területi identitás. A magyarországi válaszadók közt szinte mindenki megnevezett egy számára fontos területi egységet (az esetek 50%-nál ez a területi egység a szülőváros/falu volt), azonban válaszadók 64%-a azt nyilatkozta, hogy nem határozza meg magát az adott területi egység alapján. A vajdasági válaszadók közt is szinte mindenki megnevezett egy fontos területi egységet (itt az esetek 58%-a volt a szülőfalú/város), nagy eltérés azonban, hogy itt a válaszadók 57%-a vajdaságinak, vagy vajdasági magyarnak identifikálja magát, és itt csak 43% volt olyan, aki nem határozza meg magát területi egység alapján (szemben a magyarországi 64%-kal). Pontosabb képet kapunk azonban, ha megvizsgáljuk azt az 5 fokú skálát, amelyen a megadott fontos területi egységet kellett értékelni, hogy mennyire tekintik az életük részének az adott területi egységet. A vajdaságiaknál átlagosan 4,33, a magyarországiaknál pedig az átlag 4,04. A független kétmintás t-próba eredménye alapján, ahol $p > 0,05$ ($p = 0,292$) nincs különbség a csoportátlagok között.

A második hipotézisben beigazolódott az, hogy létezik egyfajta területi identitás mindkét félnél. A vajdasági válaszadóknál pedig a vajdasági magyar kategória fontos identifikáló tényezőt jelent.

3.3 A terület értékelésének szempontjai

A 3. hipotézis szerint a terület értékelési kategóriáinak átlagai megegyeznek. A kérdőívben szerepel egy kétszer 14 kérdésből álló blokk, ahol az első arra kérdezett rá, hogy a felsorolt tényezők egy 1-től 10-ig terjedő skálán mennyire befolyásolják a kérdezett területi identitását. A másik pedig ezeknek a tényezőknek az ellenpárja volt, és itt arra kérdezett rá, hogy ezek a negatív szempontok mennyire csökkentik a területi identitást. A két kérdéscsoport mindkét kérdőívben ugyanúgy szerepelt. A

pozitív szempontok a következők: a lakóterület iránti érzelmi kapocs, ragaszkodás; a táj szépsége, egyedisége; a gazdasági környezet fejlettsége; jó közlekedési lehetőségek, kulturális és oktatási környezet magas színvonala; az emberek kulturális viselkedése, magas iskolázottsága; jó baráti és szomszédi kapcsolatok; jó családi és rokoni viszonyok; kiváló munkalehetőségek; jó fizetések és biztos munka; az adott területre jellemző kultúra, hagyomány fontossága; egyéb, az adott területre jellemző vonások, mint pl. tájnyelv; az adott területre jellemző etnikai hovatartozás-tudat; földrajzi térhez kötődés kimagasló jelentősége. A 14. szempont az egyéb kategória volt, de mivel itt szinte sehol sem kaptam választ ezért ezt a kategóriát nem elemzem. A vajdasági válaszadók közt az elemszám mindegyik kategóriában 30, átlagok pedig a következők:

1. táblázat: Területi identitásra ható pozitív kategóriák (vajdasági)

Kategóriák:	Átlagértékek
Lakóterület iránti ragaszkodás	8
A táj szépsége, egyedisége	6
A gazdasági környezet fejlettsége	4
Jó közlekedési lehetőségek, kulturális és oktatási környezet magas színvonala	4
Az emberek kulturális viselkedése, magas iskolázottsága	5
Jó baráti és szomszédi kapcsolatok	7
Jó családi és rokoni viszonyok	7
Kiváló munkalehetőségek	4
Jó fizetések, és biztos munka	4
Az adott területre jellemző kultúra, hagyomány fontossága	6
Egyéb, az adott területre jellemző vonások, mint pl. tájnyelv	5
Az adott területre jellemző etnikai hovatartozás-tudat	6
Földrajzi térhez kötődés kimagasló jelentősége	6

A magyarországi válaszadók közt az elemszám mindenütt 28, az átlagok pedig így alakulnak:

2. táblázat: Területi identitásra ható pozitív kategóriák (magyarországi)

Kategóriák:	Átlagok
Lakóterület iránti ragaszkodás	7
A táj szépsége, egyedisége	5
A gazdasági környezet fejlettsége	5
Jó közlekedési lehetőségek, kulturális és oktatási környezet magas színvonala	6
Az emberek kulturális viselkedése, magas iskolázottsága	6
Jó baráti és szomszédi kapcsolatok	7
Jó családi és rokoni viszonyok	7
Kiváló munkalehetőségek	5
Jó fizetések, és biztos munka	5
Az adott területre jellemző kultúra, hagyomány fontossága	5
Egyéb, az adott területre jellemző vonások, mint pl. tájnyelv	3
Az adott területre jellemző etnikai hovatartozás-tudat	4
Földrajzi térhez kötődés kimagasló jelentősége	4

A független mintás t-próbák eredményei alapján 9 kategóriában megegyeznek a csoportátlagok ($p > 0,05$), 4 kategóriában azonban eltérnek ($p < 0,05$). Ezek a kategóriák pedig: jó közlekedési lehetőségek, kulturális és oktatási környezet magas színvonala ($p = 0,02$); egyéb, az adott területre jellemző vonások, mint pl. tájnyelv ($p = 0,04$); az adott területre jellemző etnikai hovatartozás-tudat ($p = 0,00$); földrajzi térhez kötődés kimagasló jelentősége ($p = 0,02$). A negatívan ható tényezők közül a csoportátlagok a független kétmintás t-próbák alapján egyetlen esetben sem térnek el ($p > 0,05$), így ezekkel az átlagokkal külön nem foglalkozom.

Az adatokból egyértelműen kitűnik, hogy mit tekintenek negatívnak a vajdasági fiatalok a saját szülővárosukban. Az vajdasági fiatalok átlagosan gyengébb pontszámot adtak a szülőhelyük oktatási rendszerének, mint a magyarországiak. Ez könnyen értelmezhető, ugyanis a vajdasági fiataloknak el kellett hagyniuk szülőhazájukat, hogy jobb oktatásba részesülhessenek Magyarországon, így nagyon is érthető, hogy az szülőföldjükön gyengébbnek tartják az oktatást. A második eltérési pont a nyelvhasználat. A magyarországi fiatalok esetében ez egyáltalán nem volt fontos és alacsony pontszámot kapott a vajdasági fiatalok azonban ezt jóval fontosabbnak értékelték. Ez is könnyűszerrel értelmezhető ugyanis az adott településen, vagy kisvárosban, ahonnan a vajdasági fiatalok jöttek a legtöbben magyarul beszélnek. A vajdasági nagyvárosokban azonban a szerb nyelv használata elkerülhetetlen tehát a fiataloknak ott egy idegen nyelven kell kommunikálniuk. Ezért is fontos számukra

szülővárosuk magyar nyelve. Magyarországon ezzel szemben a kis- és nagyvárosokban egyaránt magyarul beszélnek, a fiatalok nem találkoznak idegen nyelvekkel így az identitásukban a szülőváros nyelvhasználata nem tölt be fontos szerepet. A harmadik eltérési pont az etnikai hovatartozás-tudat volt. A nyelvhez hasonlóan a vajdaságiaknak itt is sokkal fontosabb volt ez a pont, mint a magyarországiaknak. A vajdaságiak gyakran találkoznak más (főként a szerb) nemzetek tagjaival, míg Magyarországon (Szerbiához hasonlítva) viszonylag kevés nem magyar nemzeti-ségű ember él. Így a magyarországiaknak természetesnek tűnhet saját magyarságuk és nem is játszik akkora szerepet az identitásukban, mint a vajdaságiaknak, akik nap mint nap eltérő nemzetiségű emberekkel érintkeznek. Az utolsó eltérési pont a földrajzi térhez kötődés kimagasló jelentősége. A magyarországiaknak ez a pont is kevésbé volt fontos, mint a vajdaságiaknak. Mivel a vajdasági magyarokat eleve egy tájegységhez kötik (Vajdaság) így érthető, hogy az identitásukban fontos szerepet tölt be a tájegységhez való kötődés.

Összegzésképpen elmondható, hogy a csoportátlagok a legtöbb esetben megegyeznek, azonban 4 esetben eltérnek. Ez a négy eset pedig egyértelműen a sajátos kisebbségi élethelyzet hatásának tudható be. Így a hipotézis ebben a négy esetben cáfolódott, az összes többi esetben azonban beigazolódott.

3.4 Az anyagi dimenzió fontossága

Az előző hipotézisben vizsgált kategóriákat használva a negyedik hipotézis szerint, az anyagi dimenzió (munkalehetőség és fizetés) lesz a legmagasabb átlagú. Erre azért következtettem, mert, ha egy adott településen nem igazán lehet megélni, akkor az ott élők nagy valószínűséggel elköltöznének onnan. A magyarországi kérdőíveknél a jó munkalehetőség átlaga 5, a jó fizetés átlaga szintén 5. Ezek az eredmények csak közepesnek mondhatók. A legnagyobb pontszámot a lakóterület iránti ragaszkodás, a jó baráti kapcsolatok és a jó családi viszonyok kapták (mindegyik 7). Legkevesbé a területre jellemző vonásokat értékelték (3). Ezek alapján kijelenthető, hogy a felállított hipotézis cáfolódott, mivel nem az anyagi körülmények a fontosabbak, hanem a közeli személyes kapcsolatok.

A vajdasági kérdőíveknél a jó munkalehetőségek és jó fizetés átlaga 4, tehát még alacsonyabb, mint a magyarországi válaszadók körében. A vajdasági kérdőívek átlagai közt nincs is ettől alacsonyabb pontszám, így a hipotézist ebben az esetben is el kell vetni. A legmagasabb pontszámot itt a lakóterület iránti ragaszkodás érte el, 8 pontot. A családi és baráti kapcsolatok itt is magas pontszámot kaptak.

Mindezek alapján kijelenthető, hogy a vizsgált hipotézis megcáfolódott, a fiatalok számára nem az anyagi dimenzió a legfontosabb. Helyette azt az ellenhipotézist kell elfogadni, miszerint az adott terület értékelésében a személyes kapcsolatok és a lakóterület szeretete játssza a legfontosabb szerepet.

3.5 A regionális szint értékelése

Az ötödik hipotézis szerint a négy szintből álló területfelosztáson az első és második szint a vajdasági hallgatók körében nagyobb átlagpontszámot fog elérni, mint a magyarországi hallgatók körében. Ezt az elméletet arra alapozom, miszerint az etnikailag vegyes városokban kisebb arányú a városon belüli költözés. A regionális szint nagyobb pontszámát pedig arra alapozom, hogy a Vajdaság, mint tartomány igen fontos szerepet játszik az ott lakók önmeghatározásában.

A kérdezetteknek a kérdőívben a kilenc kategória közül csak azokat kellett osztályozniuk 1-től 5-ig, amit a számukra fontosnak tartottak. Ahova nem került osztályzat, az 0-nak számít. Fontos itt megemlíteni bizonyos kategóriák eltérését. A község fogalma Magyarországon jogilag falvat jelent, Szerbiában azonban az a hivatalos megnevezése a kistérségeknek. Ezért a kétféle kérdőívben ezekre a kategóriákra más megnevezést alkalmaztam.

3. táblázat: Területi szintek átlagai (vajdasági)

Területi szintek	Átlag
Lakóhely/lokális	2
Település szerinti	3
Község szerinti	1
Körzet szerinti	1
Régió szerinti	1
Tartomány szerinti	3
Ország szerinti	1
Szubkontinentális	0
Kontinentális	1

A legmagasabb osztályzatot a település szerinti és a tartomány szerinti kategória szerezte. A leggyengébb a szubkontinentális szint, ennek az átlaga 0.

4. táblázat: Területi szintek átlagai (magyarországi)

Területi szintek	Átlag
Lakóhely/lokális	1
Település szerinti	3
Kistérség szerinti	0
Megye szerinti	1
Regionális	1
Országrész szerinti	1
Ország szerinti	2
Szubkontinentális	1
Kontinentális	2

A legmagasabb pontszámot itt a településrész szerinti szint kapta, a legalacsonyabbat pedig a kistérségi szint (0).

A lokális szint átlagai a vajdaságiak körében 2, 3 és 1, a magyarországiak körében pedig 1, 3 és 0, tehát a hipotézis, miszerint a vajdasági válaszadók körében a lokális szint átlaga magasabb lesz beigazolódott. A hipotézis második fele, miszerint a tartomány szerinti szint is magasabb lesz a vajdasági válaszadók körében szintén beigazolódott, hiszen az átlag náluk 3, a magyarországi válaszadónál pedig csak 1.

3.6 Magyarország értékelése

A vajdasági kérdőív utolsó két kérdése arra kérdezett rá, hogy egy 1-től 10-ig terjedő skálán hány pontra értékelné Szerbiát, és hány pontra Magyarországot. A magyarországi kérdőívekben csak Magyarországot kellett értékelni. A hipotézis szerint Magyarországot a vajdaságiak magasabb pontszámra értékelik, mint a magyarországiak. Ezt a feltevést arra alapoztam, hogy a magyarországiak többsége valószínűleg nem élt huzamosabb ideig külföldön, így nem rendelkeznek viszonyítási alappal, ezért a magyarországiak hasonló pontszámra fogják értékelni Magyarországot, mint a vajdaságiak Szerbiát.

A vajdaságiak Szerbiát átlagosan 5 pontra értékelték, a leggyakoribb érték 3-as, a szórás pedig 1,65. A magyarországiak Magyarországot átlagosan 6 pontra értékelték, a leggyakoribb érték is 6-os a szórás pedig 1,89. A vajdaságiak Magyarországot átlagosan 7 pontra értékelték, a leggyakoribb érték is 7-es, a szórás pedig 1,62. A kapott adatok alapján a hipotézis, miszerint a vajdaságiak magasabb pontszámra értékelik Magyarországot, mint a magyarországiak beigazolódott.

3.7 Bizalom

A 7. hipotézis szerint a vajdaságiak átlagosan jobban bíznak valakiben, aki vajdasági. A bizalmat úgy mértem, hogy a kérdőívben azt kérdeztem meg, hogy ha az otthonától nagyon távol tartózkodna, és meg kellene bíznia egy idegen emberben, hogy vigyázzon a csomagjaira kit választana. Az első kérdésnél egy azonos településről származó személy és egy idegen, a másodiknál egy azonos területről származó (a vajdaságiaknál vajdaság, a magyarországiaknál pedig a saját megye) személy és egy idegen, a harmadiknál pedig egy azonos országból származó személy és egy idegen közt kellett választani (Bugovics, 2007). A magyarországiaknak feltett kérdés anynyiban különbözött, hogy ott Vajdaság helyett „ugyanabból a megyéből származó” szerepelt.

Az vizsgáltam meg, hogy van-e összefüggés a származás (vajdasági vagy magyarországi) és a bizalom (kire bízna a csomagját) közt. Az első kérdésnél, ahol egy azonos településről származó (földi) és egy idegen közül kellett választani, nem mutatható ki összefüggés. Annál a kérdésnél viszont, ahol csomagot egy azonos térségből származóra (vajdaságiaknál Vajdaság, magyarországiaknál azonos megye) vagy egy idegenre kellene rábízni, már kimutatható a kapcsolat.

5. táblázat: Származás és bizalom kapcsolata térségi szinten

		Kire bízna a csomagját?		Összesen	
		Olyanra aki ugyanarról a területről jött mint te	Egyéb személyre, a közös területiség nem számít		
Ország	vajdasági	79%	21%	100%	28
	magyarországi	50%	50%	100%	24
Teljes elemszám:				100%	52

A szignifikanciaszint értéke $p < 0,05$ ($p = 0,031$) tehát szignifikáns kapcsolat van a két válltozó között. A vajdaságiak 79%-ánk fontos, hogy vajdaságira bízna a csomagját, a magyarországiaknak viszont csak 50%-a mondta azt, hogy inkább egy saját megyéjéből származó személyre bízna a csomagját. Ezek alapján arra lehet következtetni, hogy a vajdaságiak inkább vajdasági magyarokban bíznak meg, mint valaki máshonnan származóban.

6. táblázat: Származás és bizalom kapcsolata országos szinten

		Kire bízna a csomagját?		Összesen	
		Olyanra, aki ugyanazon országból származik	Egyéb személyre, a közös ország nem számít		
Ország	vajdasági	36%	64%	100%	28
	magyarországi	71%	29%	100%	24
Teljes elemszám:					52

A szignifikanciaszint itt $p < 0,05$ ($p = 0,012$), tehát itt is szignifikáns kapcsolat mutatható ki. A vajdaságiak 36%-ának fontos, hogy szerbiaira bízva a csomagját, a magyarországiaknál ez az arány azonban 71%. Tehát a magyarországiaknak sokkal fontosabb az, hogy egy magyarországi bizzák a csomagjukat, mint a vajdaságiaknak az, hogy az ő csomagjukat egy szerbiaira bizzák. A térségi szintet vizsgáló kereszt táblánál a Cramer V értéke 0,299, az országos szintet vizsgáló kereszt táblánál pedig ez az érték 0,350. Ez alapján a térségi szinten a kapcsolat gyengébb, mint az országos szinten. A hipotézis, miszerint a vajdaságiak jobban bíznak valakiben, aki vajdasági, beigazolódott.

4. ÖSSZEGZÉS

A kutatás során kiderült, hogy a vizsgált fiataloknál kimutatható bizonyos fokú területi identitás megléte. Az adott település, kisváros mind a magyarországi mind pedig a Vajdasági fiatalok számára betölt valamilyen szerepet az önazonosság kérdésében. A szülőváros gazdasági és anyagi vonatkozásai nem a legfontosabb tényező, inkább az emberi kapcsolatok és a megszokott helyek azok, amik fontosak a fiatalok számára. Vannak azonban eltérések a magyarországi és a vajdasági fiatalok közt. A vajdaságiak számára a magyar nyelv, és a nemzeti identitás fontosabb, mint a magyarországiak számára, akik számára ez szinte magától értetődő. A bizalom szintjén is különbségek mutatkoznak. A vajdaságiak sokkal jobban megbíznak egy másik vajdaságiban, mint a magyarországi fiatalok egy másik azonos tájegységről származó emberben. Ha azonban nem egy régióról, hanem az országról van szó akkor a magyarországiak sokkal jobban megbíznak egy honfitársukban, mint a Vajdasági magyarok egy szerbiaiban. A fiatalok területi identitása tehát sok pontban hasonló bizonyos pontokban azonban különbségek is mutatkoznak, de szülőváros és a barátok fontossága mindkét félnél jelen van.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- A. Gergely A. (1996): *Identitás és etnoregionalitás*. Budapest: MTA PTI Etnoregionális Kutatóközpont.
- Beck, U. (2005): *Mi a globalizáció*. Szeged: Belvedere Meridionale
- Beck, U. (2007): *Kozmopolita Európa*. Szeged: Belvedere Meridionale
- Bugovics Z. (2007) *Társadalom, identitás és területfejlesztés – A területi identitás és a regionalitás kapcsolata*, Budapest : L'Harmattan Kiadó, 22, 92-97, 109-137
- Csepeli Gy. (1999): *Nemzet által homályosan*. Budapest: Századvég
- Csepeli Gy. – Örkény A. – Székelyi M. – Poór J. (2004): Nemzeti identitás Magyarországon az ezredfordulón. In. Kolosi T. – Tóth I. Gy. – Vukovich Gy. [szerk.]: *Társadalmi riport 2004*. Budapest: TÁRKI, 471-483.
- Erikson, E. H. (1991): *A fiatal Luther és más írások*. Budapest: Gondolat Kiadó
- Gábor K. (2012): *Válogatott ifjúságszociológiai tanulmányok*. Szeged: Belvedere Meridionale
- Gábor K. (1996): Ifjúságkutatói tézisek. In Gábor K. (szerk.) Ifjúságkutatás. Budapest: Educatio
- Gábrity Molnár I. (2009a): Vajdasági karrierépítés – ifjúságunk oktatása és esélyei. In. Jancsák Cs. [szerk.]: *Fiatalok a Kárpát-medencében. Mozaikok az ifjúság világáról*. Szeged: Belvedere Meridionale, 176-193
- Gábrity Molnár I. (2009b): A regionális identitás és az Európa-orientáltság összefüggései a Vajdaságban. In. Jancsák Cs. [szerk.]: *Pillanatfelvételek a Kárpát-medencei ifjúságról*. Szeged: Belvedere Meridionale, 165-186
- Gyáni G. (2008): Identitás, emlékezés lokalitás. 2000. 2008/ 6.
- Habermas, J. (1996) *Citizenship and national identity, in between facts and norm*. Cambridge Massachusetts: MIT Press, 491–515. p.
- Huntington, S. P. (1996): *A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása*. Budapest: Európa Könyvkiadó
- Jancsák Cs. – Tarnay I. (2008): A dél-alföldi régióban élő fiatalok és ifjúsági civil szervezetek világa, valamint nemzetközi kapcsolataik a DKMT eurorégióban. In. Jancsák Cs. [szerk.]: *Fiatalok a DKMT Eurorégióban*. Szeged: DKMT ERISZ, 135-163
- Jancsák Cs. (2013): *Ifjúsági korosztályok korszakváltásban*. Budapest: Új Mandátum Könyvkiadó
- Juhász B. (2008): A fiatalok és a civil szervezetek helyzete Szerbiában. In. Jancsák Cs. [szerk.]: *Fiatalok a DKMT Eurorégióban*. Szeged: DKMT ERISZ, 57-65
- Letenyey L. (2006) *Településkutatás*, Budapest: L'Harmattan kiadó.
- Murányi I. (2005) Tizenévesek nemzeti identitásának jellemzői az ezredvégi Magyarországon. *Erdélyi társadalom* 3. évfolyam 1. szám, 97-126
- Murányi I. (2006): *Identitás és előítélet*. Budapest: Új Mandátum Könyvkiadó

- Pászka I. (2009): *A narratív történeti formák a megértő szociológia nézőpontjából*. Szeged: Egyetemi Kiadó
- Pataki F. (2001): *Élettörténekek és identitás*. Budapest: Osiris Kiadó
- Ricz Dencs T. (2008): A vajdasági fiatalok mentális állapota. In: Jancsák Cs. [szerk.]: *Fiatalok a DKMT Eurorégióban*. Szeged: DKMT ERISZ, 45-56
- Somlai P. (2008): *Társas és társadalmi*. Budapest: Napvilág Kiadó
- Somlai P. (2013): *Család 2.0*. Budapest: Napvilág Kiadó
- Szabó Á. (2013): Vajdaság – Szerbia. In: Bauer B. – Szabó A.: *Mozaik 2011. Magyar fiatalok a Kárpát-medencében*. Budapest–Szeged: NCSSZI – Belvedere Meridionale, 127-157 http://magyarifjusagikonferencia.eu/wp-content/files_mf/mozaik2011.pdf Utolsó letöltés: 2016.02.26.
- Veres V. (2005): Az erdélyi magyarok nemzeti identitása a társadalmi és az etnikai struktúra összefüggésrendszerében (2000). *Erdélyi társadalom* 3. évfolyam 1. szám, 71-96

ABSTRACTS

HOMOGENEITY VERSUS INEQUALITIES AMONG THE YOUTH BORN AFTER 1995

GALÁN, ANITA
University of Debrecen
galan.anita@arts.unideb.hu

Our aim was to investigate the inequalities with respect to the settlement types among the youth born after 1995 based on the Hungarian Youth (Magyar Ifjúság) 2012 database. The different generation theories have a common feature: those who had born after 1995 are treated as a homogenous cohort of age since they were born into the world of computers and internet. Indeed, can these tools override the traditional social inequalities? Our results revealed that the settlement type has a remarkable effect on the financial status, educational and digital inequalities of the youth; moreover, the differences in the territorial and social dimensions in accessing the technology increase the inequalities the between the students.

THE CHANCES OF DISADVANTAGED AND ENTRANT YOUNG PERSONS IN THE LOCAL LABOR MARKET IN JÁNOSHALMA

VIDA, ANIKÓ PhD
University of Szeged
vida@etszk.u-szeged.hu

The study introduces the circumstances of labor and livelihood of an agricultural town, aiming to answer the questions of how are these circumstances support the staying of young workforce, along with how the integration or re-integration of those who are permanently sidelined from the labour market and those who could never even enter it are supported. The study is based on research conducted in the fall of 2015 during which structured interviews were made with the key decisionmakers of

the town's labor and educational offices. At Jánoshalma, the ratio of registered job-seekers is exactly the double of the county's average, every second one of those are unskilled workers. And it is not any different among unemployed youth. The town's labor office is not able to offer local jobs to the employment seekers, but at the same time commuting is barely an option. The only opportunities left to earn some money for those who doesn't have a job with a stable income are the day-labour (which is strongly based on trust) and public work. At the same time, the town has no strategy to keep the youth in Jánoshalma, it rather seems like that the professionals who operate the town make every effort to „evacuate” their children from it.

HOW SMALL TOWN YOUTH PICTURES THE FUTURE – THE CASE OF JÁNOSHALMA

JANCSÁK, CSABA PhD
University of Szeged
jancsak@jgyk.szte.hu

During our study the focus of our approach was locality (settlement level), especially important for young people and groups which can be characterised by vulnerabilities in the labour market in the new millennium (such as unemployment, educational-training disadvantages, crisis of value). The discovery investigation's primary aim was to analyse the situation, by examining high school seniors, i.e. young people entering the labour market. The survey research took place in April 2015 among high school graduates from Jánoshalma (South Great Plain, Hungary), with an 11-page self-administered questionnaire (N=98) consisting of standardised, 48 groups of questions. Our aim with the quantitative research was to get a general picture of the settlement and of the situation, needs, vision, ambition and plans of the young people standing in the doorway of the labour market. The effect of the difficulties of the social-economic environment is reflected in the way youth from Jánoshalma views the future. Young people from Jánoshalma consider unemployment and the situation of families with children the greatest problems, also the issue of extortion and related to that the youth's situation and the difficulties of starting a family. The correlation of these three factors and further life problems (ethnic issues, the youth's situation, the problem of paying the utility fee bills) are all piled one another. Since all these significantly influence a settlements' retaining power, Jánoshalma's future seems rather dark. It comes as no surprise therefore that only a third of young people from Jánoshalma were able picture their future in the town.

Half of young people from Jánoshalma do not plan to find a job in the settlement. The majority of the respondents are attracted to the Southern Great Plain region. A part of young people would very much like to find a job abroad, but these plans may only remain a (never-fulfilled) dream due to insufficient language competencies and lack of information.

YOUTH PARTICIPATION IN THE MÓRAHALOM SUBREGION

OROSS, DÁNIEL PhD
MTA TK PTI
oross.daniel@tk.mta.hu

The study describes the connection between the structure of organizations stimulating youth participation and the characteristics of political participation of young people. The analysis covers 9 municipalities of a Hungarian subregion, including the town of Mórahalom. The study aims to answer questions about the possibilities enabling young people to develop their interest and to describe the level of their political participation. Results indicate that organizations have different opportunities in different municipalities (proving the fragmented characteristics of the Hungarian youth policy context) and these different conditions have effect on the level of young peoples' actual participation. But even in this fragmented youth policy context the activity of the organizations responsible for the mobilization of young people in the subregion have positive effect on the actual level of young peoples' participation.

DIFFERENT STARTING POINTS – IDENTICAL DESTINATIONS? ACADEMIC INTEGRATION AND ACHIEVEMENT DEPENDING ON THE TYPE OF SETTLEMENT

BOCSI, VERONIKA PhD
University of Debrecen
bocsiveron@gmail.com

If we would like to characterize the Hungarian educational system we should use the term of selectivity. This feature of the system can be a barrier to the social mobility when it is education that is an accessible medium to reach a higher social position. The lower achievement of the learners from villages is detectable in public education but it is questionable whether this is result of the lower parental educational level or not.

In this paper we try to analyse this phenomenon in the world of higher education – academic integration, students' achievement and learning strategies will be observed. During this quantitative analysis means, variance analysis, factor analysis and linear regression were used. The empirical findings show that the students from villages have lower socio-cultural background but this relationship seems to be disappearing in the „elite” segment of higher education. The variable of the settlement has not got a clearcut effect on the students' achievement.

THE LIFE SITUATIONS AND IDEAS ABOUT THE FUTURE OF THE SMALL TOWN YOUTH IN HAJDÚ-BIHAR COUNTY

HAMVAS, LÁSZLÓ

University of Debrecen

hamvas.laszlo@gmail.com,

SZŐCS, ANDOR

University of Debrecen

szocs.andor.phd@gmail.com

The aim of our study is to present the results of our research into the relationship between the life-situation and ideas about the future of Hajdú-Bihar county's youth. The significance of the research lies in the fact that, although one third of the Hungarian youth live in small towns, the size of the settlement was not given adequate attention as an examination dimension in past studies about the youth. On the other hand, we had the opportunity to examine the applicability of new theories, viewpoints, and models which are non-traditional in youth research, and which can take us closer to mapping the relationships. In the course of our research, we managed to access 193 school-leaving secondary-school students – Z generation youth – from Hajdú-Bihar county. Although we did not make the inquiry on a probability model, it is worth analyzing the results as every settlement and school type was included, and they form a general pattern which can be used in other regions as well. In addition,

they can be the basis of further research aimed at the creation of a model of ideas about the future, after their suitable adaptation and operationalization.

HOW HEAVY THE SCHOOLBAG IS...! EDUCATIONAL OPPORTUNITIES OF YOUTHFUL OFFENDERS

MIKLÓSI, MÁRTA PhD
University of Debrecen
mmiklosi79@yahoo.com

My study deals with problems emerging in connection with youthful offenders' education and training, education and reintegration to the society.

In my theoretical study I paid a great deal of attention to studying the sources of Hungarian prison education, thus not only did I read the most important books, studies, and articles in periodicals, but also participated in several conferences held on criminal andragogy, and of course have made use of the experience gained there. The main result of my study is the fact, that the peculiarities of the inmates is a unique problem, since tackling problems such as the inmates' functional illiteracy, and issues deriving from their socio-cultural standing makes prison teachers' jobs more difficult. Thus, during their criminal andragogical activity they have to pay a great deal of attention to making up for these deficiencies because of the inmates' disadvantage in schooling. For this purpose criminal and correctional acts define special rules in favour of youthful offenders.

STATISTICAL RESEARCH ON NEET (NOT IN EMPLOYMENT, EDUCATION OR TRAINING) IN A HUNGARIAN CITY (SZEGED)

SÁNTA, TAMÁS
European Youth Research, Organisation Developing and Communication Centre
(Szeged)
tamassanta70@gmail.com

This paper focuses on the NEET group (Not in Employment, Education or Training) in Hungary. Primarily shows data about the size of the NEET group in a Hungarian city called: Szeged. This town is the third largest one in the country in terms of its population therefore this condition is able to provide a good starting point for further research. In the introduction the work gives a definition of the NEET, and also shows the objective, the hypothesis and the expected results of the research. Basically it looks for an answer of the question: What is the size of the NEET group in Szeged amongst the whole population of 15-24 year olds? In the second part the paper gives a detailed presentation of the research methodology. Following that the data are shown which based on two informants, namely The Central Statistics Office (KSH) and the local Employment Centre (MK). Finishing the paper a conclusion is presented which gives a detailed summary of the research and also provides answers for the hypothesis and tries to give explanations of it.

PRIVILEGE AND DISADVANTAGE IN NUMBERS

LAKI, ILDIKÓ PhD
University of Szeged
b.laki.ildiko@gmail.com

The present study elaborates on the educational and social conditions of young adults living with disabilities in Hungary by utilizing the most recent statistical data available. One of the most pressing issues in our society is the mapping of the specific living circumstances of people living with disabilities as well as their support in those areas where such need may arise. Providing assistance is important not merely due to considerations of social solidarity, but also because it can prevent the perception of discrimination and relegation to the fringes of society among people receiving such aid. By instituting an integrated educational model it often becomes more difficult to define and quantify the number young people living with disabilities, which under all circumstances can be regarded as positive; however, when entering the labour market this may prove to be a hindrance. A major dilemma of the current paper is whether the prevailing conditions of the disabled can be explained by statistical analysis or rather they provide simply a blank tabulation of numerical data. Accordingly, in the section on theoretical approaches the various definitions of applicable terms are tackled, including the gradual modification in the designation of disabilities; whereas in the analytical part with the use of statistics the shifts in the number of young adults living with disabilities in education and vocational training

becomes visible. Thus, figures may indicate both advantageous and disadvantageous conditions; nevertheless, they are able to acquaint the interested public only with one aspect of the living conditions of young adults living with disabilities.

SIMILARITIES AND DIFFERENCES: TERRITORIAL IDENTITY OF YOUNG ADULTS FROM HUNGARY AND VOJVODINA

LADANCSIK TIBOR
Vojvodina (Serbia)
tibor.ladancsik@gmail.com

This article is about the territorial identity of young adults from Hungary and Vojvodina. The aim is to examine the identity of the young adults and to determine the similarities and differences. The study examines that how important is the hometown for young adults. The article analyses the data from a non-representative questionnaire, which was filled by Hungarian and Vojvodinian young adults. The results show that the territorial identity is important for both groups but for the Vojvodinians it is more important than the Hungarians. The language and the national identity are also more important for the Vojvodinians. But that was common in both groups that instead of wherewithal and economics the companionship and friends were the authoritative in the judgment of the hometown.

A KÖTET SZERZŐI

Bocsi Veronika, PhD
Debreceni Egyetem
bocsiveron@gmail.com

Galán Anita PhD hallgató,
Debreceni Egyetem
galan.anita@arts.unideb.hu

Hamvas László
Debreceni Egyetem Humán Tudományok Doktori Iskola
hamvas.laszlo@gmail.com

Jancsák Csaba, PhD
jancsak@jgypk.szte.hu
Szegedi Tudományegyetem

Ladancsik Tibor szociológus,
Vajdasági Autonóm Tartomány (Szerbia)
tibor.ladancsik@gmail.com

Laki Ildikó, PhD
Szegedi Tudományegyetem
b.laki.ildiko@gmail.com

Miklósi Márta, PhD
Debreceni Egyetem Neveléstudományok Intézete
mmiklosi79@yahoo.com

Oross Dániel, PhD
MTA TK PTI
oross.daniel@tk.mta.hu

Sánta Tamás szociálpolitikus
EIKKA, Szeged
tamassanta70@gmail.com

Szócs Andor
Debreceni Egyetem Humán Tudományok Doktori Iskola
szocs.andor.phd@gmail.com

Vida Anikó, PhD
SZTE ETSZK
vida@etszk-u-szeged.hu

Az Európai Ifjúsági Kutató-,
Szervezetfejlesztő és Kommunikációs Központ
és a Belvedere Meridionale közös kiadása
Felelős kiadó: Biró István
Műszaki szerkesztő: Szuperák Attila
Nyomta: A-Színvonal nyomda, Szeged